

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

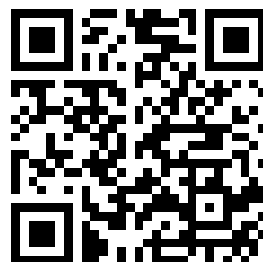
El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

37
m

12
P.
R. p.

37 m

In Usum S^m & Teles^m Sancti

Ph.

BERNARDINI

PETRELLAE

EX VRBE BVRGO SANCTI
SEPVLCHRI LOGICAM IN PATAVINO
GYMNASIO PRIMO LOCO PROFITEN-
TIS LOGICARVM DISPVATIONVM

Libri Septem.

*Ad Perillustrem, ac religiosissimum Episcopum NICOLAVM
Tornabonum Patritium Florentinum.*

Cum duplici rerum notabilium indice, quæ in toto opere continentur.

CVM PRIVILEGIO.

PATAVI,
Apud Paulum Meietum. M. D. LXXVIII.

Handwritten title at the top of the page.

Handwritten text, possibly a date or location, at the top of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, in the upper middle section.

Handwritten text, possibly a name or title, in the upper middle section.

Handwritten text, possibly a name or title, in the upper middle section.

Handwritten text, possibly a name or title, in the upper middle section.

Handwritten text, possibly a name or title, in the middle section.

PERILLVSTRI, AC
RELIGIOSISSIMO BVRGISANCTI

SEPVLCHRIBISCOPO,

NICOLAO TORNABONO, PATRITIO FLORENTINO

Bernardinus Petrella. S. P. D.

*Q*UOD ad disputationes meas de rebus Logicis, quas superioribus annis tui splendore nominis illustratas edidi, multa, atq; varia addidissem; hocq; quam plurimi ex auditoribus meis cognouissent: eorum efflagitationibus sibi facile persuadentium, ea non mediocri utilitati ipsis, ceterisq; facultatis Logica studiosis futura esse, adductus in lucem, & aspectum hominum producenda statui; nullisq; aliis auspiciis, quam tuis uti uolui: nam cum ab ineunte etate familiaritate tua, & quidem arctissima, me dignum feceris; non poteram sine aliqua ingrati animi nota alium eligere rerum mearum defensorem. Consentaneum igitur uisum est uigilias, lucubrationes, & labores studiorum meorum tibi Viro amplissimo eximiis uirtutibus ornato dedicare; quibus sane tum propter perpulchras, et utiles, ni fallor, questiones, de quibus agitur, tum etiam propter ordinem, quo disposita, & discussa sunt omnia, commodo fortasse aliquo afficientur illi, qui hoc studiorum genere delectantur: uel saltem alij excitabuntur, ut exactius, & maiori diligentia his de rebus scribant, perficiantq; ea, qua uires ingenij mei perficere non potuerint. Equidem mecum reputans, haud aequum esse, illud celare talentum, quo Deus Opt. Max. pro sua infinita benignitate me dignum iudicauit, ut interpretarer in hoc celeberrimo Patauino Gymnasio

★ 3

difficillimos quidem, sed summa utilitate refertos libros Posteriorum
Analyticorum Aristotelis; studui semper, quantum potui, ut me diuina
Maiestati praberem, si non sexuum utilem, sicuti par est, at fidelem saltem.
Iam, Prasul nobilissime, & generosissime nihil est, quod hoc tempore à te
petam, ut hos meos labores protegendos suscipias: nam si aliena
(qua tua est humanitas) diligentissime tutaris, quid de his,
qua tua sunt, te facturum esse, sperandum est? tua au-
tem sunt, cum sint ueluti fructus illius platanæ, qua ab
aquis benignitatis erga me tua uberrime irri-
gatur. Hoc tantum exploratum habeas, ue-
lim, te à me plurimum, qui tibi debeo plu-
rimum, coli, atque observari; Deumque
Opt. Max. precor, ut te diu in-
columen, florentemque conser-
uet. Vale. Patavii. III.
Id. Nouembr. fe-
lici die festo Di.
Martini.

M. D. LXXIII.

INDEX EORVM CAPITVM ; QVAE IN SINGVLIS
libris continentur.

Primi libri capita hæc sunt.

L ogica uniuerſaliter ſumpta an ſit, cuiuſq; genus quodnam ſit	cap. 1
Ex aliorum ſententia obiectiones quædam de genere Logicæ	cap. 2
Superiores obiectiones ſoluuntur	cap. 3
De logicæ ſubiecto	cap. 4
Nonnullorum ſententia de logicæ ſubiecto	cap. 5
Opinio ſuperius notata impugnatur	cap. 6
De fine logicæ Diſciplinæ, cuiuſq; ac logici operantis adæquato ſubiecto	cap. 7
Ex aliorum ſententia opinio Auſtoris impugnatur de fine externo logicæ diſciplinæ, adæquatoq; logici operantis ſubiecto	cap. 8
Reſpondetur prædictæ impugnationi	cap. 9
Essentialis logicæ definitio	cap. x
Vtrum logica ſit ſcientia	cap. 11
Ex mente aliorum, Scoti, & latinorum ferè omnia notata ſententia impugnatur	cap. 12
Poſita impugnatione deſtruitur	cap. 13
De quæſtione propter quid ſit ipſius logicæ	cap. 14
De logicæ librorum ordine	cap. 15
Ex aliorum ſententia Auſtoris opinio impugnatur	cap. 16
Instantiæ contra determinationem Auſtoris reſpondetur	cap. 17
De logicæ diſcipline librorum diuiſione, ac de modo progrediendi in præceptis in ea diſciplina tradendis pro inſtrumentorum conſtructione ignotum notificantium	cap. 18
Capita ſecundi libri.	
Essentialem ſpecierum definitionem inter logica inſtrumenta eſſe collocanda	ca. 1
Ratione, & auctoritatibus comprobatur quod dictum eſt de inſtrumento definitiuo	cap. 2
Ex aliorum ſententia obiectiones quædam contra ea, quæ de definitione proxime dicta ſunt.	cap. 3
Soluuntur traditæ obiectiones	cap. 4
Græcorum ferè omnium, & latinorum ſententia, fundamentaq; exponuntur de philoſophi conſilio in ſecundo Poſt: libro	cap. 5
Prædictæ opinionis impugnatione	cap. 6
Quorundam recentiorum opinio, eorumq; fundamentum de philoſophi conſilio in ſecundo libro Poſteriorum	cap. 7
Superius adductæ opinionis impugnatione	cap. 8
Opinio Auſtoris de philoſophi conſilio in ſecundo Poſt: libro	cap. 9
Ex aliorum ſententia nonnullæ obiectiones contra opinionem Auſtoris	cap. x
Prædictæ rationes ſoluuntur	cap. 11
Ariſtoteliſ auctoritate in toto ſecundo Poſteriorum libro opinio Auſtoris	

ris falsa ostenditur.	cap. 12
Soluitur assignata instantia ex philosophi progressu in toto secundo Posteriorum libro	cap. 13
Auerroi quoque opinionem Auctoris aduersari alii ostendere nituntur.	ca. 14
Respondetur obiectioni fundatæ super nonnullis Auerrois auctoritatibus.	ca. 15
Soluuntur rationes, & auctoritates euertuntur, in quibus opinio Auctoris fundata fuit	cap. 16
Examinatur Aduersariorum responsio ad Commentatoris auctoritatem in septimo Diuinorum commento quadragesimo secundo	cap. 17
De librorum inscriptione Ioannis Grammatici opinio	cap. 18
Supra notatæ opinionis explicatio	cap. 19
Opinio Auctoris	cap. 20
Capita tertii libri.	
Ordine resolutiuo, ex notione scilicet ipsius scire simpliciter principiorum potissimæ demonstrationis condiciones inuestigantur	cap. 1
Ex aliorum sententia nonnullæ obiectiones ponuntur contra ea, quæ scripta sunt in explicanda ipsius scire simpliciter definitione	cap. 2
Propositæ obiectiones soluuntur	cap. 3
Potissimæ demonstrationis conditionum unaquæq; probatur	cap. 4
Necessarii, ex quo potissima demonstratio constat, dictiq; de omni posterioristici explicatio	cap. 5
Ex aliorum sententia noua differentia inter illa duo dicta de omni, eiusq; impugnatio	cap. 6
De eo, quod per se est	cap. 7
Ex aliorum sententia de noua modorum dicendi per se, & ex accidenti diuisione	cap. 8
Proposita modorum dicendi per se, & ex accidenti diuisio impugnatur.	cap. 9
Auerrois testimonio modorum dicendi per se diuisio confirmata impugnatur.	ca. 2
De primo modo dicendi per se	cap. 11
De secundo modo dicendi per se	cap. 12
De causa, super qua fundatur secundus modus dicendi per se	cap. 13
A prædictis obiectionibus. D. Thomas defenditur	cap. 14
De tertio, & quarto modis per se	cap. 15
Declaratur contextus decimus primi libri Posteriorum	cap. 16
Ex aliorum sententia impugnatur communis interpretatio super decimo contextu primi Post: sub initium, eaq; defenditur	cap. 17
De tertia conditione ad necessarium essentialia requisita, uidelicet, de Vniuersali Posterioristico	cap. 18
Ex aliorum sententia prædicationem generis de specie primam, & uniuersalem esse, probatur unica ratione, ad eamq; nonnullorum responsio ponitur	cap. 19
Adducta responsio confutatur, aliaq; fortasse accommodatior in medium affertur.	cap. 20

Capita quarti libri.

- De ea demonstrationis specie, quā potissimā appellant Auctoris institutū cap. 1
Ponuntur omnes termini potissimam demonstrationem ingredientes cap. 2
Ostenditur omnes potissimæ demonstrationis propositiones habere prædicatum uniuersale, seu primum cap. 3
Nonnulla ponuntur notanda, quibus facilius cognosci possit in quo modo dicendi per se prædictæ demonstrationis propositiones existant cap. 4
In quo modo dicendi per se reperiatur conclusio, & minor propositio propositæ demonstrationis. cap. 5
In quo modo dicendi per se reperiatur maior propositio potissimæ demonstrationis cap. 6
Nonnullorum sententia, quæ etiam communis est, circa maiorem propositionem, ut sit in secundo, non in quarto modo dicendi per se cap. 7
Prædicta opinio, quæ communis est, impugnatur cap. 8
Ex sententia nonnullorum Aristotelis artificium declaratur circa quartum modum dicendi per se cap. 9
Impugnātur ea, quæ in superiore capite dicta sunt cap. x
Ex aliorum sententia accidentium à duabus causis emanantiū necessitas declaratur per comparationē causæ externæ cum interna cap. 11
Impugnantur ea, quæ in superiore capite notata sunt cap. 12
Ex aliorum sententia quomodo demonstrationis factæ per causam externam propositiones, & conclusio sint per se cap. 13
Quæ in superiori capite dicta sunt magna ex parte confutantur cap. 14
Dicitur de omni Posterioristicum reperiri in omnibus propositionibus illius potissimæ demonstrationis, qua concluditur, hominem risibilem esse propter animal rationale cap. 15

Capita quinti libri.

- Explicatur primum corollarium e numero eorum, quæ ex simpliciter necessario inferuntur cap. 1
Ex accidenti disputatur de scientiis subalternis cap. 2
Communis opinio de scientiis subalternis à nonnullis impugnatur cap. 3
Aliorum impugnatio refellitur cap. 4
Duo corollaria explicantur cap. 5
De modo præcognoscēdi principia, aliaq̄ scientiæ ratiocinatiuæ præcognita cap. 6
De conuersione potissimæ demonstrationis in definitionem impugnatur eorum opinio, qui existimant, maius extremum prædictæ demonstrationis semper esse propriam passionem, nunquam eius genus cap. 7
Impugnatur eorū opinio, qui arbitrantur, maius extremū potissimæ demonstrationis semper debere esse passionis genus, nunquam eius nomen cap. 8
Corroboratur nonnullorum opinio media cap. 9
Media opinio confutatur, Auctorisq̄ sententia ponitur cap. x

Capita sexti libri.

- Disputationis de speciebus demonstrationis termini explicantur cap. 1
Sententia Auctoris de speciebus demonstrationis cap. 2

Auicennæ rationes contra demonstrationem quia	cap. 3
Auicennæ rationes dissoluuntur	cap. 4
Latinorum rationes contra demonstrationem propter quid tantum	cap. 5
Soluuntur latinorum rationes de demonstratione propter quid tantum	cap. 6
Auctoris sententia explicatur de differentia inter demonstrationem potissimam, & propter quid tantum	cap. 7
Ex aliorum sententia nullam esse differentiam inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum ex parte mediæ absq; nostra cognitione	cap. 8
Aliorum rationes soluuntur	cap. 9
Ex aliorum sententia refellitur ea differentia, quæ sumitur à medio nobis primum, uel non primum noto	cap. 10
Rationibus superiori capite adductis respondetur	cap. 11
Vltima differentia à quæ sitis accepta refellitur	cap. 12
Confutantur ea, quæ in capite præcedenti contra Auctoris sententiam allata sunt.	cap. 13
Ex aliorum sententia auctoritatem illam philosophi in secundo Posteriorum libro contextu octauo secundum ueterem sectionem ab Auerroistis non intelligi, eisq; aduersari declaratur	cap. 14
Impugnantur ea, quæ in superiori capite dicta sunt	cap. 15
Capita septimi libri.	
Nonnulli termini explicantur	cap. 1
Aliorum opinio	cap. 2
Quæ in superiori capite allata fuerunt reiciuntur	cap. 3
Ex aliorum sententia quædam cognitu maxime digna proponuntur, quibus destruitur fundamentum obiectionis in superiori capite à nobis allatæ aduersus ibi commemoratas demonstrationes	cap. 4
Confutantur ferè omnia, quæ in superiori capite dicta sunt.	cap. 5
Problematis resolutio explicatur	cap. 6
Ex aliorum sententia de ordine ab Aristotele seruato in declarando medium demonstrationis esse causam, & de connexionè capitulorum undecimi secundi Posteriorum cum præcedentibus	cap. 7
Reiciuntur quæ in superiori capite dicta sunt	cap. 8
Ex aliorum sententia quot sint ad summum genera causarum, quæ in demonstratione potissima medium esse possunt	cap. 9
Omnia superioris capitulorum impugnantur	cap. 10
Ex mente nonnullorum declaratur Aristotelis sententia in undecimo capite secundi Posteriorum libri	cap. 11
Dicta ferè omnia in præcedenti capite refelluntur	cap. 12
Opinio Auctoris circa philosophi sententiam in capite de causis	cap. 13
Dubia quædam proponuntur, eorumq; solutiones	cap. 14

Rerum

RERVM NOTABILIVM, QUAE IN TOTO OPE
re continentur Index locupletissimus.

A.

Absurdū esse simul scientiā, et
modū scientiā querere. 12. b.
Abundātia in ratiocinando in quo
consistat. 32. b.
Accidens quot modis considerari
possit. 40. b.
Accidētia ppria alicuius subiecti à
quo habeāt ut sint. 53. b. et 61. b.
Accidentia communia, à quo or-
tum ducant. ibidem.
Accidentia ppria cur accidētia es-
sentialia nuncupentur. 81. c.
Accidentia propria in duplici dif-
ferentia sunt. ibidem.
Accidentia propria quomodo à
subiecto suant. 83. a.
Accidentia communia per acci-
dens, non per se de subiecto pra-
dicantur. 84. b.
Accidentia propria per quid distin-
guantur. 103. a.
Accidētis proprii definitio essentia-
lis à quo habeat, ut sit essentia-
lis. 131. c.
Acōcretis, ubi ē p̄dicatio p̄ se, ualet
consequentia ad abstracta. xi. a.
Actiua philosophia per quid mani-
festius significetur. 8. c.
Actus qui demonstratur quotuplex
sit. 174. b.
Ad cognoscendū an uniuocū, uel a-
quiuocū sit q̄d definiendū p̄poni-
tur quid agendum sit. 50. b.

Ad interrogationē factā per quid
nō demonstratio, nec aliqua alia
ratiocinationis specie, sed sola de
finitione respondetur. 30. b.
Ad quam scientiam spectet redde-
re quòd. 122. b.
Alia est ratio forma, ut forma est,
et alia est ratio forma, ut in ma-
teria. 76. c.
Alio pacto se rē habere quando a-
ptitudo, et quando actus de sub-
iecto demonstratur. 112. c.
Animal secundum q̄d aīal uiuere
quot modis intelligi possit. 97. a.
Animal rationale cur dicatur cau-
sa efficiens, et finalis risibilitatis.
105. a.
Animalis diuisio immediata. 2. b.
Applicatio instrumenti eius natu-
ram non uariat. 15. a.
Aristotelis artificium in modis di-
cendi per se. 92. b.
Ars à quo ente extra animam pen-
deat. fol. 2. pag. 2. b.
Artis res considerata quid sit. 3. b.
Artis modus considerandi quid
sit. ibidem.
Artificis operantis res considerata
quid sit. 3. b.
Artificis operantis modus conside-
randi quid sit. 3. b.
Artium finis. 12. a.
Auerroes quid intelligat per subie-
ctū, quando in uisima capite epi

★★

tomes libri categoriarum asse-
rit, decem categorias esse subie-
ctum in logica. 5. b.

C.

Causa existendi, & inferendi simul
quam sit. 167. b.

Causa inferendi solū quam sit. ibidē.

Causa efficiens quando competat
potissima demonstratiōni. 146. a.

Causa proxima sufficiens quā speciē
demonstratiōnis efficiat. 143. a.

Causa proxima non sufficiens quā
speciem demonstratiōnis efficiat.
ibidem.

Cause, & causata quot modis pos-
sint disponi. 143. d.

Causa variantur, ut effectus varia-
ri contingit. 43. a.

Causarum alias esse ueras, alias exi-
stimas. 62. c.

Causa effectrix per quam propositi-
tionem denotetur. 65. a.

Causa effectrix non solum debet ef-
se causa proxima rei demonstrā-
da, et ī suo genere causa adequa-
ta, uerum et sufficiens. ibidem.

Causa non causata quae nam sit.
ibidem. c.

Causa sunt natura priores causato.
68. b.

Causa efficiēs quoduplex sit. 87. b.

Causa efficiēs p se quā nā sit. 88. a.

Causa efficiens per accidens quā nā
sit. ibidem.

Causa t̄a externa, quā interna ū-

de necessitatem essentialē ha-
beant. 110. b.

Cognitio & cum ratione, & sine ra-
tione acquiritur. 26. a.

Cognitio accidentium multum con-
fert ad cognoscendū quid. 40. c.

Communis conditio oīs definitiōnis, et
oīs descriptiōnis quā nā sit. 131. b.

Composita ex illis constituuntur in
quā resoluuntur. 5. b.

Conclusio potissima demonstratiō-
nis cur sit perpetua. 127. b.

Cōclusio demonstratiōnis quomodo sit.
essentialis definitiō passiōis. 53. b.

Conditiones primi, & secundi mo-
di per se quot sint. 82. a.

Conditiones uniuersalis posteriori-
stici quā nam sint. 94. a.

Conexio diuina contextuū secūdi Po-
steriorum libri. 41. c. & infra.

Cōsiderare instrumēta sciēdi, ut in-
strumēta sūt ad quē spectet. 37. b.

Cur res ipsa, neque logica discipli-
na, neque logici operantis sint
res considerata. 5. a.

Curritas cuius nā sit forma. 134. b.

D.

Datur scientia communis ad rea-
lem, & rationalem. xi. a.

De definitiōne tractatur in septimo
Diuinarum libro in ordine ad
quod quid est. 33. b.

Definitio duplex est, uidelicet, no-
minis, & rei. 1. c.

Definitio rei ex quibus cōstet. 1. d.

Definitio nominis complet. qua
nam sit. 20. a.

Definitio nominis posita in princi-
pio capitis de nomine non est in-
tegra, & completa. ibidem. b.

Definitio quomodo possit fieri enun-
ciatio. ibidem. c.

Definitio an sit inter instrumenta
logica collocanda. 24. c.

Definitio consideratur a logico. 25. d.

Definitio Methodi proprie sum-
pta quanam sit. 26. d.

Definitio pro ut est principium demō-
strationis qd dicat. 30. c. et 35. c.

Definitione quanam questio nota
fiat. 33. a.

Definitio non est finis methodi de-
monstratiua. 33. d.

Definitio, qua ex demonstratione p
se elicitur, quanam sit. 36. a.

Definitio substantia quomodo elicia-
tur ex demonstratione. ibidem.

Definibile ut definibile per quid ha-
beat. 40. b. & 68. a.

Definitio ipsius scire simpliciter
quanam sit, & eius explicatio.
62. a. & b.

Definitionem rei non esse aliam na-
turam ultra rem illam, quomo-
do debeat intelligi. 176. b.

Definitio indemonstrabilis qua nā
sit. 186. b.

Definitio inest, non subicitur. 82. b.

Definitio essentialis passionis cur
non possit esse maior extremi-

tas in potissima demonstratio-
ne. 100. c.

Definitio proprietatum cur dica-
tur definitio per additamentum.
103. a.

Definitio non secus, ac demonstra-
tio est perpetuorum. 127. c.

Definitio quorum nam uniuersa-
lium sit. ibidem.

Definitionem explicantem nomi-
nis significationem sumi aliquā
do pro ipsamet nominis significa-
tione. 135. a.

Definitionem exprimentem rei qui-
ditatem accipi pro ipsamet qui-
ditate. ibidem.

Definitio tota passionis quomo-
do ex demonstratione eliciatur.
136. b.

Definitiones ab omni causarum ge-
nere sumuntur. 163. c.

De Medio pro ut est causa rei
ubi Aristoteles uerba fecerit.
33. a.

Demonstratio quia cur aliquando
dicatur syllogismus. 14. b.

Demonstratio applicata scientia quo-
modo fiat scientia illa, cui appli-
catur. 15. a.

Demonstratio composita est ex ma-
teria, & forma. 31. c.

Demonstrationis forma qua nam
sit. ibidem.

Demonstrationis materia qua nā
sit. ibidem, & 61. c.

- Demonstrationes quot quasita ostē dantur.** 33.a.
- Demonstratio quomodo cōferat ad cognitionem definitionis.** 36.b.
- Demonstrabile, ut demonstrabile p̄ quid habeatur.** 40.b. et 68.a.
- Demonstratio à quo habeat, ut sit demonstratio.** 48.a.
- Demōstratio, de qua agitur ab Aristotele in primo Posteriorum in quasnam definitiones resoluitur.** 53.b.
- Demonstratio à causa proxima est similitis cōpositioni Natura.** 58.b.
- Demonstratio quomodo sit causa scientia.** 61.d.
- Demonstratio potissima ex quibus prioribus principis progrediatur.** 68.b.
- Demonstratio quid ostēdat.** 174.a.
- Demonstrabilia ex quibusnam demonstrari debeant.** 113.b.
- Demonstratio quando dicatur esse definitio potestate proxima, & quando potestate remota.** 132.b.
- Demonstratio quando fiat actu definitio.** 135.b.
- Demonstratio ad quid dirigatur.** 136.b.
- Demonstrationes, Quia, Propter quid tantum, & potissima quomodo progrediantur.** 137.d. & 138.a.
- Demonstratio debet habere propositiones necessarias.** 139.b.
- Demōstrationes potissima quomodo habeant inter alias demonstrationes.** 168.b.
- Demonstrationem potissimam apud Aristotelem significari sub nomine demonstrationis simpliciter.** 171.c.
- De natura potissima demōstrationis quid sit.** 111.a.
- De omni, quod sciri potest, quot quarantur.** 1.b.
- De ratione instrumenti, ut instrumentum est, quid sit.** 15.a.
- De ratione syllogismi quid sit.** 70.b.
- De ratione Dicti de omni posterioristici quid sit.** ibidem.c.
- Destructo magis uniuersali, destruitur quoque minus uniuersale.** 85.b.
- Dialecticam, qua octo libris Topi-
corum continetur, non totā Logicam cum Rhetoricā philosophus comparat.** fol. 1. pag. 2.b.
- Dialectica docet in utramque partem disputare.** ibidem.
- Dialectici Syllogismi utilitas.** 17.d.
- Dictio, propter, ut plurimum quid denotet.** 92.c.
- Dictum de omni communius est, q̄ per se, & uniuersale.** 69.c.
- Dictum de omni Posterioristicum quid sit.** ibidem.
- Dictum de omni Posterioristicum in quonam superet dictum de omni prioristicum.** ibidem.d.

- Dictum de omni, ac dictum de nullo sunt radix, et principium in quibus syllogismus resolvitur. 70. c.
- Dictum de omni in quibus syllogismus actu, et in quibus potestate reperitur. 71. c.
- Differentia in logica definitione à quo sumantur. fol. 1. pag. 2. a.
- Differentia, qua methodus propria dicta ab ordine separatur. 27. a.
- Differentiae quando in quale quid, et quando in quid predicantur. 49. c.
- Differentia inter essentialem accidentis proprii, et substantiae definitionem. 51. a.
- Differentia inter formas substantiales, et accidentales. 103. a.
- Differentiam essentialem esse inter demonstrationem potissimam, et propter quid tantum ex parte quaesitorum. 143. c.
- Differentia inter causalem, et quiditativam definitionem quando cognoscatur. 163. a.
- Discrimen inter demonstrationem, de qua philosophus loquitur in primo Posteriorum, et eam de qua verba facit in secundo libro contextu undecimo, unde sumatur. 186. b.
- Discrimen inter partem demonstrativam, et Topicam quodnam sit. 13. a.
- Discrimen inter primum, et secundum modum per se. 83. a.
- Discrimen inter quartum, et primum modum dicendi per se, nec non inter quartum, et secundum. 108. a.
- Discrimen inter scientias subalternantes, et subalternatas. 122. b.
- Discrimen scientiarum habitum à ratione subiecti quoruplex sit. 124. b.
- Discrimen definitionum in quo consistat. 131. b.
- Diversam esse rationem inter clavis in aurationem, et minoris propositionis potissimae demonstrationis immediationem. 171. c.
- Diversa scientia neque eosdem terminos, neque easdem propositiones secundum unum, et eundem considerandi modum contemplantur, neque integra eadem demonstratione utuntur. 120. d. et 121. a.
- Diversa materia ad diversarum formarum receptionem diriguntur. 124. b.
- Divisio Logica à quo sumatur. 22. c.
- Divisio demonstrationis ab Afferroe facta. 138. c.
- Divus Doctor quid sibi velit, quando dicit, accidentis proprium pendere à subiecto. 84. b.
- Domus utilitates. 16. c.
- Dum unum quarimus, duo invenire possumus non semper, sed ali-

quando. 160. c. & d.

E.

Eadem est proportio inter terminos simplices, et nomen, ac uerbum, quae est inter enunciationem, & propositionem. 17. c.

Ea, quae saepe sunt, quomodo sub demonstrationem, ac scientiam cadant. 110. b.

Ea, quae ex accidenti sunt, alienissima esse à demonstrationis natura. 166.

Eclipsis quodnam subiectum denotet. 135. c.

Effectus quae causam inferat. 142. c.

Efficiens quod duplex sit. 162. c.

Efficiens uerum, & non uerum quodnam sit. ibidem.

Efficientis propria natura quana sit. 164. a.

Elementa quare dicantur simplicia licet sint composita ex materia, & forma. 3. c.

Entis diuisio. 2. d.

Enunciationis duplicem tractationem fecit philosophus. 17. b.

Enunciatio ex uerbo est, uel ex casu uerbi. 20. c.

Enunciatio est genus ad affirmationem, & negationem. ibidem.

Eorum, quae non semper sunt, quot sint genera. 112. b.

Esse in subiecto fundamentum est ipsius dici de subiecto. 22. b.

Esse animal non est idem, quod ui-

uere. 97. b.

Esse uisuale cur linea dicatur differentia accidentalis. 122. a.

Esse principia nobis nota immediate, & mediate quid denotet. 150. d.

Essentia specierum quo instrumento cognoscatur. 37. d.

Essentia passionum proprie dicta quae nam sit. 103. b.

Essentia passionum largo modo accepta quae nam sit. ibidem.

Essentiales propriae passionis definitiones cur non possint esse medium in demonstratione. 162. c.

Explicatio opinionis Ioannis Grammatici de inscriptione secundae libri Posteriorum. 58. c.

Explicatio decimi contextus primi libri Posteriorum. 88. a.

F.

Facultas quod duplex sit. fol. 1. pag. 2. a.

Facultatis nomen quomodocunque sumatur toti logica non conuenit. ibidem. c.

Finis internus logica quid sit. 6. a.

Finis externus logica quid sit. ibidem. b.

Finis Grammatica quid sit. 25. b.

Finis quibusnam inducat necessitatem. 63. b.

Formatio apud Auerrucem quid sit. 52. a.

Forma partis, quae est altera pars

compositi, à quanam materia
 contradistinguantur. 80. c.
 Forma totius quid sit. ibidem.
 Forma subiecti est causa efficiens
 proprietatum eiusdem subiecti.
 84. b.
 Forma sensitiva supponit uegetati
 uam, non è contra. 97. b.
 Forma substantiales carent causa
 inhaerentia, habent tamen effi
 ciens extrinsecum, à quo produ
 cuntur in ipsum esse. 163. a.
 Forma quomodo sit, causa effectrix
 accidentium sui subiecti. 180. c.
 Frustra est ratio, ubi superabundat
 sensus. 151. b.

G.

Generatio cur ab Aristotele dica
 tur Natura. 15. a.
 Genera causarum quot sint. 62. c.
 Genus conuenientia, non discrepā
 tia causa est earum specierum,
 quae sub se continentur. fol. 2.
 pag. 2. c.
 Genus quotuplex sit. 49. b.
 Genus innominatum quomodo dif
 ferat à definitione. 49. b.
 Genus innominatum quid sit. ibidē
 Genus nominatum quid sit. ibidem
 Genus quare dicatur gerere uicem
 materia. 81. a.
 Genus accidentis proprii à quo re
 stringatur. 131. d.
 Genus secundum se quid signifi
 cet. ibidem.

Gradus demonstrationis quot sint.
 173. c. & d.
 Grauitas à quo nam in lapide fluat
 184. b.
 Graecorum fere omnium sententia,
 fundamentaq; de philosophi con
 silio in secundo Posteriorum li
 bro. 31. a.

H.

Habens quiditatem ex quibusnam
 constet. 80. d.
 Habitus communiter accepti di
 uisio. 2. a.
 Habitus illi quinque ab Aristotele
 enumerati in sexto libro de Mo
 ribus cap. 3. & 4. à quo consti
 tuantur. ibidem.
 Habitus instrumentarii, nempe lo
 gica, & Grammatica à quo cō
 stituantur. ibidem. b.
 Habitus rationalis diuisio à quo su
 matur. ibidem. d.
 Habitus praecipui, & habitus in
 strumentarii à qua parte entis
 pendeant. fol. 2. pag. 2. a.
 Habitus instrumentarii quomo
 do inter se diuersi fiant. fol. 2.
 pag. 2. b.
 Habitus praecipui, et instrumen
 tarii in quo conueniant fol. 2.
 pag. 2. d.
 Habitus rationalis intellectus diui
 sio. 25. a.
 Haec tria, uidelicet, uniuersale, se
 cundum quod ipsum, & pri

- num in unum, & idem concurre. 94. c.*
Hac dictio, quatenus, secundum unam tantum significationem, & illam propriam apud Aristotelem semper legitur. 96. c.
Hominis consideratio multiplex est. 7. c.
Homo quid addat animali rationali. 176. b.
Homo, et socrates quomodo sit idem, & quomodo differant. 76. c.
 I.
Idem diuersa ratione in diuersis eiusdem Disciplina partibus considerari potest. 17. b.
Idem se ipsum uenari non potest. 29. d.
Idem in se ipsum non resoluitur. 53. b.
Idem se ipsum componere absurdum esse. 70. d.
Idem in se ipsum agere non potest. 179. a.
Implicat contradictionem dicere librum categoriarum esse logicum, & rebus ibi consideratis non esse impositas secundas intentiones. 21. b.
In apilogo quid colligere teneamur. 44. b.
Inferiora accidunt superioribus. 69. a.
In libro categoriarum res actu secundis notionibus subiiciuntur. 21. c.
In libro Predicamentorum quomodo philosophus agat de terminis simplicibus in rebus fundatis. 17. a.
In libro Perihermenias quomodo philosophus agat de iisdem simplicibus terminis. 17. a.
In principio primi Priorum quomodo philosophus agat de iisdem simplicibus terminis. 17. b.
In quo habitu rationali sit uerum per se. fol. 2. par. 2. b.
In quibus propositionibus sit uerum, & in quibus sit falsum, nomen pro subiecto, & uerbum pro predicato sumi. 20. d. et 21. a.
In qualibet questione quid quaratur. 32. a.
In quem sensum philosophus reiciat, et in quem sensum admittat definitionem. 43. b.
Instrumenti conditiones à quo fluant. 61. d.
Instrumentorum logicorum diuisio. 28. c.
Instrumentum spiritale quomodo applicatum scientia fiat scientia illa, cui applicatur. 15. b.
Intellectus à quo ente extra animam pendeat. fol. 2. par. 2. b.
Intellectio quid sit. 13. b.
Intellectus quomodo fiat res intellecta. 15. b.
Intentio philosophi in logica disciplina

na quamam sit. 16. b.
 Intentionis principium est finis executionis. 16. c.
 Intentionis finis est principium executionis. ibidem.
 Intētio philosophi in libro categoriarum quamam sit. 21. c.
 Intētio philosophi in libris Posteriorum quamam sit. 24. c. & 66. b.
 Intentio philosophi in libris Priorum. 70. a.
 Inter hominem, & aīal cadit aliud subiectum medium. 98. b.
 In tertio modo per se quamā substantia contineatur. 76. c.
 In uno quoque predicamento est quod quid est. 80. b.
 Ioannis Grammatici opinio de inscriptione secundi libri Posteriorum. 57. c.
L.
 Lapidis conditio naturalis quamā sit. 181. c.
 Latinorum serē oīum sententia, & fundamenta de philosophi consilio in secūdo Posteriorum. 32. b.
 Libri Posteriorum quare inscripti sint Posteriores. 59. b.
 Libri Priorum quare inscripti sint Priores. ibidem.
 Libri Posteriorum quare inscripti sint resolutorii. 60. a.
 Linea non est uerum subiectum re-
 cti, nec uerum subiectum curui
 seiuuētum accepti. 89. c.

Linea ut linea ad quam scientiam spectet. 122. b.
 Linea ut uisualis ad quam scientiam pertineat. ibidem.
 Linea quomodo à Geometra definiatur. 126. b.
 Linea uisualis quomodo à Perspectiuo definiatur. ibidem.
 Linea physica quomodo consideretur à Geometra. ibidem.
 Linea mathematica quomodo consideretur à Perspectiuo. ibidem.
 Littera cur ad aliquem mittantur. 154. d.
 Locos argumentorum esse ab argumentis diuersos. 99. c.
 Loci demonstratiui, si aliqua sint, quae in Posterioribus dici mereantur loci demonstratiui, quinā esse possint. 99. d. & 100. a.
 Logica utilitas. 16. b.
 Logica proportio ad totam philosophiam. ibidem.
 Logica artificiosa regit intellectum ne erret in suis operationibus, re-
 itaq; philosophandi ratio est. 1. c.
 Logica hominibus à natura insita est. ibidem.
 Logica quid nominis. ibidem.
 Logica genus quid sit. fol. 1. par. 2. a.
 Logice proximum genus quid sit, & quid sit proxima differentia. 2. b.
 Logica per quid à Grammatica distinguatur. 2. b.

***

Logica definitio. 2. c. 10. b. ¶ 11. c.
 Logica in quo conueniat cum habi-
 tibus principalibus, et in quo ab
 illis differat. fol. 2. par. 2. d.
 Logica in quo conueniat ¶ in quo
 differat à Grammatica. 3. a.
 Logica res considerata quodnam
 sit. 3. c.
 Logici operantis res considerata
 quodnam sit. 3. d.
 Logica duplex finis conuenit. 6. a.
 Logica subiectum adequatū quid
 sit. 6. b.
 Logici operantis adequatum subie-
 ctum quid sit. ibidem.
 Logicus in logica definitione cur nō
 debeat habitum collocare. x. a.
 Logicus habet subiectum eternum,
 ¶ necessarium. 14. c.
 Logicus qua sciētia sit sciens. ibidē.
 Logica pars, qua demonstratiua nū-
 cupatur in usu posita semper ex
 propriis uniuscuiusq; sciētia, cui
 applicatur, principis progredi-
 tur. 15. a.
 Logica pp quid fuit inuenta. 16. a.

M.

Maior propositio illius demonstra-
 tionis, qua concluditur hominē
 risibilem esse pp animal rationa-
 le, in quo modo dicendi per se
 reperiat. 105. a.
 Maior extremitas potissima de-
 monstrationis quanam sit. 100. c.
 Maior propositio potissima demon-

strationis est in quarto modo di-
 cendi per se. 101. b. ¶ 105. a.
 Mathematica quomodo dicantur
 habere materiam. 182. c.
 Materia ex qua quomodo colloce-
 tur in secundo modo dicendi per
 se. 104. c.
 Materia ex qua cur non collocetur
 in secundo modo dicendi per se,
 sicuti materia in qua. 104. a.
 Materia in qua ad quod genus
 causa reducatur. 65. a.
 Materia ex qua est altera pars
 compositi. 80. b.
 Materia nō ē pars quiditatis. ibi. c.
 Materia quomodo possit dici pars
 quiditatis. 81. a.
 Materia duplex est 82. c.
 Medicina ratione finis sciētia
 nuncupari non potest. 14. b.
 Medium quando dicitur esse cau-
 sa illationis. 31. b.
 Medium quare dicatur causa rei
 conclusa. ibidem. c.
 Medium à quo habet ut sit causa
 illationis. ibidem.
 Medium à quo habeat ut sit causa
 rei. ibidem.
 Mediū nō potest esse demonstratiuū,
 nisi sit etiam causa rei. 33. b.
 Medium in potissima demonstra-
 tione quomodo sit quiditatiua
 subiecti definitio. 54. b.
 Medium debet esse semper idem
 in utraque propositione. 118. a.

Medium in potissima demonstratione quomodo sit causa subiecti per accidens. 168. c.

Methodi demonstratiui finis quomultiplex sit. 35. d.

Methodo resolutiua quam principia adinueniantur. 36. c.

Methodus, qua philosophus quaerit definitionem in secundo

Post: libro quam sit. 48. b.

Minor extremitas potissima demonstrationis quam sit. rat. b.

Minor propositio potissima demonstrationis cur non possit esse nisi in primo modo dicendi per se. 104. b.

Modi sciendi quot sint. 44. c.

Modi predicandi per se quomodo inter se distinguantur. 77. b.

Modus considerandi est cuiusque scientiae proprius. 9. b.

Modus considerandi logici quinam sit. 26. a.

Modus considerandi Metaphisici quinam sit. 57. a.

Modus considerandi a quo sumatur. 126. a.

Modus definiendi a quo sumatur. ibidem.

N.

Natura non cognoscit. 68. b.

Natura potissima demonstrationis in quibusnam conditionibus consistat. 118. c.

Natura demonstrationis est uana

absque cognitione nostra. 151. a.

Naturam demonstrationis absque nostra cognitione minime considerari posse. 155. c.

Necessarium quid sit. 68. c.

Necessariam latitudinem habet. 69. a.

Necessarium accidentale unde procedat. 69. a.

Necessarium essentiale unde oritur. ibidem.

Necessitas duplex est. 181. c.

Nihil consideratur ab Artifice, quod recedat ab eius modo considerandi. 26. a.

Nomen Logica unde sumptum fuerit.

Nomen in libro Perhermentias sumi in ordine ad enumerationem. 19. c.

Nomen ut sua quot indicet. 81. a.

Nominalis affectionis definitio cur semper debeat esse nota. 136. b.

Non esse maiorem rationem, ut demonstratio debeat dici logicum instrumentum, quam definitio. 30. d.

Non id omne, per quod redditur causa illationis accidentium priorum alicuius subiecti est eiusdem subiecti definitio. 167. d.

Non licere demonstratiue transcendere de genere in genus. 120. b.

Non omnis demonstratio propter quid est primi gradus. 174. a.

Non omnis demonstratio propter quid, quae in definitionem conuertitur est potissima. 171. b.

*** 2

Nota reduplicationis in aliquo quid denotet. 96. c.

Notificare quid significet. 154. c. § 155. c.

Nulla scientia praevalidior est scientia per definitionem. 26. b.

Nullam definitionem esse re distinctam à demonstratione. 53. c.

Numerum non esse verum subiectum pariter, neque impariter seivntim accepti. 89. c.

Notius nobis quodnam sit. 68. b.

Notius Natura, seu simpliciter quodnam sit ibidem.

O.

Omnes disciplinae utuntur pro instrumento demonstratione, et definitione. 26. b.

Omnes partes definitionis sunt forma. 80. c.

Omnes causas concurrentes ad aliquem actum demonstrandum non esse in genere causa efficientis. 113. c.

Omnia credimus aut per syllogismum, aut ex inductione. 28. a.

Omnia praedicata primi modi per se esse formalia. 80. b.

Omnia per se, quae inseruiunt potissima demonstrationi, habent nexum necessarium causa, et causati. 88. c.

Omnis doctrina fit ex praecognitis. 12. c.

Omnis questio est questio medii. 41. d.

Omnis notitia est nostra, non Natura. 68. b.

Omni substantia competit in subiecto non esse. 74. b. § 75. c.

Ordinem dari inter plures alicuius speciei proprietates, ut, scilicet, una prius altera emanet à forma. 179. d.

Ordo Natura in operatione qualisnam sit. 68. c.

Passio, et eius genus, licet non sint eadem termini uoce, seu dictione, sunt tamen eadem significatione, et essentialiter. 135. a.

Passio per eam causam debet demonstrari, per quam inest subiecto. 174. d.

Per τὸ αἰτιῶν id est, per causam, propter quam res est, quanam causa ab Aristotele intelligatur. 65. a.

Per demonstrationes celebratas quid intelligat Auerroes. 168. a.

Per magnam partem celebratarum demonstrationum quid intelligat Auerroes. 168. b.

Per opposita praedicata quid intelligat Aristoteles. 89. b.

Perpetuitas temporis à qua materia emanet. 70. a.

Per se est communius ipso uniuersali. 72. a.

- Per se multiplex, & aequiuocum est.* 72. c.
- Per simpliciter scibilia quid Aristoteles intelligat in decimo contextu primi libri Post: 88. c.*
- Per simpliciter predicata quid intelligat Aristoteles in eodem textu. 89. b.*
- Ponere in numerum quid sit.* 10. c.
- Propositas à quoniam in intro fluat.* 184. b.
- Potentia passiva quamam sit.* 111. c.
- Potissima demonstrationes quare raro fiant, & rara sint.* 53. d.
- Præcognita demonstrationis quibus nam præcognitionibus præcognosci debeant.* 128. a.
- Præcognita demonstrationis quomodo inter se distinguantur.* 128. c.
- Præcognitiones quomodo locum non habeant in præcognitis.* 129. a.
- Præcognitio quid quotuplex sit.* 128. c.
- Præcognitio quod, seu quia est quotuplex sit.* 128. b.
- Predicatum universale quid significet.* 69. c.
- Predicatio de omni priorifica cur non denotet totum syllogismum, ut nonnulli uidentur uelle.* 70. b.
- Predicatio naturalis, & præter naturam quamam sit.* 80. a. & b.
- Predicari de subiecto quid sit.* 87. a.
- Predicatio denominatiua quamam sit.* ibidem.
- Predicatio generis de differentiis diuisiuis car. non sit uniuersalis.* 94. c.
- Predicatum primum quotuplex sit.* ibidem.
- Predicatio generis de specie non est uniuersalis.* 95. b.
- Predicatio definitionis de definitione non est per se.* 100. c. & 137. c. & 136. a.
- Predicatio prima, seu uniuersalis quotuplex sit.* 102. b.
- Predicatio definitionis de definitione est ueluti prædicatio propria de proprio.* 136. a.
- Predicatio propria de proprio non est per se.* ibidem.
- Primitas subiecti quamam sit.* 94. d.
- Primitas causae quamam sit.* 95. a.
- Primus modus prædicandi per se in qua causa fundetur.* 80. b.
- Primus modus dicendi per se quid sit.* 72. a.
- Primus modus dicendi per se cur non possit fieri secundus.* & e conuerso. 83. b.
- Principia demonstrationis quomodo sciantur.* 68. a.
- Principia demonstrationis quomodo sint uera.* 69. b.
- Principia quando possunt transferri de genere in genus.* 126. a.
- Principia demonstrationis debent esse nota ut sint essentialia.* 139. c.

Principium omnis demonstrationis est quod quid est. 32. a.
 Principium demonstrationis quod triplex sit. 32. b.
 Principium demonstrationis quomodo sit quid sit in subiecti de finitio. 53. b.
 Prius nobis quodnam sit. 68. b.
 Prius natura, seu simpliciter quodnam sit. ibidem.
 Problematum diuisio. 12. b.
 Progressus in infinitum ab omni demonstratione remouetur. 68. a.
 Propositiones in quantum immediata resoluuntur. 5. b.
 Propositiones potissima demonstrationis unde habeant ut sint uel ra, prima, & immediata, notiores, priores, & causa conclusionis. 63. a.
 Propositiones singulares in scientiis non usurpantur. 75. b.
 Propositio a quo termino recipiat denominationem. 118. a.
 Proprietates specierum quo instrumento percipiuntur. 36. c. & 61. b.
 Propria passio unum significat, & alterum denotat. 134. b.
 Propria passio quid significet, & quid denotet. ibidem.
 Propria passiones quot definitiones habeant. 152. c.
 Propter quod est unumquodque, il

lud magis est. 68. b.
 Propter ipsa sumi aliquando pro, per ipsa, seu pro, per se. 93. a.
 Prudentia a quo ente extra animam pendeat. fol. 2. pag. 2. b.

Q.
 Quam rationem enunciatio ad propositionem habet, eandem habent nomen, et uerbum ad subiectum, et predicatum.
 Quando definitio ex demonstratione elicitur. 36. b.
 Quare definitio constet ex proximo genere, & proximis differentiis. 1. d.
 Quare Metaphisica, & Animastica contemplatio non dicantur habitus rationis, & instrumentarius, licet utraque uersetur circa ens rationis. fol. 2. pag. 2. a.
 Quare in Elenchis philosophus sophistarum tecnas detegere uoluerit. 18. a.
 Quare philosophus a nominis definitione excludat nomen infinitum. 19. d.
 Quare philosophus a nominis definitione excludat casus nominis. 20. a.
 Quare dum in primo Posteriorum libro agitur de materia demon-

- strationis inuentione, agatur etiam de inuentione mediū demonstratiui prout est causa rei. 33. c.
- Quare philosophus in principio secūdi Posteriorum docuerit quot sint quasita. 41. d.
- Quare philosophus nec in proemio primi Priorum, nec in epiloga secūdi Posteriorum de Definitione mentionem fecerit. 44. b.
- Quare philosophus in ultimo con-textu faciendi Posteriorum egerit de principiorum cognitione. 44. c.
- Quare Ajax, Achilles, Alcibiades, Lisander, & Socrates Magnanimi appellati fuerint. 50. c.
- Quare philosophus in secundo Posteriorum agat de inuentione definitionis. 57. a.
- Quare philosophus in Posterioribus primo loco demonstrationem, secūda uero definitionem consideret. 59. c.
- Quare Medium in demonstratione raro sit subiecti definitio. 67. b.
- Quare per accidens medium in demonstratione sit subiecti definitio. ibidem.
- Quare uerum demonstratiue non colligatur nisi ex ueris. 67. c.
- Quare philosophus in secundo Posteriorum solum earum demonstrationum meminerit, in quibus Medium est tantum cause effectrix passionis. 119. a. & 166. d.
- Quartus modus predicandi per se in qua causa fundetur. 77. b. & 87. c.
- Quartus modus dicendi per se quomodo rediscatur ad primum, et secundum. 107. c.
- Quae consequuntur ad esse species sunt eiusdem species proprietates. 167. b.
- Qua de re aliqua quaruntur quot sint. 37. b.
- Quae de subiecto dicuntur, quomodo accidentia sint. 87. a.
- Quem locum in demonstratione philosophus designauerit definitionibus uniuscuiusque propriae passionis. 162. c.
- Quanam compositio ponat in numerum. 75. b.
- Quenam habitum rationalem philosophus diuidat in sexto libro de Moribus. fol. 2. pag. 2. b.
- Quanam in rectum, et quae circulariter sint. 43. a.
- Quae sciuntur aliquo instrumento fieri oportet. 37. b.
- Quaestita simplicia quot, & quae sint. 1. b.

Quasita composita quot, & qua sint. ibidem.
Quasitum quale sit quid sit. x. c.
Questioni quid sit sola definitio satisfacit. 30. a. & 36. d.
Quasitio simplex an sit qua demonstratione absoluat. ibidem.
Quasitio propter quid sit coincidit cum fine. 16. a.
Quid, & propter quid quot modis considerari possint. 40. c.
Quiditas per quodnam differat ab habente quiditatem. 81. a.
Quiditas quot modis sumi possit. ibidem.
Quiditas proprie cuiusnam sit. 163. a.
Quid intelligi debeat per partem generis. 79. a.
Quid intelligi debeat per partem differentia secundum Averroem. 80. a.
Quid quot modis sumi possit. 147. d.
Quid per modum scientia intelligatur. 12.
Quid sufficiat ad ostendendum logicam esse absolute scientiam. xi. b.
Quod est causa convenientia non potest respectu unius, & eiusdem esse causa discrepantia. 3. a.
Quod est sub specie alicuius gene-

ris, non potest non esse sub genere illius speciei. x. c.
Quomodo res possint esse subiectum logica. 5. a.
Quomodo philosophus in secundo Posteriorum libro agat de Definitione pro ut ex demonstratione elicitur. 36. b.
Quomodo philosophus definitionis tractationem in secundo Posteriorum libro cum demonstrationis tractatione confundat. 41. c.
Quomodo demonstratio, & definitio sint idem, & quomodo differant. 54. a.
Quomodo naturalis philosophus, & scientia subalternata considerent formas in materia. 125. c.
Quo ordine conditiones principiorum potissima demonstrationis investigentur. 61. c.
Quod quid est rei quot modis sumi possit. 29. d.
Quot sint genera eorum, quae de qualibet specie sciri possunt. 61. b.

R.

Ratio Methodi in genere quid sit. 28. c.
Rationes topica quare ab Aristotele logica nuncupentur. 15. c.

Ratio generis à suarum specie-
rum ratione diversa est .
28. c.

Ratio, qua probat philosophus in
primo Posteriorum contextu
trigesimo parietem non respira-
re, cur ab eo dicatur demonstra-
tio quod. 156. a.

Recentiorum opinio, eorumq; fun-
damentum de philosophi consi-
lio in secundo libro Postero-
rum. 34. a.

Rectum est iudex sui ipsius, & obli-
qui. 173. a.

Rem aliquam consideratam, qua
pluribus modis considerari pos-
sit, ad unum ex illis coarctari
& restringi quid sit. 9. b.

Rerum alia alteram causam ha-
bent, alia vero minime. 42. b.

Res per quid cognoscantur .
4. c.

Res sunt fundamentum secun-
darum intentionum. 5. b.

Res considerata pluribus est com-
munis. 9. b.

Res cognoscenda quot sint .
37. c.

Res à qua causa habeat ut sit .
63. b.

Res demonstrandae quot sint .
65. b.

Res per se existens quanam sit .
75. b.

Res à quo constituatur, & nomi-

netur. 123. d.

Resolutio quid sit. 58. b.

Rhetorica docet in utramque
partem disputare. fol. 1. pag.
2. b.

S.

Sapientia à quo ente extra ani-
mam pendeat. fol. 2. pag. 2. b.

Scientia à quo ente extra animã
pendeat. ibidem.

Scientia contemplatiua quem fi-
nem habeant. 7. a.

Scientia rationalis cuiusnam sit
species. x. d.

Scientia communiter accepta ha-
bet subiectum, passiones, & prin-
cipia. xi. a.

Scientie subiectum quodnam esse
debet. 12. d.

Scientia in communi de quonam
ente sit. 13. d.

Scientia à quo constituatur, &
nominetur. 123. d.

Scientie subalternatae quando fa-
ciunt, & quando non faciunt
numerum. 126. a.

Scientie subalternantes, & sub-
alternatae quando in re consi-
derata differant, & in modo
considerandi concurrant .
126. c.

Scire simpliciter pro quo scire su-
matur. 62. c.

Scire sophistico modo pro quo scire

- accipiatur, ibidem.
- Scire causam effectus quando sit
scire propter quid. 142.c.
- Scire per posterius in comparationem ipsius scire per prius habetur pro ipso scire secundum accidens. 161.a.
- Scopus definitionis separatur a scopo demonstrationis. 40.b.
- Secundarum intentionum distinctio. 3.c.
- Secunda intentiones absque primis esse non possunt. 4.a.
- Secunda notiones latius patent, quam instrumenta notificandi. 9.c.
- Secundum quod ipsum quid sit. 65.b. & 174.c.
- Secundi modi dicendi per se explicatio. 81.c.
- Secundi modi dicendi per se predicata quanam sint. ibidem.
- Secundus modus predicandi per se in qua causa fundetur. 83.a. & 84.d.
- Secundum quod ipsum quid significet. 97.a.
- Significatio nominis alicuius rei quando intelligatur. 131.b.
- Similitudo non est identitas. 14.b.
- Similitudo, & dissimilitudo inter philosophum, & sophistam in quo consistant. 62.b.
- Simitas cuiusnam sit passio. 134.b.
- Simitas quid significet, & quid de notet. ibidem.
- Sine uerbo nulla affirmatio, uel negatio est. 20.c.
- Subalternantes, & subalternatas scientias conuenire in subiecto materiali. 122.a.
- Subalternantes, & subalternatas scientia quare differant. ibidem.
- Subiectum adequatum tam Artis, quam Artificis operantis ex quibus constet. 3.b.
- Subiecto ad quid apponatur modus considerandi. 7.b.
- Subiectum quot modis capi possit ratione suarum proprietatum. 84.c.
- Subiectum duplex, uidelicet propositionis, & rei. 103.b.
- Subiectum propositionis quodnam sit. ibidem.
- Subiectum rei quodnam sit. ibidem.
- Subiectum simpliciter idem quomodo intelligi debeat in diuersis scientiis. 121.b.
- Subiectum aliquo modo idem quomodo intelligi debeat in diuersis scientiis. 121.c.
- Substantia duobus modis sumi potest. 26.a.
- Substantia quo instrumento nota fiat. 61.b.

Substantiis nihil esse contrarium.

22. a.

Superiora necessario sunt in inferioribus. 69. a.

Syllogismus in quo distinguatur à propositionibus. 3. d.

Syllogismus in quem immediate resoluatur. 5. b.

Syllogismus quot modis considerari possit. 22. c.

Syllogismus demonstratiuus per quem à quolibet alio distinguatur. 68. d.

Syllogismus à causa remota cur fiat in secunda figura. 139. b.

T.

Termini propositionum quinam sint. 21. a.

Termini simplices in rebus fundati, de quibus agit philosophus in libro categoriarum quo modo sumantur in ordine ad enunciationem, & quomodo in ordine ad propositionem. 21. a. & b.

Terminorum simplicium duplicem tractationem fecit philosophus. 17. b.

Terminus pro definitione accipitur. 27. b.

Tertius modus per se quomodo distinguatur ab aliis modis per se. 77. b.

Tertius modus per se non efficit

pradicationem. 86. d.

Terminus quodnam subiectum de notet. 135. c.

Tota logica tractatio de quibus nã sit. xi. d.

Tractatio partium respectu totius non potest esse distincta ab ipsa totius tractatione. 18. b.

Transitus de una in aliam scientiam quando possit dari. 121. a.

V.

Verbi definitionem esse traditam in ordine ad enunciationem. 20. b.

Verbum in libro perihermenias sumi in ordine ad enunciationem. 19. c.

Verbum non est terminus materialis, sed formalis in propositionibus de tertio adiacente. 21. a.

Verbum substantiuum non potest reddi infinitum. ibidem.

Verificatio apud Auerroem quid sit. 52. a.

Verum ex falsis syllogistice colligi posse. 67. c.

Vita à qua forma proueniat. 97. b.

Vltima rerum differentia ut plurimum latent. 49. b.

Unaquaque substantia, hoc ipsum, quod est, non dicitur secundum magis, & minus. 22. b.

Unde motus Averroes dixerit ,
Medium esse extra quidita-
tem. 54.a.

Vnitatis libri, & scientiae à quo su-
mi debeat. 41. b.

Uniuersale duplex est. 93. c.

Uniuersale logicum quot modis su-

matur. 94. a.

Uniuersale Posterioristicum quid
sit. 94. b.

Vnumquodque subiectum pro-
prias passiones, earumq; de-
terminatas habet causas.

120. c.

Obscuro te, Lector, ut, priusquam legere incipias, hæc grauiora errata, partim deficientibus initio characteribus græcis, partim Typographi incuria, commissa, sicut infra notatum est, corrigas. primus numerus paginam, secundus uersum indicat.

1. 23. apo tu logu, ἀπὸ τοῦ λόγου

2. 39. b. aliis, illis.

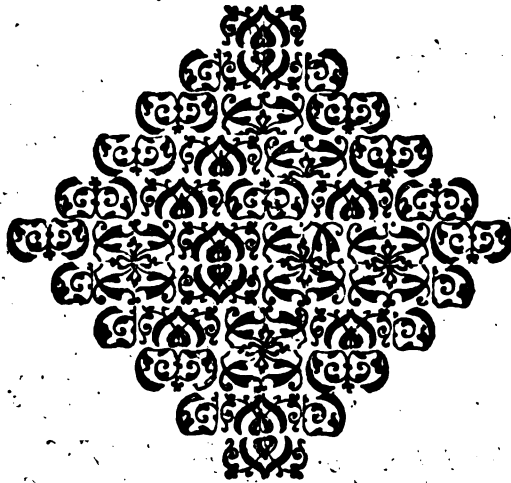
9. 1. intensiones, intentiones.

10. 16. probans, præbens.

28. 24. instrumentum, instrame-
torum.

148. 13. octauo, septimo.

165. 33. c, se.

BERNARDINI PETRELLAE LOGICARVM DISPVATIONVM

LIBER PRIMVS DE LOGICA VNIVER.

SALITER SVMPTA.

An huiusmodi Logica sit, eiusq; genus quodnam sit.

C A P. I.

Voniam de omni, quod sciri potest, ut testatum reliquit Philosophus in principio secundi Posteriorum, quatuor quaeri possunt, An sit, Quid sit, Quale sit, Cur sit; Quibus diligenter consideratis, non potest id exquisitè non cognosci: ideo cum Logica artificiosa, de qua in praesentia loquimur, sine ulla controuersia sciri possit, in eius tractatione à philosophi sententia non recedentes, quatuor illa quaesita, in quibus omnia fere prolegomena latent, examinanda proponimus. Verum quia eorum duo simplicia, An sit, & Quid sit, duoq; alia composita sunt, Quale, & Cur sit, ut ordinem Naturæ sequamur, à simplicibus incipiemus, & primum à Quaestione An sit, nam fatuum esset quaerere quid res aliqua sit, nisi prius notum fuerit rem illam esse, in quo simplici quaesito non immorabimur, cum omnibus eruditis hominibus pateat, Logicam artificiosam à Philosophis inuentam, & ab Aristotele tandem perfectam, atq; absolutam fuisse, hæc regit Intellectum nostrum ne erret in suis operationibus, estq; recta philosophandi ratio; Vulgares quoque, ac rudi ingenio præditi indicant, logicam hominibus naturaliter insitam esse, cum eorum unusquisque in disceptationibus pro se rationes adducere, aduersariorumq; argumenta refellere conetur, nulla habita logicæ artificiosæ cognitione. An sit igitur logica disciplina quaerere prætermittemus, & ad inuestigandum Quid sit, hoc est, ad eius definitionem constituendam accedemus, quæ cum in duplici differentia sit, uidelicet, nominis, & rei; de nominis definitione, ut clara, sermo noster non erit, quoniam logicæ nomine omnes fere Disciplinam quandam apotolu idest, à ratione ratiocinatricem significari intelligunt; sed solum de rei definitione, quæ intimam eius Disciplinæ naturam declarat. Hæc omnium opinio ne ex genere proximo, & proximis differentiis constare debet, ut definitum ra

A

Logicarum Disput.

a' tione generis ab iis, quæ sunt diuersorum generum, & ratione differentiarum ab iis, quæ sunt eiusdem generis, distinguatur. Verum quia differentia à Logica subiecto, & fine sumuntur, de eius genere, subiecto, & fine à nobis agendum erit, quibus optime cognitis, Logicæ Definitio omnibus perspicua reddetur. Quod igitur ad genus pertinet, dicimus, Logicæ genus esse Facultatem, seu Habitum rationalem.

Ex Aliorum sententia obiectiones quadam de genere Logica.

C A P. I I.

CONTRA ea, quæ de genere Logicæ dicta sunt, Nonnulli argumentantur, facta prius hac Facultatis distinctione, ut aliquando late, pro ut omnes habitus intellectus comprehendit; aliquando uero strictius, & magis proprie sumatur, pro potestate, quæ æque utrumq; contrarium respicit, Is enim ambulare potest, qui etiam potest non ambulare. Posita huiuscemodi distinctione, obstare illud uidetur, quod si primo modo Facultatem accipiamus, non dicimus genus Logicæ, nisi amplissimum, & remotissimum, quasi uelimus Logicam esse quandam Disciplinam, uel Habitum, quod cum per se compertissimum sit, in præsentia non quæritur, sed magis propinquum Logicæ genus indagandum est: Si uero secundo modo, solum Dialecticæ, ac Rhetoricæ huiuscemodi appellatio accomodari potest, intelligendo nomine Dialecticæ non totam Logicam, sed solum eius partem disputatricem, quæ octo libris Topicorum continetur, hanc enim philosophus comparat cum Rhetorica, & ei similem esse dicit, non totam Logicam, quando in principio primi libri de Rhetorica inquit, Dialecticam, & Rhetoricam similes esse inter se, & utramque dynamis, idest, Facultatem quandam esse, quoniam hæ solæ Disciplinæ docent in utramque partem disputare, & nos aptos reddunt ad utramque partem æque tuendam, Patet itaque Facultatis nomen siue communiter, siue proprie sumatur, toti Logicæ non conuenire. Præterea, per nos, qui Logicam dicimus esse Facultatem, difficultas, quæ alios urget, non soluitur, cum enim constet, Logicam habitum esse intelligendi, & credendum sit, plenam, & sufficientem esse habituum enumerationem in sexto libro de Moribus ab Aristotele positam, ad quorum nullum Logicæ habitum redigi posse facile demonstratur; si Facultatem alium quendam habitum esse putamus præter illos quinque, Aristotelem in habituum enumeratione mancum, ac diminutum facimus; si uero non alium, sed eorum aliquem, id à nobis declarandum, & argumenta soluenda erant, quæ in oppositum fieri solent; quamobrem fortasse melius dicendum erit, Logicæ genus esse Disciplinam, seu Habitum instrumentarium.

Superiores obiectiones soluantur. Cap. I I I.

d **A**LLATIS obiectionibus ita respondemus, ut ad primam dicamus, nos accipere Facultatem primo modo sumptam, & contra instantiam, negamus Logicæ

genus tunc esse amplissimum, & remotissimum, reddenda enim erat ratio, quam
 obrem **Facultas**, seu **Habitus rationalis** **Logicæ** genus remotum sit, cum eius
 quoq; proximum esse possit, nam licet habitus rationalis genus sit pluribus com-
 mune, non tamen est à **Logica** remotissimum, sed ei proximū, si **Logica** accipia-
 tur pro ut distinguitur ab **Intellectu**, **Scientia**, **Sapientia**, **Prudentia**, & **Arte**. Id
 autem manifestum erit, si habitus communiter accepti diuisionem in medium
 afferamus. **Habitus** ergo communiter acceptus uel corporis, uel **Animi** est, **Ha-**
bitus animi uel est **moralis**, uel **rationalis**, habitus **rationalis** uel est **principalis**,
 uel **instrumentarius**, **principalis** autem uel **contemplatiuus**, uel **actiuus**, uel **esse-**
ctiuus est. Hac posita diuisione, dicimus, differentiam principalem additam habi-
 tui **rationali** constituere quinque illos habitus in sexto libro de **Moribus** cap. ter-
 tio, & quarto enumeratos, uidelicet, **Intellectum**, **Scientiam**, **Sapientiam**, **Pruden-**
tiam, & **Artem**, qui habitus præcipui dicuntur; eidem uero habitui **rationali** al-
 teram **instrumentariam** differentiam adiunctam & **Logicam**, & **Grammaticam** b
 parere, quæ habitus **instrumentarii** uocantur. quare **Logicæ**, prout à præci-
 pui habitibus contradistinguitur, proximum genus est habitus **rationalis**,
 & proxima differentia est **instrumentaria** differentia; respectu autem **Gram-**
maticæ, habitus **rationalis** est genus remotum, & habitus **rationalis in-**
strumentarius est genus proximum, quod de aliis quoque ab ipsa **Logi-**
ca differentibus specie, sicut de **Grammatica** uere dicitur; At habitui **rationali**
instrumentario addita alia differentia, uidelicet, ut præbeat instrumenta utriq;
philosophiæ parti inseruientia ad secernendum uerum à falso, bonumq; à malo,
 ponit **Logicam** à **Grammatica** distinctam. Sicuti, gratia exempli, **Animal** imme-
 diate diuiditur per **rationalem**, & **irrationalem** differentiam in **Hominem**, & **Bru-**
ta, ratione itaque hominis genus proximum est **animal**, proxima uero differen-
 tia est **rationalis** differentia; quoniam uero ex **Porphirii** uerbis in tali differentia
 conueniunt etiam **Dii**, **Animal** ad **Deos**, & **homines** remotum, **animal** autem ra- c
tionale proximum genus est, cui apposita **mortalis** differentia separat **Hominem**
 à **Diis**. Ex quo clare patet, sicuti in hominis definitione **animal** est genus ratio-
 ne **brutorum** non remotum, reliqua uero omnia differentia, ita in **Logicæ** de-
 finitione (quæ nunc huiusmodi sit, **Facultas**, seu **Habitus rationalis** **instrumenta-**
rius præbens instrumenta utrique **philosophiæ** parti inseruientia ad secernendū
 uerum à falso, bonumq; à malo) **Habitu** **rationalem** respectu **principalium** ha-
 bituum esse genus non remotum, cæteras autem particulas differentias; nam **Lo-**
gica à **scientia**, & ab aliis præcipuis **Habitibus** non per habitum **rationalem** cum
 id; quod est causa conuenientia, non possit esse causa discrepantia respectu eius-
 dem, sed per differentiam **instrumentariam** distinguitur; In **Habitu** uero **ratio-**
nali instrumentario simul cum **Grammatica** conuenit, cui generi, quod nomine
 caret, alia adueniens differentia, uidelicet, ut præbeat instrumenta utrique **philo-**
sophiæ parti inseruientia ad secernendum uerum à falso, bonumq; à malo, sepa-
 rat **Logicam** à **Grammatica**. Hæc habitus **rationalis** diuisio sumitur ab entis di- d
 uisione facta ab **Aristotele** in sexto **Metaph:** libro his uerbis, entis aliud extra a

Logicarum Disput.

- a animam, aliud in anima est, entis extra animam ex sententia philosophi in sexto libro de Moribus ad Nichomachum cap. tertio aliud necessarium, aliud contingens est, cōtingentis uero ex mente eiusdē philosophi in eodem libro cap. quarto aliud actio, aliud effectio est. Ex altera parte ens ī anima secundū eius quiditatē & quatenus ens à Methaphysico, ut effectus ipsius intellectus ab Animastico, ut uero instrumentum diuersa ratione à Logico, & à Crammatico consideratur. Et licet Metaphysica, & Animastica contemplatio uersentur circa ens rationis, tamen non dicitur utraque habitus rationis, & instrumentarius, quoniam tota earum speculatio non uersatur solum circa ens rationis, sicuti Logica, & Grammatica, quæ quidem iure optimo dicuntur habitus rationis, & instrumentarii. Ex qua entis diuisione facillime apparet à quibus eius partibus membra habitus rationalis ortum ducant, nam præcipui habitus ab ente extra animam, instrumentarii uero ab ente in anima oriuntur; Præcipuorum habituum ab ente extra animam fluentium Alii ab ente necessario, ut Intellectus, Scientia, & Sapientia, Alii ab ente contingente fluunt, ut Prudentia, & Ars, Prudentia ab ente contingente actiuo, Ars uero ab ente contingente effectiuo; Instrumentarii autem habitus, ut sunt Logica, & Grammatica, ab ente in anima emanantes diuersi fiunt inter se ex diuerso considerandi modo, seu ex finis diuersitate, qua (ut censeo) ueritate cognita, facile intelligitur, Logicæ, pro ut à præcipuis habitibus distinguitur, proximum genus esse habitum rationalem, in quo & præcipui, & instrumentarii habitus conueniunt, ratione uero Grammaticæ esse habitum rationale remotum genus, proximum autem, Habitum rationalem instrumentarium; facileq; respondetur alteri obiectioni, negando, sufficientem esse eam habituum enumerationem, quam posuit Aristoteles in sexto libro de Moribus, quia ibi philosophus non diuidit habitum rationalem in genere, sed alteram eius speciem, uidelicet, habitum rationalem præcipuum, in quo est uerum per se; Ex qua diuisione elicitur instrumentarium habituum diuisio, propterea quòd sicut ex finis diuersitate præcipui, ita instrumentarii habitus diuiduntur, licet eorum nulla fuerit ibi facta mentio ab Aristotele. Cum itaq; præter habitus præcipuos datur etiam alii instrumentarii, si ponamus Facultatem habitum quendam diuersum à quinque illis præcipuis habitibus, non uideo quomodo Aristotelem in habituum enumeratione mancum, diminutumq; faciamus. Quòd uero dicitur, Logicæ genus esse Disciplinam, seu Habitum rationalem instrumentarium, respondemus, in se uerum esse, attamen non explicatum aliquid scrupuli Iuuenum animis iniicere posse; non enim ratione omnium (ut diximus) habitus rationalis instrumentarius est Logicæ genus, nam si consideretur Logica in comparationē ad habitus præcipuos; eius genus non potest esse totum illud aggregatum, ut dicitur, Habitus rationalis instrumentarius, cum per huiusmodi aggregatum ab aliis distinguatur, alioquin ab eis non differret, cum genus conuenientiæ, non discrepantiæ causa sit earum specierum, quæ sub se continentur; sed tunc eius genus est tantummodo Habitus rationalis, in quo cum illis conuenit, & proxima differentia est instrumentaria differentia, per quam constituitur talis, & à præcipuis

genus tunc esse amplissimum, & remotissimum, reddenda enim erat ratio, quam
 obrem **Facultas**, seu **Habitus rationalis** **Logicæ** genus remotum sit, cum eius
 quoq; proximum esse possit, nam licet habitus rationalis genus sit pluribus com-
 mune, non tamen est à **Logica** remotissimum, sed ei proximū, si **Logica** accipia-
 tur pro ut distinguitur ab **Intellectu**, **Scientia**, **Sapientia**, **Prudentia**, & **Arte**. Id
 autem manifestum erit, si habitus communiter accepti diuisionem in medium
 afferamus. **Habitus** ergo communiter acceptus uel corporis, uel **Animi** est, **Ha-**
bitus animi uel est **moralis**, uel **rationalis**, habitus **rationalis** uel est **principalis**,
 uel **instrumentarius**, **principalis** autem uel **contemplatiuus**, uel **actiuus**, uel **esse-**
ctiuus est. Hac posita diuisione, dicimus, **differentiam** **principalem** **additam** **habi-**
tui **rationali** **constituere** **quinque** **illos** **habitus** **in** **sexto** **libro** **de** **Moribus** **cap. ter-**
tio, & **quarto** **enumeratos**, **uidelicet**, **Intellectum**, **Scientiam**, **Sapientiam**, **Pruden-**
tiam, & **Artem**, qui habitus præcipui dicuntur; eidem uero habitui rationali al-
 teram **instrumentariam** **differentiam** **adiunctam** & **Logicam**, & **Grammaticam** b
 parere, quæ habitus instrumentarii uocantur. quare **Logicæ**, prout à præci-
 puis habitibus contradistinguitur, proximum genus est habitus rationalis,
 & proxima **differentia** est **instrumentaria** **differentia**; respectu autem **Gram-**
maticæ, habitus rationalis est genus remotum, & habitus rationalis in-
 strumentarius est genus proximum, quod de aliis quoque ab ipsa **Logi-**
ca **differentibus** **specie**, sicut de **Grammatica** uere dicitur; At habitui rationali
 instrumentario addita alia **differentia**, uidelicet, ut præbeat instrumenta utriq;
 philosophiæ parti inseruientia ad secernendum uerum à falso, bonumq; à malo,
 ponit **Logicam** à **Grammatica** distinctam. Sicuti, gratia exempli, **Animal** imme-
 diate diuiditur per **rationalem**, & **irrationalem** **differentiam** in **Hominem**, & **Bru-**
ta, ratione itaque hominis genus proximum est animal, proxima uero differen-
 tia est **rationalis** **differentia**; quoniam uero ex **Porphirii** uerbis in tali **differentia**
 conueniunt etiam **Dii**, **Animal** ad **Deos**, & **homines** remotum, animal autem ra-
 tionale proximum genus est, cui apposita **mortalis** **differentia** separat **Hominem** c
 à **Diis**. Ex quo clare patet, sicuti in hominis definitione animal est genus ratio-
 ne brutorum non remotum, reliqua uero omnia **differentia**, ita in **Logicæ** de-
 finitione (quæ nunc huiusmodi sit, **Facultas**, seu **Habitus** **rationalis** **instrumenta-**
rius **præbens** **instrumenta** **utrique** **philosophiæ** **parti** **inseruientia** **ad** **secernendū**
uerum **à** **falso**, **bonumq;** **à** **malo**) **Habitu** **rationalem** **respectu** **principalium** **ha-**
bituum **esse** **genus** **non** **remotum**, cæteras autem **particulas** **differentias**; nam **Lo-**
gica à **scientia**, & ab aliis præcipuis **Habitibus** non per habitum **rationalem** cum
 id; quod est **causa** **conuenientia**, non possit esse **causa** **discrepantia** respectu eius-
 dem, sed per **differentiam** **instrumentariam** **distinguitur**; In **Habitu** uero ratio-
 nali instrumentario simul cum **Grammatica** conuenit, cui generi, quod nomine
 caret, alia adueniens **differentia**, uidelicet, ut præbeat instrumenta utrique philo-
 sophiæ parti inseruientia ad secernendum uerum à falso, bonumq; à malo, sepa-
 rat **Logicam** à **Grammatica**. Hæc habitus rationalis diuisio sumitur ab entis di- d
 uisione facta ab **Aristotele** in **sexto** **Metaph:** libro his uerbis, entis aliud extra a

Logicarum Disput.

- a nimam, aliud in anima est, entis extra animam ex sententia philosophi in sexto libro de Moribus ad Nichomachum cap. tertio aliud necessarium, aliud contingens est, cōtingentis uero ex mente eiusdē philosophi in eodem libro cap. quarto aliud actio, aliud effectio est. Ex altera parte ens in anima secundū eius quiditatem & quatenus ens à Metaphysico, ut effectus ipsius intellectus ab Animastico, ut uero instrumentum diuersa ratione à Logico, & à Crammatico consideratur. Et licet Metaphysica, & Animastica contemplatio uerlentur circa ens rationis, tamen non dicitur utraque habitus rationis, & instrumentarius, quoniam tota earum speculatio non uersatur solum circa ens rationis, sicuti Logica, & Grammatica, quæ quidem iure optimo dicuntur habitus rationis, & instrumentarii. Ex qua entis diuisione facillime apparet à quibus eius partibus membra habitus rationalis ortum ducant, nam præcipui habitus ab ente extra animam, instrumentarii uero ab ente in anima oriuntur;
- b Præcipuorum habituum ab ente extra animam fluentium Alii ab ente necessario, ut Intellectus, Scientia, & Sapientia, Alii ab ente contingente fluunt, ut Prudentia, & Ars, Prudentia ab ente contingente actiuo, Ars uero ab ente contingente effectiuo; Instrumentarii autem habitus, ut sunt Logica, & Grammatica, ab ente in anima emanantes diuersi fiunt inter se ex diuerso considerandi modo, seu ex finis diuersitate, qua (ut censeo) ueritate cognita, facile intelligitur, Logicæ, pro ut à præcipuis habitibus distinguitur, proximum genus esse habitum rationalem, in quo & præcipui, & instrumentarii habitus conueniunt, ratione uero Grammaticæ esse habitum rationale remotum genus, proximum autem, Habitum rationalem instrumentarium; facileq; respondetur alteri obiectioni, negando, sufficientem esse eam habituum enumerationem, quam posuit Aristoteles in sexto libro de Moribus, quia ibi philosophus non diuidit habitum rationalem in genere, sed alteram eius speciem, uidelicet, habitum rationalem præcipuum, in quo est uerum per se; Ex qua diuisione elicitur instrumentariorum habituum diuisione, propterea quod sicut ex finis diuersitate præcipui, ita instrumentarii habitus diuiduntur, licet eorum nulla fuerit ibi facta mentio ab Aristotele. Cum itaq; præter habitus præcipuos datur etiam alii instrumentarii, si ponamus Facultatem habitum quendam diuersum à quinque illis præcipuis habitibus, non uideo quomodo Aristotelem in habituum enumeratione mancum, diminutumq; faciamus. Quod uero dicitur, Logicæ genus esse Disciplinam, seu Habitum rationalem instrumentarium, respondemus, in se uerum esse, attamen non explicatum aliquid scrupuli Iuuenum animis iniicere posse; non enim ratione omnium (ut diximus) habitus rationalis instrumentarius est Logicæ genus, nam si consideretur Logica in comparatione ad habitus præcipuos; eius genus non potest esse totum illud aggregatum, ut dicitur, Habitum rationalis instrumentarius, cum per huiusmodi aggregatum ab aliis distinguatur, alioquin ab eis non differret, cum genus conuenientia, non dissimilitudinis causa sit earum specierum, quæ sub se continentur; sed tunc eius genus est tantummodo Habitum rationalis, in quo cum illis conuenit, & proxima differentia est instrumentaria differentia, per quam constituitur talis, & à præcipuis

uis habitibus separatur. Si uero consideretur in comparationem ad Grammaticam, eius proximum genus uere est Habitus rationalis instrumentarius, per quem non specificatur Logica à Grammatica contradistincta, quia (ut dictum est) quod est causa conuenientiae, non potest ratione unius, & eiusdem esse causa discrepantiae, sed specificatur, & à Grammatica seiungitur per aliam differentiam ab eiusdem Logicae sine desumptam, illi quoque habitui rationali instrumentario appositam, quae est, ut praebet instrumenta utrique philosophiae parti inservientia ad discernendum uerum à falso, bonum quoque à malo. Ecce quomodo opiniones non declaratae aliquid obscuritatis parere possunt, erat igitur apericandum respectu quocumque habitus rationalis instrumentarius sit Logicae genus.

De Logica Subiecto

CAP. IIII.

Cognito Logicae proximo genere, ad eius subiectum constituendum accedendum est, & quoniam diuersitas est non parua inter Artis, & Artificis operantis subiectum, ne luuenes in errorem incidant, de utroque uerba faciemus, notando prius, tam Artis, quam Artificis operantis adaequatum subiectum constare ex re considerata, quae subiecto materiali respondet, & modo considerandi, qui cum subiecto formali idem est. Artis res considerata est opus absolutum, & completum, constans ex materia, & forma rei, quae fit ab Artifice; Modus autem considerandi est, quatenus alteri opus illud inservire debet. Artificis uero operantis res considerata, seu subiectum operationis est materia, circa quam uersatur, Modus autem considerandi est, ex ea opus propositum efficere; ut gratia exempli, Artis nautalis res considerata est naus fabricata, modus autem considerandi est, quatenus nautis inservire debet, Artificis autem naues construendis res considerata, uel subiectum operationis est lignum, modus uero considerandi est, quatenus in eo formam nauis introducere intendit. Hoc posito, aduertendum esse existimamus, per Logicae disciplinae, operantis quoque Logici subiectum nos non intelligere subiectum adaequatum, sed partem eius, nempe rem consideratam. Dicimus itaque; Logicae disciplinae, subiectum esse ipsamet Logica instrumenta iam absoluta, Logici autem operantis subiectum quodnam sit, patebit, facta prius secundarum Intentionum huiusmodi distinctione, quod earum aliae simplices, aliae compositae sunt, simplices sunt termini ipsi, nomen scilicet, uerbum, subiectum, praedicatum, & huiusmodi, ex quibus efficiuntur propositiones, quae in syllogismorum collatione dicuntur etiam secundae intentiones simplices, non secus ac elementa, quae in mixtorum comparationem dicuntur simplicia, licet consistant ex materia, & forma; compositae uero secundae intentiones sunt propositiones ratione terminorum, ratione uero utrorumque, uidelicet terminorum, & propositionum est syllogismus, qui à propositionibus distinguitur, quoniam ignotum per notum notificat, illae uero nequaquam. Hac posita secundarum intentionum distinctione, dicimus subiectum Logici ut Artificis operantis esse se-

a cundas intentiones simplices primis applicatas. Hæc nostra opinio fundata est in entis, & habitus intellectus rationalis diuisione, nam sicuti entis ex sententia philosophi in sexto Metaph: aliud extra animum, aliud in animo est, ita Habitus intellectus rationalis alius ab ente extra animum fluit, ac de illo tractat, ut est quilibet præcipuus habitus, alius ab ente in animo, seu ab ente rationis, de eoq; agit, ut est omnis habitus intellectus rationalis instrumentarius. Cum igitur circa ens rationis Logicus uersetur, eius subiectum operationis non possunt esse nisi secundæ intentiones simplices primis applicatæ, in eisq; fundatæ. Hinc prospicitur oēs sciēter dicere, Logicū secundas intētionēs tractare primis applicatas, id est, habere pro subiecto operationis secundas intētionēs simplices primis applicatas, in illisq; fundatas, cū secundæ intētionēs absque primis esse nō possint.

Nonnullorum sententia de Logica subiecto.

C A P. V.

b **E**orum, qui de Logica benemeriti sunt, nonnulli uidentur uelle, eius subiectum, quod operationis subiectum appellant, esse res omnes; siue earum primos conceptus, uel primas intentiones, in ea occupantes eundem locum, quæ in Arte statuaria occupat æs, & lapis, in fabrili ferrum, ac lignum, & in Medicina humanum corpus; nam quemadmodum statuatio proponitur æs tanquam materia, in qua formam statuæ efficiat, quæ eius artis scopus, ac finis est, ita Logico proponuntur res omnes, siue earum conceptus tanquam subiectum, in quo secundæ intentiones effingantur, ut sint instrumenta nos inuuantia ad rerū notitiā adipiscendam. Quam sententiam & omnium testimonio, & Auerrois auctoritate confirmant, omnes enim dicunt, Logicum secundas intentiones tractare primis applicatas, quod nihil aliud significat, quam primas intentiones esse subiectum, in quo Logicus efficit secundas, quæ sunt finis Logicæ, secundæ enim sine primis neque esse, neque mente concipi possunt. Auerroes autem in ultimo capite Epitomes libri Categoriarum asserit, decem Categorias esse subiectum & in scientiis, & in Logica, duobus tamen diuersis modis, in Logica quidem, quatenus eis contingunt intellecta secunda, id est, quatenus eis secundæ intentiones imponuntur, in scientiis uero quatenus sunt conceptus rerum, quæ extra animam sunt, quasi dicat, quatenus sunt cognoscibiles, res namque cognoscimus per ipsarum conceptus, quos mente apprehendimus. Logicus itaque res omnes considerat, non secus ac philosophus, diuersa tamen (ut diximus) ratione.

Opinio superius notata impugnatur.

C A P. VI.

d **H**ÆC opinio, quantum coniecere possum, cum ueritate non conuenit, neque enim Logicæ disciplinæ, neque Logici operantis res, ipsæ sunt.

subiectum, seu res considerata, non Logicæ disciplinæ, quia in ea, sicuti in mechanicis Artibus res considerata sunt instrumenta iam confecta, & absoluta; neque etiam Logici operantis, nam si res ipsæ essent eius res considerata, seu operationis subiectum, non secus ac statuarii æs, & lapis, profecto res essent pars materialis Logicorum instrumentorum, sicuti æs, & lapis statuæ, quem admodum igitur statuarius, gratia exempli, ex ære, & figura mercurii efficit eius statuam, ita Logicus ex rebus, & secundis intentionibus deberet sua instrumenta construere, quod tamen falsum est, ut clare inferius apparebit. Ad omnium uero testimonium, quod scilicet fateantur omnes, Logicum secundas Intentiones tractare primis applicatas, & in eis fundatas, dicimus, uerba illa interpretationem nostram in calce quarti capituli prolatam recipere, non eam, quam illi afferunt, nisi in bonum sensum ea uerba redigantur, ut scilicet res sint subiectum, id est, fundamentum, in quo fundantur secundæ intentiones tam simplices, quam compositæ à Logico consideratæ. à qua communi sententia non recedit Auerroes loco ab eis citato, quia per decem Categorias intelligit subiectum pro fundamento, in quo fundantur secundæ intentiones simplices tãquam subiectum operationis Artificis, nempe Logici, ex quibus construit secundas intentiones compositas. Manifestum igitur est ex iis, quæ hucusq; diximus, res non esse subiectum Logici operantis, sed fundamentum secundarum Intentionum, quod ante iuniorum oculos ponimus. Sit in libris Priorum ex regulis ibi à philosopho traditis compositus syllogismus, quem in sua principia resoluemus, ut recte cognoscere possimus ex quibus fuerit confectus, cum composita ex illis construantur, in quæ resoluuntur. Syllogismus itaque immediate resoluitur in propositiones, quæ non sunt res, sed secundæ intentiones in rebus fundatæ; propositiones deinde in terminos simplices, qui etiam non sunt res, sed secundæ Intentiones rebus applicatæ. Subiectum itaque operationis, seu materia, circa quam uersatur Logicus in Syllogismorum constructione, non sunt res, sed termini simplices, & propositiones, quia sicuti in rerum naturalium generatione elementa, in quæ corpora naturalia resoluuntur, sunt subiectum operationis naturæ in mixtorum productione, & hæc uidelicet mixta in animalium generatione, ita termini simplices, quos rebus applicatos assumit Logicus in libro categoriarum, sunt eius subiecta materia, seu subiectum operationis, circa quod uersatur in constructione propositionum, & hæc scilicet propositiones sunt eiusdem Logici subiectum operationis, circa quod uersatur in efficiendo Syllogismo, qui non secus, ac eius subiectum operationis, fundatur in rebus. Non sunt itaque res subiectum operationis Logicorum instrumentorum, sed fundamentum, cum secundæ Intentiones absq; primis, & rebus subsistere non possint.

De fine Logicæ disciplina, eiusq;, ac Logici operantis adæquato subiecto.

C A P. VII.

DEclarato Logicæ disciplinæ subiecto, reliquum est, ut ad eius finem indagandum perueniamus. pro cuius notitia considerandum est, Logicæ non secus ac Mechanicis Artibus duplicem conuenire finem, internum unum, alterum externum, quasi finem generationis, & rei genitæ. finem internum Logicæ dicimus esse absolutionem explicationis subiecti eius, quem finem assecutus fuit Aristoteles dum Logicæ libros absoluit, & Addiscentes eundem finem sunt assecuti dū pertinentia ad partes Logicæ didicerunt, per quæ possunt ad libitum formare instrumenta Logicæ; externum uero ex Aristotelis sententia in primo Top. cap. nono esse utrique philosophiæ parti adminiculari, tradendo eis methodos, ac regulas distinguendi uerum à falso, bonumq; à malo, hinc est, quòd philosophus in Moralibus finem, ac scopum actiuæ philosophiæ nominare maluit actionem, quàm cognitionem, ut agendo eligamus bonum, & malum fugiamus. Disciplina itaque non secus, ac Mechanicæ artes, ita se habentes uersantur in attentionibus ad finem internum tanquam in re considerata, modum uero considerandi recipiunt à relatione ad finem externum, ex quo duplici fine oritur earum adæquatum subiectum, ut gratia exempli, Artis naualis subiectum adæquatum est nauis quatenus nauis inferuire debet, Logicæ autem adæquatum subiectum sunt instrumenta quatenus utrique philosophiæ parti inferuire debent ad secernendum uerum à falso, bonumq; à malo; Logici uero operantis adæquatum subiectum sunt secundæ Intentiones simplices, quatenus ex illis instrumenta, quæ sunt secundæ Intentiones compositæ, construere intendit. Ex quo manifestissime apparet, subiecti acceptiones non confundi, cum pro re considerata simplices, pro modo uero considerandi secundæ Intentiones compositæ accipiantur.

Ex Aliorum sententia opinio Auctoris impugnatur de fine externo Logicæ disciplina, adæquatoq; Logici operantis subiecto.

C A P. VIII.

Hanc, quam sequimur, opinionem quoad externum Logicæ finem, adæquatumq; Logici operantis subiectum Nonnulli mordicus nituntur impugnare, & primum quoad externum Logicæ finem asserunt, eam de bono, & malo ad ditionem superuacaneam esse, quoniam ex eorum sententia totius Logicæ finis est cognitio, quamobrem satis esse putant, ut dicatur, externum Logicæ finem

esse discernere in philosophia uerum à falso, quia uerum, & falsum, eorumq; cognitio non modo in contemplatiua, sed etiam in Actiua philosophia, & in omnibus Artibus locum habent, nam in omnibus disciplinis cognitio quæritur, nec non ueri à falso distinctio; id tamen interest, quòd contemplatiuæ nullum alium finem habent, quàm cognitionem, reliquæ uero omnes cognitionem non per se quærunt, sed propter operationem. Et quoniam existimant, bonum, & malum esse proprias materiei conditiones, non secus ac calidum, frigidum, durum, molle, & huiusmodi, quas Logica, & omnia Logica instrumenta accidentariè respiciunt, aiunt, Si in Logicæ definitione sumeremus bonum, & malum, perinde esset, ac si multas quoque alias materiei conditiones acciperemus, dicendo, Logicam esse instrumentum, quo discernimus bonum à malo, calidum à frigido, & durum à molli; quæ omnia cum inconuenientia sint, inconueniens est etiam in Logicæ definitione ponere alium finem, quàm eum, ut discernat uerum à falso. Et licet Aristoteles in Moralibus finem, ac scopum actiuæ philosophiæ actionem nominare maluerit, quàm cognitionem, id ab eo hac ratione factum esse dicunt, quoniam actio ibi principalem locum tenet, cum sit ultimus, ac præcipuus finis, ad quem omnis earum disciplinarum cognitio dirigitur, quare non poterat aliter loqui Aristoteles de fine, & scopo actiuæ philosophiæ. De Logici operantis adæquato subiecto, inquirunt, eos esse deridendos, qui secundas notiones tanquam rem consideratam, deinde, ut instrumenta notificandi ponunt tanquam modum considerandi. Quem errorem ut detegant, notandum esse uolunt, subiecto modum considerandi apponi ad coarctandum non rem consideratam, ut multi putant, sed eius considerationem, quod cum maxime dignum cognitum sit, & à paucis animaduersum, tali exemplo declarant; Si quis diceret esse in aliquo libro subiectum animal quatenus est rationale, Is non recte diceret, quia si hæc locutio esset admittenda, oporteret omne animal esse rationale, qui enim ita loquitur, uidetur supponere, omni animali rationale inesse, uel saltem non simpliciter animal sumit; sed restrictum, & pro solo homine, ut perinde sit, ac si diceret, Homo quatenus rationalis, sic enim recte diceret etiam si eadem rebus exprimeret, semel quidem tanquam rem consideratam, deinde iterum tanquam modum considerandi, quoniam in constituendo uero scientiæ contemplatiuæ subiecto modus considerandi æqualis esse debet rei consideratæ, licet enim dicere, Homo quatenus homo, sed non recte dicitur, animal quatenus homo, nisi animal pro homine solo accipiatur, dum enim dicit animal quatenus est homo, non omne animal statuit rem consideratam esse, sed solum hominem, quia hoc non potest considerari quatenus homo, cuius consideratio, cum sit multiplex, restringitur, potest .n. homo considerari ut sanabilis, ut felicitatis capax, & aliis fortasse modis, ideo dum dicimus, subiectum esse hominem ut homo est, uel ut est rationalis, ad hanc unam considerationem hominē coarctamus, & alias excludimus; ita cū dicimus, corpus quatenus habens principium motus esse subiectum philosophiæ naturalis, non corpus ipsum restringimus, sed corporis considerationē, corpus .n. omne habet in se principium motus, & omne habens principium

a motus est corpus, sed tamen potest corpus considerari ut quantum, & aliis multis modis, quos omnes excludimus dum dicimus, quatenus habens principium motus. Hæc si uera sunt, duplicem dicunt esse illorum errorem, qui ponunt secundas notiones pro ut sunt instrumenta notificandi esse subiectum Logicæ; etenim rem consideratam restringunt, quod faciendum non est, considerationem autem non restringunt, quam potius restringere debuissent; secundæ quidem notiones latius patent, quam instrumenta notificandi, à Grammatico namque secundæ notiones considerantur, quæ instrumenta notificandi non sunt; uidentur itaque sic dicentes rem ipsam restringere. At si secundas notiones non ample sumant, sed stricte pro illis tantum, quæ à Logico considerantur, & sunt instrumenta notificandi, nihil restringunt dum dicunt, pro ut sunt instrumenta notificandi; rem enim non restringunt, ut manifestum est, sed neque modum considerandi quia harum nulla datur alia consideratio, quam pro ut sunt instrumenta notificandi.

b*Respondetur prædictæ impugnationi**C A P. IX.*

CVM opinio nostra de externo Logicæ fine sit fundata super illa philosophi auctoritate in Moralibus, ad eam respondent nonnulli, ut diximus in præcedenti capite, sed tantum abest, ut eorum responsio opinionem, quam sequimur, funditus euertat, ut potius eam confirmare uideatur, quoniam si hac de causa philosophus in Moralibus finem, ac scopum actiuæ philosophiæ actionem nominare maluit, quam cognitionem, eo quia actio principalem locum tenet, cum sit ultimus, ac præcipuus finis, ad quem omnis earum disciplinarum cognitio dirigitur, & per quem actiua, à contemplatiua philosophia secernitur; ita etiam nos hoc nomine addimus discernere bonum à malo, ut magis significare possimus mentem philosophi de Logica esse, ut instrumentum sit utriusque partis philosophiæ, quod fieri non potest per id solum, ut discernat uerum à falso, quia licet uerum, & falsum, eorumque cognitio non tantum in contemplatiua philosophia, sed etiam in actiua locum habeant, manifestius tamen actiua per id, ut discernat bonum à malo, quam per id, ut discernat uerum à falso significatur. Sicuti ergo non poterat aliter loqui philosophus de fine, & scopo actiuæ philosophiæ in Moralibus, ita nos aliter non possumus externum Logicæ finem ponere, si ex mente philosophi exprimere uolumus, Logicam utriusque partis philosophiæ instrumentum esse. quæ (nisi fallor) cognita ueritate, facile ruunt inconuenientia illa, ad quæ nos deducunt, dum inquirunt, si in Logicæ definitione sumeremus bonum, & malum, perinde esset; ac si multas quoque alias materiei condiciones acciperemus, asserendo, Logicam esse instrumentum, quo discernimus bona à malo, calidum à frigido, & durum à molli; ruunt (dico) huiusmodi inconuenientia, quia non ita per calidum, frigidum, durum, & molle significatur actiua philosophia, sicuti per bonum, & malum. An uero deridendi sint, qui ponunt secundas notiones simplices tanquam rem consideratam, deinde, ut instrumenta notificandi, id est,

quatenus ex illis instrumenta notificandi, quæ sunt secundæ Intentiones compositæ, construenda sunt, tamquam considerandi modum Logici operantis, Aliis iudicandum relinquimus. Quod autem ad reliqua pertinet. Eos & sibi ipsis, & philosopho aduersari, suamque positionem non satis animaduertere existimamus. Afferendo enim non rem consideratam, sed eius considerationem restringi debere, sibi ipsis repugnant, cum alibi dicant, (res quidem considerata non est cuiusque scientiæ propria, sed potest ei cum aliis esse communis, modus autem considerandi cuique proprius est, & rem consideratam restringit, quæ ipsa per se communis erat,) nec dicere possunt, id uerum esse de re considerata, seu de subiecto materiali in scientiis contemplatiuis, in operatricibus autem minime, quia statim subiungunt, (ita in operatricibus solemus subiectum à fine restrictum nominare, ut cū dicimus subiectum in arte Medica esse corpus humanū, ut sanandū.) deinde putantes in uero subiecto scientiæ contemplatiuæ constituendo modū considerandi æqualem esse debere rei consideratæ, simul & philosopho, & sibi ipsis contradicunt, nā philosophus in secundo physicorū contextu decimo octauo, & uigesimo ait, in re considerata posse conuenire plures contemplatiuas scientiās, in modo autem considerandi æquaquā, & ipsi (ut paulo ante diximus) affirmant, re consideratā non esse cuiusque scientiæ propriā, sed posse pluribus communē esse, modū autem considerandi cuique proprium. Si itaque res considerata potest esse pluribus communis, & modus considerandi cuique proprius est, quomodo asserunt, in constituendo uero subiecto scientiæ contemplatiuæ modū considerandi æqualem esse debere rei consideratæ? demū, ponendo id, quod negligunt, positionē suam parū animaduertere uidentur. declaro eos ponere quod negligunt, nam re aliquam consideratā, quæ pluribus modis considerari possit, ad unū ex illis coarctari, & restringi, nihil aliud est, quam oēs alios eius considerandi modos excludere, & unum illorū seligere; ut gratia exēpli, cū possit Homo considerari, uel ut sanabilis, uel ut fælicitatis capax, si Aliquis excludēdo ut ē fælicitatis capax, acciperet ut est sanabilis, diceretur ad hūc, nō ad aliū considerandi modū hominē restringere, ergo ponunt, quod negligūt. Hæc cū uera sint, tantū abest, ut in duplici uidentur errore, qui ponunt secundas notiones simplices prout sūt instrumenta notificandi, id est, pro ut ex illis construenda sūt instrumenta notificandi, esse Logici operantis adæquatū subiectū, ut potius eorū sentētia sit penitus ad mentē philosophi, accipiunt. n. secundas notiones simplices late, pro ut et à Grammatico considerantur, easque admodū considerandi Logici restringunt, quod secundū Aristotelis præcepta loco superius citato faciendū erat, & hoc præstare, uidelicet, re aliquam ad unū ex pluribus eius considerandi modis coarctare, nihil aliud est, quam eiusdem rei considerationem restringere.

Essentialis Logica Definitio.

C A P. X.

Constituto (quantum per nos licuit) Logices genere, subiecto, & fine, consequens est, ut essentialē eius definitionem ponamus, quæ cum ex

- a genere, & differentiis proximis efficiatur, rationi congruere uideretur, ut pro genere sibi assumeret habitum intellectus rationalem, sub quo cum reliquis principalibus habitibus proxime continentur habitus instrumentarii; uerum si res diligenter consideretur, in eius definitione Logicus non debet habitum collocare, quoniam Logicus, ut Logicus, eum considerare non potest, alioquin cogere tur etiam intellectum considerare, cum habitus dicat ad intellectum relationem, & à quo relatiuorum unum consideratur, ab eodem consideretur & alterum, sed à Logico (ut clare patet) intellectus non consideratur, ergo nec habitus. melius itaque (nisi fallor) suo munere fungetur Logicus, si in Logices definitione pro eius proximo genere non habitum intellectus rationalem, licet sub eo (ut supra disputatum fuit) Logica contineatur, sed disciplinam acceperit. Et cum iam determinatum sit, Logicae subiectum esse instrumenta perfecta, & completa, finem uero utriusque philosophiae parti adminiculari ad secernendum uerum à falso, bonumque à malo, à quibus, nimirum subiecto, & fine differentiae sumuntur, hunc in modum eius definitio (ut opinor) poni debet: **Logica est disciplina instrumentaria probans instrumenta utriusque philosophiae parti inseruientia ad secernendum uerum à falso, bonumque à malo.** In genere contracto per differentiam à subiecto desumptam Grammatica cum Logica conuenit, habet enim etiam Grammatica pro subiecto instrumenta, sed sine ab ea distinguitur Logica, etenim Grammatica non considerat sua instrumenta quatenus inseruire debeant utriusque philosophiae parti ad secernendum uerum à falso, bonumque à malo, ut facit Logica.

b
*Sententia Logi
 & definitio.*

Vtrum Logica sit scientia.

C A P. XI.

- c
EXaminatis duobus simplicibus Logicae quaesitis, uidelicet, An sit, & quid sit, reliquum est, ut alia duo composita declarem, quorum unum nempe propter quid sit, alterum praesupponit, uidelicet, quale sit, sicuti in simplicibus quid sit praesupponit an sit; quare consonum rationi est; ut in compositis à quaesito quale sit incipiamus, dicimus itaque; illud nihil aliud esse, nisi ponere in numerum, id est, facere enunciationes de tertio adiacente, in quibus alterum alteri inhaeret interiecta copula, ut gratia exempli, quando quaerimus, utrum homo sit albus, risibilis, & huiusmodi, haec quaestio appellatur Quale sit, qua posita huius termini cognitione, quaeri posset de Logica, utrum ei praedicatum aliquod iungatur uidelicet, An sit simpliciter scientia, & huiusmodi alia multa; cuius quaestionis subtilis Doctor una cum tota fere Latinorum schola partem affirmatiuam tuetur, quia iudicans, Logicam esse scientiam rationalem, cogitur etiam asserere, Logicam esse simpliciter, & absolute scientiam, nam quod est sub specie alicuius generis, non potest non esse sub genere illius speciei; sed scientia rationalis est species scientiae communiter sumptae ad realem, & rationalem, ergo Logica, cum sit scientia rationalis, erit quoque scientia simpliciter accepta, quae fundatur in ente
 etiam

quale sit.

ia quo.

etiam communiter sumpto; nam sicuti datur ens commune ad ens extra animū, & ad ens in animo, ita datur scientia communis ad scientiam de re extra animū, id est, de ente reali, & ad scientiam de re in animo, id est, de ente rationali, quæ communiter accepta scientia, cum sit effectus demonstrationis communiter sumptæ ad realem, & rationalem demonstrationem, habet subiectum, passiones, & principia tamquam media ad eas passiones de subiecto demonstrandas, quæ omnia ut communia ad realem, & rationalem demonstrationem accipiuntur. Esse autem Logicam scientiam simpliciter, & absolute sumptam, intelligendo de Logica docente, quam Græci uocant seiunctam à rebus, hac ratione Doctor subtilis probat. Logicus est sciens, ergo Logica est scientia, quia à concretis, ubi est prædicatio per se, ualet consequentia ad abstracta; Antecedens probatur hunc in modum, Logicus demonstrat, ergo Logicus est sciens; deducitur Antecedens hoc pacto, in Logica sunt ea omnia, quæ ad demonstrationem faciendam requiruntur, ergo Logicus demonstrat. Si uero intelligatur de Logica, quæ est in usu, id est, de Logica (ut Græci dicunt) rebus applicata, negat illam esse scientiã, quia hoc pacto considerata non est ex propriis, sed ex communibus. uerum ne quispiam crederet, dum putat Logicam esse scientiam, eum sentire, Logicam esse scientiam realem, dubitat contra partem affirmatiuam, quam tuetur, ut appareat de qua scientia intelligat, inquit, Aristotelem in sexto Metaph: tex: Com. 2. distinguere scientias in Mathematicam, Naturalem, & Diuinam, seu Metaphysicã, sed Logica sub earum nulla continetur, ergo Logica non est scientia. respondens ad hanc philosophi auctoritatem, ait, Aristotelem ibi distinguere scientias reales, ideo consequentiam non ualere, quia licet Logica non sit scientia realis, est tamen scientia rationalis, quod sat est ad ostendendum, Logicam esse absolute scientiam. Ex qua responsione indicat dari scientiam communem ad realem, & rationalem, nec non declarat de qua scientia intelligat, quando asserit, Logicam esse scientiam. Est itaque Logica scientia rationalis docens construere modos, seu instrumenta notificandi utrique philosophiæ parti inferuentia.

c alia defini-
logica.

Logica e. scia
reite differenc.

Ex mente aliorum, Scoti, & Latinorum fere omnium notata sententia impugnatur. C. A. P. XII.

Hanc sententiam, quam uerissimam esse existimamus, Nonnulli conantur acerrime impugnare, probantes contra Doctorem subtilem Logicam non esse scientiam absolute, ex quo sequitur, eam nec esse quidem scientiam rationalem, cum teneat semp consequentia à superiori ad inferius negatiue. Quod, relicta (ut dicunt) argumentorū multitudinem, ostendunt ratione ex ipsius rei natura deducta, quæ hūc in modū ab eis formatur. Tota tractatio Logica est de secundis notionibus, hæc autem opus nostrum sunt, & arbitrato nostro esse, ac non esse possunt, non sunt igitur res necessarie, sed contingentes, ita ut sub

d

C

- a Scientiam non cadant, cum scientia sit rerum tantummodo necessariorum; quare patet Logicam similiorem esse Artibus, quam scientiis in rerum consideratarum conditione, scientiæ namque in rebus simpliciter necessariis uersantur, Logica uero, & Artes omnes in rebus contingentibus, quæ à nobis producuntur: habita etiam ratione scopi, & finis, Logica Artibus similis est, scientiis uero dissimilis, nam scientiarum finis est sola rerum consideratarum cognitio, Artium uero non cognitio, sed effectio, si quam enim cognitionem habent, eam ad effectum dirigunt, Præterea ualidissimis Aristotelis auctoritatibus, & in primo priorum sub initium secundæ, ac tertiæ sectionis, & in primo Topicorum capite nono eandem rationem confirmant; nam philosophus in primo Priorum locis citatis asserit se constructionem Syllogismorum docere, nempe quomodo efficiendi sint, & quomodo facile à nobis fieri possit, ut nos ad eos efficiendos apti reddamur, at quis non uidet talem esse Artem omnem docentem? In nono autem capite primi libri Topicorum ait, problematum alia per se respicere electionem, & fugam, quæ quidem sunt problemata ad actionem pertinentia eorum enim scopus non est cognitio, sed electio, uel fuga, id est, agere uel non agere; alia per se tendere ad ueritatem, & scientiam, ut sunt problemata speculatiua, quorum nullus alius est scopus, quam scientia ueritatis; alia demum utrique parti philosophiæ auxiliari, quæ sunt problemata Logica, hæc etenim sunt instrumenta, quibus utitur tum actiua, tum contemplatiua philosophia; itaque sententia Aristotelis est, rerum Logicarum non esse scientiam, cum per hanc conditionem separet problemata speculatiua ab actiuis, & Logicis, ut scilicet, sola speculatiua scopum habeant scientiam. Addamus nos in fauorem huius opinionis aliam philosophi auctoritatem in secundo Diuinorum contextu decimo quinto in fine, ubi ait, absurdum esse simul scientiam, & modum scientiæ quærere, ex qua philosophi auctoritate clare patet, Logicam, quæ per modum scientiæ exprimitur, non esse scientiam, alioquin non recte ibi philosophus locutus fuisset. Quod uero spectat ad argumenta in oppositum, eorum uanitatem ostendere facile esse dicunt, primum enim argumentum, si ualidum esset, non magis in Logica, quam in Artibus omnibus effectricibus locum haberet; Si namque Artem aliquam docentem statuamus, ut medicam, uel ædificatoriam, illa quoque subiectum proprium habebit, de quo multa demonstrabit per propria illius artis principia, omnis enim Doctrina fit ex præcognitis, & per ratiocinationem à noto ad ignotum; Quid igitur? Ars ædificatoria docens erit scientia speculatiua? Ad primum itaque Doctoris subtilis argumentum respondentes, negant antecedens, Logicus enim neque est sciens, neque demonstrat, neque habet ea omnia, quæ ad ueram demonstrationem ueræ scientiæ effectricem requiruntur, non enim
- d subiectum tale habet, quale ad scientiam contemplatiuam requiritur; scientia quidem subiectum postulat æternum, non contingens, quod arbitrio nostro esse, ac non esse possit; at Syllogismus, & omnes (addamus nos) secundæ notionis

sunt opus, & signum nostrum, quare idoneum scientiæ subiectum non sunt. **a**
 Pro intelligentia responsionis ad alterum subtilis Doctoris argumentum, quo
 probat Logicam in usu positam non esse scientiam, advertendum esse scribunt,
 Logicam duas inter cæteras habere partes, demonstratiuam unam, quam in libris
 Posteriorum Aristoteles tradit, & alteram dialecticam, de qua agit in libris
 Topicorum; inter quas illud inquirunt esse discrimen, quod demonstratiua, dum
 præcepta, ac regulas docet, non sit scientia, sed instrumentum scientiarum, ut ue
 ro applicatur rebus, sit uere scientia, non quidem scientia, quæ dicatur Logica,
 sed scientia naturalis, uel geometrica, uel alia, quia tunc procedit ex propriis il
 lius scientiæ principiis, cui applicatur. Facultas autem topica non modo ut do
 cens non sit scientia, sed neque ut in usu posita, quia dum alicui scientiæ applica
 tur, non sumit propria eius scientiæ media, sed communia, quæ scientiam non
 pariunt. Hac posita Logicæ partium distinctione, respondent, falsum esse, eam
 Logicæ partem, quæ demonstratiua dicitur, rebus applicatam non esse scientiam, **b**
 immo asserunt fieri uere scientiam illam, cui applicatur, quia (ut aiunt) natura
 instrumenti spiritalis applicati non potest inspicere distincta ab eo, cuius est tale in
 strumentum, quod ex Aristotele colligunt in tertio libro de Anima, ubi dicit,
 Mentem nostram intelligentem fieri illam ipsam rem, quæ intelligitur, quia in
 tellectio est receptio speciei incorporeæ, & spiritalis, proinde idem est id, quod
 intelligit, & id, quod intelligitur, & ipsa intellectio: Sed si intelligatur de altera
 Logicæ parte, quæ dialectica nuncupatur, concedunt, illam nec à rebus seiun
 ctam, nec rebus applicatam esse scientiam; hinc est, quod illa pars, uidelicet, de
 monstratiua, cum procedat ex propriis principiis uniuscuiusque scientiæ, no
 mine Logicæ relicto, nomen illius scientiæ accipit, cui applicatur; hæc uero, nem
 pe dialectica, cum procedat ex communibus, non potest scientiæ, cui applicatur,
 nomen sumere, sed suum retinet: quapropter dialecticæ rationes uocantur ratio
 nes logicæ ab Aristotele, quando in Philosophia rationibus leuibus, & commu
 nibus utitur, quam huius appellationis causam à nemine inquirunt se uidisse un
 quam fuisse declaratam. **c**

Posita impugnatio destruitur.

C A P. X I I I.

PARCANT mihi qui hæc in medium attulerunt, ratione enim, quam formarunt,
 propositum non assequuntur, quoniam attribuunt scientiæ in communi id,
 quod alteri eius speciei, nempe scientiæ reali competit, ut circa rem extra ani
 mum tantummodo necessariam uersetur; qui modus probandi perinde est, ac
 si quis probaret, equum non esse animal, quia non est rationalis, quamuis enim
 non sit rationalis, non sequitur, eum non esse animal, quoniam animal non solum
 de rationali, sed etiam de irrationali, sicuti est equus, prædicatur: Cum igitur **d**
 scientia in communi sit de ente reali, & rationali, non ualet à negatione partis
 ad negationem totius, uidelicet, Logica non est de ente reali, ergo Logica non

C 2

- a est scientia, sicuti non sequitur, equus non est rationalis, ergo non est animal, quia scientia in communi (ut dictum est) & de ente in animo, & de ente extra animum dicitur, non secus, ac animal de rationali, & irrationali. Patet itaque rationem illam non concludere contra latinos, quoniam solum probat, Logicam non esse scientiam realem; patet etiam quod negocium non facescit auctoritas philosophi in primo Priorum locis citatis, in primo Topicorum capite nono, & in secundo Diuinorum contextu decimo quinto, quia ibi loquitur Aristoteles de scientia in specie, nempe de scientia reali, cuiusmodi non est Logica, non autem de scientia rationali, de qua intelligit eruditissimus scotus, quando dicit, Logicam esse scientiam: quam rationalem scientiam comparatam scientiæ reali nuncupari modum scientiæ, similioremq; esse Artibus, quam scientiis realibus dicimus nullum arguere inconueniens contra Doctoris subtilis, & omnium ferè Latinorum positionem, quoniam quo ad primum, etiam demonstratio Quia, licet demonstratio sit, in comparationem demonstrationis Propter quid uocari solet Syllogismus, quo uero ad alterum, similitudo non est identitas. Quod autem dicunt ante primi argumenti dissolutionem de Arte medica, & ædificatoria, si eas tanquam Artes docentes constitueremus, non uideretur mihi admodum tutum, quia licet Artes illæ subiectum proprium haberent, de quo ex eorum sententia multa possent per propria earum principia demonstrare, ex hoc tamen non sequitur, Artem medicam, & ædificatoriam docentes debere esse scientias speculatiuas, quoniam scientiæ simpliciter non sunt, cum nec de ente rationali, nec de reali necessario tractent, quorum omnium est scientia communiter sumpta, sed de ente reali contingente, ex quo Ars, non scientia realis efficitur. Nec obstat, Medicinæ subiectum esse ens reale necessariū, quia respectu finis contingentis scientiæ nuncupari non potest. Si itaque Artes docentes non sunt scientiæ, nec sunt quidem scientiæ speculatiuæ, cum semper à superiori ad inferius ualeat consequentia negatiue. His animaduersis, de responsione ad primum Doctoris subtilis argumentum nihil aliud dici potest, nisi illud ab ea non dissolui, habet enim Logicus subiectum æternum, & necessarium, quamuis circa ens rationis uersetur, propterea quòd ibi considerat ea, quæ sunt necessaria, & æternæ ueritatis, ut gratia exempli, demonstratio est syllogismus scientialis, demonstratio constat ex ueris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis, & infinita huiusmodi alia. Præterea, licet Logicus non habeat reale subiectum, quod realis scientia postulat, & propterea realiter non demonstrat, non sequitur idcirco eum non esse scientem, cum absolute scientia non solum de reali, sed etiam de rationali scientia dicatur; sat igitur est, ut Logicus demonstrat demonstratione rationali, atq; ideo rationali scientia sit sciens, licet non demonstrat reali demonstratione, quare primum argumentum manet adhuc in robore suo. Quatenus uero spectat ad alterius argumenti dissolutionem, antequam in medium afferamus quid de illa sentimus, aduertendum esse duximus, Doctorem subtilem à ueritate non recedere, quando dicit, Logicam in usu positam non ex propriis, sed ex communibus procedere, si per Logicam intelligit partem Topicam; si au-
- b
- c
- d

tem totam Logicam intelligat , cum ueritate (quod pace tanti uiri dictum sit) a
 minime conuenire, quoniam ea pars, quæ demonstratiua nuncupatur, in usu po-
 sita semper ex propriis uniuscuiusque scientiæ, cui applicatur, principiis progred-
 itur. Hoc animaduerso, responsio ad alterum argumentum aliquid difficultatis
 patitur, quia de ratione instrumenti, ut instrumentum est, quod amplectitur instru-
 mentum rebus applicatum, & ab illis seiunctum, nec non corporeum, & spiritale,
 est solum alteri inseruire, & propterea esse instrumentum, non autem ut fiat res
 illa, cui applicatur, quoniam applicatio instrumenti, quodcumque illud fuerit, cum
 sit quid accidentale, eius naturam non uariat. Demonstratiuum itaque instrumē-
 tum, quod spiritale est, applicatum scientiæ non potest fieri uere, & formaliter sci-
 entia illa, cui applicatur , sed utique causaliter, quatenus scilicet parit, & aggene-
 rat scientiam, quemadmodum generatio ab Aristotele dicitur natura, pro ut est
 uia in naturam : sicuti igitur generatio non est uere natura, licet sit uia in natu-
 ram, ita instrumentum spiritale applicatum scientiæ non fit uere ea scientia, cui ap-
 plicatur, quamuis pariat, & aggeneret scientiam illam, alioquin idem esset faciēs, b
 & factum . Philosophi autem auctoritatē in tertio libro de Anima existimamus
 non facere ad propositum, quia philosophus ibi comparat potentiam intelligen-
 tem rei intellectæ , ipsi uero comparant instrumentum spiritale scientiæ ; Præte-
 rea, non uidetur cum ueritate conuenire, ut Mens nostra intelligens fiat uere res
 ipsa, quæ intelligitur, alioquin Intellectus intelligens lapidem, & lignum, fieret ue-
 re lapis, & lignum, quod est ridiculum, & tamen ipsi non dubitant , instrumentū
 spiritale applicatum scientiæ fieri adeo uere ipsam scientiam, cui applicatur, ut ra-
 tio instrumenti spiritalis applicati non possit inspicere distincta ab eo, cuius est tale
 instrumentum, uidelicet spiritale. Verum quidem est, sicuti de sententia philoso-
 phi intellectus fit res intellecta, nimirum lapis, & lignum non uere, sed secundum
 similitudinem, quatenus, scilicet, habet speciem lapidis, & ligni; ita instrumentum
 spiritale applicatum scientiæ fieri scientiam illam non uere, sed secundum simili-
 tudinem, uidelicet, pro ut scientiam illam parit, & eius est causa instrumentaria. c
 Cum itaque rationi congruere non uideatur , ut demonstratio applicata scien-
 tiæ amittat rationem instrumenti, & fiat uere scientia illa, cui applicatur, non
 mirum est, si à nemine uiderint unquam declaratum fuisse, rationes topicas hæc
 de causa ab Aristotele Logicas uocari, quia retineant nomen totius , idest,
 Logicæ nomen, cum applicatæ nouum scientiæ nomen, cui appli-
 cantur, non acquirant, demonstratiuæ autem, relicto Lo-
 gicæ nomine, illius scientiæ, cui applicantur, nomen ac-
 cipiant; quoniam omnes communiter dicunt, hoc
 nomine rationes topicas ab Aristotele Logicas
 nuncupari, quia, ut etiam ipsi confitentur,
 ex communibus, seu ex probabili-
 bus principiis progrediu-
 untur.

Explicata quaestione Quale sit, reliquum est, ut Propter quid sit declaremus, in qua quaestione non multum immorabimur, cum enim coincidat cum fine, de ea mentionem fecimus in quaestione Quid sit, dum agebamus de Logicae fine. Propter hoc igitur inuenta fuit Logica ex philosophi sententia in primo Topicorum libro capite nono, ut posset utrique parti philosophiae adminiculari. Haec autem sunt quatuor illa quaesita, in quibus latenter comprehenduntur magna ex parte prolegomena, quae examinare assueti erant antiqui Interpretes in principio cuiuslibet Disciplinae; nam in quaestione An sit habetur nomen Auctoris, cum ibi dictum sit Logicam artificiosam, de qua est intentio nostra, à philosophis inuentam, & ab Aristotele tandem perfectam, atque absolutam fuisse. In quaestione autem Quid sit (intelligendo de nomine) notum fit unde fuerit desumptum nomen Logicae, (rem uero denotando) tum ratione subiectae materiae, tum ratione finis, habetur in hac disciplina Aristotelis intentio, quae nulla alia est, nisi tradere praecipua construendi instrumenta utrique philosophiae parti inferuentia. Ex quaestione uero Propter quid sit, & ex quaestione Quid sit ratione finis colligitur huius disciplinae utilitas, cum utrique parti philosophiae adminiculetur; colligitur quoque eius ad totam philosophiam proportio, quae est secundum proportionem materialium instrumentorum ad Artes mechanicas, nam sicuti Artes illae absque suorum instrumentorum usu, nec acquiri, nec exerceri possunt, ita Philosophia sine Logica.

De Logicae librorum ordine.

CAP. XV.

His determinatis, de Librorum ordine, quibus Logicae praecipua ab Aristotele traduntur ad construenda instrumenta id, quod ignotum est, notificantia aliquid agemus. Pro cuius rei faciliori intelligentia notare debent Iuniores ex sententia Ammonii in praefatione libri Praedicamentorum circa finem, Auerrois in secundo Physicorum com. octuagesimo nono, & in. 7. Diuinorum com. 23. nec non ipsiusmet philosophi in. 3. de Anima tex. com. 49. & lib. 3. eth. quod contemplatio, & operatio seu Intentio, & executio contrario modo progrediuntur, ita ut finis unius sit principium alterius, & è conuerso, ut gratia exempli, Qui domum sibi aedificandam proponit, ut à nimio calore, & frigore, ab imbris, & uentis se, & alios tueatur, resoluit primo domum in eius intentione iam constructam existentem, uidet enim id fieri non posse, ut scilicet ab huiusmodi incommodis se, & alios tueatur, nisi tectum adsit, tectum adesse non potest, nisi extruantur parietes, parietes extrui non possunt, nisi iaciantur fundamenta, haec denique non possunt iaci terra non effossa. Hic contemplatio, aut Intentio desinit, & propterea à terra effodienda incipit operatio, uel executio, qua effossa, iacit fundamenta, deinde parietes erigit, postremo tectum struit, Atque hinc perficitur domus, cuius auxilio poterit à plurimis incommodis se ipsum, & alios tueri; domus igitur, quae fuit prima in Intentione aedificatoris, fit ultima,

& finis in executione. His itaq; constitutis dicimus, cum philosophus uellet in a
 Logica disciplina tradere præcepta construendi instrumenta quod ignotum est
 notificantia, ei maxime curæ fuisse demonstrationem, tum quia efficacius notifi-
 cat, tum etiam, quoniam tunc temporis non erat ita perfecte cognita, sicuti alia
 omnia instrumenta; Verum cum demonstratio sit Demonstratio
sit? syllogismus faciens scire specie-
 rum proprietates intellexit philosophus, eam percipi non posse, ignorato syllo-
 gismo, qui minime cognosci potest, non habita cognitione prepositionum, ex
 quibus componitur; hæ autem percipi non possunt, nisi termini simplices cogno-
 scantur, ex quibus constituuntur. Hinc colligitur, Aristotelem in libro Prædica-
 mentorum primum absolute agere de terminis simplicibus fundatis in rebus, pro-
 ut seriem, & ordinem prædicamentalem constituunt, idest, sub ratione generum
 & specierum, uel sub ratione superiorum, & inferiorum; postea de iis in princi-
 pio libri Perihermenias agere in ordine ad enunciationem absolute sumptam sub
 ratione nominis, & uerbi, ex quibus enunciatio constituitur; demum in princi-
 pio primi Priorum de iisdem terminis tractare in ordine ad propositionem sub ra-
 tione subiecti, & prædicati, ex quibus componitur propositio in ordine ad syllo-
 gismum considerata; sicuti enim duplicem tractationem fecit philosophus de e-
 nunciatione, unam absolute in libro Perihermenias sine ullo respectu, ut enuncia-
 tio est, alteram uero in Prioribus cum respectu, ut propositio est in ordine sum-
 pta ad syllogismum, quem constituit; ita duplicem (ut diximus) tractationem fa-
 cit de terminis simplicibus, alteram absolute in libro Categoriarum, alteram autem
 cum respectu uel ad enunciationem sub ratione nominis, & uerbi in principio li-
 bri Perihermenias, uel ad propositionem sub ratione subiecti, & prædicati in libris
 Priorum; nullum enim inconueniens est, idem diuersa ratione in diuersis eius-
 dem disciplinæ partibus considerari; quæ quidem terminorum simplicium tra-
 ctatio sub ratione nominis, & uerbi in eodem libro esse debebat, in quo de enun-
 ciatione agitur, quemadmodum tractatio de propositione, quæ ad syllogismum
 refertur, est in eo libro, in quo agitur de syllogismo. Ex qua ratiocinatione eli-
 citur, eandem esse proportionem inter terminos simplices, & nomen, ac uerbum,
 quæ est inter enunciationem, & propositionem. Intendens igitur philosophus de-
 monstrationem construere, incæpit à libro Categoriarum, in quo agit de termi-
 nis simplicibus, idest, de secundis simplicibus Intentionibus rebus applicatis, uel
 de rebus secundis Intentionibus simplicibus substratis. deinde in libro Perihem-
 enias agit de enunciationibus, quæ ex simplicibus illis terminis sub ratione no-
 minis, & uerbi componuntur. præterea, in libris priorum tractauit de syllogis-
 mo, qui ex enunciationibus sub ratione tamen propositionum constituitur,
 ultimo in libris Posteriorum ad Demonstrationem deuenit, quæ prima in In-
 tentione fuit. Verum quia syllogismi alia præter demonstrationem species est,
 uidelicet syllogismus dialecticus, qui in philosophia maximo per sæpe usui so-
 let esse, ad confirmandamq; demonstrationem nonnunquam affertur, de illo
 quoque in Topicorum libris philosophus pertractauit. denique cum multi so-
 phistæ reperiantur, qui ueri, & probabilis naturam fallaciter imitando adulte-

rant, ac nostris mentibus maximas tenebras offundunt, importunas eorum tenebras in elenchis detegere uoluit.

Ex aliorum sententia Auctoris opinio impugnatur.

C A P. XVI.

HAEC omnia, quæ diximus de proportionem inter terminos simplices, de quibus agitur in libro Prædicamentorum, & nomen, ac uerbum, de quibus tractat philosophus in principio libri Perihermeneias, si recte expendantur, inania (inquiunt Nonnulli) falsaque esse cognoscentur; & primo ex ipsa uocum significatione, nomen enim, & uerbum nullam significant relationem ad enunciationem; sed significationem habent absolutam, ut uel cæcus id uidere possit, nec possunt non mirari, aliquem ausum esse asseuerare hæc respectum notare ad enunciationem; deinde ex horum tractatione, nam & ipsæ definitiones nominis, & uerbi, & omnia, quæ de ipsis dicuntur ibi ab Aristotele, omni respectu absoluta sunt, & nihil ibi dicitur, quod ad enunciationem referatur. Sed quænam erit eorundem tractatio cum respectu ad enunciationem? hanc facile erit inspicere in ipsa tractatione de enunciatione; nam tractatio partium respectu totius non potest esse disiuncta ab ipsa totius tractatione, quomodo enim de enunciatione agi potest, nisi partium ipsam constituentium consideratio fiat? partes autem eius sunt subiectum, & prædicatum, quæ passim ibi terminantur, & considerantur ab Aristotele; quæ enim simpliciter sumpta dicuntur nomina, & uerba, ea respectu enunciationis, mutato nomine, dicuntur subiectum, & prædicatum, ut quam rationem enunciatio ad propositionem habet, eandem habeant nomen, & uerbum ad subiectum, & prædicatum, significant enim eandem rem cum simpliciter, tum respectu alterius consideratam, duplex igitur est tractatio de simplicibus terminis, una absoluta in principio libri de Interpretatione, quando agitur de nomine, & uerbo; altera notans respectum ad enunciationem, quando in ipsa enunciationis tractatione uocantur subiectum, & prædicatum, quo in loco nulla fit mentio nominis, & uerbi, nisi quatenus in enunciatione sunt subiectum, & prædicatum, hæc enim ratione referuntur, sed non quatenus nomina, & uerba sunt. Huic opinioni, ut scilicet in principio libri Perihermeneias Aristoteles consideret nomina, & uerba absolute, quæ postea in eodem libro respectu enunciationis, mutato nomine, dicuntur subiectum, & prædicatum, facile subscripserunt, quia opinatur, res, de quibus philosophus agit in libro Categoriarum inter Logicos primo, non esse ibi secundis Intentionibus operatas, sed incipere illis substerni in principio libri Perihermeneias, nam inquiunt, siam igitur ad propositum redeundo, manifestum est cur Aristoteles librum Categoriarum in ipso Logicæ Artis exordio scribere uoluerit; cum enim res omnes sint in Logica subiectum operationis sicuti humanum corpus in Arte medica, necessaria Logico fuit aliqua ipsarum rerum cognitio, prius quam eis secundas notiones imponeret, & ergo in libro Prædicamentorum rebus non sunt impositæ secundæ notiones, si Logico necessaria

cessaria fuit aliqua ipsarum rerum cognitio, priusquam eis secundas notiones imponeret; quod clarius confirmant, dum aiunt, (uocibus enim primæ notionis ipse alias secundas uoces imponit, quod facere incipit in illo primo capite libri de interpretatione, ubi summo cum artificio librum illum cum libro Categoriarum connectit, accipiens uoces significatrices rerum iam consideratas in libro Categoriarum, & in eis imponere incipiens secundas notiones, à simplicibus exordiens, quæ sunt nomina, & uerba, &c.) si itaq; in principio libri de interpretatione incipit philosophus imponere secundas notiones uocibus res significantibus, de quibus agit in libro Categoriarum, res in libro Categoriarum non sunt secundis notionibus operatæ.

Instantia contra determinationem Auctoris respondetur.

C A P. XVII.

HÆc opinio super duobus dictis fundata, qua impugnatur sententia nostra, in utroque non paucas uidetur pati difficultates, & primo circa primum dictum, ut scilicet nomen, & uerbum nullum respectum de notent ad enunciationem, sed absolutam habeant significationem, sibi ipsis aduersantur, & ab Aristotele (quantum coniecere possum) recedere uidentur. Sibi ipsis eos aduersari patet, nam uolunt nomina, & uerba esse partes enunciationis, dum dicunt, (sed de simplicibus terminis primæ intellectus operationi respondentibus, qui uere partes enunciationis sunt, agitur in principio libri de interpretatione, & sunt nomina, & uerba, ex his dicit Aristoteles enunciationem constitui, non ex substantia, quæ est, & quali, ut patet legentibus totum librum de interpretatione, in quo nulla unquam fit mentio substantiæ, uel quanti, tanquam partium enunciationis, sed semper nominis, & uerbi.) Si nomina, & uerba considerantur in libro de Interpretatione ut sunt partes enunciationis, sumuntur in ordine ad illam, cum partes habeant respectum ad totum. Oppositum postea tuentur, dum inquirunt, (duplex igitur est tractatio de simplicibus terminis, una absoluta in principio libri de interpretatione, quando agitur de nomine, & uerbo, altera notans respectum ad enunciationem, quando in ipsa enunciationis tractatione uocantur subiectum, & prædicatum, quo in loco nulla fit mentio nominis, & uerbi, nisi quatenus in enunciatione sunt subiectum, & prædicatum, hac enim ratione referuntur, sed non quatenus nomina, & uerba sunt.) Eos demum ab Aristotele recedere, omnibus manifestum esse existimo, qui diligenter primam sectionem libri Perihermeneias, & ultimum caput secundæ sectionis legerint; attamen eorum mediis id ostendere placet, accipiendo, ut faciunt ipsi, nominis, & uerbi definitiones, sed primum pondero philosophi sententiam in capite de nomine, in quo cum nominis definitionem pluribus aliis communem tradiderit, eiusq; nonnullas particulas declarauerit, excludit à nominis definitione nomen infinitum, quia significat in-

D

- a definite, & quod est, & quod non est; ex quo colligitur debere addi traditæ definitioni alteram differentiam, uidelicet, significans aliquod finitum, ut definitio illa hunc in modum sit; Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, finite aliquid significans. uerum quia sic intellecta nominis definitio comprehendit etiam eius casus, excludit illos ab huiusmodi definitione, quoniam iuncti cum uerbo neque uerum, neque falsum dicunt, nomen autem semper; ex quo iterum colligitur, traditæ nominis definitioni debere apponi aliam differentiam, uidelicet, ut iuncta uerbo dicat uerum, aut falsum, atq; ideo faciat aut affirmatiuam, aut negatiuam enunciationem. Cum igitur completa nominis definitio ex Aristotele per ea, quæ habet in toto illo capite, hunc in modum esse debeat, uidelicet, Nomen est uox significatiua ad placitum, finita, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, & quæ iuncta cum uerbo dicit uerum, uel falsum, & propterea facit enunciationem; lu
- b ce clarius patet, nomen definiri ab Aristotele in ordine ad enunciationem, cum in ea reperiatur uerum, uel falsum. Sed in hoc fortasse hallucinati sunt illi, quia crediderunt, definitionem nominis ab Aristotele positam in principio capitis esse integram, & completam eius definitionem, quod falsum esse ex subsequentibus uerbis illius capitis optime percipitur.
- Verbi autem definitionem esse traditam ab Aristotele in ordine ad enunciationem, manifestissime ostendunt ultima eius uerba, uidelicet, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota; si itaque uerbum ex mente philosophi est nota eorum, quæ de altero prædicantur, uerbum definitur in ordine ad enunciationem. Alterum uero medium, quo probabant, nomen, & uerbum non accipi ab Aristotele in ordine ad enunciationem, erat ipsamet enunciationis tractatio, cuius partes aiunt esse subiectum, & prædicatum, quæ enim simpliciter sumpta dicuntur nomina, & uerba, ratione enunciationis (mutato nomine) dicuntur subiectum, & prædicatum. Videamus modo an hæc enunciationis tractationi respondeant. Aristoteles in capite de oratione post traditam enunciationis definitionem, ait, necesse est autem omnem enunciatiuam orationem ex uerbo esse, uel ex casu uerbi, nam ex uno, uel multis nominibus absque uerbo non efficitur enunciatio, quod probat per hominis definitionem, in qua licet plura sint nomina, si non addatur aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est. præterea, in ultimo secundæ sectionis capitulo, quod est primum capitulum secundæ libri Perihermenias, scribit philosophus hæc uerba, (erit igitur omnis affirmatio, & negatio uel ex nomine, & uerbo, uel ex infinito nomine, & uerbo, sine uerbo autem nulla affirmatio, uel negatio est.) Si affirmatio, & negatio hunc in modum se habent, ita etiam se habet enunciatio, quæ genus est ad affirmationem, & negationem. quibus in locis uidetur uelle philosophus enunciatio nem ortum ducere à uerbo, ergo uerbum est in ordine ad enunciationem, nec
- d ibi mutat Aristoteles nomen, & uerbum in subiectum, & prædicatum, sed explicitè ponit in enunciatione nomen, & uerbum. nisi dicant, nomen pro subiecto, & uerbum pro prædicato intelligi; sed licet id sit uerum in propositionibus de se

secundo adiacente, in iis, quæ sunt de tertio, locum non habet, cum in eis uerbum
 non accipiatur pro prædicato, sed pro copula connectente prædicatum cum sub
 iecto, ut testatus est philosophus in primo Priorum capite primo circa medium
 in illis uerbis, (terminum autem uoco, in quem resoluitur propositio, ut prædi
 catum; & de quo prædicatur, uel appposito, uel separato esse, aut non esse) patet
 itaq; ex eius sententia uerbum non esse terminum propositionis consideratæ in
 ordine ad syllogismum, & de tertio adiacente, de qua præcipua eius intentio est,
 dico non esse terminum huiusmodi propositionis materialem, sed utique forma
 lem. Præterea, prædicatum redditur infinitum, uerbum autem substantiuum mi
 nime, non potest igitur huiusmodi uerbum sumi pro prædicato, causa huius erro
 ris fuit, quia existimarunt terminos simplices in rebus fundatos, de quibus agit
 philosophus in libro Categoriarum, æqualiter, & eodem modo sumi in ordine ad
 enunciationem, & propositionem, quod tamen falsum esse opinamur, uam in or
 dine ad enunciationem simpliciter sumptam, ut enunciatio est, de qua tractat in
 libro Perihermenias, accipiuntur sub ratione nominis, & uerbi, in ordine uero ad
 propositionem, de qua propter syllogismum uerba facit philosophus in Priori
 bus analyticis, sumuntur sub ratione subiecti, & prædicati absque ullo inconue
 nienti, ut abundanter in capite decimo quinto declarauimus. Quod autem spe
 ctat ad alterum dictum de rebus in Prædicamentorum libro, implicat contradi
 ctionem dicere librum illum esse Logicum, & rebus ibi consideratis non esse im
 ppositas secundas notiones. nec respondere possunt, ut faciunt, in eo libro philo
 sophi scopum esse agere de uocibus rerum significatricibus ut uocibus secundæ
 notionis tanquam fundamenta substernerentur, quia si actu in libro Categoriar
 um res non subiicerentur, sed subiicibiles essent secundis notionibus, sequere
 tur, librum illum non esse actu Logicum, cum ibi res actu modo Logico non cõ
 siderentur, ergo frustra positus esset ante librum Perihermenias, propterea quod
 etiam in Metaphysica, ubi agit philosophus de decem Categoriis, res sub illis Ca
 tegoriis compræhensæ potentia essent Logicæ, & propterea secundis notioni
 bus subiicibiles. Res uero actu in libro Categoriarum secundis notionibus subiic
 i, facile comprehendi potest ex titulo, & intentione, atq; ex iis, quæ in singulis
 prædicamentis præsertim in prædicamento substantiæ tractantur, uerum quia ti
 tulus ut in pluribus ex intentione sumitur, dicimus intentionem philosophi esse,
 tradere ibi notitiam omnium notionum simplicium rerum in ordine ad affirma
 tiuam, & negatiuam enunciationem, in qua uerum, & falsum continentur, ut in
 omni scientia formare, ac formatas enunciationes ueras, & falsas cognoscere pos
 simus; quæ quidem intentio ex iis, quæ ante Categorias traduntur, non modo eli
 citur, sed & in ipsis explicite habetur. Cum itaque in libro Categoriarum consi
 derentur entia in ordine ad prædicationes, clare patet ex Aristotelis intentione
 res ibi actu subiicere, & substerni secundis notionibus; & clarius hoc ex titulo habe
 tur, cum enim propositio ex subiecto, copula, & prædicato, quæ secundæ notio
 nes sunt, consistat, à prædicato, quod subiecto, tanquam forma materia, inniti
 tur, facta denominatione, librum illum Prædicamentorum librum placuit philo

- sopho nuncupare. Ex iis quoque, quæ in singulis prædicamentis, & præcipue in prædicamento substantiæ tractantur, manifestissime hoc idem colligitur, in quo prædicamento multa reperiuntur, quæ ad rem nostram attinent, sed nunc ad ostendendum quod intendimus satis esse possunt substantiæ diuisio in primam, & secundam, descriptiones, & communitates, quæ omnia manifestissime indicant, res ibi considerari in ordine ad secundas notiones; & licet ex communitatibus aliquæ uideantur esse positæ secundum naturam substantiæ, & ut extra intellectum est, reduci tamen possunt ad modum prædicandi, & ad propositionis constitutionem. nam cum dixisset substantias secundas qualitatis rationem induere, qualitatibus sit aliquid contrarium, ne aliquis secundas substantias ueras qualitates existimaret, coactus fuit proprietatem illam adducere, uidelicet, substantiis nihil esse contrarium, quæ proprietates ad propositionem reduceretur, ut scilicet nihil secundum contrarietatem dicatur de substantia, uel, quæ in genere substantiæ inuicem prædicantur, non ita prædicantur, ut contrarium de eodem dici possit. adduxit etiam alteram proprietatem, quæ præcedentem sequitur, uidelicet, substantiam non suscipere magis, & minus, illamque ad propositionem retulit; inquit, unaquæque substantia, hoc ipsum, quod est, non dicitur secundum magis, & minus, non enim Socrates est magis homo, quam Plato, neque nunc Socrates est magis homo, quam prius, nec secus intelligenda est ultima proprietates, quam dixit esse maxime propriam, unum, scilicet, & idem numero esse subiectum contrarietatis; cum enim esse in subiecto fundamentum sit ipsius dici de subiecto, uoluit docere nos philosophus, denominatiuas propositiones contrarias in substantia fieri posse.
- inuicem prædicantur, non ita prædicantur, ut contrarium de eodem dici possit. adduxit etiam alteram proprietatem, quæ præcedentem sequitur, uidelicet, substantiam non suscipere magis, & minus, illamque ad propositionem retulit; inquit, unaquæque substantia, hoc ipsum, quod est, non dicitur secundum magis, & minus, non enim Socrates est magis homo, quam Plato, neque nunc Socrates est magis homo, quam prius, nec secus intelligenda est ultima proprietates, quam dixit esse maxime propriam, unum, scilicet, & idem numero esse subiectum contrarietatis; cum enim esse in subiecto fundamentum sit ipsius dici de subiecto, uoluit docere nos philosophus, denominatiuas propositiones contrarias in substantia fieri posse.

De Logica disciplina librorum diuisione, ac de modo progrediendi in præceptis in ea disciplina tradendis pro instrumentorum constructione ignotum notificantium.

C A P. XVIII.

• **H**Abita cognitione ordinis librorum, in quibus præcepta ab Aristotele traduntur instrumenta construendi ignotum notificantia, ad eorum diuisionem accedimus, quæ ab expositoribus fit diuersis modis; credimus tamen nos, eam desumi posse ab Aristotelis scopo, quem diximus esse præcepta tradere construendi instrumenta ignotum manifestantia, inter quæ præcipue propter demonstrationem syllogismum philosophus spectat; qui, cum dupliciter considerari possit, uel quo ad constitutiuas, uel quo ad subiectiuas partes, induxit nos ad credendum, ut Logicæ disciplinæ libri in duas secentur partes, in quarum prima continente libros Categoriarum, Perihermenias, & Priorum, agit philosophus de iis, quæ spectant ad syllogismi communiter accepti constructionem; in secunda uero comprehendente reliquos omnes libros de eiusdem syllogismi partibus.

subiectiuus tractat. hinc est (nisi fallor) quòd Auerroes in præfatione super libros posteriorum scribit, Logicam in duas præcipuas secari partes, quarum unã uniuersalem, seu communem, alteram particularem, siue propriam uocat; per partem communem innuit libros Categoriarum, Perihermenias, & priorum, in quibus (ut diximus) agitur de syllogismo in communi quo ad eius constructionem; per propriam uero posteriores, analyticos, & cæteros omnes subsequentes libros, in quibus agitur de Syllogismo contracto, idest, de syllogismo quo ad eius partes subiectiuas. posita librorum Logicæ diuisione, circa modum progrediendi in huiusmodi præceptis in ea disciplina tradendis pro instrumentorum constructione ignotum notificantium, dicimus, Aristotelem his omnibus uti, nempe, Diuisione, Resolutione, & Compositione.

*Deo, qui Trinus, & unus est,
Laus, Honor, & Gloria sit.*

F I N I S.

BERNARDINI PETRELLAE

LOGICARVM DISPVTATIONVM

Liber Secundus

DE PHILOSOPHI PROPOSITO IN POSTERIORIBVS
ANALITICIS.

*Essentialem specierum definitionem inter Logica instrumenta esse
collocandam. C A P . I.*

VM ad eius demonstrationis, quæ potissima nuncu-
patur, essentialisq; specierum definitionis intelligen-
tiam iuuenes introducere cogitauerim, absoluta de
uniuersa Logica disputatione, Posteriorum analyti-
corum, in quibus hæc instrumenta scientiis omnibus
apprime necessaria tractantur, prolegomena prius e-
xaminare non inutile fore mecum ipse iudicauit, eorū
enim auxilio institutum nostrum facilius exequi pote-
rimus. ut autē in huiusmodi negotio ordinatim pro-
grediamur, ea in duo membra secare decreuimus, in quorum primo de philo-
sophi intentione in Post: libris, accipiendo intentionem pro subiecta materia, in
secundo uero de eorum inscriptione uerba faciemus; Quoniam uero de philoso-
phi intentione in primo libro nulla est apud eius explicatores controuersia, om-
nes enim uno ore fatentur, agere ibi philosophum de principiorum demonstra-
tionis cōditionibus, seu de materia demōstrationis, cū de eius forma in prioribus
actū sit, ab huiusmodi speculatione superfedebimus, solūq; circa philosophi inten-
tionē ī secūdo libro uersabimur, uarii. n. de eius proposito ibi uaria locuti sūt. cūq;
inter Aristotelis interpretes multi sint, qui sustinere conantur in eo libro agi ad
mentem philosophi de definitione pro ut instrumentum est contradistinctū à de-
monstratione, largiēs qđ quid ē cōmune ad substantiā, & accidēs, facere nō possu-
mus quin disputemus, an id uerū sit, qđ ab illis uidetur supponi, ēē scilicet huius-
modi definitionem inter instrumenta Logica collocādam, alioquin uana esse

- ^a eorum speculatio. Dicimus itaq; (sumpto altius principio) Habituum Intellectus rationalium, alios esse primarios, alios secundarios, seu instrumentarios. primarii, qui per se, non alterius gratia considerantur, (in iis enim per se uerum est) quinque sunt, ut testatum reliquit philosophus in sexto libro de Moribus cap. 3. uidelicet, Intellectus, Scientia, Sapientia, Prudentia, & Ars, ab ente extra animam fluunt, qua de causa dicuntur etiam rerum habitus, nam scientia, sapientia, & Intellectus ab ente necessario, Ars uero, & Prudentia ab ente contingente fluunt, Ars ab ente contingente effectiuo, Prudentia autem ab ente contingente actiuo. at secundarii, qui alterius gratia, non per se considerantur, ab ente in anima fluunt. cum igitur Logica sit habitus rationalis ipsius Intellectus, uerseturq; circa entia rationis, ut in praefatione declarauimus, non potest collocari nisi inter habitus rationales secundarios, non secus, ac grammatica, quae sine ab ea distinguitur; grammaticae enim finis, & scopus est regulas tradere rebus, congruentisq; locutionis, qua iuuemur ad omnium disciplinarum intelligentiam, audiendo, & docendo; Logicae autem est praebere instrumenta utrique philosophiae parti inseruientia ad discernendum uerum a falso, bonumq; a malo. quoniam uero huiusmodi Logica instrumenta hoc nomine utilia sunt, uel quia faciunt ut melius, & facilius res disponantur, uel quia notificant illud, quod prius ignorabatur, idcirco in duas a nobis partes distribuuntur, quarum una inseruit ad singulas scientiarum, Artiumq; partes congrue disponendas, altera autem ad notificandum quae prius ignorabantur. Pars instrumentaria inseruientia ad singulas scientiarum, artiumq; partes congrue disponendas, id facit aut resoluendo, aut componendo, aut diuidendo; si resoluendo, dicitur instrumentum resolutiuum, si componendo, compositiuum, si demum diuidendo, diuisiuum, licet magis proprie dicatur ordo resolutiuus, compositiuus, & diuisiuus; Pars autem instrumentaria scientiae notificando inseruientia, id praestat uel cum ratione, uel sine ratione, si cum ratione, appellatur instrumentum demonstratiuum, aut demonstratio; si uero sine ratione dicitur instrumentum definitiuum, uel definitio. Ex qua habitus rationalis ipsius Intellectus partitione manifestissime apparet, esse Definitionem inter instrumenta Logica reponendam, & propterea a ueritate alienum, ut necesse sit, omne Logicum instrumentum, quod etiam Methodus nuncupari potest, illationis necessitatem habere.

*Ratione, & auctoritatibus comprobatur quod dictum est
de instrumento definitiuo.*

C A P. II.

- ^d Definitionem, licet non ratiocinetur, esse Logicum instrumentum probatur ratione, & auctoritatibus confirmatur. ratio hunc in modum se habet, definitio consideratur a Logico, ergo definitio est Logicum instrumentum; Antecedens

cedens clarissimum est ex Aristotele in septimo diuinorum tex: com: quadragésimo secundo, & ex Auerroë super illo contextu; consequentia probatur, modus considerandi Logici est ut instrumentum notificandi ex Auerroë in prologo primi Post: & in Epit: Logic: circa principium, sed nihil consideratur ab Artifice, quod recedat ab eius modo considerandi, ergo definitio, cum à Logico consideretur, non potest ab eo considerari nisi ut instrumentum notificandi, est igitur definitio Logicum instrumentum. Confirmatur hoc auctoritate philosophi in sexto Topic. cap. primo, & tertio, quibus in locis ait, definitionem facere ut cognoscatur substantia, siue accipiatur substantia pro essentia, siue pro substantia contradistincta ab accidentibus. illud idem habetur in secundo Post: libro capite secundo: ubi philosophus ait (amplius, si definitio substantiæ quædam cognitio est, &c.) dixit, quædam cognitio, ut denotaret, non solum ratione, sed etiam sine ratione acquiri cognitionem. Et in eodem capite uolens philosophus inuestigare quo instrumento quæstio Quid sit nota fiat, proponit primum non nulla examinanda, inter quæ ponit hoc, an idem possit sciri demonstratione, & definitione, ex quo manifestissime uidetur uelle philosophus, definitionem facere ut sciatur, atq; ideo esse Logicum instrumentum, alioquin Quæstio ab eo proposita præter rationem adducta fuisset, si definitio non faceret scire; qua scientia per definitionem nulla ex eius sententia in septimo Diuinorum contextu quarto melior, atq; præstabilior esse potest. Demum in primo de Anima, & in primo Diuinorum utrobique tex: com. 48. uult disciplinas omnes pro instrumento uti demonstratione, & definitione, inquit, (atqui omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua est, & aut per demonstrationem, aut per definitionem.) quam philosophi sententiam secuti sunt Theophrastus, & Alexander, referente Eustratio in secundo posteriorum Commentario suo quadragésimo sexto, posuerunt enim & ipsi duas scientias, definitiuam scilicet, & demonstratiuam, & propterea duo instrumenta, nimirum, definitionem, & demonstrationem. ex qua philosophi ratione colligitur non esse ad mentem eius, ut omne Logicum instrumentum sit cum illationis necessitate. quare confirmatum redditur quod tradita habituum rationalium diuisio nobis ante oculos posuit, nempe, de definitionem esse Logicum instrumentum.

Ex aliorum sententia obiectiones quedam contra ea, quæ de definitione proxime dicta sunt.

C A P. I I I.

Nonnulli contra ea, quæ dicta sunt, instare nituntur, probando pluribus mediis, non esse definitionem inter instrumenta Logica connumerandam, & primo definitione methodi proprie sumptæ, quæ est, intellectualem instrumentum faciens ex notis cognitionem ignoti, seu intellectualem instru-

E

- a mentum notificans quod prius ignorabatur. intellectualem instrumentum Methodi genus est, quod ordinem quoque complectitur; facere autem ex notis cognitionem ignoti, uel notificare quod prius ignorabatur, est differentia, qua methodus proprie dicta ab ordine separatur; hæc enim methodus illationis necessitatem habet, alioquin non diceretur notificans, cum notificare rem ignotam non possit esse sine illationis necessitate; ordo autem minime. Hac posita methodi proprie dictæ definitione, instant hunc in modum, definitio methodi proprie dictæ non competit definitioni, ergo definitio non est methodus proprie sumpta; Consequentia est clara per locum topicum à definitione ad definitum, Antecedens probatur, definitio non progreditur ex noto ad cognitionem ignoti cum illationis necessitate, quod est methodi proprie dictæ definitio, ergo definitioni non competit definitio methodi proprie dictæ; Antecedens probatur, si definitio progrediretur ex noto ad cognitionem ignoti cum illationis necessitate, ipsa esset terminus à quo notus, & quiditas, ad cuius cognitionem per definitionem ducimur, esset terminus ad quem ignotus; sed hoc est falsum, cum definitio, & quiditas non discrepent nisi ut significans, & significatum, non potest definitio esse nota, dum quiditas ignoratur, ergo definitio non progreditur ex noto ad cognitionem ignoti cum illationis necessitate. Secundo, eadem est ratio definitionis ad quiditatem ab ea significatam, & nominis ad rem, quæ ab ipso significatur, ergo si definitio est methodus, & instrumentum Logicum notificans quiditatem, nomen etiam methodus erit, & instrumentum Logicum rem ipsam notificans, sed hoc est falsum, ergo definitio non est Logicum instrumentum, sed instrumentum tantum significandi, ut patet ex eius definitione ab Aristotele posita in primo Top. cap. 4. quæ hunc in modum se habet, (est autem terminus quidem oratio quid erat esse significans,) ubi terminus pro definitione accipitur, & licet Aristoteles in sexto Top. cap. 3. nec non in primo libro de Anima, & in primo Diuinorum utrobique tex: 48. comparans definitionem cum demonstratione dicat, quod definitio est ex notioribus, sicuti demonstratio, non uult philosophus eodem modo definitionem, ac demonstrationem ex notioribus esse, nimirum cum illatione ignoti ex notis, sed solum in hoc communi uult earum similitudinem consistere, ut utraque ex notioribus constet, alio tamen, & alio modo, nam demonstratio cum illationis necessitate progreditur, definitio uero minime; quo fit, ut altera quidem sit methodus, & instrumentum sciendi, nempe, demonstratio, altera uero, uidelicet definitio, nequaquam. Tertio, Aristoteles in primo de Anima. 4. & 5. context: quærit, An sit aliqua communis methodus inuestigandi quid est in omnibus substantiis, methodos etiam aliquas nominat, subiungit enim, an sit demonstratio, an diuisio, an aliqua alia methodus; At uero si definitio, uel methodus definitiua esset proprium instrumentum, & propria methodus, qua notificatur quid sit, uana certe esset quæstio Aristotelis eo in loco, non enim opus erat dubitare, & ad alias methodos confugere, cum in promptu esset communis methodus inuestigandi omnes rerum quiditates, nempe definitio,
- b
- c
- d

seu methodus definitiua; igitur uidit Aristoteles definitionem non esse methodum, uel instrumentum notificandi quid sit, sed esse illud, quod per methodum notificatur quando latet; nam querere quid res aliqua sit, est definitionem eius querere, proinde definitio quando est ignota finis est methodorum, non methodus; quando autem nota est, notum est etiam quid res sit, nec methodo indiget, qua inuestigetur; propterea ibi Aristoteles non ipsam definitionem, sed alias methodos nominat. Quarto, & ultimo, Aristoteles in secundo priorum cap. 23. uerba faciens de inductione, ait, omnia enim credimus aut per syllogismum, aut ex inductione. quæ sententia legitur etiam in primo Post; contextu. 33. secundum sectionem ueterem, in primo Rhetoricorum, & in sexto ethicorum utrobique cap. 4. si itaque omnia credimus aut per syllogismum, aut ex inductione, definitio non est instrumentum ex noto faciens fidem ignoti, alioquin male dixisset philosophus, omnia credimus aut per syllogismum, aut ex inductione, cum etiam per definitionem credamus. Ad rationem in oppositum respondent, negando consequentiam, licet enim Logica sit disciplina instrumentaria, tamen non est necessarium, ut quidquid in Logica tractetur, instrumentum notificandi sit, sed uel instrumentum, uel saltem ad Logica instrumenta respectum aliquem habens; definitio igitur in Logica tractatur non ut instrumentum, sed uel tanquam principium, uel tanquam finis Logicorum instrumentorum. Ad Aristotelem uero locis citatis dicunt, definitionem facere ut cognoscatur, & sciatur sine illationis necessitate, idcirco non esse methodum, & instrumentum sciendi.

Soluuntur tradita obiectiones.

C A P. I I I I.

VT facilius intelligi possit quo tendant adductæ obiectiones, repetenda est diuisio Logicorum instrumentorum, quæ hunc in modum se habebat, Logicorum instrumentum aliud inseruit ad singulas scientiarum, Artiumque partes congrue disponendas, aliud ad notificandum quæ prius ignorabantur; instrumenti Logici inseruentis partium dispositioni, quod etiam ordo uocatur, aliud est resolutiuum, aliud compositiuum, aliud diuisiuum; instrumenti autem Logici scientiis inseruentis notificando, quod methodus quoque nuncupatur, aliud cum ratione, aliud sine ratione notificat; cum ratione notificat syllogismus, & omnes eius species, sine ratione uero definitio, ut patet per ea, quæ supra diximus in capite primo, & secundo. Hac posita Logicorum instrumentorum partitione, sumamus modo ex ea methodum cum suis speciebus, & uideamus quanam sit earum omnium ratio, dicimus itaque, rationem methodi in genere nullam aliam esse, nisi notificare; eius uero specierum diuersam esse, alia enim est notificare cum illationis necessitate, alia autem minime; primam competit syllogismo, eiusque speciebus, & inductioni, secundam uero definitioni. Si itaque generi attribueret aliquis rationem alicuius speciei eiusdem generis,

- absque ullo dubio peccaret, cum ratio generis à suarum specierum rationibus diuersa sit, ut gratia exempli, alia est ratio animalis, quatenus animal est, & alia specierum eius, nempe, hominis, & equi, ut tales species sunt, peccaret præterea, si uellet speciem aliquam à genere suo remouere, eo quia non habet rationem alicuius alterius speciei eiusdem generis, ut si diceret, equum non esse animal, eo quia non est rationalis, peccaret (inquam) quoniam rationale esse, hominis, non animalis ratio est. cognitio methodi in genere, eiusque specierum rationibus, facile percipi poterit, propositis obiectionibus minime probari, definitionem non esse methodum simpliciter, sed non esse methodum talem, nimirum ratiocinatiuam, quod nos quoque concedimus, Reliquum nunc est, ut formaliter ad rationes in oppositum respondeamus, & primo ad primam, negando Antecedens, & ad probationem dicimus, eam peccare, quoniam generi attribuit id, quod alicui speciei eiusdem generis competit, licet enim definitio non progrediatur ex noto ad ignoti cognitionem cum illationis necessitate, inde tamen non sequitur, eam non esse simpliciter methodum, sed solum non esse methodum ratiocinatiuam, quæ est una ex speciebus methodi simpliciter sumptæ progrediens ex noto ad ignoti cognitionem cum illationis necessitate; sicuti enim equus est animal eo quia animalis definitionem habet, quæ est, substantia animata sensitua, & si non est animal rationale, quæ definitio hominis est, ita definitio est methodus, cum methodi definitionem habeat, quæ est notificare quæ ignotum est, quæuis non progrediatur ex noto ad ignoti cognitionem cum illationis necessitate, quæ definitio est methodi ratiocinatiuæ. Ad secundam, concedimus totam rationem, qua nihil aliud concluditur, nisi ut definitio significans rei quiditatem, eam sine illatione notificet, sicuti nomen sine ratiocinatione alterius nominis significationem notificat, ex hoc tamen non sequitur, definitionem inter Logica instrumenta connumerandam non esse, quia de ratione methodi, seu instrumenti Logici in genere scientiis inferuentis notificando, est simpliciter notificare, quod comprehendit & notificare cum illationis necessitate, & notificare sine huiusmodi illatione. Concedimus quoque interpretationem illam uerborum philosophi in sexto Top. cap. 3. nec non in primo de Anima, & in primo Diuinarum utrobique contextu: 48. sed quando in calce inquirunt, (quo fit ut altera quidem sit methodus, & instrumentum sciendi, nempe demonstratio, altera uero, uidelicet definitio, nequaquam,) negatur hoc, quia repugnat philosopho in secundo Post: contex. 2. ubi quærens an idem possit sciri demonstratione, & definitione, indicat tam definitionem, quam demonstrationem facere, ut sciatur, atque ideo methodum, ac Logicum instrumentum esse diuersa tamē ratione, nam demonstratio est Logicum instrumentum cum illationis necessitate, definitio autem minime. Pro solutione tertiæ obiectionis fundatæ super quarto, & quinto contextibus primi libri de Anima, aduertendum est, substantiam, & quod quid est rei sumi posse uel pro definitione, uel pro ipsius rei essentia, quæ per definitionem exprimitur; si sumatur primo modo, ignotaque fuerit, ad eius inuentionem non concurrat definitio, quia idem se ipsum uenari non potest; si uero consideretur secundo modo, tunc definitio, exprimendo de re

quod quid est, notificat illud. Hoc posito, ad obiectionem respondetur, definitionem esse proprium instrumentum, & propriam methodum, quæ absque illationis necessitate facit, ut rei essentiam, dum illam exprimit, cognoscant ignorantibus eam, cum de qualibet re quaestioni Quid sit sola definitio satisfaciat. Ut gratia exempli, cognosco ego simul hominis definitionem, & eius substantiam, seu quod quid est, possum tamen quaestioni ab aliquo factæ de homine quid sit satisfacere per eiusdem hominis definitionem, respondendo, est animal rationale, nec propterea uana est quaestio philosophi eo in loco, ubi quaerens an sit aliqua communis methodus inuestigandi quid sit in omnibus substantiis, methodosque nonnullas nominans, de definitione ne uerbum quidem, quia per Animæ substantiam, & quod quid est, intellexit ibi eius definitionem, quam per eandemmet definitionem (ut dictum est) indagare non possumus, quare ex industria philosophus in illis contextibus silentio definitionem præteriuit. Ad alias Aristotelis auctoritates in oppositum, quibus innititur quarta, & ultima obiectio, dicimus, philosophum, quando locis citatis asserit, omne, quod cognoscitur, uel per syllogismum, uel per demonstrationem, uel per inductionem cognosci, intelligere de instrumentis ratiocinatiuis; nam iis in locis, & præcipue in ethicis loquitur de scientia, quæ per ratiocinationem acquiritur, progrediendo à noto ad ignotum cum illationis necessitate, & hac de causâ non fecit ibi mentionem de definitione: at ubi oportebat loqui de quaestis quomodo terminentur, ut fecit in secundo Post: , eam silentio non præteriuit, sola .n. definitio quaestioni quid sit, quæ, sicuti aliæ quaestiones, idcirco quaeritur ut sciatur, satisfacere dicitur, cum ad interrogationem factam per quid, non demonstratione, nec aliqua alia ratiocinationis specie, sed sola definitione respondeatur. Quò uero ad impugnationem consequentiæ nostræ rationis, illa ex ea parte, qua dicit definitionem ordinari ad demonstrationem ut eius principium, non uidetur esse ad modum tuta, quia hoc pacto considerata definitio non dicit quid, sed propter quid, quod à nobis non negatur: Ex altera uero parte, qua uult, definitionem, quatenus dicit quid, tractari in Logica pro ut finis Logicorum instrumentorū est, partim probatur, partim à ueritate recedit, quod manifestabitur infra; quando examinabimus, nonnullorum ex recentioribus opinionem de philosophi consilio in secundo Post: libro. Responsio demum ad Aristotelis auctoritatem locis citatis tantum abest ut destruat opinionem nostram; ut potius eam corroboret, quia etiam nos ex mente philosophi existimamus definitionem facere ut sciatur sine illationis necessitate; quando uero aiunt, propterea definitionem non esse methodum, & instrumentum sciendi, cum ueritate eorum dictum non conuenit, ut patet ex habituum rationalium ipsius intellectus partitione superius tradita, & Aristoteli repugnat in secundo Post: cap. secundo, ubi præsupponit definitionem facere ut sciatur, si enim definitio ex eius mente facit ut sciatur, sequitur eam esse Logicum instrumentum, quoniam non est rationi consentaneum, ut demonstratio debeat dici instrumentum Logicum eo quia parit scientiam, definitio uero minime, cum etiam ipsa, licet sine ratiocinatione,

- ^a scientiam pariat, etenim tam Logicum instrumentum est quod sine ratione, quàm quod cum ratione scientiam parit, cum de natura Logici instrumenti in genere solum sit notificare, quod cum ratione, & sine ratione esse potest.

*Græcorum ferè omnium, & Latinorum sententia, fundamentaq;
exponuntur de philosophi consilio in secundo Post: libro.*

C A P. V.

- C**VM iam à nobis probatum sit inter Logica instrumenta esse definitionem collocandam, reliquum est, ut ad explicandum Aristotelis consilium in secundo Post: libro accedamus. in titulo huius Disputationis examinando propter eius claritatem nihil immorabimur, sed primo Aliorum opiniones referemus, secundo loco sententiam nostram aperiemus, tertio, & ultimo rationes nonnullas contra determinationem nostram in medium afferemus, eisq; satisfacere conabimur. Ex Græcis Ioannes grammaticus, ac Eustratius, & una cum illis tota ferè Latinorum schola hanc sequuntur opinionem, ut Aristotelis consilium in secundo Post: libro, sit agere de Medio demonstrationis pro ut est causa rei. Græcorum fundamentum huiusmodi est, postquam Philosophus abunde satis declaravit quæ aperienda erant de demonstratione, quid scilicet sit, per quæ fiat, & quomodo ab aliis syllogismis differat; rationi consentaneum erat, ut doceret, Medium in Syllogismo demonstratiuo esse causam rei, cum prius docuerit illud esse causam illationis. Quod quidem ita declaro, Medium dicitur esse causa illationis, quando eius ope aliqua conclusio infertur, ut uidere est in his terminis ignotis. A. B. C. dum dicitur, omne B. est. A. omne C. est. B. ergo omne C. est. A. nam. B. est causa ut inferatur hæc conclusio, omne C. est. A. dicitur etiã Medium causa rei conclusæ, cum à tali medio res conclusa habeat essentiam, ut gratia exempli, Animal rationale dicitur esse causa risibilitatis in genere causæ efficientis non ueræ, seu per emanationem, quæ concurret cum forma, quoniam risibilitas emanat in essentia, & conseruatione ab animali rationali, sed aduertendum hic est, Medium à forma syllogistica habere, ut sit causa illationis, à materia uero necessaria, ut sit causa rei. Cum itaque demonstratio sit composita ex materia, & forma (nam forma demonstrationis est syllogismus, materia uero sunt principia cum omnibus conditionibus positis à philosopho in primo Post: libro contex: V.) conueniens erat, ut Medium demonstrationis esset dupliciter causa, uidelicet, illationis, & rei, illationis, ex parte formæ, & rei, ex parte materiæ: at de Medio demonstrationis, pro ut est causa illationis, actum est tum in primo Priorum, tum etiam in primo Post: libro contextu trigesimo primo, cum utrobique egerit Aristoteles de forma demonstrationis; ergo reliquum erat agere de illo, pro ut est causa rei, quod absoluit philosophus in secundo Post: libro, faciens ibi specialem tractatum de huiuscemodi Medio, confirmant hoc Græci te

testimonio philosophi in principio illius secundi libri, nam si quatuor sunt quæstiones ex Aristotelis sententia, & in qualibet quæstione Medium quarimus, non possumus non confiteri quin philosophi intentio sit in secundo Post: libro agere de Medio pro ut est causa rei. Verum quia contra se uidebant obiectionem de definitione, de qua ibi philosophus pertractat, respondet, per accidens id ab Aristotele factum esse, pro ut scilicet demonstrationis Medium est definitio, nã omnis demonstrationis principium est quod quid est, ut testatum reliquit philosophus in primo libro de Anima contex. xi. At ea, quæ per se, non quæ per accidens considerantur, sunt attendenda; cum itaq; per se de Medio, & per accidens philosophus agat de definitione, (per se enim de ea agit in septimo Diuinorum) sequitur ut completa philosophi intentio in secundo Post: sit agere de Medio demonstrationis pro ut rei causa est. Ex Latinis Albertus cognomento Magnus in fauorem huius opinionis huiusmodi attulit rationem, Sicuti philosophus in libris Priorum de syllogismo duo fecit, nam primo docuit quomodo construatur syllogismus, secundo quomodo abundare possimus in ratiocinando, idest, quomodo Medium inuenire possimus; abundantia enim in ratiocinando consistit in Medii inuentione; ita duo docere debebat de demonstratione, primum, quomodo construatur demonstratio, secundum, quomodo abundare possimus in demonstrando, quod in medii demonstratiui inuentione consistit. Cum itaque debeat philosophus hæc omnia præstare, concludit Albertus, eum compleuisse propositum suum in secundo Post: libro. Pro eadem opinione corroboranda. D. Doctor aliud habuit fundamentum, dicebat enim ex Aristotelis sententia in principio primi Post:, Doctrinam demonstratiuam ex præexistenti fieri cognitione; quæ nihil aliud est, nisi demonstrationis principium, sed hoc duplex est complexum scilicet, & incomplexum, de complexo egit in primo libro, ergo in secundo de incomplexo; At incomplexum demonstrationis principium est Medium, de Medio igitur agere est præcipua Aristotelis intentio in secundo libro Posteriorum. Hæc sunt fundamenta, quibus ex Græcis Philoponus, ac Eustratius, & Latini ferè omnes arbitrati sunt, Aristotelis intentionem esse in secundo Posteriorum libro de Medio demonstrationis pertractare, pro ut rei causa est.

Prædictæ opinionis Impugnatio.

C A P. VI.

HAEC opinio (pace tantorum uirorum scripserim) non uidetur attingere mentem philosophi; si enim esset uera, sequeretur, Aristotelem in hac Disciplina diminutum fuisse; quoniam instrumentum, quo ad ipsius quid sit cognitionem uicimur, desideraretur, & ab eo prætermissum fuisset, quod Logicæ aduersaretur, cum ad eam spectet, ut perfecta dici possit, nobis instrumenta tradere, quibus ad omnium quæsitorem cognitionem liceat peruenire; hæc autem duo

- a** sunt demonstratio scilicet, ac definitio, nam demonstratione, An sit, Quale sit, & Propter quid sit ostenduntur, definitione uero notum fit Quid sit. si itaque eorum sententiam admittamus, ut in Posterioribus analyticis sola demonstratio tractetur, instrumentum definitiuum, quo quaestioni Quid sit satisfacere possemus, philosophus non tradidisset, quare mancus, reprehensioneque dignus foret. Confutata huiusmodi opinione, ad fundamenta, quibus innitebatur, respondendum est, & primo ad Graecorum fundamentum dicimus, illud falsum esse, quia de Medio, pro ut est causa rei, satis superque uerba fecit Aristoteles in primo libro Posteriorum, agendo enim de conditionibus principiorum demonstrationis, agit etiam de Medii conditionibus, non pro ut est causa illationis, quia de illo hac ratione egit in primo Priorum, sed pro ut est causa rei. Ad confirmationem respondemus, Aristotelem necessitate coactum, non ex professo facere ibi mentionem de Quasitis, & de Medio, ut infra explicabimus, ubi apparebit etiam quanti momenti sit eorum responsio ad obiectionem de definitione, de qua per se (ut dicunt) ab Aristotele agi in septimo Diuinorum, falsum est, cum ibi de definitione tractetur in ordine ad quod quid est. Quo uero ad Alberti rationem, dicimus, eam negocium non facessere, docendo enim philosophus conditiones, & omnia ad potissimam demonstrationem requisita in primo libro, docet etiam quomodo huiusmodi demonstrationis Medium, pro ut est causa rei, inuenire possimus, nam percepta doctrina, quam ibi philosophus tradidit, optime demonstratiuum Medium inuenire poterimus; Sed Medium non potest esse demonstratiuum, nisi sit etiam causa rei, ergo agendo in primo libro de conditionibus principiorum demonstrationis, agit quoque de Medio demonstratiuo, id est, de Medio pro ut rei causa est: At de syllogismo, non sat erat eum docuisse omnia ad syllogismi constructionem requisita, uerum debebat etiam docere quomodo in ratiocinando abundare, id est, Medium syllogisticum adinuenire possimus; dum enim, agit de syllogismi compositione, de Medii Syllogistici inuentione minime agit; idcirco de syllogismo duo philosophus debebat facere; sed dum agit de constructione demonstrationis quo ad eius materiam, id est, dum in primo libro agit de materiae demonstrationis inuentione, agit etiam de inuentione Medii demonstratiui, pro ut est causa rei, cum demonstrationis materia sit eius Medium; quare clare patet, similitudinem, quam inter syllogismum, & demonstrationem Albertus ponit, non esse admodum tutam, sed difficultatis aliquid pati, non secus ac Diui Doctoris fundamentum, uoluit enim tantus Vir a complexo incomplexum principium, seu Medium distinguere contra sententiam philosophi, qui demonstrationis materiam aliquando principia, aliquando Medium uocauit: tractando itaque philosophus in primo libro Posteriorum de principio complexo, tractat ibi quoque de incomplexo, & de Medio, quod est complexi pars praecipua; non est igitur Aristotelis intentio in secundo Posteriorum libro de Medio demonstrationis agere, pro ut rei causa est.

*Quorundam recentiorum opinio, eorumq; fundamentum de philosophi
consilio in secundo libro Posteriorum CAP. VII.*

EX recentioribus nostri temporis nonnulli huius videtur esse opinionis, ut Aristoteles in posterioribus analyticis duas tantum methodos tradiderit; demonstratiuam scilicet, & resolutiuam, demonstratiuam quidem primo, resolutiuam uero secundo loco, & pro ut pendet a demonstratiua, cuius rei argumentum ex eo desumunt, quia in principio primi priorum, ubi philosophus tam in posterioribus quam in prioribus analyticis intentionem suam proponit, & in Epilogo sub capite secundi Posteriorum, ubi colligit ea omnia, quae dixit usque ad locum illum, unicam demonstratiuam methodum proposuit, eamque unam collegit, nullam de methodo resolutiua mentionem faciens, quamuis ab eo consideretur in Posterioribus analyticis. Huius ordinis ratio est, quia uolens philosophus nobis methodum, & instrumentum tradere, quo ad rerum cognitionem duceremur, perfectam cognitionem primum respicere debebat, quae ab eo instrumento producit, quod naturam in eius operationibus imitatur; hoc autem est potissima demonstratio, quam illi methodum demonstratiuam appellant; sicuti enim natura dum operatur procedit a causa, ita demonstratio potissima, dum in nobis aliquam rerum cognitionem generat. Iure igitur optimo in hac sua principali intentione solum quam sit methodus perfectam scientiam tradens considerauit, non omnino spernens nostrae infirmitatis considerationem, immo ad humani ingenii imbecillitatem oculos conuertens, uoluit etiam docere nos uiam, qua in eorum notitiam ducamur, quae licet secundum propriam naturam sint nota, nobis tamen ignota esse contingit; haec autem sunt causa, & principia, ideo de methodo quoque resolutiua loqui uoluit, quae nos ad principiorum cognitionem perducit. huius resolutiuae methodi duas ponunt species, demonstrationem scilicet ab effectu, & inductionem, quae efficacia inter se plurimum discrepant, demonstratio enim ab effectu usurpatur ad eorum, quae ualde obscura, & abscondita sunt, inuentionem, inductio uero ad eorum tantummodo inuentionem, quae non penitus ignota sunt, & leui egent declaratione. quoniam uero uidebant objectionem de definitione aduersus latinos; militare etiam contra sententiam suam, respondent, definitionem non considerari a Logico, nec in Logica tractari ut instrumentum sciendi, cum methodus, seu Logicum instrumentum non sit, sed uel pro ut ad praecipuam methodum, nempe ad demonstratiuam tanquam eius principium dirigitur, uel pro ut est methodorum finis; de ea primo modo considerata agitur in primo, altero uero modo accepta in secundo posteriorum libro. fundamentum huius opinionis illud est, quod ad res omnes cognoscendas duae methodi sufficiunt, demonstratiua, & resolutiua; nam omne quod cognoscendum proponitur, aut est substantia, aut accidens; substantia quidem tunc plene cognoscitur quando perfecta ipsius habetur definitio, haec si nota sit, nulla eget methodo ut inuestigetur; si uero ignota, per aliquam methodum uenanda est, per demonstrationem quidem uero

E

- a nari eam non possumus, ut ait Aristoteles in text. com. 41. secundi libri Post. eā. n. sola a priori, & per causā notificari possunt, quorū essentia pendet ab aliqua externa causa, at essentia substantiæ a nulla externa causa pendet, nulla igitur causa datur, per quā definitio substantiæ, si ignota fuerit, demonstrari possit; relinquatur itaq; eā nō posse nisi a rebus posterioribus, & ab effectu aliquo notiore declarari, quæ est methodus resolutiua. Accidens autē aliud propriū est, aliud cōmune, cōmune quidē sub scientiā non cadit, propriū uero sēper habet certam aliquā externā causā, a qua pendet, at quidquid talē causā habet, nulla ratione sciri potest, nisi per illā demonstretur, omne igitur accidens propriū demonstrabile est, & nulla uia est, quæ ad ipsius perfectā scientiā ducere possit, nisi methodus demonstratiua; ex ipsa igitur rerū cognoscendarū natura clarū est duas illas methodos ad tradendā rerū omniū cognitionē sufficere. Idē ex ipso methodi progressu ostenditur, omnis. n. a noto ad ignotū sciētificus progressus uel a causa est ad effectū, uel ab effectu ad causā, ille quidē a causa ē methodus demonstratiua, hic autē ab effectu resolutiua. Cū itaque Logici munus sit tradere instrumēta ad res oēs cognoscendas necessaria, quæ nulla alia sunt, nisi (ut declaratū est) methodus demonstratiua, & resolutiua, optime a philosopho factū esse existimāt Recentiores, ut in Posteriorib. analyticis duas tātū p̄dictas methodos sciētificas docere uoluerit.
- b
- c

Superius adducta opinionis Impugnatio.

C A P. V I I I.

- H**AEC opinio (quantum coniecere possum) non uidetur esse ex mente philosophi, tum ratione sui, tū etiam ratione fundamenti; ratione sui, quia responsio ad tacitam obiectionem difficultatem diluere non uidetur; ratione uero fundamenti, quoniam tam ex rerum cognoscendarum natura, quā ex ipso methodi progressu a ueritate recedit, ut declarabimus. Responsonē ad tacitā instātiā ex ea parte falsā esse, qua dicit, definitionē nō posse in Logica tractari ut instrumētū sciendi, quia methodus, seu Logicū instrumētū nō est, clare patet ex iis, quæ supra diximus in primo, & secundo capite, ubi satis, superq; probauimus definitionē inter Logica instrumēta esse cōnumerandā, & quando definitio dirigitur ad demonstrationem ut eius principium, tunc non dicit quid, sed propter quid. Nō conuenire modo cum ueritate ex ea parte, qua uult, definitionem ab Aristotele in secundo posteriorum libro tractari ut finem methodorum, aperio, quo habito, manifestissimum erit, datam responsonem ad latentē illā obiectionē non solvere difficultatē. Quiditatiuā rerū definitionē nō esse finē methodi resolutiæ, paulo inferius explicabitur, quando examinabimus hanc Recentiorum opinionem non esse ex sententia philosophi ratione fundamenti; Non posse etiam esse finem methodi demonstratiuæ, declaro, ratiocinando per omnes eius fines, qui tantummodo duo sunt, unus internus, nempe Conclusio, alter uero externus, nimirum, cognitio, & scientia inhaerentiæ passionis in subiecto, quæ
- d

rum neuter quiditatiua rerum definitio est, non internus, ut patet per longum
 progressum apud Aristotelem in secundo posteriorum à principio secundi cōtex-
 tus usque ad decimū, neq; etiā externus, quoniā definitio contra sententiā philo-
 sophi in pri. Topicorū Ca. 4. esset cognitio, & scientia inherētia passionis in subie-
 cto, ergo quiditatiua rerū definitio methodi demonstratiuæ finis esse non potest,
 nisi dicant, definitionē esse finē methodi demonstratiuæ, prout ex ea elicitur; sed
 hoc dicere nihil est, quia definitio, quæ ex demonstratione p se elicitur, ē tantū mo-
 do essentialis definitio cū causa passionis demonstrata, non at substantia definitio
 est, nisi p accidens, eo quia mediū, qd est causa passionis, accidit propter qd,
 sēp est in potissima demonstratiōe subiecti definitio, ut declarauimus in propria
 disputatiōe de medio. Præterea, licet in parte aliqua secundi Posteriorū libri Ari-
 stoteles agat de definitione, ut ex demonstratione elicitur, id tamē p accidēs,
 nō p se facit; cū. n. in pri. lib. docuerit, tria quæ sita, nēpe, An. sit, Quale sit, & Pro-
 pter quid sit ostendi p demonstratiōē, in secundo cōtextu secundi posteriorū in-
 cipit inuestigare quomodo qd est haberi possit, & in decimo cōtextu determi-
 nat, definitionē, & si de definito p demonstratiōē minime probari potest, ex de-
 monstratiōe elici, quasi uelit innuere, si aliqua ex parte confert demonstratiō ad
 cognitionē definitionis, id nō aliunde euenire, nisi quia ex ea elicitur. p accidēs
 itaq; , non p se in secundo posteriorū libro agit philosophus de definitione pro
 ut ex demonstratiōe elicitur, sed Artifex nō curat ea, quæ sunt p accidēs, ergo
 falsum est, Aristotelē per se ibi agere de definitione prout elicitur ex demonstrati-
 ōe, cum de ea hoc nomine egerit in primo libro, nam tunc definitio ex demō-
 stratiōe optime elicitur, quando demonstratiōis principia constant ex om-
 nibus suis conditionibus, si enim potissimæ demonstratiōis principia non es-
 sent immediata, neq; causæ cur esset passio demonstranda, ex ea non posset
 elici perfecta eiusdem passionis definitio; uerum de conditionibus principiorum
 potissimæ demonstratiōis per se agit in primo libro, eisq; in secundo nullas præ-
 stantiores addit, ergo in primo libro per se quoque simul agit de definitione,
 quæ ex potissima demonstratiōe elicitur. Cum iam explicatum sit, Recentiorū
 opinionem ratione sui non esse ex mente philosophi, reliquum est, ut illud idē
 declaremus ratione fundamenti, & primo ex rerum cognoscendarum natura,
 quæ duæ sunt, specierum scilicet proprietates, earumq; specierū essentia; proprie-
 tates methodo demonstratiua optime percipiuntur, specierū uero essentia, & qui-
 ditas methodo resolutiua nequaquam, sed sola definitione cognoscitur, ut in su-
 perioribus dictum fuit; methodo enim resolutiua, quæ est demonstratiō quia, ad
 inueniuntur solum ea principia, quæ postea in demonstratiōe à priori dicunt
 propter quid, passionisq; demonstrandæ causalem definitionem, quod illis con-
 cedimus; principia uero, quæ respectu definiti dicant quiditatiuam definitionē,
 demonstratiōe quia ab Aristotele non inuestigātur, ut infra declarabimus. præ-
 terea, quæstioni quid sit ignotæ nulla satisfacit methodus resolutiua, neque demō-
 stratiua, sed solum definitio, qua omnes substantias cognoscimus, ergo præter
 methodū demonstratiuā, & resolutiuam, datur etiā instrumentum definitiuum,

- a quo manifestatur, & nota sit quaestio quid sit, cum ex rerum cognoscendarum natura declaratum sit, non esse ex sententia philosophi Recentiorum opinionem asserentium duas illas methodos ad tradendam rerum omnium cognitionem sufficere, reliquum est, ut illud idem aperiamus ex ipso methodi, seu Logici instrumenti communiter accepti progressu ea, quae prius ignorabantur, notificantis. Dicimus itaque de ratione huiusmodi Logici instrumenti non esse, ut à causa ad effectum, & è conuerso progrediatur, sed solum ut notificet, quod fieri potest, & cum ratione, & sine ratione, si cum ratione, sit uere scientificus progressus, uel à causa ad effectum, uel ab effectum ad causam, & in hunc sensum Recentiores optime dicunt; si uero sine ratione, ut patet de definitione, eorum sententia non probatur, cum in rei definitione nullo pacto fiat huiusmodi progressus ratiocinationi accommodatus, quare decipiuntur (nisi fallor) Recentiores, quia id generi attribuant, quod uni eius speciei competit, suspecta itaque nobis uidetur haec opinio tam ex parte sui, quam ex parte fundamenti.
- b

Opinio Auctoris de Philosophi consilio in secundo Post: libro.

C A P. I X.

Quoniam quae sciuntur, aliquo instrumento sciri oportet, idcirco quae de re aliqua quaeruntur, cum quaerantur ut sciatur, aliquo instrumento sciri oportet; At quae de re aliqua quaeruntur, ut (si fieri possit) sciatur, quatuor sunt, uidelicet, An sit, quid sit, Quale sit, & propter quid sit, ergo haec quatuor aliquo instrumento sciri oportet: demonstratione sciuntur An sit, quale sit, & propter quid sit, definitione uero quid sit, cum illis demonstratio, huic autem definitio satisfaciat. Verum considerare instrumenta sciendi, ut instrumenta sunt, ad Logicam spectat

c in libris Posteriorum, ergo in illis demonstratio à priori, & à posteriori, nec non definitio considerari debent, cum sciendi instrumenta sint. Dixi demonstrationem à priori propter perfectam demonstrabilium cognitionem, quae à demonstratione per causam producitur, demonstrationem uero à posteriori propter ingenii nostri imbecillitatem, ad quam respiciens philosophus uoluit etiam demonstrationem Quia considerare, ut eius auxilio ad illorum cognitionem ducamur, quae secundum propriam naturam sunt nota, nobis tamen ignota, sicuti sunt causa, & principia. At quoniam in primo libro ex communi omnium consensu agitur de demonstratione, ut esse possit instrumentum absoluens quaesita, An sit, Quale sit, & Propter quid sit, sequitur ut in secundo agi debeat de definitione, quae possit esse instrumentum satisfaciens quaestioni Quid sit. Praeterea, ex Aristotelis sententia duo de qualibet specie considerare debemus, substantiam scilicet, & accidentia propria, quae omnia ex mente eiusdem philosophi in secundo Posteriorum non uno, sed duobus instrumentis cognoscuntur, demonstratione accidentia propria, substantia uero, seu essentia definitione. Haec duo instrumenta, non posse ab Alio, quam à Logico construi manifestum est, nam Logica est di-

d

disciplina instrumenta subministrans omnibus scientiis necessaria, cum per Aristotelem in primo Top. cap. nono Logica sit disciplina adminiculatrix, quo munere fungitur sola instrumentorum op. de demonstratione (ut diximus) communi omnium sententia egit Arist. in primo Posteriorum libro, & in secundo ipsiusmet philosophi, atque Averrois testimonio de definitione pertractatum est, ut est instrumentum à demonstratione formaliter contradistinctum, notā faciēs questionem quid sit, & rei substantiam; nam philosophus in septimo Divinorum sex. comment. 42. ait, se alio pacto considerare ibi definitionem, quā fecerit in Analyticis: & Averroes in commento super illum contextum (prætermisiss multis aliis eius auctoritatibus) asserit, | considerare de definitionibus esse commune Logico, & philosopho, sed duobus diversis modis, Logicus enim considerat de definitionibus ut est instrumentum, quod inducit intellectum ad intelligendas quidditates rerum, philosophus autem ut significat naturas rerum. | Si Aristoteles de definitione ut de instrumento secundum Averrois interpretationem agit in Analyticis, sequitur, ut de ea agat vel in Prioribus, vel in Posterioribus; non in Prioribus, quia ibi agit de syllogismo in communi, licet eius principalis intentio sit agere de syllogismo pro ut forma demonstrationis est, ergo in Posterioribus, non in primo libro, quia in eo ex omnium Interpretum sententia philosophus agit de demonstratione, ergo in secundo.

Ex aliorum sententia nonnulla obiectiones contra opinionem Auctoris.

C A P. X.

ADuersus hanc, quam sequimur, opinionem Nonnulli rationibus, & philosophi, Averroisq; auctoritatibus instant, & primo rationibus hunc in modum, si definitio esset substantiæ cognoscendæ instrumentum, & hac de causa in secundo Posteriorum ab Aristotele consideraretur, vel esset substantiæ ab accidentibus contradistincta, vel substantiæ pro omni essentia acceptæ, cum solum his duobus modis substantia sumi possit; sed utrumque consequens est falsum, ergo & Antecedens. Probatur falsitas utriusque cōsequentis, nam si definitio esset instrumentum duntaxat substantiæ primo modo, id est, substantiæ categoricæ à novem accidentium generibus distincta, sequeretur, non esse accidentium definitionem, quod est contra Aristotelem in primo Topicorum cap. septimo; si uero definitio esset instrumentum substantiæ secundo modo, hoc est, substantiæ pro omni essentia acceptæ, tunc scopus definitionis non esset (ut uolumus) à scopo demonstrationis separatus, quia si in eo sensu definitio est instrumentum cognoscendi substantiam, id est, essentiam tam substantiæ, quàm accidentis, nihil roboris haberet ratio nostra, quando, ex eo quòd in speciebus duo sunt cognoscenda, substantia scilicet, & accidens, colligimus, duobus instrumentis re distinctis ad eorum notitiam acquirendam opus esse; quoniam dicere possent, duo quidem esse

- a cognoscenda, utraque tamen unico Instrumento cognosci, nempe definitione; quare demonstratio superuacua erit. Secundo, si Aristotelis intentio esset agere in secundo libro de definitione ut de instrumento à demonstratione distincto, oportebat huic librum non resolutiuum, sed definitiuum inscribi, uel de definitione, aut aliquo alio modo, ut inscriptio esset intentioni consentanea, nam uis deperire uacare ratione ut in alterius methodi traditione altera inscribatur, & præcipue cum diuersæ sint specie inter se methodus resolutiua, & definitiua. Tertio, si in secundo Posteriorum ageret philosophus de definitione tamquam de instrumento à demonstratione distincto, secundus liber deberet præcedere primum, quare philosophus esset inordinatus. Probatur consequentia, Quæstio quid sit præcedit quæstionem Propter quid sit ex Aristotele in secundo Posteriorum, nã
- b Propter quid sit præsupponit Quale sit, & hoc præsupponit Quid sit, ergo propter quid sit præsupponit quid sit, igitur quid sit præcedit propter quid sit; sed
- c quid sit ad definitionem; de qua per nos agitur in secundo libro, & propter quid sit ad demonstrationem pertinet, de qua agitur in primo, ergo secundus Posteriorum liber præcederet primum, quare philosophus esset inordinatus, si in secundo ageret de definitione tamquam de instrumento à demonstratione contradistincto. Quarto si in secundo libro de definitione ageretur ut de altero instrumento uel distincto à demonstratione, liber Posteriorum nõ esset unus liber, qui duas haberet subiectas materias, seu duos diuersos scopos, quorum neuter ad alterum dirigeretur, nam demonstratio ad substantiæ definitionem nihil confert, substantiæ uero definitio, quatenus ad substantiæ cognitionem refertur, nihil confert ad demonstrationem, confert quidem dum ad accidentia refertur tamquam ipsorum causa, sed dum substantiam cognoscendam respicit, eo uno munere fungitur declarandi quid sit substantia ipsa definita, in cuius muneris functione nullam cum demonstratione ipsa rationem habet. Quinto, & ultimo, si in secundo Posteriorum philosophus ageret de definitione tamquam de altero instrumento penitus à demonstratione distincto, certe non careret repræhensione, consequentia probatur, quia dum ibi proponit de definitione agendum tamquam de instrumento à demonstratione distincto, sæpius ad tractationem demonstrationis reuertitur, & has tractationes confundit, postquam enim longo sermone egit in secundo libro de definitione, ad demonstrationem redit, & docet quomodo ipsius Medium possit esse quodlibet ex quatuor causarum generibus; de inde iterum ad definitionem reuertitur, postea iterum ad demonstrationem, qui procedendi modus argueret philosophum maxima repræhensione dignum fore, si in secundo Posteriorum libro de definitione tractaret à demonstratione contradistincta; debuisset enim in primo libro totum de demonstratione sermonem absolueret, deinde in secundo seorsum de definitione loqui, si (ut nos asserimus) duo distincta instrumenta sunt demonstratio, & definitio.
- d

Prædictæ rationes solvantur.

C A P. X I.

VT ordinatim ad propositas rationes respondeamus, ad primam negamus falsitatem secundi consequentis, ad probationem, quod, posita ueritate nostræ opinionis, non separaremus, sicuti uelle uidemur, scopum definitionis à scopo demonstrationis, ratioq; nostra nihil roboris haberet, quando ex eo quod in speciebus duo sunt cognoscenda, substantia scilicet, & accidens proprium, colligimus, duobus instrumentis re distinctis ad eorum notitiam acquirendam opus esse, negamus hoc: ad probationem, negamus, substantiam, & accidens posse tantummodo unico instrumento, nempe definitione cognosci, demonstrationemq; superuacaneam fore, cuius negationis ratio est, quia accidens considerari potest uel in se quo ad eius essentiam, & ut definibile, uel pro ut subiecto inhaeret, & ut demonstrabile; si consideretur primo modo, definitione cognoscitur, si uero secundo modo, demonstratione, cum simplici quæstioni (ut dictum est) definitio, complexæ uero demonstratio satisfaciatur: quando igitur dicimus, substantiam de definitione, & accidens demonstratione cognosci, per substantiam, tam accidentis, quam substantiæ proprie dictæ essentiam, per accidens autem, eius inhaerentiam intelligimus; quamobrem scopus definitionis separatur à scopo demonstrationis, & propterea, superuacanea non erit demonstratio, sed ualde necessaria non secus ac definitio, cum demonstrabile, ut demonstrabile, tantummodo per demonstrationem, & definibile, ut definibile, per solam definitionem habeatur ex Aristotele in secundo Posteriorum contextu secundo. Ad secundam rationem respondemus, si absurdum esse uideretur, tractatum de definitione inscribi debere resolutiuum, quia diuersæ inter se specie sunt methodus resolutiua, & definitiua, eadem ratione deberet absurdum uideri, tractatum de demonstratione inscribi resolutiuum, cum diuersæ inter se specie sint methodus demonstratiua, & resolutiua; sed hoc absurdum non est, ergo nec illud. Cur autem libri Posteriorum inscripti fuerint resolutorii, licet in illis de demonstratione, & definitione agatur, posterius suo loco aperiemus. pro solutione tertiæ rationis aduertendum est, Quid, & Propter quid considerari posse uel ex rei natura, idest, in se, ut talia quæsitæ sunt, uel ex nostro modo cognoscendi; si considerentur primo modo, absque ullo dubio Quid præcedit Propter quid, eo quia Propter quid supponit Quale, & hoc supponit Quid; si uero considerentur secundo modo, Propter quid præcedit Quid, cum per propter quid ducamur in cognitionem ipsius Quid tam substantiæ, quam accidentis propriæ, sed huius per se, illius uero per accidens; Præterea, accidentium cognitio, quæ per propter quid habetur, multum confert ad cognoscendum Quid. Hoc posito, formaliter ad rationem respondemus, negando consequentiam, Ad probationem primo dicimus, illam ex rei natura esse ueram, ex nostro autem modo cognoscendi, quem respexit philosophus, esse falsam. Secundo respondemus, philosophum ex naturæ ordine, ut diximus,

- a debuisse primum agere de definitione tanquam de instrumento, quo respondere possemus quæstioni quid sit, quæ sine dubio præcedit quæstionem propter quid, ad quam quidem ipsa demonstratio dirigetur: hunc tamen ordinem hoc loco non seruauit, sed morem suum, & consuetudinem retinens, antequam ageret de re, quam sibi proposuit, retinet, ac reiecit quæcumque ei aduersantur; erant enim nonnulli, qui præter quæstiones an sit, quale sit, propter quid sit, opinabantur, ipsam demonstrationem ostendere etiam quæstionem quid sit. Philosophus ergo de ipsa definitione, non prius egit, quam disseruisset, an quæstio quid sit demonstratione ostendatur, nam si uerum esset, hanc quæstionem a demonstratione ostendi, non opus erat, ut de ipsa definitione deinceps ageret, id enim superuacaneum fuisset. Summo igitur iudicio philosophus in primo libro tractat de demonstratione, & in secundi principio eam, quam diximus, disputationem proponit, ac diiudicat, ut ubi monstratum esset, demonstrationem nullo modo quæstionem illam ostendere, ad tractatum de ipsa definitione libere aggredere tur, cuius ope ad simplicem quæstionem quid sit facilius responderemus, ad quæ nulla sanè ratiocinationis forma responderi potest. itaq; optimum, rectissimamq; ordinem in posterioribus analyticis philosophus secutus est. Ad quartam rationem (relictis aliorum responsionibus,) respondemus negando consequentiam, ad probationem dicimus, unitatem libri, sicuti scientiæ, & disciplinæ, non sumi ab unitate subiecti materialis, seu rei consideratæ, sed ab unitate subiecti formalis; & modi considerandi; possunt enim multa, atq; inter se diuersa in uno libro tractari, & tamen eius unitas non amittetur, si unus tantum fuerit considerandi modus; licet itaque in libro Posteriorum sint duo materialia subiecta, & duæ res consideratæ inter se contradistinctæ, nempe, demonstratio, & definitio, unus tamen dicitur liber, quoniam in eo utraque cadit sub unum, & eundem modum considerandi, nimirum, sub instrumentum sciendi, demonstratio enim consideratur ut instrumentum sciendi inhærentiam accidentis proprii in determinato subiecto, definitio uero ut instrumentum sciendi rerum essentiam, & quiditatem. Ad quintam, & ultimam rationem respondentes, negamus consequentiam, ad probationem autem dicimus, Aristotelem definitionis tractationem in secundo Posteriorum cum demonstrationis tractatione per accidens, non per se confundere, quod clare patebit, si totum illum secundum librum percurramus, eiusq; singulas partes breuiter expendamus: sed ut commodius id facere possimus, connectendus est secundus liber cum primo, iacto prius hoc fundamento, ut Logica disciplina docere nos debeat omnia instrumenta, quibus responderi posset quæstis, quæ de rebus formarentur. Hoc posito fundamento, dicimus, cum philosophus in primo libro iam docuerit instrumentum demonstratiuum, & uellet speculari propter rationem iam adductam an demonstratio sufficiens instrumentum esset, quo omnibus quæstis satisfacere possemus, eum coactum fuisse monstrare quot sint quæsitæ, & cum doceat quot sint quæsitæ, æquum fuit etiam docere quid quæramus in quolibet quæsito; cum igitur hoc præstare uoluerit, ei necessarium fuit de medio mentionem facere, quoniam omnis quæstio est quæstio in medio, his omnibus

omnibus in primo contextu peractis, in textu secundo inuestigare incipit qua
 via quaestio Quid sit monstrari possit, cum de reliquis quaestionibus clarum sit, eas
 per demonstrationem ostendi; & usque ad textum octauum diligentissime p
 pendens oēs modos imaginabiles, quibus fieri potest ut ipsum quid sit manifeste
 tur, singulos tamquam inutiles reiicit, syllogismum scilicet demonstratiuum du
 plantem, diuisiuum, definitiuum, in cuius propositione maiori accepta fuerit defi
 nitionis definitio, syllogismum conditionalem, pro cuius antecedente unius con
 trarii definitionem assumimus ad habendam alterius contrarii definitionem, in
 ductionem, sensum, & demum ipsammet definitionem. in octauo determinat, licet
 ipsius quod quid est non sit syllogismus, & demonstratio, sine demonstratione co
 gnosci non posse ipsum quid sit, cuius est causa alia; quasi philosophus inuere
 uellet, ut si aliqua in parte demonstratio sit utilis ad habendum quid sit, cuius
 est alia causa, in hoc solum sit utilis, quod eius auxilio innotescit, eo quia ex de
 monstratione elicitur; propterea inferre non possumus, philosophi consilium es
 se in secundo posteriorum uelle de definitione agere pro ut elicitur ex demon
 stratione, quia per accidens quasi coactus de ea sic considerata ibi philosophus b
 uerba facit. Cum itaque dixerit, non licere sine demonstratione cognoscere ipsū
 quid sit, cuius est alia causa, in nono contextu declarat quare dixerit, cuius est
 alia causa, hanc distinctionem faciens, ut scilicet rerum alia alteram causam habe
 ant, alia uero minime, cuius distinctionis utrunq; membrum explicat. Et quoniam
 in calce illius contextus dixerat, definitionem esse ipsius quod quid est orationē,
 quae quidem oratio multis modis dicitur una, in decimo contextu ponit quot mo
 dis oratio dicatur una, ut inde docere posset quomodo definitio sit una oratio,
 ubi q; oēs definitionis species enumerat, quae faciunt pro demonstratione, ut cōmo
 dius intelligi possit, cuius nā rei sit illud quid est, qd̄ eatenus demonstratione co
 gnoscitur, quatenus ex ea elicitur, & cū determinauerit, quid est, qd̄ ex demōstra
 tione elicitur, eē rei causā aliam habentis, quae quidem causa principium, & me
 dium demonstrationis est, querere coactus fuit an haec causa, quae demonstra
 tionis principium, & medium sit; ex omni causarum genere desumi pos
 sit, quam speculationem statim in undecimo contextu aggreditur; ubi cum
 ostenderit, per quatuor diuersas causas diuersos effectus demonstrari posse,
 in duodecimo declarat quomodo per diuersas causas idem effectus demon
 stratur; in cuius fine cum docuerit quomodo per causam, quae est simul
 cum effectu; aliquid demonstratur; rationi consentaneum erat; ut decla
 raret quomodo demonstratur in causis, & causatis non simul existentibus;
 quod absoluit in decimo tertio contextu, in quo dictum est; materialem
 & efficientem causam tempore suos effectus praecedere; quamobrem in de
 cimo quarto subito querit quomodo adinuicem iungantur, ita ut post
 factum esse, sit etiam ipsum fieri in rebus; querit (inquam) quid sit illud,
 quod causam causato, rem scilicet factam er, quae si p̄ continuare possit,
 propositam quaestionem optime dissoluens. cum uero declarauerit quomodo d
 demonstrationis medium accipiatur quando causa non est simul cum causato b

- a** in his, quæ fiunt in rectum, id est, in iis, quorum alterum alterius causa est, non autem e contra, ut gratia exempli, Domificator est causa domus, e conuerso uero minime; rationi consonum uidebatur, ut illud idem demonstraret in his, quæ circulariter fiunt, hoc est, in iis, quorum alterum alterius causa est, & e contra, ut patet de terra madefacta, & de pluuia, quod in decimo quinto contextu determinat philosophus, qui licet in superioribus contextibus de causis, pro ut medii naturam in demonstrationibus obtinent, multa dixerit, uoluit etiam in decimo sexto unum aliud addere, uidelicet, pro medio sumi posse causas ipsas uariatas, ut effectus uariari contingit; cum enim effectuum alii sempiterni, necessariiq; sint, alii uero ut plurimum, eodem modo ipsorum causas uariari necesse est, ut illa, quarum effectus necessarii sunt, necessariae, illa autem, quarum effectus sunt ut plurimum, ut plurimum etiam sint, nam si essent necessariae, effectus quoque contra suppositum necessarii essent. His peractis, in contextu decimo septimo, & infra usque ad medietatem uigesimi secundi Aristoteles ex professo agit de inuentione prædicatorum quiditatuorum, atq; ideo de inuentione quiditatuæ definitionis in ordine ad definitum, ut esse possit instrumentum, quo satisfaciamus quæstioni quid sit, idq; non sine ratione, cum enim in primo Posteriorum tractauerit de inuentione demonstrationis, cuius ope tria quæ sita ostenduntur, uidelicet, An sit, Quale sit, & propter quid sit, ei necessarium fuit in secundo libro aggredi proprium tractatum de inuentione definitionis, tamquam de altero instrumento, quod satisfaceret quæstioni Quid sit, cui nulla demonstratio satisfacere potest, quo in negotio pertractando qua methodo progrediatur paulo inferius explicabimus. sed quispiam & optime contra sententiam nostram hunc in modum instare posset, si inter modos imaginabiles ad habendum quæ quid est, quos reiecit philosophus, reponitur etiam definitio, quorsum de eius inuentione ita agit, ut esse possit instrumentum, quo manifestum redatur quid sit? Ad huiusmodi instantiam respondemus, philosophum in hunc sensum reiecere definitionem, ut scilicet ex ea tamquam ex instrumento ratiocinatio non concludatur quid sit, in alium uero sensum, ut scilicet definitio sit instrumentum simpliciter. Quæstioni Quid sit satisfaciens, eam minime excludere, sed penitus admittere, definitio enim uel qualibet eius pars ad quæstionem Quid sit respondetur. Cum itaque à decimo nono contextu usque ad uigesimum secundum de methodi diuisionis utilitate pro definitione inuenienda ex propria sententia satis, superq; disputauerit, nactus hæc occasionem, de eadem diuisione in altera parte uigesimi secundi contextus, & in toto uigesimo tertio uerba facit pro ut est utilis etiam ad omnium problematum causas inueniendas. Hac facta problematum mentione, cum eorum plurima, quæ ex parte terminorum diuersa sunt, ratione medii eadem esse possint, cogebatur philosophus id aperire, quod determinat in contextu uigesimo quarto. Et licet superius uerba fecerit de causis, & causatis, quæ simul sunt, nec non de his, quæ non sunt simul, & docuerit quomodo in iis ex necessitate consequentia fiat, nunc in uigesimo quinto contextu de causis, & causatis, quæ sunt simul, idem repetit, & exquisitè magis, quia huiusmodi

Speculatio ad problematum causas inueniendas multum confert; dubitat igitur a
 an existente causato, ex necessitate sit causa, sicuti existente causa, ex necessitate
 supponitur esse causatum. Si dicatur, causato existente, non esse eius cau-
 sam illam, quæ pro causa ponebatur, tunc huiusmodi causati aliam causam pone-
 re necessarium erit, quare eiusdem effectus plures causæ dabuntur, quod tamen
 à propria demonstratione alienum est: si autem dicatur, existente causato, cau-
 sam esse, & è conuerso, tunc causa, & causatum inuicem demonstrari poterunt;
 quare in demonstrationibus dabitur circulus; quæ omnia (ut sui moris est) ex
 plis illustrat, difficultatesq; propositas diligenter dissoluit. His omnibus explica-
 tis, in contextu uigesimo sexto colligit quæ proposuit in principio primi prio-
 rum, ubi ponens intentionem suam in illis, & in Posterioribus, eamq; in Epilogo
 repetens, de definitione nihil dicit, non quia omnia, quæ usque ad locum illum
 docuerat, ad demonstrationem pertineant, cum in secundo Posteriorum per se
 de inuentione definitionis, ut esse possit instrumentum satisfaciens quæstioni quid
 sit, & per accidens (ut declarauimus) de attinentibus ad demonstrationem ege-
 rit; sed quoniam definitionem secundo loco considerauit, non quia ad demon- b
 strationem uel ut principium, uel ut finis dirigatur, probatum etenim est, neutro
 horum modorum definitionem ut dicit quid ad eam dirigi, uerum quia mino-
 rem habet uim, & efficaciam notificandi, quàm demonstratio. Vel dicere possu-
 mus, eum in proœmio primi Priorum definitionem non proposuisse, at solum de
 monstrationem, quia eius intentio erat agere de syllogismo non in ordine ad
 definitionem, cum ad eam syllogismus nihil conferat, nec ad syllogismum defi-
 nitio, sed in ordine ad demonstrationem, quæ principalis, & præcipua eius species
 est, ex hoc tamen non sequitur, ut non possit in posterioribus agere etiã de
 definitione, tamquam de instrumento quæstioni quid sit satisfaciens, cum ad
 Logicum spectet omnia instrumenta docere, quibus satisfacere possimus omni-
 bus quæstis; & quoniam in Epilogo ea solum colligere debemus, quæ in proœ-
 mio proposuimus, hinc factum est, ut Aristoteles in eo quoque de definitione nul-
 lam mentionem fecerit, quamuis in secundo posteriorum libro de inuentione de- c
 finitionis egerit, ut esse possit instrumentum simplici quæstioni quid sit satisfaci-
 ens. Absolutis iis omnibus, quæ pertinent ad modum sciendi ex præexistente ali-
 qua cognitione, in contextu uigesimo septimo, & ultimo agit de principiorum
 cognitione, cuius rei ratio est, quoniam philosophus, eo quod ordine resolutiuo
 demonstrationis materiam in primo Posteriorum uenari intendebat, definiens
 scire simpliciter, dixit, illud esse rem per causam cognoscere, quamobrem potuisset
 set aliquis huiusmodi definitionem euertere, tacite instando, dari etiam aliquod
 scire simpliciter sine causa; quam tacitam obiectionem animaduertens, ei statim
 occurrit, inquit, si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus, ex quo lo-
 co elicitur, Aristotelem de illo sciendi modo dubium fuisse, attamen in cõtextu sex-
 to eiusdem primi libri assertiue posuit dari duos sciendi modos, unum, qui ex ali-
 qua præexistenti cognitione fit, alterum uero sine ulla præcedenti cognitione, d
 lumine scilicet intellectus; quod ex industria fecit, cum enim in calce quinti

- a** contextus supposuerit principia debere esse scita, aliter male probare potuisset ea esse notiora, & magis scita conclusione, absque ullo dubio eius ratio petuisset principium, nisi statim ibi, & in sexto contextu declarasset quomodo scirentur, propterea quod supposuisset quod debebat probare propter Aduersarios euer-
tentes principiorum cognitionem, & propterea omnem scientiam, quæ fit ex antecedenti cognitione. quo in loco hanc materiam haud exquisitè tractauit ut occasio postulare uidebatur, tum quia huius rei speculatio, propter diuersas circa illam Philosophorum sententias, longiori, seiunctaq; explicatione indigebat; tum etiam, quia pollicitus fuerat in contextu quinto se esse declaraturum hunc sciendi modum post expeditam tractationem modi sciendi per causam, quam obrè post eorum Epilogum, quæ proposuit in principio primi Priorum, aggreditur quod pollicitus fuerat. Ex quibus omnibus hætenus ab Aristotele peractis clare patet, eum ex accidente in hoc secundo libro de iis, quæ ad demonstrationem pertinent, uerba fecisse, quare (ut opinor) reprehensione dignus minime uideatur esse; hac tamen in re, sicuti in cæteris omnibus, si quis meliorem sententiã excogitauerit, eam non inuitus amplectar.

*Aristotelis auctoritate in toto secundo Posteriorum libro opinio
Auctoris falsa ostenditur.*

C A P. X I I.

- C**VM rationibus aduersus opinionem nostram obiectio facta, reiectaq; fuerit, Aristotelis nunc auctoritate in toto illo secundo libro, singulas partes breuiter expendendo, eiusdem opinionis falsitatem clare, & efficaciter ostendere facile erit, si nullus enim in eo libro locus inuenietur, in quo Aristoteles de definitione agat ut de instrumento ducente ad cognitionem Quid sit, hoc uno argumento sententia nostra satis, superq; confutata erit. Dicunt itaque, totum illum secundum librum percurrendo, Aristotelem ab initio eius libri usque ad contextum quadragesimum septimum secundum Auerrois partitionem diligentem tractationem facere de definitione, & de uia ducente ad cognitionem quid sit, considerandum igitur est quæ nam sit illa uia, & de quanam definitione loquatur in ea parte philosophus; certe uel cæcus inspicere posset, totam illam tractationem esse de definitione accidentium, non de substantiæ definitione, uiam autem ducentem ad eiusmodi definitionem non esse aliam, quam demonstrationem potissimam, hæc enim in definitionem ipsius accidentis demonstrati conuertitur, & ita nos ducit ad cognoscendum quid sit accidens unum quæque; ergo in ea parte Aristoteles non loquitur de definitione substantiæ, immo eius considerationem reiicit in contextu quadragesimo secundo, & quadragesimo septimo, dicens, eam esse principium indemonstrabile; quare, si ignoretur, non potest per demonstrationem indagari, sed aliqua alia uia, quam ipse ibi non con-

siderat, quia in ea parte loquitur solum de illa definitione, quæ per demonstratio-
 nem innotescit, hæc autem est definitio affectionis, ut in ea parte manifestissi-
 mum est, & ut asserit etiam Auerroes in primo commentario sexti Metaphysica-
 rum libri; similiter clarum est, uiam ducentem ad cognoscendum quid sit in
 accidentibus non esse definitionem, sed demonstrationem, in fine enim primi ca-
 pituli proponit Aristoteles declarandum quomodo per demonstrationem decla-
 retur quid sit, & in contextu quadragesimo septimo colligit se declarasse quo-
 modo sit demonstratio ipsius quid sit, & quomodo quod quid est monstratur;
 sed totam illam partem legentibus manifestum est, Aristotelem nihil aliud doce-
 re, quàm quomodo demonstratio ducat ad cognitionem ipsius quid sit, non est
 igitur definitio instrumentum ducens ad cognoscendum quid sit, sed demonstra-
 tio. deinde Aristoteles in contextu quadragesimo octauo incipit tractationem
 de generibus causarum, & docet eorum quodlibet posse in demonstratione me-
 dium esse; & in ea causarum consideratione uersatur usque ad contextum sexage-
 simum octauum, quæ tota tractatio absque ullo dubio de demonstratione est,
 quia nihil dicitur ibi de definitione. postea in contextu sexagesimo nono incipit
 declarare uiam uenandi prædicata essentialia, quæ prædicantur in eo quod quid
 est, & constituunt eam definitionem, quæ est principium indemonstrabile; nec
 magis est definitio substantiæ, quàm accidentis, prædicata enim, quæ uocantur
 quiditatiua, non possunt demonstrari de illo, de quo in eo quod quid est prædi-
 cantur, siue substantias, siue accidentia definienda consideremus, quemadmodum
 enim non possumus per causam demonstrare hominem esse rationalem, uel esse
 animal, uel esse corpus; ita neque albedinem esse colorem, uel esse qualitatem, ne-
 que eclipsem esse priuationem luminis, neque tonitrum esse sonum; possumus qui-
 dem per causam demonstrare priuationem luminis de Luna subiecta, sed non de
 eclipse; & accensionem de sanguine cordis, sed non de ira, nisi idem de se ipso de-
 monstremus. Cum igitur ea, quæ prædicantur in quid tam in genere substan-
 tiæ, quàm in generibus accidentium, demonstrari non possint, tamen ignota ef-
 se contingat, docet ibi Aristoteles qua uia debeant inuestigari, an uia diuisiua,
 ut censuit Plato, an aliqua alia methodo; quare tota illa tractatio est de illa defi-
 nitione, quam Aristoteles antea in contextu quadragesimo secundo reiecerat,
 dicens, eam esse principium per se notum in scientia, uel si ignorari contingat,
 non posse per demonstrationem innotescere, sed per aliquam aliam methodum,
 quam in ea parte quærit; instrumentum igitur idoneum ad uenandum quid sit
 non est ipsa definitio, quandoquidem hæc ignota proponitur, & quæritur instru-
 mentum, quo inuestigetur; sed instrumentum est ipsa uia diuisiua, uel uia compo-
 sitiuua, per quam docet ibi Aristoteles quomodo eiusmodi prædicata uenari de-
 beamus, & horum inuestigatio est inuestigatio ipsius definitionis ignotæ, quia ue-
 nari ipsum quid sit, & uenari definitionem idem significat; quare nihil inanius est,
 nihil ab Aristotele alienius, quàm dicere, definitionem esse methodum, & instru-
 mentum, quo ipse in ea parte docet uenari prædicata in quid, ut patet tum le-
 gentibus uerba Aristotelis eo in loco, tum rem ipsam per se considerantibus; ergo

- a in ea quoque parte, quæ à contextu sexagesimo nono usque ad octuagesimum quartum protenditur, manifestum est tum Aristotelem non loqui de sola definitione substantiæ, tum etiam non considerare definitionem ut methodum, & instrumentum, quo uenemur ipsum quid sit. hinc sequitur, nullum esse locum in eo secundo libro, in quo Aristoteles de definitione substantiæ seorsum loquatur, & nullum etiam esse locum, in quo consideret definitionem ut instrumentum du- cens ad cognitionem ipsius quid sit; quia post illum contextum octuagesimum quartum usque ad finem libri nil aliud dicit de definitione, ibi enim ad demonstrationem reuertitur, & loquitur de scientia ipsius Propter quid sit per cognitionem causæ usque ad contextum centesimum, in quo epilogum facit, & dicit, se de syllogismo, ac demonstratione docuisse, de definitione autem nihil dicit,
- b quia re uera omnia, quæ usque ad illum locum docuerat, ad demonstrationem pertinuerant. demum in postremo capite eius secundi libri loquitur Aristoteles de principiis, ac de eorum cognitione, & declarat qua uia sit in nobis acquisita primorum principiorum notitia, & uiam dicit esse inductionem. falsa igitur est, & ab Aristotele alienissima sententia eorum, qui dicunt in secundo illo libro considerari definitionem ut instrumentum cognoscendi substantiam, uel cognoscendi quid sit generaliter acceptum, cum in eo libro nullus locus appareat, in quo id fiat, hoc enim & ipsius Aristotelis testimonio, & rationibus ex ipsius tractatione desumptis apertissime demonstratum est.

Soluitur assignata instantia ex Philosophi progressu in toto secundo Posteriorum libro.

C A P. XIII.

- c R Espondentes ad præcedentem instantiam, negamus nullum esse locum in secundo posteriorum libro, in quo Aristoteles agat de definitione, ut de instrumento ducente ad cognitionem ipsius quid sit; hoc est, de definitione, quæ esse possit instrumentum satisfaciens quæstioni simplici ipsius quid sit, quia id præstat in contextu decimo septimo secundum ueterem sectionem, atq; etiam infra, & licet in hoc secundo libro philosophus loquatur de iis, quæ ad demonstrationem pertinent, ex accidente id facit; non per se, ut disputatum fuit; ex professo uero, & per se intendit agere de definitione, quæ esse possit instrumentum satisfaciens quæstioni simplici ipsius quid sit, cui nulla, ut superius probatum fuit, satisfacere potest demonstratio; qua in re non recedit philosophus à se ipso dum in primo libro de demonstratione pertractat. idq; ita declaro, omnes communiter sentiunt, Aristotelem in primo libro agere de demonstratione pro ut est instrumentum satisfaciens quæstioni complexæ, & tamen ibi solum agit de inuentione demonstrationis potissimæ quatenus ad eius materiam pertinet, quæ prædictæ quæstioni satisfacere possit, nam perquirendo conditiones principiorum potissimè
- d

mæ demonstrationis, perscrutatur ipsammet demonstrationem, quæ ab illis con- a
 ditionibus, non à forma syllogistica habet ut demonstratio sit. à pari in secundo
 Posteriorum loco citato agendo philosophus de inuentione prædicatorum qui
 ditatiuorum, nempe generis, & differentia, ex quibus efficitur definitio quidita-
 tiua, dicitur etiam agere de inuentione definitionis quiditatiuæ in ordine ad de-
 finitum, ut esse possit instrumentum satisfaciens simplici quæstioni quid sit. Quã
 do igitur dicimus, Aristotelem agere in secundo Posteriorum de definitione pro
 ut est instrumentum rei essentiam, & quiditatem notificans, consilium nostrum
 non est, ut dicamus, (sicuti uidetur uelle instantia) definitionem esse methodum,
 & instrumentum, quo philosophus eo in loco docet indagari prædicata in quid,
 quia tunc definitio quæreret se ipsam, quod absurdum est; sed uolumus, Aristo-
 telem, dum agit de inuentione prædicatorum quiditatiuorum; agere de inuen-
 tione definitionis quiditatiuæ, & propterea de quiditatiua definitione, ut esse pos-
 sit methodus, & instrumentum, quo simplici quiditatis quæstioni respõderemus,
 sicuti in primo libro, dum agit de inuentione demonstrationis, dicimus eum age-
 re de demonstratione, ut eius ope complexis quæstionibus, & simplici quæstioni b
 An sit satisfacere possemus. Methodus, qua philosophus quærît definitionem
 in ordine ad definitum, quod potest esse substantia, & accidens, non est sola diui-
 sio, ut uidebatur uelle Plato, nec sola demonstratio, ut asserbat Hippocrates;
 non est sola diuisio, quia committeretur petitio principii, nam sumeretur quod
 deberet probari, ut si quis gratia exempli diuidendo substantiam, diuideret eam
 in corpoream, & incorpoream, postea acciperet uel corpoream, uel incorporeã
 substantiam, id sumeret, quod ab eo esset probandum; utilis tamen est diuisio,
 quia per eam ordo partium definitionis habetur, quænam scilicet primo, & quæ
 posteriori loco ponenda sit, nullaq; prætermittitur. Non sat est etiã tantummo-
 do demonstratio, quia idem sequeretur absurdum, cum demonstrationis princi-
 pium ex Aristotele in primo libro de Anima tex: com: undecimo sit quod quid
 est; quare sumeretur illud, quod esset probandum; sed requiritur aggregatum
 ex utraque, facta enim diuisione, demonstratur non perfecta demonstratione, c
 sed syllogismo faciente aliquam fidem, non esse definibile sub uno diuisionis me-
 bro, quare probatum redditur, sub altero contineri, quando fuerit facta diuisio
 (ut decet) per membra contradictorie opposita, & ita deinceps deuenitur usque
 ad proximum genus, & proximam differentiam; demum connectimus simul
 omnia diuisionum membra per demonstrationem comprobata, quæ partium cõ-
 nexio non est methodus, & hoc pacto inueniuntur partes constituentes cuiusli-
 bet definiti definitionem. fit itaque primum diuisio generis generalissimi illius
 prædicamenti, in quo definitum continetur, deinde succedit demonstratio, ter-
 tio, & ultimo loco ea partium cõnexio, quæ per demonstrationem comprobã-
 tur. ut gratia exempli, si homo definiri debeat, qui est in prædicamento substan-
 tiæ, corpus generabile, & corruptibile, quod est ex mente commentatoris genus
 generalissimum illius prædicamenti, primo diuidendum est per differentias op- d
 positas, quæ sunt animatum, & inanimatum, in quarum altera collocatur homo

- a deinde cum probatum fuerit, hominem non esse inanimatum, relinquitur probatum, animatum esse, quæ differentia applicata corpori facit corpus animatum, quod etiam diuiditur per alias differentias oppositas, à quibus omnibus homo non recedit, diuiditur, inquam, per sensitium, & insensitium, & cum explicatum fuerit hominem non esse insensitium, apparet eum sensitium esse, quæ differentia iuncta corpori animato efficit corpus animatum sensitium, quod animal est, & proximum hominis genus, commune tamen omnibus aliis specialissimis speciebus sub eodem animali contentis: diuiditur postea animal per oppositas differentias in eo potentia latentes, quarum unius definibile est particeps, uidelicet, per rationale, & irrationale; posita probatione, ut homo non sit irrationalis, relinquitur, eum esse rationalem, quæ hominis differentia si esset ultima, non posset amplius aggregatum ex animali, & rationali per alias differentias diuidi, quare ex ea tamquam ex contrahente, & ex genere tamquam ex contrahibili fieret
- b quiditatiua hominis definitio; uerum si rationale non esset ultima hominis differentia (latent enim ut plurimum ultimæ rerum differentia) tot essent à nobis intra genus accipiendæ, à quibus definibile alienum non sit, quot simul iunctæ ultimam eius differentiam circumscriberent: cum itaque rationale ex mente Platonis ultima hominis differentia non sit, animali appositum hominis definitionem non efficit, sed genus nomine carens, quod licet in quid prædicetur, sicuti definitio, ab ea tamen differt, quia definitio cum definito conuertitur, genus uero nomine carens communius est. dixi genus nomine carens, quia genus in duplici differentia est, nominatum unum, alterum nomine carens; nominatum genus illud est, quod solo nomine profertur, nulla ei addita differentia, ut animal; genus uero nomine carens est aggregatum ex genere nominato, & una, uel pluribus differentiis, ut animal rationale, quod cum latius pateat, quàm homo, rursus diuidendum est per mortale, atq; immortale, & cum probatum fuerit, hominem non esse immortalem, manifestissime apparet, eum mortalitati subiaccere; applicetur deinde mortale animali rationali, si aggregatum, quod oritur ex animali rationali, & mortali, cum homine conuertetur, ut uere conuertitur, eius definitio erit, sin minus, erit genus nomine carens, quod est deinceps diuidendum, quousque aggregatum ex genere, & differentiis cum definito conuertatur. Et in hunc sensum uera est philosophi sententia asserentis, ea, quæ ponuntur in definitione, per se communiora esse, quàm definitum, ac de eo in quid prædicari, quando scilicet ultima differentia latet, eiusq; loco sumitur aggregatum ex pluribus differentiis ultimæ æquivalentibus. Nec conturbent nos aliqua definitionis partes, uidelicet, differentia, cum dictum sit, ea, quæ in definitione collocantur, in eo quod quid est de definito prædicari; ne forte confiteri cogamur eas in quale quid non prædicari, propterea quod differentia à genere separata optime in quale quid prædicantur, at generi coniuncta, cum uel genus nomine carens, uel definitio faciant, non possunt prædicari nisi in quid. Ecce quomodo per diuisionem habetur ordo in partibus definitionis, ita ut una, uidelicet, minus communis alteri communiori succedat, nec ulla prætermittitur. hæc methodus in-

seruit

seruit ad inuestigandam definitionem non solum speciei specialissimæ, sed etiam a subalternæ, ad cuius iterum definitionem indagandam, aliam ei propriam, non autem speciei specialissimæ ponit methodum, quæ est aggregatum ex methodo diuisiua, & compositiua hunc in modum se habens. primum debet species illa subalterna diuidi in alias species infra se positas, si non in omnes, saltem in aliquas; deinde accipiendæ sunt earum specierum definitiones acquisite per priorem methodum, & diligenter considerandæ sunt, an habeant in se aliquid commune; cum cognitum sit, eas in aliquo communi conuenire, & hoc non aliunde, nisi methodo compositiua à singularibus progrediendo, sumendum est postmodum genus generalissimum illius prædicamenti, in quo definibile, & eius species collocantur, cui si appositum fuerit illud commune per methodum compositiuam inuentum, efficietur ex huiusmodi aggregato quidditatiua speciei subalternæ definitio. Vt gratia exempli, si quispiam inuestigare uellet definitionem animalis, quod est species subalterna, deberet primo animal in suas species diuidere, nempe, in hominem, equum, & leonem; præterea, essent ab eo ex prima methodo accipiendæ illarum specierum definitiones, ut scilicet homo sit corpus animatum sensitium rationale, equus uero corpus animatum sensitium irrationale inanimabile, & leo corpus animatum sensitium irrationale rugiens; quibus definitionibus ita acceptis, deberet ulterius uti methodo compositiua, à singularibus (ut diximus) uniuscuiusque speciei progrediendo, ex qua quidē methodo manifestissime apparet, illud commune esse animatum, & sensitium, cum in animato, & sensitio conueniant indiuidua omnium animalis specierum; demum cum cognitum fuerit, earum specierum genus generalissimum esse corpus generabile, & corruptibile, ei commune illud, quod inuentum erat in illis definitionibus methodo compositiua, addere deberet, & ita inuenta esset animalis definitio, uide licet, corpus animatum sensitium. Ad cognoscendū postea an uniuocum, uel æquiuocum sit quod definiendum proponitur, uidendum est quomodo se habeat commune illud, quod speciei subalternæ definibilis ratio est, si n. unū & idē fuerit in omnibus suis speciebus, earumque indiuiduis, non potest definibile illud non esse uniuocum, cum eius nomen, & ratio de suis inferioribus prædicentur; ut patet de animali respectu suarum specierum, sub illisque contentorum singularium, de quibus oibus uniuoce prædicatur, quia idem est nomen, & eadem animalis ratio in omnibus suis speciebus, earumque indiuiduis. Si uero id, quod unius speciei indiuiduis commune est, idem non fuerit cum eo, quod alterius speciei indiuiduis commune est, definibile secundum nomen de suis inferioribus prædicabitur, non autem secundum eandem illius nominis rationem. Vt gratia exempli, si quispiam scire uellet quæ nam magnanimi definitio esset, omnes illos, qui hoc nomine digni iudicati essent, quales fuerunt Ajax, Achilles, Alcibiades, Lyfander, & Socrates, proponere deberet, inter quos facile comperiret, Aiace, Achillem, & Alcibiadem appellatos fuisse magnanimos, quia iniuriam ferre non poterant; Lyfandrum uero, & Socratem, quoniam in rebus fortunæ tum prosperis, tum aduersis æque se se habebant. Si itaque ratio,

a per quam Ajax, Achilles, & Alcibiades magnanimi dicti fuerunt, non est eadem cum illa, per quam Lyfander, & Socrates magnanimi fuerunt uocati, sed penitus diuersa, sequitur, Magnanimum esse nomen multiplex, & propterea uno modo definiri non posse. posita methodo inueniendi partes essentialis definitionis tam accidentis proprii, quam substantiæ, quod quidem munus ad eam disciplinam pertinet, quæ considerat essentialem rerum definitionem ut est instrumentum quæstioni quid sit satisfaciens; aduertendum est, illas definitiones differre, quia ex Aristotelis sententia in secundo posteriorum libro capite nono, & in octauo Diuinorum tex: Com: decimo tertio essentialis proprietatum definitio causam extrinsecam proximam habet, à qua fluit, essentialis uero substantiæ definitio nequaquam.

Auerroi quoque opinionem Auctoris aduersari.

C A P. XIII.

b

CAETERUM opinionem hanc nostram ab Auerrois quoq; sententia dissentire ostendere nituntur, primo quidem, quoniam multis in locis Auerrois sententia est, primum posteriorum librum ad secundum dirigi, demonstrationemq; propter definitionem tractari, ut legere est in Commentario undecimo primi Post: & in trigesimo octauo secundi, alisque pluribus in locis; atqui demonstratio ad substantiæ definitionem non dirigitur, cum ad eam nihil penitus conferat, quædoquidem ad solam accidentium cognitionem conducit; sed potius è contrario substantiæ definitio demonstrationi inseruit, & ad eam dirigitur tamquam eius principium; itaq; hunc in modum argumentantur. Illa definitio in secundo posteriorum libro tractatur, ad quam dirigitur tractatio de demonstratione in primo, sed ad substantiæ definitionem non dirigitur demonstratio in primo, ergo secundus liber non est de definitione substantiæ, sed est potius de definitione accidentis, ad hanc enim dirigitur demonstratio, quæ re ipsa ab ea non distinguitur, quia differunt sola terminorum positione; cum igitur neque ad definitionem substantiæ dirigatur demonstratio, neque ad definitionem late acceptam, quæ & definitionem substantiæ, & definitionem accidentis complectitur, sed ad solam accidentis definitionem, sequitur, Auerroem non existimasse, tractari in eo secundo libro de definitione, ut de instrumento cognoscendæ substantiæ, neque ut de instrumento cognoscendi quid sit generaliter sumptum. Secundo, in sua præfatione in primum librum Posteriorum Auerroes rationem reddens cur in uno, & eodem libro de demonstratione, ac de definitione Aristoteles tractauerit, inquit, non esse inter eas magnum discrimen, ut diuersos, ac separatos tractatus postulauerint; sed hoc Auerrois dictum de definitione substantiæ minime uerum est, hæc enim est diuersa penitus à demonstratione, ergo hæc non est illa definitio, de qua putat Auerroes Aristotelem agere in secundo Posteriorum, neq; etiam putat tractari in eo libro alterum instrumentum

re distinctum à demonstratione, sed potius idem re, differens autem solo terminorum situ. Tertio & ultimo, alia sunt uerba in eo proœmio Auerrois expendenda, quando dicit, postquam Aristoteles in Prioribus analyticis egit de forma demonstrationis, uult in Posterioribus agere de eius materia, materia autem demonstrationis sunt propositiones ueræ, quæ quidem & in primo, & in secundo libro Posteriorum analyticorum considerantur, alia tamen, & alia ratione, in primo quidem quatenus ducunt hominem ad perfectam uerificationem, in secundo autem quatenus sunt definitiones, & ducunt hominem ad perfectam formationem; est autem uerificatio apud Auerroem cognitio quasitorum complexorum, quæ per demonstrationem, quatenus demonstratio est, innotescunt; formatio uero est conceptio naturæ, siue quidditatis, quæ per definitionem significatur; sententia igitur Auerrois est, propositiones ueras, id est, necessarias tam in primo, quam in secundo posteriorum libro tractari, sed in primo quatenus ducunt ad cognitionem ipsius propter quid sit, in secundo autem quatenus tradunt etiam cognitionem ipsius quid sit. dicant ergo Auerroista, an Auerroes intelligat propositiones necessarias tractari in eo secundo libro pro ut sunt definitiones subiecti, an accidentis; si subiecti, aduersantur Auerroi, qui in primo libro Posteriorum commentario undecimo, & in quæstione sua de medio demonstrationis confutat eorum sententiam, qui dicunt, medium esse definitionem subiecti, & probat esse definitionem semper, & ex necessitate maioris extremi, non minoris, nisi raro, & ex accidenti; atqui dum dicimus propositiones demonstrationis, dicimus terminum medium, ergo quære an propositiones sint definitio maioris, an minoris extremi, nil aliud est, quam quære, an medium sit definitio huius, uel illius; quando igitur Auerroes dicit, propositiones, quæ materia demonstrationis sunt, considerari in secundo libro Posteriorum pro ut sunt definitiones, & ducunt ad cognoscendum ipsum quid sit, intelligit accidentis, non subiecti definitionem, ergo non est uerum ut in eo secundo libro ex Auerrois sententia agatur de definitione tamquam de instrumento substantiæ cognoscendæ, neque generaliter cognoscendi quid sit, quia definitionem substantiæ minime respexit Auerroes in declarando Aristotelis scopo in illo secundo libro, sed solum definitionem accidentis; non est etiam uerum, ut Auerroes putet, definitionem ibi tractari tamquam instrumentum re distinctum à demonstratione, cum enim dicat easdem propositiones demonstrationis ducere ad cognoscendum, & propter quid sit, & quid sit, dicit unum instrumentum esse, quod præstat utramque cognitionem, & uocatur tum demonstratio, tum definitio, ut ipse quoque Aristoteles asserit in tex: Com: quadragesimo quinto secundi Posteriorum.

Respondetur obiectioni fundata super nonnullis Auerrois auctoritatibus.

C A P. X V.

Auerrois auctoritates opinioni nostræ fauere potius, quàm aduersari existimamus, & primo primam in commentariis undecimo primi, trigesimo octavo secundi Posteriorum, aliisque pluribus in locis, ea, scilicet, quæ in primo dicta sunt, esse dicta propter secundum. pro exquisita huius Auerrois sententiæ intelligentia aduertendum est, compositum, quando resoluitur, non posse resolui nisi in ea, ex quibus componitur; cum itaque potissima demonstratio ex conclusione, & principio componatur, in ea resoluitur; sed conclusio est potentia, non actu essentialis definitio passionis constans ex eius proximo genere, & proxima differentia; principium uero actu est quiddatiua subiecti definitio, eiusque demonstrandarum passionum definitio causalis, cum à quiddatiua subiecti definitione eius accidentia propria habeant ut sint; non est igitur resoluenda demonstratio in totam passionis definitionem, quæ constat ex causali, & essentiali definitione, quia huiusmodi definitio non est pars potissimæ demonstrationis, sed ipsamet demonstratio, at idem in se ipsum non resoluitur. Hoc posito, hunc in modum argumentemur; illa definitio ex sententia commentatoris tractatur in secundo posteriorum libro, in quam resoluitur demonstratio, de qua agitur in primo, uerum demonstratio, de qua agitur in primo, resoluitur in subiecti, eiusque priorum accidentium essentiali definitione, cum ex illis (ut dictum est) componatur, ergo in secundo Posteriorum libro ex mente commentatoris tractatur essentialis utriusque definitio, subiecti scilicet, & eius passionis demonstrandæ. Ex qua rationatione clare patet, cum ueritate non conuenire minorem propositionem Aduersariorum rationis, optimeque asseruisse Auerroem, ut ea, quæ dicta sunt in primo, sint dicta propter secundum. Altera Commentatoris auctoritas opinioni nostræ mirifice quadrat, quia nulla definitio est re distincta à demonstratione, de tota priorum accidentium definitione, clarum est, eam à demonstratione re non distingui, cum in utraque iidem termini reperiuntur uariati solum secundum situm; manifestum etiam est de subiecti definitione, quæ licet à demonstratione differat ratione formæ, ac finis, ratione materiæ ab ea non differt, cum medium, quod materia demonstrationis est, in potissima demonstratione sit semper subiecti definitio, cui Dicto sententiæ Auerrois non repugnat, quando ait, raro medium in demonstratione esse subiecti definitionem, quia ex eius sententiâ raræ etiam sunt potissimæ demonstrationes; quasi innuere uelit non semper, sed raro in demonstratione esse medium subiecti definitionem, quia non in omnibus demonstrationibus medium est subiecti definitio, sed solum in illis, quæ raro inueniuntur propter exquisitam earum perfectionem, ut sunt potissimæ demonstrationes; recte igitur loco citato dixit Auerroes non esse scilicet inter

demonstrationem, de qua agitur in primo, & definitionem, de qua tractatur in secundo, magnum discrimen. Et quando diximus alias, definitionem, de qua agitur in secundo Posteriorum libro, esse instrumentum à demonstratione, de qua agitur in primo, re distinctum, intelleximus, eam esse instrumentum à demonstratione vere distinctum, quia licet materialiter sint idem, formaliter tamen differunt, quare duo, non unum, instrumenta sunt diuersis quæstis satisfacienda. Vltima etiam Commentatoris auctoritas non secus, ac secunda, nobis uidetur fauere; quando uero Aduersarii petunt, cuiusnam in secundo Posteriorum libro demonstrationis principia significant quid sit, uel subiecti, uel passionis; respondeamus, ea significare quid sit subiecti, quoniam in potissima demonstratione medium semper est quiditatiua subiecti definitio, licet consideretur ut propter quid passionis, cuius significant etiam quid sit principia illa non proprie, cum eius neque genus, neque proxima differentia sint, sed quia sunt causa eius quiditatis, unde motus Auerroes dixit, medium esse quiditatem extra quiditatem. Ad objectionem uero respondentes, negamus, Auerroi opinionem nostram aduersari, licet enim in primo Posteriorum commentario undecimo, & in propria quæstione de medio demonstrationis eorum sententiam confutet, qui dicebant, medium esse subiecti definitionem, id facit Auerroes, quia illi uolebant, medium in potissima demonstratione esse per se subiecti definitionem, & per se causam utriusque extremi, at nos cum eo asserimus, medium in potissima demonstratione esse per accidens quiditatiuam subiecti definitionem, quia non consideratur ut eius quiditatiua definitio, sed solum ut causalis definitio passionis demonstranda; optime igitur dixit Auerroes, easdem propositiones, quæ in primo libro designant propter quid, in secundo designare quid sit commune ad substantiam, & accidens, proprie quidem ratione substantiæ, ratione uero passionis demonstranda non adeo proprie, sed quatenus (ut diximus) sunt causa eius quiditatis. allata iam responsione ad omnes Auerrois auctoritates, reliquum esset, ut ostenderemus, eas ad totam passionis definitionem non tendere, cum in secundo Posteriorum non agat ex professo Aristoteles de illa definitione, quæ ex demonstratione elicitur, ut est tota passionis definitio, uerum quia de hoc supra contra Recentiorum opinionem disputauimus, ab huiusmodi negotio supersedentes, ad locum illum Lectorem dimittimus.

Soluantur rationes, & auctoritates euertuntur, in quibus opinio Auctoris fundata fuit.

C A P. XVI.

CVM in plerisque superioribus capitibus & Aristoteli, & Auerroi opinionem nostram repugnare probauerint Aduersarii, nunc, ut eius falsitas luce clarior appareat, rationibus, & auctoritatibus, quibus erat innixa, hunc in modum respondent, & primo primæ rationi, concedendo, definitionem, ut di-

- a cit quid, à Logico considerari, non tamen ut instrumentum, sed ut finem instrumentorum, & methodorum, demonstratiuæ scilicet, & resolutiuæ. Secundæ uero rationi, concedendo id, quod nos asseruimus, duo scilicet esse in speciebus cognoscenda, substantiam, & accidens proprium; sed quando postea inferimus, ergo de definitione in Logica agendum esse, ut de instrumento substantiæ cognoscendæ; hanc consequentiam negant; nam debet quidem Logicus agere de instrumento, quo substantia ignota notificatur, sed illud non est definitio, at methodus resolutiuæ. Ad Aristotelis auctoritatem in septimo Diuinorum tex: com: 42. eodem modo respondent, quo respondent ad primam rationem; Verbis autem Auerrois in principio commenti super eo contextu duos sensus tribuunt, primum quidem, Auerroem nominare definitionem in numero plurali, cum dicat, (de definitionibus,) deinde instrumentum in numero singulari, quare non uidetur appellare definitionem instrumentum, sed solum dicere, definitiones considerari à
- b Logico quatenus datur instrumentum aliquod Logicum, quod ducit intellectum ad cognoscendas quidditates rerum, idest, earum definitiones, quasi dicat, definitionem à Logico considerari quatenus per instrumentum Logicum innotescit, instrumentum autem est demonstratio. Secundum uero sensum uerbis illis tribuunt, concedendo, Auerroem uocare definitionem instrumentum Logicum, non tamen ut sit re distinctum à demonstratione, sed quatenus est idem, quod demonstratio, nam demonstratio est definitio, & definitio est demonstratio; ideo definitio qua ratione potest uocari demonstratio, eadem ratione potest dici instrumentum; quo ducimur ad cognoscendum ipsum quid sit, demonstratio enim ducit ad cognoscendum ipsum quid sit hanc esse Auerrois mentem patet considerantibus alia eius uerba in eodem loco, non potest enim dicere definitionem extra demonstrationem sumptam, & ab ea distinctam, instrumentum esse, quod declararet rei quidditatem, quia statim considerationem hanc primo philosopho attribuit, dicens, (philosophus autem quatenus significat quidditates rerum,) definitio enim respectu naturæ, & quidditatis rerum non est nisi eius significatrix; sed ad ipsius rerum quidditatis ignotæ cognitionem nos ducere non potest; hac igitur ratione asserit Auerroes eam à primo philosopho considerari, non à Logico, quare ut instrumentum significandi quidditatem est considerationis metaphysicæ; quo fit ut eadem ratione à Logico considerari non possit, sed aliqua alia.
- c

*Examinatur Aduersariorum responsio ad Commentatoris
auctoritatem in septimo Diuinorum Commento
quadragesimo secundo.*

CAP. XVII.

- d **Q**uantum utrique nostræ rationi Aduersariorum solutiones satisfaciant, quæ
tiq; sit ponderis eorundem responsio ad prædictam Aristotelis auctoritatem hoc in loco necessarium esset examinare; quoniam uero hæc omnia tamquam

falsa in capite octauo à nobis reiecta fuerunt, ad illud caput Lectorem remitti-
 mus. Quod uero attinet ad Commentatoris auctoritatem, nec prima, nec secun-
 da responsio arridet, non prima, quia licet Auerroes nominet definitiones in nu-
 mero plurali, & instrumentum in numero singulari, propterea non tollitur quin
 ex eius sententia definitio sit instrumentum, sicuti non sequitur quin definitio si-
 gnificet rerum naturas, quamuis definitiones nominet in numero plurali, & si-
 gnificat, in numero singulari, quando ait; Philosophus autem de definitionibus
 tractat pro ut significat naturas rerum. uult igitur dicere Commentator, Logi-
 cum considerare de definitionibus, pro ut definitio instrumentum est, quod indu-
 cit intellectum ad intelligendum quiditates rerum, philosophum autem conside-
 rare de definitionibus, pro ut definitio significat naturas rerum. Insuper, si defini-
 tio à Logico consideraretur quatenus per instrumentum Logicum, id est, per de-
 monstrationem nota fit, quæ Logicum instrumentum est, frustra philosophus
 ageret in secundo libro de inuentione definitionis. Præterea, dato hoc, ut defi-
 nitio per demonstrationem nota fiat, quomodo per illam nota fit? Certe uel
 quia per demonstrationem concluditur, uel quia ex ea elicitur, non primo, ut pa-
 tet per ea, quæ dicit Aristoteles in secundo Posteriorum à secundo contextu
 usque ad decimum, ergo secundo modo, sed hoc pacto de definitione tractatur
 in primo libro dum agitur de inuentione demonstrationis, quia eatenus defini-
 tio hoc modo consideratur, quatenus demonstrationis, de qua agitur in primo,
 perfectionem indicat; nam si de definitione hoc modo considerata tractaret phi-
 losophus in secundo libro, rationi consonum uidebatur, ut agens ibi de inuentione
 definitionis, ageret de eius definitionis inuentione, quæ ex demonstratione eli-
 citur, sed consequens est falsum, ergo & antecedens; falsitas consequentis clara
 est iis, qui legerint Aristotelem in secundo Posteriorum à contextu decimo se-
 ptimo usque ad uigesimum secundum, & ab Aduersariis etiam conceditur alle-
 rentibus, definitionem, de cuius inuentione agitur in secundo Posteriorum, esse
 se principium indemonstrabile ipsius demonstrationis, non est igitur definitio,
 quæ ex demonstratione elicitur, quia huiusmodi definitio non est demonstratio-
 nis principium indemonstrabile, sed ipsamet demonstratio solo situ differens.
 Neq; etiam satisfacit secunda responsio, quia licet eadem oratio ex sententia phi-
 losophi in secundo Posteriorum contextu decimo possit fieri demonstratio, &
 definitio, non sequitur idcirco, demonstrationem esse definitionem, & definitio-
 nem esse demonstrationem, immo oppositum, ut testatum reliquit philosophus
 in eodem libro contextu secundo circa finem; nisi dicatur, demonstrationem, ac
 definitionem esse idem materialiter, sed hoc modo non considerantur ab Aristote-
 le, quoniam hac ratione etiam Clauis, & terra, nec non scamnum, & nauis sunt
 idem, at solum ut formaliter differunt, & formaliter sunt instrumenta contradi-
 stincta, quæ non uersantur circa unum, & idem obiectum, sed circa diuersa, ut
 patet in secundo Posteriorum loco citato. Cum itaque definitio formaliter de-
 monstratio esse non possit, & demonstratio nullo pacto conducat ad cognoscen-
 dum ipsum quid sit, ut manifestum est per ea, quæ in superioribus dicta sunt; nõ

- a congruenter dicitur, definitionem, qua ratione potest uocari demonstratio, eadem ratione posse dici instrumentū, quo ducimur ad cognoscendum ipsum quid sit, cum demonstratio (ut dictum est) ad cognoscendum ipsum quid sit non ducat. Non obscurum est igitur, definitionem extra demonstrationem sumptam ab eaq; formaliter distinctam instrumentum esse, quod rei quiditatem notā facit; hac enim solum de causa philosophus agit in secundo Posteriorum de eius inuētionē, ut scilicet esse possit instrumentum satisfaciens quæstioni ipsius Quid sit; quod notum facit dum illud significat; qui modus aliquid considerandi ut instrumentum notificandi tam sine ratione, quàm cum ratione Logico, non Metaphysico proprius est, modus enim considerandi Metaphysici est quatenus ens, seu sub ratione entis. quando igitur Auerroes dicit, definitionem considerari à Metaphysico quatenus significat rerum quiditates, non intelligit, istum modum considerandi definitionem esse modum considerandi Metaphysicæ, aliter non posset Metaphysica non dici instrumentaria, licet definitio non ratiocinetur; sed intelligit, ut, quemadmodum demonstratio à Logico considerata quatenus est instrumentum, quod constat ex principiis immediatis, & secundum quod ipsum, largiens inhærentiam propriæ passionis in subiecto, potest etiam à philosopho considerari; ut eius ope aliquid aliud addiscat, uidelicet, existente demonstratione in instrumento ex principiis immediatis, & secundum quod ipsum, non licere transcendere de genere in genus demonstratiue; ita definitio à Logico considerata prout est instrumentum quiditatis rerum significatrix, à Metaphysico quoque sic considerata usurpetur, ut eius auxilio rerum quiditatis, & naturæ, quam per se considerat Metaphysicus, conditiones, & proprietates nonnullas inuestigare possit, quare Logica cum Metaphysica consideratione non confunditur.
- b

De librorum inscriptione Ioannis grammatici opinio.

C A P. X V I I I.

- a
- A**bsoluta prima huius secundi libri parte, reliquum est ut breuiter declaremus cur secundus liber resolutorius appelletur, quia de primo non tam uehementer Aristotelis expositores altercantur. Ioannes grammaticus duas causas uidetur asserere, quarum altera est, quod cum demonstratio dicatur resolutio, pars autem demonstrationis sit præsens tractatus ueluti docens de medio demonstrationis, hinc fit, ut etiam secundus Posteriorum liber appelletur resolutorius, sicuti & primus, qui dicitur resolutorius, quoniam demonstratiua methodus, de qua in eo agitur, resolutionis est species, ex resolutione enim nobis principia demonstrationis inueniuntur à prioribus nobis ascendentibus ad priora natura, uidelicet, ad causas; primo enim cognoscimus sensu Lunam deficere, Intellectus autem postea ratiocinando causam inuenit, propterea quod dicit, Luna deficit, sed quod deficit obstruitur, ergo Luna obstruitur. Hæc est resolutio ex
- d
- causatis

causatis in causas progrediens, deinde demonstratio ex causis in causata descendit hunc in modum, Luna obstruitur, sed quod obstruitur deficit, ergo Luna deficit. Idem de terræ motu dicere possumus, ut terra mouetur, sed quod mouetur siue cōcutitur, spiritū habet in cauernis inclusū, ergo in terra spiritus includitur. Hæc est resolutio, deinde fit demonstratio hoc pacto, in terra spiritus includitur, sed spiritu incluso, fit terræ motus, ergo in terra fit terræ motus. Altera causa est, quia in demonstratione principalitatem sibi uendicat terminus medius, nā medio nō existēte, nec erit quidē demōstratio, ut patet in calce uigesimi quinti cōtextus primi posteriorum libri, sed medius terminus est definitio, quæ resolutione inuenitur, resolutorius igitur secundus Posteriorum liber appellari debet non secus, ac primus secundum Ioannis grammatici sententiam.

Supra notata opinionis explicatio.

Cap. XIX.

Hæc Philoponi sententia quodam modo uera est, quodā autem modo falsa, ex ea parte uera est, dū inquit, demonstrationem esse resolutionē, sed aliqua indiget explicatione, nā clarū est demōstrationē Quia esse resolutionē, at mediū, de quo ex eius sententia Aristoteles agit in secundo libro, non est mediū demōstrationis quia, sed eius, quā in primo libro philosophus principaliter tractat, hæc autē ex cōmuni omniū opinione nō est demonstratio Quia, sed propter quod, quæ resolutio esse non uidetur, quoniā resolutio ex Themistii sentētia in primo posteriorū capite uigesimo sexto, & Auerrois in Prologo primi posteriorū, nec non in cōmēto nonagesimo tertio eiusdem primi libri dicitur contraria compositioni naturæ, demonstratio uero propter quid, seu à causa proxima tantum abest, ut sit contraria compositioni naturæ, ut etiam naturæ compositioni sit similis. recte igitur Philoponus non uidetur loqui, dum ait, hac de causa secundum posteriorum librum resolutorium inscribi, quoniam in eo agitur de medio demōstrationis, quæ resolutio est, quomodo autem pro Philopono demōstratio propter quid sit resolutio, aduertendum est, huiusmodi demonstrationem considerari posse uel quo ad nostram intentionem, uel quo ad progressum, quem in ea facimus; si respiciamus intentionem nostram, quam (nisi fallor) Philoponus respexit, absq; ullo dubio resolutio nuncupari debet, quia per eam nihil aliud habemus, nisi effectum, seu conclusionem esse propter causam; si uero respiciamus progressum, quem in ea facimus, sicuti fortasse eum Themistius, & Auerroes considerarunt, non potest non appellari Compositio, cū in ea à principiis, & à causa ad effectū, & cōclusionem progrediamur. à pari de demonstratione quia dicēdū est, sed contrariō modo, si enim respiciamus intentionem nostram, dicitur compositio, quoniam hac solum de causa in ea ab effectū progredimur, ut retrocedendo à causā per effectum inuenta; habeamus eiusdem effectus uerum propter quid, si autem respiciamus progressum, quem facimus, appellari de-

a bet resolutio, cum progrediamur ab effectu ad causam, qui progressus resolutio est. Ex qua ratiocinatione perspicue patet, eos in errore uersari, qui absolute dicunt, demonstrationem propter quid non esse resolutionem, & demonstrationem quia non esse compositionem, sed solum methodum resolutiuam. Ex ea uero parte falsa est, dum asserit, de medio demonstrationis Aristotelem agere in secundo Posteriorum, ut in prima huius libri parte satis, superq; probatum fuit.

Opinio Auctoris.

C A P. X X.

CVM horum librorum inscriptio in duas partes distribuatur, inscribuntur enim posteriores resolutorii, utramq; in iuniorum gratiam explicare operæ precium esse duximus, & primo primam, cur scilicet dicantur posteriores. pro cuius rei notitia aduertendum primum est, demonstrationem constare ex eo, quod habet proportionem cum materia, nempe ex principiis necessariis, & ex eo, quod cum forma proportionem habet, nimirum ex syllogismo, qui demonstratione communior est, ut testatur philosophus in principio quarti capitis primi libri priorum, ualet enim dicere est demonstratio, ergo syllogismus, non autem e conuerso; cuius rei ratio est, quia demonstratio solum circa materiam necessariam uersatur, syllogismus uero ad unamquamque materiam applicari potest. & quamuis in libris priorum communiter accipiatur, consideratur tamen principali intentione in ordine ad demonstrationem, ut uelle uidetur philosophus in principio primi libri, & in principio quarti capitis eiusdem libri, nec non in contextu uigesimo sexto secundi libri posteriorum, quibus in locis de syllogismo, ac demonstratione solum facta fuit mentio ab Aristotele; cuius rei satis probabile argumentum sumi etiam posset ex modo procedendi, quo philosophus uti solet, nam in omnibus aliis fere libris Logicæ disciplinæ syllogismi definitionem repetit, in posterioribus uero minime, quasi uelit innuere, se ibi, uidelicet in prioribus, syllogismum considerare in ordine ad demonstrationem. præterea aduertendum est, in libris posteriorum demonstrationem ab Aristotele primo loco considerari, secundo autem definitionem, quia demonstratio efficacius aliquid notum facit, quam definitio, licet definitio circa nobilius obiectum uersetur; hinc factum est, ut neque in præmio priorum, neque in epilogo posteriorum de definitione mentionem fecerit, quamuis de ea, ut de instrumento satisfaciēte quaestioni ipsius quid sit, tractet philosophus in secundo posteriorum. His positis, dicimus, illos iure optimo priores, hos uero posteriores inscriptos fuisse, cum in libris priorum agatur de parte demonstrationis communiore, in posterioribus autem de parte minus communi. Declarata prima inscriptionis parte, ad secundæ explicationem accedimus, dicentes, nullam de primo libro inter Aristotelis interpretes controuersiam esse, omnes enim arbitrantur, cum

resolutorium inscribi, quia ibi philosophus ordine resolutionis potissimæ demonstrationis principia perscrutatur; de secundo autem maxime dubium est, quem non secus, ac primum, resolutorium inscribendum esse opinamur, uel quia methodus compositiua, qua quidem methodo in eo libro prædicta quiditatiua, & propterea quiditatiua definitio in ordine ad definitum ab Aristotele quæritur, quadam ratione est resolutio, quatenus scilicet in ea à magis composito ad minus compositum, ut à specie ad genus progredimur, uel quia in eo agitur de definitione, quæ resolutio dicitur, omnis enim definitio resoluit definibile in sua principia, ut ex quinto contextu primi libri Physico rû maxime notum, ac manifestum est.

*Laus iterum, Honor, & Gloria Deo Optimo
Maximo, Qui Trinus, & unus est.*

F I N I S .

BERNARDINI PETRELLAE
LOGICARVM DISPVTATIONVM
Liber Tertius

DE EA DEMONSTRATIONIS SPECIE, QVAM POTISSIMAM nuncupant.

P R A E F A T I O.

Vperiore libro satis (nisi fallor) de iis rebus disputauimus , de quibus in posteriora analytica nos præfari oportebat; nunc institutum nostrum aggredientes, dicamus, eorum, quæ de qualibet specie sciri possunt, duo genera esse, substantiam scilicet, seu essentiam, & eius proprietates, quæ omnia ex sententia philosophi in secundo Posteriorum sub initium non uno, sed duobus instrumentis cognoscuntur, nam definitione substantia, demonstratione uero notæ fiunt proprietates, quæ fluunt à forma, non autem accidentia communia, quæ ortum ducunt à complexione. ut igitur luuenes, in quorum gratiam, & utilitatem scribimus, maxima cum facilitate duo illa genera eorum, quæ de qualibet specie sciuntur, percipere possint, de demonstratione primum, postea de definitione compendiosam eis traditionem facere decreuimus, ne latum quidem (ut aiunt) unguem à philosophi sententia in posterioribus analyticis recedentes. Quatenus itaque ad demonstrationem pertinet, dicimus, cum ea prædicetur de potissima, propter quid tantum, & quia, intentionem nostram in præsentī disputatione non esse, de demonstratione quia, & propter quid tantum agere, sed solū de potissima, quo ad eius materiã, quæ nihil aliud est, nisi principia illis coarctata cõditionibus, de quibus primo posteriorū libro philosophus uerba facit.

Ordine resolutiuo, ex notione scilicet ipsius scire simpliciter principiorum potissima demonstrationis conditiones inuestigantur.

C A P. I.

CVM demonstratio sit causa instrumentaria scientiæ, instrumentiq; huius cõditiones à fine ortum ducant, ut uidere est de acumine, & duritie ensis, quæ

ab eo emanant quatenus est factus ad incidendum, conditiones principii potissimæ demonstrationis requisitas cognoscere non possumus, nisi prius exquisitè per definitionem fuerit nobis notus eiusdem demonstrationis finis, uidelicet, scire simpliciter; nam sicuti datur demonstratio, quæ per prius de potissima, per posterius uero de propter quid tantum, & ultimo de quia dicitur, ita datur scire pro ut demonstrationis effectus est, quod per prius dicitur de ipso scire potissimæ demonstrationis, per posterius de ipso scire demonstrationis propter quid tantum, postremo de ipso scire demonstrationis quia. & sicuti per excellentiam inter species demonstrationis perfectissima uocatur demonstratio potissima, ita eius effectus inter alios reliquarum demonstrationum dicitur effectus potissimus, id est, scire simpliciter. Ordine itaque resolutiuo progredientes, incipiemus à definitione ipsius scire simpliciter, quæ hunc in modum se habet, (Scire autem arbitramur unumquodque simpliciter, & non sophistico modo, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere) in hac definitiua propositione subiectum hæc sunt, uidelicet, (scire autem arbitramur unumquodque simpliciter, & non sophistico modo, qui est secundum accidens;) prædicatum uero alia omnia, scilicet, (cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere.) pro intelligentia eorum, quæ se habent ex parte subiecti, aduertendum est, in modo sciendi sophistam omniconatu philosophi personam simulare, profitetur enim rem per causam cognoscere non secus, ac philosophus, re tamen ipsa ei dissimilis est, nam philosophus, qui est uere sciens, cognoscit rem per causam essentialem, à qua res habet ut sit; sophista uero, qui cum minime sit, uideri tamen uult sciens, cognoscit rem per causam accidentalem, propter quam res ipsa non est, ab accidentibus enim, in quibus sophista sese inuoluit, substantiæ non habent ut sint. Si itaque modus sciendi sophisticus, qui propter adductam rationem secundum accidens est, à modo sciendi simpliciter contradistinguitur, necessario sequitur, cum scire simpliciter ab omnibus accipiatur pro ipso scire proprie, & perfecte, ut scire sophistico modo, qui est secundum accidens, debeat intelligi pro ipso scire improprie, & imperfecte: pro notitia uero eorum, quæ sunt ex parte prædicati, notandum esse duximus, quatuor esse causarum genera, materiale scilicet, formale, efficiens, & finale; præterea, non ab omnibus rem habere essentiam, sed solum à causa formali, & ab efficiente coniuncta semper sub qualibet temporis differentia cum suo causato, quæ sapit naturam formæ, ut inferius apparebit; ultimo, (ut monet Auerroes in secundo Posteriorum com: 40.) causarum alias esse ueras, sicuti sunt terræ interpositio respectu lunæ defectus, nec non animal rationale respectu risibilitatis, alias uero existimatas, nempe uultum Lunæ lucidum sursum euersum esse causam defectus eiusdem Lunæ, credebant enim nonnulli, Lunam habere partem anteriorem lucidam, & posteriorem opacam, ex quo inducebantur etiam ad credendum tunc Lunam deficere, quando eius pars lucida sursum uertitur. His positis, dicimus, definitionem à philosopho traditam ita esse intelligendam

- a (in communi scilicet philosophorum consuetudine positum esse , ut tunc scire opinemur unamquamque conclusionem simpliciter , idest , proprie , ac perfecte , sed non sophistico modo , qui est secundum accidens , hoc est , non improprie , & imperfecte , quando existimamus cognoscere non omnem causam , sed formalem tantum , seu efficientem semper effectui coniunctam , à qua ille emanat in ipso esse , & conseruari , ita ut tali causa posita , ponatur , & remota , remoueat effectus , nec non ut illa causa sit impermutabilis ad differentiam causæ existimatæ , quæ est permutabilis , quemadmodum causa accidentalis .) Scire simpliciter huc in modum se habere patet peritorum , & imperitorum testimonio , nam imperiti existimant scire simpliciter ita se habere , uidelicet , per causam , propter quam res est , quod illius est causa , & non contingere hoc aliter se habere ; periti uero non solum id existimant , sed etiam pro certo habent . Si itaque est scire ut posuimus , idest , posita ueritate traditæ definitionis ipsius scire simpliciter , necesse est , ut demonstratio simpliciter , uel potissima sit ex ueris , primis , immediatis , notioribus , prioribus , & causis conclusionis , idest , potissimæ demonstrationis principia debent esse ex necessitate uera , prima , immediata , notiora , priora , & causæ conclusionis .
- b dixi ex necessitate ; quia finis necessitatem inducit iis omnibus , quæ sunt ad finem , nam ex ultima particula posita in definitione scire simpliciter , quæ est , (& non contingere hoc aliter se habere ,) propositiones potissimæ demonstrationis habent ut sint ueræ , si . n . dicat aliquis , propositiones illas posse interdum esse falsas , ergo scire simpliciter non est rem cognoscere per causam , quæ non contingat aliter se habere . Ex altera uero particula , (propter quam res est ,) habent propositiones ut sint primæ , & immediatæ , quoniam omnis causa formalis , uel quæ sapit naturam formæ , est causa immediata , & prima rei , quæ à tali causa in ipso esse , & conseruari fluit , ex quo dicitur , & optime , propositiones potissimæ demonstrationis debere esse causas ut res sit , & nostræ cognitionis , cum habeant in se formam , uel quod gerit uicem formæ , quæ est principium ut res sit , & cognoscatur à nobis . demum ex illa particula , quæ est , (quod illius causa est ,) habent ut sint notiores , priores , & causæ conclusionis . Ecce quomodo ex fine noto manifestæ redduntur conditiones instrumenti ad eum finem comparati , quare propositiones cum omnibus his conditionibus erunt principia propria eius , quod demonstratur , quia sine his conditionibus syllogismus esse potest , demonstratio autem nequaquam , alioquin scientiam non pareret , quoniam eatenus scientiam parit , quatenus huiusmodi conditiones habet .

Ex aliorum sententia nonnulla obiectiones ponuntur contra ea , que scripta sunt in explicanda ipsius scire simpliciter definitione .

C A P . II .

- d **S**ED Nonnulli hac in parte obiiciunt , nos Aristotelis methodum peruertere , maximamque reprehensione dignos esse , dum querere , ac declarare uolumus ,

quodnam causæ genus in posita definitione philosophus significauerit; propterea quòd in explicando medium esse causam, Aristoteles hunc ordinem seruauit, primo quidem loco sub initium primi libri Posteriorum dixit, scire esse causam rei cognoscere, propter quam res est; in qua definitione nil aliud nomine causæ intellexit, quàm proximam, & æquatam rei causam, quæ sola cum articulo, qui apud Græcos emphasim habet, τὸ αἴτιον appellari meretur, illamq; in singulari numero protulit, quia hæc unius rei una est, non plures, ut ipse postea ostendit in calce secundi libri, causam uero remotam utiq; αἴτιον, id est, causam esse Aristoteles fatetur in tex: com: nonagesimo nono eiusdem libri, sed negat eam esse τὸ αἴτιον. de hac igitur causa ita per excellentiam uocata loquitur philosophus in toto primo Posteriorum libro, nec non in secundo usq; ad contextum quadragesimum septimum secundum Auerrois partitionem. Sed quodnam genus causæ illud sit, cui hæc prærogatiua tribuatur, ut dicatur τὸ αἴτιον, & causa, propter quam res est, nihil dixit in primo libro Aristoteles, neque in secundo usque ad illum quadragesimum septimum contextum, quia usq; ad eum locum semper accepit nomen causæ generaliter, & illud solum nos intelligere uoluit, quòd scilicet quæcumq; & in quocunq; causæ genere sit causa illa, propter quam res est, ex ea sola perfectam eius rei scientiam consequi possumus, nullam unquam mentionem faciens materiæ, formæ, finis, & efficientis; particularem autem de singulis causarum generibus tractationem ad contextum quadragesimum octauum secundi libri, & alios sequentes remisit. Præterea, si philosophus causam, propter quam res est, pro forma acciperet, ea esset uel subiecti, uel passionis demonstranda, sed consequens est falsum, ergo & illud, ex quo sequitur. falsitas consequentis ex Auerroes sumitur in trigesimo nono, & quadragesimo secundo Commentariis secundi libri Posteriorum, ubi declarans Auerroes ea, quæ de potissima demonstratione ab Aristotele dicuntur, inquit, eius medium semper esse causam effectricem, uel finalem, nunquam formam; si potissimæ demonstrationis medium nunquam est forma, ergo causa, propter quam res est, non potest accipi nec pro forma subiecti, nec pro forma passionis demonstranda. ratio, qua motus fuit Auerroes ad id pronuntiandum, fuit, quia uidebat, formam passionis in conclusione potius, quàm in medio potissimæ demonstrationis contineri, subiecti uero formam & raro, & per accidens medium esse.

Proposita obiectiones soluantur.

C A P. I I I.

ANtequam propositas obiectiones dissoluamus, notandum est, passiones præter propriam essentiam, quæ constat ex genere, & differentia, habere causam extra essentiam, à qua ipsæ, & earum essentia producitur; quæ causa neque forma, neque materia in qua rei demonstranda esse potest, quia ambæ sunt de eius pro-

- a **p**ria essentia, extra quam (ut diximus) est causa illa, hinc factum est, ut in definitione ipsius scire simpliciter philosophus dixerit, (per causam, propter quam res est,) hoc enim modo loquendi significare uoluit causam passionis effectricem; quæ denotatur per hanc præpositionem (propter) sed hæc causa effectrix non solum debet esse causa proxima, uerum etiam sufficiens, esse enim potest causa proxima, & in suo genere causæ adæquata, non tamen sufficiens, ut gratia exempli, terræ interpositio est defectus in Luna causa proxima, & in suo genere causæ, uidelicet efficientis, adæquata, non autem sufficiens, etenim supponit aliam causam in alio genere causæ, Lunam scilicet esse ita dispositam, ut à Sole lumen recipiat, eiq; per diametrum opponi possit, cum agens debeat agere in passum recte dispositum, Luna enim cum sit materia in qua ipsius defectus, reducitur ad genus causæ materialis. Præterea, hæc causa passionis effectrix esse potest uel in eodem subiecto, in quo est passio, uel extra illud. hoc constituto, dicimus, per *τὸ αἰτιολογικόν*, id est, per causam illam, propter quam res est, seu à qua res demonstranda emanat; non posse ab Aristotele intelligi nisi formalem subiecti causam, nam res
- b **d**e monstranda uel est propria passio, seu speciei aptitudo, uel eiusdē speciei actus. Si res demonstranda fuerit propria passio, absq; ullo dubio in potissima demonstratione medium, & causa erit subiecti definitio, cum à sola subiecti forma passionis habeant essentiam, non una ab altera, mediumq; sit illa causa, à qua res demonstranda essentiam habet; Si uero actus fuerit, in eo demonstrando cum obiecto ad extra subiecti forma concurrat, quare subiecti ratio semper in potissima demonstratione erit medium, & causa, propter quam res est. hanc fuisse germanam Aristotelis mentem, declaro per eundemmet philosophum, & per eos, à quibus obiectiones contra sententiam nostram proveniunt; nam in decimo nono cōtextu primi Posteriorum secundum ueterem sectionem affirmat Aristoteles, potissimā demonstrationis conclusionem habere secundum quod ipsum, quod per Adversarios ad mentem philosophi est, quando subiectum per suam essentiam habet prædicatum, seu quando prædicatum competit subiecto per essentiam subiecti, & non ex alia ratione. Si itaq; conclusionis prædicatum subiecto competit per essentiam subiecti, à qua habet ut sit, per essentiam subiecti de eodem subiecto demonstrabitur, ergo medium, & causa, propter quam est res demonstranda, in potissima demonstratione subiecti ratio erit. Insuper, philosophus in primo Posteriorum contextu trigesimo nono secundum ueterem sectionem uult, ut demonstratio faciens maxime scire progrediatur per causam non causatam, sed causa non causata nulla alia est nisi ratio subiecti, quia quando demonstratur unum accidens de subiecto per aliud accidens, demonstratur per causam causatam, ergo demonstratio illa maxime scire non facit, & propterea non est potissima; intentio igitur philosophi loco citato est, ut medium in demonstratione faciente maxime scire, quæ potissima est, subiecti ratio sit, considerata tamen tamquam
- d **p**ropter quid passionis demonstranda. Ecce quomodo philosophus se ipsum determinat de qua causa intelligat in illa ipsius scire simpliciter definitione, nam se in toto primo libro philosophus acciperet nomen causæ generaliter, uidelicet, pro

pro rei causa proxima, quæcumq; illa fuerit, non dixisset in primo posteriori loco citato, demonstrationem facientem maxime scire progredi per causam non causatam; præterea, spherica figura in demonstranda luminis in Luna accretione esset eiusdem Lunæ forma, & causa non causata, quod tamen, & optime, Aduersarii negant; consequentia probatur, & primo, sphericam figuram esse Lunæ formam, nam per eos demonstratio illa est potissima, ergo eius conclusio per Aristotelem habet secundum quod ipsum, atq; ideo prædicatum inest subiecto per essentiam subiecti, ergo per subiecti essentiam demonstrari debet; spherica igitur figura, per quam luminis in Luna accretio potissima demonstratione demonstratur, esset ratio, uel forma Lunæ. Secundo, & ultimo, sphericam figuram esse causam non causatam, propterea quod per Aduersarios huiusmodi demonstratio, cum sit potissima, facit maxime scire, sed per Aristotelem loco citato demonstratio, quæ facit maxime scire, per causam non causatam progreditur, ergo spherica figura, per quam luminis in Luna accretio demonstratur, illius accretionis esset causa non causata. hac posita (ut ego opinor) ueritate, philosophum, scilicet, non loqui generaliter de causa in primo Post. methodum Aristotelis non peruertimus, dum definitionem illam interpretantes, quædam quodnam causæ genus in ea philosophus significare uoluerit, quia non est Aristotelis intentio in libris posteriorum tractatum facere de causis, ita ut in eo progrediendo ordinæ doctrinæ, prius agat de causis uniuersaliter, deinde particulariter de singulis causarum generibus, sed eius intentio est, in primo libro inuenire conditiones principiorum illius demonstrationis, quæ aliis perfectior est, in secundo uero inuenire quiddam definitionis prædicata, ut ex illis conflata definitio esse possit commune instrumentum ad quid substantiæ, & ad quid accidentium, ut abunde in præfationibus eorum librorum declarauimus. & licet in secundo sæpe philosophus de causis uerba faciat, id quasi coactus facit, ut uideri est in illis præfationibus. intentionem autem suam in primo libro assequitur philosophus ordine resolutionis ex notionis finis, qui necessitatem inducit illis, quæ sunt ad finem, non ex notionis finis cuiuslibet demonstrationis, sed solum eius, de qua intendit, quia finis cum agentis intentione proportionem habere debet. Cum itaq; philosophus (ut diximus) ordine resolutionis inuenire intendat conditiones principiorum demonstrationis propter quid simpliciter, quæ potissima dici solet, ab alio scire incipere non potest, quam a scire simpliciter, quod ab omni genere causæ non productus, sed solum a formali, non (ut paulo supra diximus) passionis demonstranda, quia forma rei demonstrandæ est de eius essentia, & potius in conclusione, quam in principio potissime demonstrationis continetur; sed subiecti, a qua subiecti causa formali emanat, esse potissima demonstratione demonstranda, ne igitur Aduersantes crederent, omnia causarum genera esse causam illam, propter quam res demonstranda est, optime (nisi fallimur) definitionem illam interpretantes quaerimus, quodnam causæ genus Aristoteles in ea significare uoluerit, quan-

a do dicit, (propter quam res est), licet enim scientibus id notum sit, Addiscentibus fortasse ambiguum esse posset. Tantum igitur abest, ut maxima reprehensione digni simus, ut potius laudandi uideamur, cum ex Addiscentium mentibus ambiguitatem remouere conemur. Ad aliam aduersariorum rationem negamus consequentis falsitatem, ad probationem fundatam super Auerrois auctoritatibus in trigesimo nono, & quadagesimo secundo commentariis secundi libri Posteriorum, dicimus, Auerroem, quando locis citatis ait, potissimæ demonstrationis medium nunquam esse formam, intelligere passionis, non subiecti formam, cum asserat, & optime, formam in conclusione potius, quàm in medio demonstrationis contineri, nam forma subiecti nunquam in conclusione, sed semper in medio potissimæ demonstrationis continetur, cum ab illa passio demonstratione potissima demonstranda habeat ut sit, & conseruetur. & licet Auerroes dicat, raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti, non aduersatur ei positio nostra, raro enim subiecti definitio in demonstratione medium est, quia rara sunt, & raro fiunt potissimæ demonstrationes, in quibus per Aristotelis, & Auerrois fundamenta non potest esse medium nisi subiecti definitio, ut à nobis copiose dictum fuit in propria disputatione de medio potissimæ demonstrationis. dixit, per accidens medium esse subiecti definitionem, non quia sit uere per accidens, sed quia ut formalis definitio subiecti non consideratur, uerum ut causalis definitio passionis demonstranda.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Quod si uerum est, de eadem re, ut patet, per se, non potest dici, quod raro, & per accidens medium in demonstratione esse definitionem subiecti.

Earum conditionum unaquaq; probatur.

C A P. IIII.

CONFIRMATA ex obiectionum solutione traditæ definitionis explanatione, ad singulas propositionum potissimæ demonstrationis conditiones probandas reuertendum est, quarum prima de se manifestissima est, quia si falsa conclusio, nimirum, diameter est commensurabilis costæ quadrati, uel homo est non risibilis, sciri non potest, sequitur, ut sciatur tantum uera, sed uerum demonstratiue non colligitur nisi ex ueris, idest, uerum non scitur ex falsis, alioquin falsitas esset causa scientiæ, quæ per demonstrationem habetur, atq; ideo esset causa ueritatis, quod est absurdum, ergo demonstratio est ex propositionibus ueris. dixi uerum demonstratiue, idest, ratione materiæ necessariæ, circa quam uersatur demonstratio, non colligi nisi ex ueris, quia syllogistice, hoc est, ratione formæ ex falsis quoque colligi potest, sicuti necessarium ex non necessario. Esse etiam demonstrationem ex primis, & immediatis, seu ex indemonstrabilibus, (idem enim sunt, & se inuicem explicant istæ duæ conditiones) ex eo patet, quia si potissimæ demonstrationis principia essent

mediata, & demonstrabilia, absq; demonstratione sciri minime possent, quoniam a
demonstrabilia, ut eiusmodi, per demonstrationem habentur, sicuti per definitio-
nem habentur definibilia, ut definibilia, sed hoc est falsum, alioquin daretur pro-
gressus in infinitum, qui ab omni demonstratione remouetur, ergo potissima de-
monstrationis principia sunt immediata, & indemonstrabilia, lumine tamen intel-
lectus sciuntur. Principia illa esse causas conclusionis, ex hoc patet, quia tunc ali-
quid scimus, quando eius causam cognoscimus, si itaque tunc conclusionem sci-
mus, quando eius causam cognoscimus, potissima demonstrationis principia
sunt causa conclusionis; cum demonstratio in uirtute principiorum eam sciri fa-
ciat: ex quo probatur, illa esse quoque priora conclusionem hunc in modum, cau-
sa sunt natura priores causato, sed potissima demonstrationis principia sunt cau-
sa conclusionis, ut probatum est, ergo potissima demonstrationis prin-
cipia sunt priora conclusione. Ultimo, esse conclusione notiora, hac ratio-
ne manifestum est; propter quod est unumquodq; illud magis est, sed per b
principia nobis redduntur notae conclusiones, ergo principia sunt nobis no-
tiora conclusione, id est, illud cuius causa cognoscimus aliquid certa, & infallibi-
li cognitione, est infallibiliter, & magis notum, sed principia potissima demonstra-
tionis sunt illa, quorum causa cognoscimus conclusionem cognitione certa, &
infallibili, ergo principia potissima demonstrationis sunt infallibiliter, & magis
nota, quam conclusio. Sed quia priora, & notiora dupliciter sunt, natura scilicet,
& nobis, priora enim, & notiora nobis sunt sensui propinquiora, id est, effectus; sim-
pliciter uero, seu natura priora, & notiora sunt uniuersalia, & causa, quae sunt a se
se remotissima; demonstratio potissima non progreditur ex prioribus, & notio-
ribus quo ad nos, id est, uia innata nobis, uidelicet, ab effectibus, sed ex prioribus,
& notioribus natura, id est, uia, & ordine, quo natura progreditur in operando,
uidelicet, a causa ad causatum: ex hoc tamen non sequitur, ut illa causa, a qua
potissima demonstratio progreditur, nobis ignota esse debeat, immo nota, cum
omnis notitia sit nostra, non natura, quae non cognoscit, quando igitur cognosci-
mus aliquid uia nobis innata, uidelicet, ab effectibus, dicimur illud cognoscere c
per ea, quae sunt nota quo ad nos; quando uero aliquid ea uia cognoscimus, qua
in eius constitutione natura progreditur, uidelicet, a causis, dicimur illud cogno-
scere per ea, quae sunt nota natura, id est, nota nobis sequentibus in tali ratiocina-
tione ordinem naturae in operatione, qui est (ut diximus) a causa ad causatum.
Haec sunt conditiones requisitae potissima demonstrationis principis, in quibus
implicitate continetur etiam illa, quae praecipua est, uidelicet, potissima demonstra-
tionis principia esse necessaria, nam si scire simpliciter, quod est finis demonstra-
tionis potissima, est rem per causam cognoscere, quae non contingit aliter se ha-
bere, sequitur, potissimam demonstrationem non effici nisi ex principis, quae
non possunt aliter se habere, sed quae non possunt aliter se habere, necessaria sunt,
ut ex definitione necessarij patet, ergo potissima demonstratio non potest consta-
re nisi ex necessariis principis, per quos syllogismus demonstratiuus a quolibet d
alio distinguitur.

a *Necessarij, ex quo potissima demonstratio constat, dictiq; de
omni posterioristici explicatio.*

C A P. V.

CVM necessarium latitudinem habeat, aliud enim est, quod uocatur accide-
tale, seu secundum quid, aliud uero, quod appellatur essenziale, uel simplici-
ter; potissima demonstratio non constat ex necessario accidentali, quod funda-
tum in terminis non conuertibilibus efficitur ex parte unius tantum termini pro-
positionis, ex parte scilicet praedicati, quando genus de specie praedicatur, ut ani-
mal de homine, nam licet praedicatum subiecto necessarium sit, eo quia superiora
necessario sunt in inferioribus, non tamen praedicato subiectum ex necessitate
competit, cum inferiora accidant superioribus; sed constat ex necessario simplici-
citer, quod fundatum in terminis paribus, & conuertibilibus prouenit ex parte
b utriusque termini propositionis, nam sicuti praedicatum est subiecto necessarium,
ita subiectum est necessarium praedicato, ut patet quando praedicatur tota defini-
tio de definito, uel ultima differentia, aut propria passio de subiecto; ex quo con-
sequenter habemus potissimae demonstrationis principia esse uera non contin-
genter, sed simpliciter, necessarium itaque simpliciter tres condiciones requirit,
videlicet, dictum de omni, per se, & uniuersale; debent igitur potissimae demon-
strationis principia tres illas condiciones habere, quarum defectu simpliciter ne-
cessaria non essent. Et quoniam uniuersaliora semper praemitti debent, cum in-
ter positas condiciones una sit aliis uniuersalior, ab uniuersaliori exordium su-
memus, sed uniuersalior conditio est dictum de omni, nam quando dicimus, cy-
gnus est albus, haec propositio est de omni, cum omnibus cygnis, & in quolibet
tempore albedo competat, at tamen non est per se, neque in primo, neque in se-
cundo modo, cum praedicatum non sit de quiditate subiecti, nec subiectum de
conceptu praedicati; non habet etiam uniuersale praedicatum, quod significat
c adaequationem sui cum subiecto, cum albedo solum cygnis non competat; a di-
cto igitur de omni posterioristico, tamquam a conditione magis communi, quam
per se, & uniuersale, incipiemus, dicentes, dictum de omni posterioristicum esse,
quod utique non in aliquo quidem sit, in aliquo autem non, neque aliquando
quidem, aliquando autem non, id est, dictum de omni posterioristicum esse, quod
habet non solum subiecti uniuersitatem, cum de subiecto, & de omnibus sub eo
contentis praedicatum uere dicatur, sed etiam temporis perpetuitatem, cum
semper cuilibet subiecto idem praedicatum insit, ut homo est animal, haec propo-
sicio habet dictum de omni posterioristicum, quia animal de homine, & de om-
nibus particularibus hominibus praedicatur, praeterea, sub qualibet temporis dif-
d ferentia homini, & omnibus sub eo contentis animal inest. Ex quo patet, dictum
de omni posterioristicum superare dictum de omni prioristico, eo quia habet
temporis perpetuitatem, qua caret dictum de omni prioristico, cuius rei ra-

tio est, quia in posterioribus consideratur materia necessaria, à qua temporis p^a.
 Petuitas emanat, in prioribus uero nequaquam, cum in eis non de materia, sed
 tantum agatur de forma syllogistica, à qua solum subiecti universalitas ortū ducit.

*Ex aliorum sententia noua differentia inter illa duo dicta de
 omni, eiusq; impugnatio.*

C. A. P. V. I.

Alio discrimine predicationem de omni posterioristicam à prioristica discre-
 pare, & eo quidem à paucis animaduerso. Nonnulli opinantur, quod scilicet
 posterioristica solam propositionem significet, prioristica uero non solam
 propositionem, sed totum denotet syllogismum. hanc opinionem ipsi confir-
 mant Auerrois testimonio super primo priorum pluribus in locis, & precipue
 in capite quinto, & uigesimo quarto, nam in quinto ait, dictum de omni duas
 necessario postulare conditiones, unam, ut maior propositio semper sit uniuersa-
 lis, alteram, ut minor sit semper affirmatiua. in uigesimo autem quanto inquit,
 dictum de omni esse in prima figura actu, in aliis uero non actu, sed potestate,
 hanc optime Aristoteles in capite de prima figura non uisus est alia ratione ad
 modos utiles primæ figura confirmandos, quam dicitur de omni, ac de nullo, per
 dictum enim de omni duorum affirmantium modorum efficaciam ostendit, per
 dictum autem de nullo duorum negantium. uult igitur Auerroes, dicitur de
 omni integrum significare syllogismum, non simplicem propositionem. hanc opi-
 nio, nisi fallor peccat in utroq; dicto, primum enim cum ueritate conuenire
 non uidetur, ut scilicet prioristica predicatio de omni totum denotet syllogis-
 mum, alioquin per locum topicum à definito ad definitionem dicitur de omni
 prioristico competeret syllogismi definitio, quod falsum est, nam de ratione syl-
 logismi est, ut in uirtute principiorum ex necessitate conclusionem inferat, seu
 ut cum illationis necessitate aliquid notum faciat, de ratione uero dicitur de om-
 ni prioristici est, ut nihil sumi possit sub subiecto, de quo non dicatur predicatū,
 aut, sicuti predicatum, de subiecto uerum est, ut de omni contento sub subiecto
 uerum esse potest, quod illationis necessitatem non indicat, neque ut medium
 de minori extremo predicetur, quæ uerè predicatione maioris extremitatis
 de medio necessitas syllogistica illationis postulat, præterea, dictum de omni,
 non secus ac dictum de nullo est radix, & principium, in quod syllogismus re-
 soluitur, quoniam syllogismus in propositiones, propositiones in terminos,
 termini uero in dictum de omni, & dictum de nullo resoluuntur, ergo de primo
 ad ultimum syllogismus resoluitur in dictum de omni, & dictum de nullo, dictū
 igitur de omni integer syllogismus esse non potest, alioquin idem in se ipsum re-
 solueretur, atq; ideo se ipsum componeret, cum compositum in ea resoluatur,
 ex quibus componitur, quod est absurdum, ut scilicet, idem seipsum componat

- a. Nisi uelint, dictum de omni prioristicum esse totum syllogismaum naturalem; qui radix est omnium artificialium syllogismorum affirmatiue concludentium, quos in libris priorum Aristoteles tractat, sed hoc dicere (quantum conicere possum) nihil est, cum omnium tam naturalium, quam artificialium syllogismorum eadem sit ratio, omnis enim syllogismus, quicumque ille fuerit, uel naturalis, uel artificialis, est ratio, in qua quibusdam positis necesse est aliud euenire per ea, quae posita sunt, quod dicto de omni prioristico minime competit; in se ipsumque non resoluitur neque naturalis, neque artificialis syllogismus, non est igitur dictum de omni prioristicum neque integer naturalis, neque integer artificialis syllogismus. Cum ueritate etiam non conuenit quo ad alterum dictum, ut scilicet praedicatio de omni posterioristica solam propositionem significet, totumque syllogismaum non denotet, sicuti facit prioristica, concesso nunc tamquam uero, licet falsum sit, ut praedicatio de omni prioristica totum denotet syllogismaum, declaro, iacto prius hoc fundamento, ut scilicet agere de demonstratione, & agere de syllogismo ad materiam necessariam contracto, seu agere de materia necessaria formae syllogisticae subiecta, idem sit, nam horum utrumque, uidelicet materia necessaria, & forma syllogistica, demonstratione communius est, cuiuslibet enim materiae syllogismus applicari potest, circaque necessariam materiam non solum demonstratum, sed etiam definitiuum instrumentum uersatur, ac demonstratio, & syllogismus ad materiam necessariam contractus conuertuntur. hinc posito fundamento, dicimus, cum demonstratio aggregatum sit ex syllogismo, & materia necessaria, rationi consonum non uideri, ut posterioristica praedicatio de omni solam propositionem significet, nam si a subiecti uniuersitate prioristica praedicatio de omni habet, ut totum denotet syllogismaum, sequitur, ut etiam posterioristica, cum ipsa quoque praeter temporis perpetuitatem, subiecti uniuersitatem habeat, non solam igitur propositionem significet, sed totum quoque syllogismaum denotet posterioristica praedicatio de omni, si prioristica praedicatio de omni denotet ipsa quoque totum syllogismaum. Quod uero attinet ad Auerronis auctoritates, dicimus, eas opinioni nostrae potius fauere, quam obesse, nam in capite quinto per ea uerba non uult, ut maior propositio semper uniuersalis, & minor semper affirmatiua, sint ipsius dicti de omni propositiones, sed ut illorum syllogismorum, in quibus actu reperitur dictum de omni, sicuti sunt syllogismi primae figurae, maior propositio sit semper uniuersalis, & minor semper affirmatiua, ex quo capite, quemadmodum ex uigesimo quarto, nec non ex capite de prima figura ipsiusmet philosophi, non elicitur, dictum de omni integrum syllogismaum esse, seu totum syllogismaum denotare, sed actu reperiri in syllogismis primae figurae affirmatiue concludentibus, potestate uero in syllogismis aliarum figurarum, quod nemo sanae mentis negare potest, cum omnium syllogismorum affirmatiue concludentium sit radix, & fundamentum.

De eo, quod per se est.

CAP. VII.

ORatione iam absoluta dicti de omni posterioristici, sequitur id, quod est per se ipso uniuersali communius, ualet enim dicere, est uniuersale, ergo per se, sed non è contra, est per se, ergo uniuersale, quia hæc propositio, homo est animal, est per se in primo modo, & tamen uniuersale prædicatum non habet, quoniam animal cum homine non conuertitur, quam terminorum conuertibilitatem uniuersale posterioristicum requirit, ut suo loco explicabitur; est itaque huius modi uniuersali communius ipsum per se, quod nunc diuiditur in quatuor modos, quorum primus, secundus, & quartus sunt modi prædicandi, tertius uero, ut ita dicam, essendi modus est; & licet sint multo plures modi per se, ut patet in quinto Diuinorum libro cap. de per se, his tamen Aristoteles fuit contentus, ut ex tali diuisione appareret multiplex esse ipsum per se, neque omnes eius modos potissimæ demonstrationi accommodari posse. sed Aliqui hanc, quæ communis est, opinionem quo ad utrumque dictum reprehendunt, & quo ad primum, contendunt non esse rationi consentaneum, ut Aristoteles commisceat modos prædicandi cum modis essendi, quia consilium eius est de propositionibus demonstrationis, ac de earum necessitate loqui, non de rebus pro ut per se sunt extra animum, cum hoc Logici munus minime sit; propositiones igitur necessarias cum inquirat; prædicatio per se detur, quæ gradum quandam necessitatis in propositione constituit, solas prædicationes per se debuit enumerare philosophus, ut necessarias, & ad demonstrationem idoneas seligeret, dimissis reliquis, alioquin absurda comparatio, & selectio fuisset; ueluti si quis præstantem philosophum quærens, fabrorum cum philosophis comparisonem faceret, ex qua bonum philosophum seligeret. non debuit igitur in medium afferre modos essendi per se, sed modos tantum prædicandi, ut facta horum collatione, utiles ab inutilibus secerneret. quatenus uero ad secundum dictum pertinet, eam opinionem reprehendunt per modorum dicendi per accidens, quos ibi adduxit Aristoteles, considerationem, tres enim attulit modos dicendi per accidens, quatuor illis dicendi per se ex opposito respondentes; quamobrem quærunt, cur Aristoteles non spreuit modos dicendi per accidens, si plures spreuit modos dicendi per se, quorum nullam facit mentionem; magis enim spernendi erant modi dicendi per accidens, quàm modi dicendi per se, uel, si modi per accidens prætermittendi non erant, multo minus modum aliquem per se omittere conueniebat. Horum reprehensio quo ad primum dictum non uidetur admodum tuta, quia cum per se, quod ipsum necessarium requirit, sit multiplex, & æquiuocum cogebatur philosophus per ea, quæ dixit in primo de cælo tex: com: decimo supra centesimum, ponere non solum eius modos prædicandi, sed etiam essendi, licet modi essendi demonstrationem non ingrediantur; ex quo non sequitur, quòd absurda comparatio, & selectio fuisset, quia modi essendi sunt per se, sicuti modi prædicandi

di, at faber in adducto exemplo non est philosophus, & ideo non est cum philosophis comparandus, ut ex illa comparatione aliquis bonum, & præstantem philosophum, quem quærit, eligere possit. non est itaque par ratio de fabro respectu philosophorum, & de modo essendi per se ratione modorum prædicandi per se, quia licet modus essendi per se non sit modus, per se prædicandi, est tamen per se, faber uero (ut diximus) non est philosophus. Ad id uero, quod in secunda reprehensione quæritur quoad alterum dictum, existimo hunc in modum responderi posse, cum philosophus posuerit aliquos modos dicendi, per se, conueniens erat, ut etiam modos dicendi, per accidens illis per se ex opposito respondentes adduceret, qui quidem non erant hac de causa spernendi, quia habent modos dicendi per se oppositos; spreuit autem alios modos per se, quia non est necessarium in alicuius æquiuoci distinctione omnia eius significata enumerare, sed utique necessarium erat ponere modos prædicandi, & modos essendi per se, ut ostenderet ipsum per se multiplex, & æquiuocum esse.

B

*Ex aliorum sententia de noua modorum dicendi per se,
& ex accidenti diuisione.*

CAP. VIII.

Diuisione hætenus à nemine cognita. Nonnulli manifestare conantur, modos per se ab Aristotele consideratos esse omnes modos enunciandi, determinando prius, id, quod diuidendum proponitur, non esse modos essendi, neque modos enunciandi, quia modos docere, quibus simpliciter res sunt, non est officium Logici, & modos enunciandi considerare, atque distinguere ad librum de Interpretatione, non ad libros Posteriorum spectat; sed esse modos enunciandi in scientiis usitatos pro ut à modis essendi deriuantur, & cum eis conueniunt, seu modos essendi pro ut inde uarii modi enunciandi deducuntur, quos omnes, nullo prætermisso, Aristotelem ibi recensere hac diuisione à nemine (ut diximus) hætenus cognita manifestare conantur, in omni (inquiunt) propositione uel prædicatum, & subiectum re ipsa non distinguuntur, uel sunt duæ res diuersæ, quarum altera, in altera inesse, uel non inesse pronunciamus, id est, affirmamus, uel negamus. prædicatum à subiecto re ipsa non distinctum dicimus in ea propositione, quæ uocatur de secundo adiacente, ut homo est, quia ibi (est) non significat nisi existentiam rei extra animum, existentia uero non est aliquid reale, quod tamquam ab homine re ipsa distinctum in eo esse dicatur, sed nuda intentio animi est, & accidens (ut uocant) intentionale, non reale, quod quidem homini attribuimus, dum rem cum conceptione animi conferentes, dicimus, homo est. diuersum est prædicatum à subiecto, quando aliquid reale de subiecto prædicamus, ueluti cum dicimus, homo est animal, homo currit, & huiusmodi. Si itaque prædicatum à subiecto diuersum non sit, potest esse prædicatio tum per se, tum per accidens, nam cum so-

la rei

In rei existentia enuntietur, si res, quæ esse dicitur, per se existat, enuntiatio quoque dicitur esse per se, si uero res per se non existat, enuntiatio quoque non est per se, sed dicitur esse ex accidenti; cum itaque substantia per se existat, quia nulli subiecto inhæret, per quod existat, accidens autem non per se existat, sed per subiectum, à quo suscipitur, quoniam omne accidens in subiecto hæret; hinc est, ut propositio illa, homo est, per se, hæc uero, album est, per accidens sit in tertio modo, in quo considerat Aristoteles modum essendi, quatenus ab eo deriuatur, ac nominatur modus enunciandi per se, uel per accidens. & licet soli primæ substantiæ attribuat Aristoteles ut per se sit, dicendo, substantia autem, & quæcumque hoc aliquid significant, substantiam tamen uniuersalem non excludit, cum à substantia prima, & indiuidua non distinguatur, & utriusque eadem sit existentia; uoluit igitur Aristoteles cum substantiâ prima, & indiuidua omnem substantiam per se existere, quia nullam aliam conditionem ponit, quæ tertium illum modum constituat, nisi hanc unam, in subiecto non esse, quod omni substantiæ competit. Si uero prædicatum fuerit aliquid reale à subiecto diuersum, necesse est, ut sit uel subiecto iunctum, & inhærens, uel ab eo distinctum, & loco separatum. quando igitur prædicatum à subiecto disiunctum est, ut cum dicimus, eclipsis est obiectio terræ, oritur quartus modus dicendi per se, & modus per accidens, qui illi opponitur. per se est, quando ratio, & proportio inter prædicatum, & subiectum est essentialis, ita ut alterum causa sit, & alterum effectus, ueluti gratia exempli, si dicamus, aliquis iugulatus interit ex iugulatione, eclipsis est terræ interiectio. per accidens autem est, quando ratio inter illa est accidentalis, ita ut neutrum alterius causa sit, ueluti, si dicamus, aliquo ambulante, coruscavit, coruscatio namque ab ambulante est loco disiuncta, & neutra alterius est causa. quando autem prædicatum subiecto iunctum est, necesse est, ipsum uel de essentia subiecti esse, uel ei tamquam accidens inhærerè. Si est de essentia subiecti, oritur primus modus dicendi per se, si uero subiecto tamquam accidens inhæret, uel erit proprium, quod essentiam consequitur, uel commune, quod cum essentia subiecti nullam affinitatem habet, cum uere neque eam constituat, neque ab ea constituitur; si erit proprium, oritur secundus modus dicendi per se, in quo proprium illud prædicatum accipit in sui definitione subiectum; si autem erit accidens commune, quod neutro modo subiecto inhæret, fit modus prædicandi ex accidente, qui duobus memoratis modis ex aduerso respondet, ueluti, si dicamus, animal est musicum, uel animal est album.

Proposita modorum dicendi per se, et ex accidenti diuisio impugnatur.

C A P. I X.

RATIO, quæ sub initium præcedentis capitis redditur quare scilicet

- non debuit Aristoteles in posterioribus numerare , ac distinguere neque modos esse, neque modos enunciandi, uidetur esse dubia, quia ibi philosophus non distinguit ipsum per se in modos esse, & in modos enunciandi, ut modos, quibus res simpliciter sunt, modosque simpliciter enunciandi doceat, quia nemini dubium est, illud non esse munus logici, & hoc ad librum Perihermenias, non ad libros posteriorum pertinere; sed ut ostendat ipsum per se multiplex, & æquiuocum esse, ac non omnes eius modos demonstrationem ingredi, quod Auerroes quoque notauit in primo posteriorum Com: trigesimo tertio. cum itaque coactus fuisset Aristoteles ea de causa diuidere ipsum per se in sua significata, rationi consentaneum erat, ut unumquodque significatum declararet quomodo sit per se, & quomodo ipsum per accidens sit à per se contradistinctum. Quatenus uero spectat ad diuisionem, existimamus eam posse pati aliquid difficultatis circa utrumque membrum, & primo circa primum, quia in propositione illa de secundo adiacente, uidelicet, homo est, id est, homo existit, existentia, cum sit accidens etiam intentionale, dicit quid diuersum à subiecto, quod est substantia, nec propterea sequitur, ut esse existentiae simul cum subiecto
- B** ponat in numerum, sola enim realis compositio ex sententia philosophi ponit in numerum; sed concessio existentiam non dicere quid diuersum à subiecto, propositiones in tertio modo, quibus hoc competit, ut scilicet earum subiectum, & prædicatum re ipsa non distinguantur, non possunt esse nisi singulares, pempte, callias est, callias non est; sed propositiones singulares in scientiis non usurpantur, ergo falsum uidetur esse, ut omnes enunciandi modi, quos illa diuisione philosophus enumerat, in scientiis usurpentur, in tertio modo per se, concessio nunc ut in eo efficiantur modi enunciandi, non posse reperiri nisi singulares propositiones, clare patet, quia philosophus ibi loquitur solum de re, quæ per se existit, hæc autem non potest esse nisi indiuidua, & singularis substantia, quoniam existentia est una ex proprietatibus indiuiduorum, per quæ postea omnibus aliis entibus competit, hinc optime dixit Aristoteles in Cap. de substantia, non existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum remanere: quamobrem periculosum esse uidetur fundamentum, super quo noua hæc opinio innicitur, uidelicet, omnem substantiam habere, ut in subiecto non sit; ex eo enim non potest inferri, ergo omnis substantia per se existit, alioquin contra præcepta philosophi unà essent ueritas antecedentis, & consequentis falsitas, uerissimum namque est, omni substantiæ competere in subiecto non esse, attamen falsum est, omnem substantiam per se existere, ut patet de forma substantiali, & de materia, quarum una absque altera extra animam per se non existit, & tamen utraque in subiecto non est. à ueritate itaque uidetur recedere, ut non esse in subiecto sit sola conditio, per quam tertium modum per se philosophus constituat; quæ manifestissimum esse potest ponderantibus uerba philosophi, quæ huiusmodi sunt, (Amplius) quod non de subiecto alio quodam dicitur, ut ambulans, aut album, cum & alterum quiddam sit ambulans, & album. Substantia autem, & quæcumque hoc aliquid significant, non alterum ali-

quid sunt, quàm quod quidem sunt, quæ quidem igitur non de subiecto alio, per A
 se dico, quæ uero de subiecto, accidentia.) ex quo contextu indicat philosophus
 tertium modum per se constitui solum per ipsum non dici de subiecto. Nec re-
 spōdere possunt, Aristotelem hic accipere non dici de subiecto pro non esse
 in subiecto, quia frustra addidisset, (& quæcumque hoc aliquid significant,) pro
 ptereaquòd dicere sat erat, (substantia autem,) cum omni substantiæ (ut dictum
 est) commune sit in subiecto non esse. Præterea, aduersarentur Auerroi in com.
 33. primi posteriorum, ubi expresse hæc uerba habentur, (& quæ non insunt ali
 cui, neq; dicuntur de aliquo subiecto, illa sunt per se,) quare ex eius sententia,
 præter ipsum non esse in subiecto, requiritur etiam non dici de subiecto, quæ
 conditio præcipua est ad constitutionem tertii modi per se. & quoniam uide-
 bant, uerba illa, quæ philosophus addidit, solam indiuiduam substantiam expri-
 mere, ideo dixerunt, licet soli primæ substantiæ attribuat philosophus ut per se
 sit, eo quia loquitur ibi de rei extra animum existentia, quæ nulla alia est nisi sub B
 stantia indiuidua, substantiam tamen uniuersalem, quæ pro natura communi ac-
 cepta uniuersale in multis nuncupari solet, non excludit, proptereaquòd à sub-
 stantia indiuidua non distinguitur, & utriusque eadem est existentia. Quæ uerba
 Auerroi loco citato repugnare uidentur, ubi ad tertium modum per se uult
 non solum requiri in subiecto non esse, quod omni substantiæ commune est, sed
 etiam non dici de subiecto, per quod substantia communis excluditur, cum ipsa
 de subiecto dicatur. Præterea, si substantia uniuersalis à singulari non distingue-
 retur, & utriusque eadem esset existentia, cælum non differret ab hoc cælo, quare
 tam qui dicit cælum, quàm qui dicit hoc cælum, diceret formam in materia, &
 tam qui dicit hoc cælum, quàm qui dicit cælum, diceret formam tantum, quod
 repugnat philosopho in primo cæli tex: com: nonagesimo secundo, ubi ait, qui
 dicit cælum, dicit formam, & qui dicit hoc cælum, dicit formam in materia; ex
 quo philosophus innuere uidetur, aliam esse rationem formæ, ut forma est, non C
 autem ut est opus intellectus, idest, non ut est uniuersale post multa, ac Logicū,
 aliam esse rationem formæ, ut in materia; quare homo, & Socrates, quamuis ma-
 terialiter sint idem, formaliter differunt, quia alia est ratio, per quam homo est
 homo, & alia, per quam Socrates est Socrates; si formaliter differunt, non est
 utriusque eadem existentia; cum existentia substantiæ indiuiduæ, non autem
 substantiæ communis naturam sequatur. quantum igitur conicere possumus
 ex Aristotelis, & Auerrois uerbis in tertio modo per se non continentur nisi
 substantiæ primæ, alia uero omnia, nimirum, accidentia, & secundæ substantiæ
 accidentia sunt, sed in hunc sensum, pro ut scilicet accidens à tertio modo per
 se contradistinguitur, quod perinde est, ac si dicatur, secundæ substantiæ, & ac-
 cidentia non sunt, per se in tertio modo, quia de subiecto prædicantur, cum
 tertio illi modo per se non solum esse in subiecto, sed etiam dici de subiecto re-
 pugnet, ut ex Auerroë colligitur in illo commento trigesimo tertio primi
 posteriorum. Quare melius fortasse dici posset, propositionem illam uni- D
 uersalem de secundo adiacente, uidelicet, homo est, non in tertio, sed

in primo modo collocari, siue reducatur quæstio an sit ad problema generis, siue ad problema accidentis, si enim reduceretur ad problema generis, esset in primo modo per se, quia tunc prædicatum esset de essentia subiecti, si autem reduceretur ad problema accidentis, esset in eodem modo, nec non in secundo per accidens, quia nec prædicatum esset de quidditate subiecti, nec subiectum esset de conceptu prædicati, quarum conditionum altera (ut paulo infra uidebimus) primus modus dicendi per se, alteram uero secundus postulat. Quatenus autem spectat ad alterum iam adductæ diuisionis membrum, in quo separatur quartus à primo, & à secundo modo, arbitramur in eo aliquid difficultatis latere, quoniam quartus modus non semper constituitur, eo quia prædicatum alicuius propositionis sit à subiecto distinctum, & loco separatum, propterea quod fieri potest ut aliqua propositio sit in quarto modo per se, & tamen prædicatum, & subiectum non sint loco distincta, ut uidere est de illa propositione, animal rationale est risibile, hæc enim propositio est in quarto modo, ut inferius suo loco declarabimus, attamen ambo, uidelicet, animal rationale, & risibile in homine sunt; Quare tutius (nisi fallor) modi prædicandi per se possent inter se distingui ratione diuersitatis causarum, in quibus fundantur, quoniam primus modus fundatur primo in causa formali, secundo autem in causa materiali ex qua, cum forma non possit sine huiusmodi materia consistere; secundus fundatur in causa materiali in qua, quartus uero in causa efficiente, & finali, quæ omnia in horum modorum explicatione inferius declarabimus; tertius ab illis distinguitur non ratione diuersitatis causarum, sed quia est modus essendi, illi autem prædicandi.

Auerrois testimonio modorum dicendi per se diuisio confirmata impugnatur.

C A P. X.

C Noua illa modorum dicendi per se diuisio ab illis confirmatur pluribus Auerrois auctoritatibus, nam in commentariis suis. 30. 32. 33. & 34. primi posteriorum expresse uult Auerroes, nullum enunciationis genus dari, quod sit in scientiis usitatum, præter ea, quæ Auctores prædictæ diuisionis, commemorarunt, quandoquidem aut alicuius rei existentia enunciatur, aut res de re prædicatur, eaq; uel ei coniuncta, uel disiuncta est. si autem aliquis alius afferatur ab interpretibus modus dicendi per se, ille facile posset ad aliquod illius diuisionis membrum redigi, sicuti & ipsi redigunt quintum modum per se à Themistio excogitatum in primo Posteriorum Cap. x. quando scilicet accidens de accidente prædicatur, nempe, superficies est colorata; quia si uera est diuisio prædicati in hærentis facta ab Aristotele, necesse est, uel colorem esse de definitione superficiei, & ita primum esse modum, uel colorem in sua definitione accipere superficiem, & ita esse proprietatem superficiei, proinde esse secundum modum, non

quintum; uel tandem neutrum esse de alterius definitione, & ita non esse modum dicendi per se, sed potius esse modum dicendi per accidens, cuius meminit Aristoteles. hæc sunt Auerrois auctoritates, quibus illi suam modorum dicendi per se nouam diuisionem corroborant. Quidquid sit de opinione Commentatoris circa hanc diuisionem, suppono eum fuisse huius sententiæ, ut quatuor sint modi enunciandi per se, nullumque aliud enunciationis genus dari præter ea, quæ attulerunt prædictæ diuisionis Auctores, sed quomodo ex mente Auerrois asserere possunt in tertio modo per se esse propositiones in usu in scientiis, cum dicat Auerroes, quæ in tertio modo per se sunt, non esse in subiecto, nec de subiecto prædicari: hæc autem ex Aristotelis sententiâ in ante prædicamentis capite secundo non possunt esse nisi substantiæ indiuiduæ, quæ in scientiis nullo pacto usurpantur, quo uero ad Themistium de illo quinto modo dicendi per se, existimamus iure eum optimo impugnatum fuisse, quia illa propositio, de qua etiam philosophus mentionem fecit in quinto Diuinorum contextu uigesimo tertio sub initium, reduci potest ad secundum modum dicendi per se, cum sit color affectio superficiæ. Sed quid responderi poterit ad Aristotelem in eodem contextu circa finem, quando dicit, superficies est per se alba? hæc propositio usurpatur in scientiis, & tamen non est per se eo modo, quo determinatum est per se ab Aristotele in præsentī parte, quod inductiue probari potest, nam in primo modo non est, quia prædicatum non est de conceptu subiecti; non est etiam in secundo, quoniam secundus requirit terminos conuertibiles, cuiusmodi non sunt, superficies, & album, nam licet omne album sit in superficie, non tamen omnis superficies est alba; non esse etiam in tertio modo patet secundum eorum diuisionem, prædicatum enim est à subiecto re ipsa distinctum, quod repugnat illi tertio modo; manifestum est etiam non esse in quarto, quoniam eius prædicatum est iunctum subiecto, & ipsi inhærens, quod ex eorum sententiâ quarto modo non competit, ergo præter modos per se iam descriptos in primo posteriorum dantur etiam alii, quibus in scientiis utimur, & ad illos reduci non possunt, nisi uelint, propositionem illam esse per accidens in primo, & in secundo modo, sed hoc nihil est, quia per Aristotelem quæ per accidens sunt in illis duobus modis non sunt per se, sed propositio illa, uidelicet, superficies est alba, ab Aristotele dicitur per se. fortasse dicere possent, pro uno, & eodem intelligi, esse propositiones in usu in scientiis, & esse utiles demonstrationi, qualis non est propositio illa; sed tunc contra se habent, tertium modum non efficere propositiones, & si illas efficeret, non fore utiles demonstrationi, cum sint singulares, & binariæ; Præterea, quartus modus secundum suum totum ambitum non est utilis demonstrationi, de qua principaliter uerba facit philosophus in primo posteriorum, ergo in adducta diuisione non omnia membra huiusmodi demonstrationi utilia sunt; quamobrem non esse in hoc recedendum à communi opinione, de qua facta est mentio sub initium octaui capitis, tutius existimamus,

CAP. XI

Constituta ipsius per se diuisione in quatuor modos, ad singulos explicandos accedimus, & primo ad primum, dicentes, primum modum esse illum, in quo prædicatum est de quiditatiua ratione subiecti, cui inest, & hoc erit ex sententia Commentatoris uel tota definitio, ut homo est animal rationale, uel partes eius, nempe, genus, & differentia, ut homo est animal, nec non homo est rationalis, aut pars generis, aut pars differentia. Nonnulli declarantes quid per partem generis, & differentia intellexerit Auerroes, dicunt, eum intellexisse genus remotum, & remotam differentiam, per simpliciter autem genus, & differentiam, proximum genus, ac differentiam proximam, genus enim remotum pars est essentialis proximi generis, ut corpus respectu animalis, cum in animalis definitione sumatur; Differentia uero remota non ita dicitur pars differentia proxima, sed alia ratione, quandoquidem omnis differentia tam proxima, quam remota simplex forma est, quæ partibus caret; uerum quia per differentiam proximam res differt ab omnibus aliis rebus, per remotam uero non ab omnibus, sed ab aliquibus, ideo differentia remota dicitur pars differentia, proxima uero dicitur simpliciter differentia, & alias omnes complectitur, uel saltem supponit, quia sine illis nullo pacto esse, aut excogitari potest. quod quidem remotum genus, & remota differentia eatenus de specie prædicantur per se primo modo, licet in eius definitione non exprimantur, quatenus in proximo genere, quod exprimitur, actu continentur, ut patet de corpore, & de animato, quæ explicite non ponuntur in hominis definitione, sed implicite pro ut in animali, quod in illa definitione nominatur, actu inclusa, & comprehensa sunt, idem enim est dicere animal, ac dicere corpus animatum sensitiuum, si definitio idem est, ac definitum. Posita uerborum Auerrois declaratio ex eo super hoc primo modo dicendi per se minime (nisi fallimur) colligi potest, cum ibi aliam de partibus differentia sententiam habere uideatur, inquit enim, (cum uero dicimus, quod prædicatum est per se, est, ut prædicatum sit in definitione subiecti, aut secundum quod est definitio perfecta, aut pars definitionis, quemadmodum acceptio lineæ in definitione trianguli, nam trianguli definitio est, qui comprehenditur à tribus lineis: igitur lineæ in definitione trianguli procedit per modum partis segregantis, id est, differentia. Et quemadmodum punctum, quod accipitur in definitione lineæ, & hoc, quoniam linea definitur, cuius extrema sunt punctum, aut puncta: igitur punctum respectu lineæ se habet per modum partis segregantis, quoniam differentia ipsius perficitur ex numero, & puncto: hoc est, quia sunt duo puncta.) hæc Auerroes, cuius uerba hunc habent sensum, uidelicet, in alicuius rei definitione sumi posse integram differentiam pluribus dictionibus expressam, ut in trianguli definitione tres lineas, & in lineæ definitione duo puncta, nam triangulus est figura plana tribus lineis comprehensa, nec non Linea est Longitudo sine latitudine, cuius ex,

extrema sunt duo puncta. at si in definitione trianguli ponatur linea sine numero¹, & in definitione lineæ sine numero ponatur punctum, uidelicet, triangulus est figura plana à lineis comprehensa, & linea est longitudo sine latitudine, cuius **A** extrema sunt puncta; linea, & punctum in definitione trianguli, & lineæ procedunt per modum partis differentiæ, & sunt in primo modo dicendi per se, sicuti tota differentia. per partes igitur differentiæ non intelligit Auerroes differentias remotas, idest, superiores in eodem prædicamento differentias, quas supponit proxima differentia, sicuti per partes generis intelligit genera remota usque ad generalissimum, sed intelligit uere partes, ex quibus integra differentia constituitur, easque non secus, ac completam differentiam, uult esse in primo modo dicendi per se, ex quo duo eliciuntur, unum, ut prædicatio sit naturalis, quæ est, quando de subiecto prædicatum enunciamus, sicuti extra animum re uera in eo inest, quando scilicet prædicamus accidens de substantia, & causam de causato substantiali, ut homo est albus, & homo est rationalis, re enim uera, & al- **B**bedo, & rationalitas in homine sunt. Prædicatio uero præter naturam opposito modo se habet, quando scilicet de subiecto enunciamus aliquod prædicatum, quod extra animum re uera in eo non inest, sicuti album est homo, uel rationale est homo, neque enim albedini, neque rationalitati inest homo, sed è contra. Alterum, quod elicitur ex primo modo dicendi per se, est, omnia prædicata primi modi esse formalia, & quiditatiua prædicata, quæ in singulis prædicamentis reperiuntur, cum in uno quoque prædicamento ex philosophi sententia in primo Topicorum Cap. septimo sit quod quid est. hinc patet primum modum fundari in causa formali principaliter, consecutiue autem in causa materiali ex qua, tamquam in uehiculo deferente formam, quæ sine huiusmodi materia subsistere non potest, asserere itaque, ut multi faciunt, materiam ex qua, quæ est altera pars compositi, non secus, ac formam, esse in primo modo dicendi per se, in quo (ut dictum est) omnia prædicata sunt formalia, & de quiditatiua ratione **C** subiecti, est asserere quiditatem rei constare ex tali materia, & forma; quæ sententia repugnat Aristoteli pluribus in locis, & præcipue in secundo Physicorum capite de causis, in septimo Diuinorum contextu trigesimo quarto, & in tertio de Anima contextu nono; nam in secundo Physicorum loco citato distinguens philosophus causas inter se, determinat, omnes partes definitionis esse formam. nec dici potest, sicuti omnes ferè Latini uidentur uelle, philosophum intelligere de forma totius, quia ibi loquitur de illa forma, quæ contradistinguitur à materia ex qua, hæc autem est forma partis; non forma totius, quia cum per illos forma totius sit aggregatum ex materia, & forma partis, tantum abest, ut hæc forma totius distinguatur à materia ex qua, seu à materia partis, ut potius eam contineat. ex sententia igitur philosophi in eo capite de causis Materia non potest esse pars definitionis, & propterea quiditatis, cum definitio rei quiditatem declaret. in septimo uero Diuinorum, & in tertio libro de Anima affirmat in quibusdam idem esse quiditatem, & habens quiditatem, in aliquibus autem differre, **D** ergo in habentem quiditatem, quod constat ex materia, & forma, necesse est ut sit

aliquid, per quod quiditas differat ab habente quiditatem, sed hoc non potest esse nisi materia ex qua, ergo huiusmodi materia non est pars quiditatis, alioquin

A idem esset quiditas, & habens quiditatem in omnibus, si in habente quiditatem nihil esset, quod poneret discrimen inter quiditatem, & habens quiditatem. Nec urget quod dici solet de genere in definitione substantiæ compositæ, quia licet in ea genus vicem materiæ gerat, non idcirco est materia, sed forma communis, quæ comparata formæ propriæ, cum sit in potentia ad illam, sicuti materia ad formas, iure optimo dicitur gerere vicem materiæ. non est igitur materia pars quiditatis, intelligendo unâ cum philosopho locis citatis quiditatem pro forma, at si quiditas intelligatur pro composito ex materia, & forma, non erit absurdum dicere, materiã esse partem quiditatis, cum enim quiditas, quæ ab uno, & ad unum dicitur, se habeat ut nomen, quod ut sua duo indicat, formam scilicet, & compositum, sed primo formam, & secundo compositum, non mirum esse debet, si quiditas quoq; duo indicet, quiditatem scilicet pro forma, & hanc primo, cuius pars non potest esse materia, nec non quiditatem pro composito ex materia, & forma, & hanc secundo, cuius partem esse materiã non est incongruum.

B

De secundo modo dicendi per se.

C A P. X I I.

Secundus modus dicendi per se est, in quo subiectum est de conceptu prædicati in eodem subiecto existentis, ut gratia exempli, quando dicimus, homo est risibilis, linea est recta, vel curva, & numerus est par, aut impar, nam in definitione risibilitatis ponitur homo, cui inest, in definitione recti, vel curvi collocatur linea, in qua insunt, & in definitione paris, aut imparis ingreditur numerus, cui inexistunt, hinc factum est, ut philosophus dixerit, per se esse in secundo modo, quibuscumque in existentium ipsis, ipsa sunt in oratione quid est declarante, id est, per se in secundo modo sunt, quando ipsa, hoc est, quando subiecta sunt in oratione ipsum quid est declarante, id est, quando subiecta sunt de quiditativa definitione quibuscumque in existentium ipsis, id est, omnibus prædicatis, quæ in illis subiectis inexistunt, unde patet in secundo modo dicendi per se non esse prædicata nisi accidentia propria, cum in eorum prædicatorum definitione ponatur subiectum ut differentia, quæ quidem propria accidentia, cum suborum subiectorum essentiam sequantur, essentialia accidentia nuncupari solent, dupliciaq; sunt, alia enim unica dictione proferuntur, ut risibile respectu hominis, alia vero dictionibus oppositis, ut par, & impar respectu numeri, manifestissimum etiam est, in hoc modo non secus, ac in primo, esse naturales prædicationes, cum in utroq; modo prædicatum subiecto inexistat, quare iniuria sane quidem omnibus Aristotelis expositoribus, attribuunt nonnulli, ut ex eorum sententiã philosophus unã duntaxat primi modi dicendi per se conditionem statuatur, videlicet, prædicatum esse

Distotellis expositoribus, attribuunt nonnulli, ut ex eorum sententiã philosophus unã duntaxat primi modi dicendi per se conditionem statuatur, videlicet, prædicatum esse

esse de subiecti definitione, unamq; secundi, subiectum, scilicet, esse de conceptu prædicati; quia si omnes sentiunt, prædicationes per se potissimam demonstrationem ingredients esse ex mente philosophi naturales, ex eius quoque sententia affirmare coacti sunt, utriusq; modi prædicatum subiecto inesse debere, quod tamquam præceptum in hoc contextu ab Aristotele traditum supponentes, alioquin alserere non potuissent, prædicationes per se esse naturales, quærunt dūtaxat modum, quo prædicata in primo, & in secundo modo debeant inesse, in primo, ut sint de quiditate subiecti, in secundo uero, ut subiecta sint de eorum definitione. Ecce, ipsos etiam ex mente philosophi duas utriusque modi cōditiones statuere, unam explicite, alteram implicite. Quæ cognita ab omnibus ferè Aristotelis explicatoribus ueritate, non potuerunt uerba illa (ὅσα ὑπάρχει τὸ ἐν τῷ ὄντι, & quæ sequuntur,) sic exponere, ut eis attribuitur, uidelicet, quæcumque prædicata insunt in definitione, ita ut uerba illa (ἐν τῷ ὄντι ἔστιν) idest, in definitione, significent id, in quo prædicatum inesse dicitur, quoniam supponitur ab illis (ut diximus) prædicata in utroque modo inesse subiecto, non in definitione, cum naturaliter definitionem inesse, non subiaci ab omnibus ex sententia philosophi cōcedatur; sed exponunt, omnia prædicata, quæ naturaliter de subiecto prædicantur in eo quod quid est, ita ut in eius definitione sumantur, esse in primo modo dicendi per se, & quæ de subiecto naturaliter prædicantur, ita ut in eorum definitione ponatur subiectum, esse in secundo modo. Cum itaque in utroque modo sint prædicationes naturales, clare patet, primum modum nunquam secundum, nec secundum unquam posse fieri primum, alioquin in illis daretur prædicatio præter naturam, si enim hæc propositio in primo modo, uidelicet, homo est animal rationale, quæ habet naturalem prædicationem, per terminorum conuersionem fieret in secundo, ut animal rationale est homo, absque ullo dubio in ea fieret prædicatio præter naturam.

De causa, super qua fundatur secundus modus dicendi per se.

C A P. X I I I.

HIS hac ratione explicatis, uidendum nunc est in quo genere causæ fundatur hic secundus modus, in causa enim materiali ex qua, & formali minime, quia solum ad primum modum pertinent, principaliter (ut diximus) una, altera uero ex consecutione; nec etiam in causa efficiente, & finali, quoniam solum quartum modum constituunt, ergo in nulla, secundus igitur modus essentialem terminorum connexionem non habebit, quamobrem eius propositiones non erūt per se. Soluit D. Thomas hanc dubitationem pro cuius solutionis intelligentia aduertendum est, materiam duplicem esse, unam internam, quæ est altera pars compositi, nūcupaturq; materia ex qua, alterā uero externam, quæ dicitur materia in qua, seu subiectum actu existēs ex materia, & forma compositum, ut homo, qui compositus est ex substantia animata sensitua, & rationalis qualitate, quæ

M

Arix; quare accidens proprium à subiecto ex duplici genere causæ fluere uideatur, primum quidem ut à materia in qua, deinde ut ab efficiente. hoc posito, inquit D. Doctor, omnem propositionem, in qua de subiecto accidens proprium prædicatur, esse per se duobus simul modis, secundo, & quarto, propter illam duplicem derivationem accidentis proprii à subiecto, nam quatenus oritur ab eo ut à causa efficiente, eatenus est per se quarto modo, quatenus autem ab eodem subiecto nascitur ut à materia externa, eatenus per se est secundo modo, qui hoc discrimine à primo discrepat, quia ad primum pertinet materia interna eo modo, quo diximus, ad secundum autem pertinet materia externa. affirmat itaque D. Thomas, secundum modum fundari in materia externa, quæ reducitur ad genus causæ materialis, & cum suis proprietatibus nexum facit essentialem. Nonnulli contra tantum uirum insurgunt, ac dicunt, eum absq; ullo dubio hac in re falsum esse, quia si sola pendentia accidentis proprii à subiecto ut à materia externa facit essentialem connexionem, & secundum modum dicendi per se constituit, sequitur, omne accidens, etiam commune, de subiecto prædicari secundo modo dicendi per se, quoniam non minus accidens commune, quàm proprium à subiecto pendet tamquam à materia externa, neq; apparet cur subiectum magis dicatur materia accidentis proprii, quàm communis; itaque si duas has inter se conferamus propositiones, homo est risibilis, & homo est albus, eo tantum discrimine different, quia illa erit per se duobus modis simul, secundo, & quarto; hæc uero secundo solum, non quarto, quod est manifeste falsum, & negatum ab Aristotele, qui accidentia communia dixit prædicari de subiecto per accidens, non per se, & ab eis uoluit constitui modum prædicandi ex accidenti, qui ex aduerso respondet primo, ac secundo modis dicendi per se. præterea, statuit Aristoteles propriam esse, ac præcipuam secundi modi conditionem, non quarti, ut subiectum ponatur in definitione prædicati, ergo quidquid in causa est ut prædicatum sumat in sua definitione subiectum, illud omne ad secundum modum pertinere dicendum est, non ad quartum; quid igitur in causa est, ut risibile sumat in sua definitione hominem subiectum? nonne quia homo est illius accidentis causa? utique, sed quamnam causa? materia ne, an effectrix? si materia, ergo etiam album sumet in sua definitione hominem, eadem .n. ratio uiget, cum subiectum sit materia externa et ratione accidentis communis, quare etiam accidens commune inerit in subiecto per se, quod quidem nemo assereret; si effectrix, ergo hæc facit ut subiectum sumatur in definitione accidentis, proinde secundum modum constituit, non quartum, alia namque pendentia à subiecto præter eas duas non remanet, ut etiam D. Thomas fatetur, ergo pendentia à subiecto ut à causa effectrice ad secundum modum pertinet, quia sine hac non seruetur propria illius modi conditio, ut, scilicet, subiectum sumatur in definitione prædicati. Confutata D. Thomæ opinione, dicunt, eum in hoc recte sensisse, quia putauit duobus tantum modis accidens proprium à subiecto pendere, sed in eo deceptum esse, quoniam dixit, alteram pendentiam constituere secundum modum, alteram uero quartum, nam utramq; ad secundum modum pertinere;

neutrã ad quartum constanter asseuerant; idq; Aristotelem ipsum significasse affirmant per duas illas secundi modi conditiones, quæ antea declarata fuerunt, quoniam enim subiectum est materia externa accidentis, ideo dixit, prædicatũ in subiecto propositionis extra animum inexistere, hæc tamen conditio non est propria secundi modi dicendi per se, cum competat etiam prædicationi ex accidenti; quoniam uero idem subiectum est etiam causa effectrix eiusdem accidentis prædicati, ideo dixit, subiectum sumi in definitione prædicati, quæ est propria secundi modi conditio, quam si ab eo auferamus, & quarto modo tribuamus, nulla secundo modo remanebit propria conditio, qua à reliquis modis distinguatur.

A prædictis obiectionibus D. Thomas defenditur.

C A P. X I I I.

B

SI uerba D. Thomæ recte intelligantur, tantum abest ut hac in re deceptus sit, ut potius ueritatem sit maxime assecutus, dum enim dicit, accidens propriũ fluere à subiecto, non excludit causam efficientem, quoniam per subiectum intelligit materiam in qua, idest, subiectum ex materia, & forma compositum, quæ quidem forma est etiam causa efficiens proprietatum eiusdem subiecti, ut patet de homine, qui compositus ex materia, & forma, dicitur subiectum, de quo accidens proprium per se prædicatur, nempe, risibile esse, accidentaliter uero accidens commune, uidelicet, album esse, quoniam illud speciei, hoc autem indiuidui principia sequitur; quando igitur D. Doctor inquit, accidens proprium pendere à subiecto, sensus eius dicti est; accidens proprium fluere ab efficiente in materia; quando uero ait, illud pendere ab eodem subiecto ut à causa efficiente, non intelligit subiectum compositum, sed solam subiecti formam, quæ (ut diximus) proprietatum effectrix est, quia homo sumptus pro forma solum, est etiam effectrix risibilitatis. Cum itaque subiectum, uidelicet, homo, ratione suarũ proprietatũ possit capi duobus modis, uel pro cõposito ex materia, & forma, uel pro forma tantum, quod perinde est, ac si dicatur, uel pro efficiente in materia, uel pro efficiente absq; materia; hinc est, ut D. Thomas dixerit, accidens proprium pendere à subiecto in duplici genere causæ, materialis scilicet, & efficientis, licet re uera sit una pendentia, uidelicet, à forma, quæ iuncta materia ex qua facit in ordine ad specificas proprietates unum causæ genus, quod materia externa, seu materia in qua nuncupatur, ad genusq; causæ materialis reduitur; separata uero à materia facit aliud causæ genus, quod efficiens appellatur. Si itaque accipiatur hoc subiectum propria, idest, pro cõposito ex materia, & forma substantia, non datur secundum modum dicendi per se ratione proprietatum accidentiũ, quæ essentialia subiecti principia sequuntur, & cum subiecto conuertuntur, ut postulat secundus iste modus, non autem ratione accidentium communium, quæ nec,

M 2

- A** essentialia subiecti principia sequuntur, nec cum subiecto reciprocantur, sed solum ab eius complexione fluunt; si uero accipiatur subiectum pro forma solū, quæ ratione proprietatum est (ut diximus) causa efficiens, constituit quartū modum, non in conclusione, ut uidetur uelle. *D. Doctor*, quia ibi consideratur ut compositum, seu ut efficiens in materia, & proinde constituit secundum modū, sed in maiori propositione, quod inferius aliqua probabilitate (nisi fallimur) cōtra communem opinionem explicabimus, hac posita. *D. Thomæ* uerborum in telligentiā, ad rationes in oppositum formaliter respondemus, & primo ad primam, negando consequentiam, ut scilicet omne accidens, etiam commune, de subiecto prædicetur per se secundo modo. Ad probationem, concedimus, oīa accidētia deriuari à subiecto tamquā à materia externa, sed deriuatio non est oībus eadē, nā propria deriuatur à subiecto per se, communia uero per accidens, sicuti subiectum est priorum externa materia per se, communium uero per accidens. ex quo patet, ut alio discrimine differant illæ duæ inter se collatæ propositiones, uidelicet, homo est risibilis, & homo est albus; differunt quidem, quoniā prædicatum primæ per se conuertibiliter de subiecto dicitur, & ab eo essentialiter emanat, hinc optime propositio illa ponitur in secundo modo dicendi per se; prædicatum uero secundæ per accidens de subiecto non conuertibiliter affirmatur, & cum eo nexum essentialem non habet, hinc falso dicitur, eam esse in secundo modo dicendi per se, cum nullo pacto sit per se, ut apparet per ea, quæ diximus sub capitis initium, & ex diuersis responsionibus, quæ ad illas dari solēt; si quis enim interrogaret nos, quare homo est risibilis, & quare homo est albus? Ad primam responderemus, quia homo, ergo risibile per se inest homini, in diuersis tamen modis, prout ex mente. *D. Thomæ* diuersimode accipitur homo, si enim accipiatur pro composito ex materia, & forma, inerit ei in secundo modo, si uero sumatur pro forma tantum, inerit in quarto. Ad secundam respondere mus, quia Socrates est albus, ergo accidit homini ut sit albus, non autem ut sit risibilis; si itaque propositio illa, homo est albus, non est per se, non erit etiam in secundo modo, cum destructo magis uniuersali, destruaturo quoq; minus uniuersale. Ad secundam uero rationem respondentes, concedimus ex mente philosophi, propriam esse, ac præcipuam secundi modi conditionem, non quarti, ut subiectum ponatur in prædicati definitione, quando scilicet subiectum sumitur pro materia in qua, & in prædicati definitione ponitur ut differentia, at quando accipitur solum pro forma subiecti, ut tamen est passionis causa effectrix, & in prædicati definitione tanquam externa causa ponitur, quarti modi conditio est, ut infra à nobis copiose declarabitur, quando examinabimus in quo modo dicendi per se sit maior propositio potissimæ demonstrationis, non rectè igitur (quantū conicere possumus) inferre uidentur, ergo quidquid in causa est, ut prædicatum sumat in sua definitione subiectum, illud omne ad secundum modum pertinere dicēdū est, nō ad quartum. Quando uero ad id probandum subdunt, quid igitur **D** in causa est, ut risibile sumat in sua definitione hominem subiectum? Respondemus cum illis, quia homo illius accidentis causa est; quando postea quærunt,

quænam causa sit homo suarum proprietatum, respondetur pro D. Tho. A. ma, uel ut tantum effectrix, uel ut efficiens in materia; ut tantum effectrix, si accipiatur homo solum pro forma substantiali, quæ ut effectrix propriarum passionum, à materiaq; seiuncta efficit quartum, non secundum modum, ut inferius apparebit, quamuis enim hæc effectrix causa faciat ut subiectum sumatur in accidentis proprii definitione, non sequitur, ut proinde secundum modum constituat, nisi quando est annexa materiæ, cum ex duabus subiecti partibus sola forma in causa sit, ut totum subiectum sumatur in definitione priorum accidentium; ut uero efficiens in materia, si accipiatur homo pro toto subiecto, ex hoc tamen non sequitur quod illi inferunt, ergo etiam album sumet in sua definitione hominem, quia non eodem modo eadem uiget ratio, ut supra dictum est; non fuit igitur deceptus. D. Thomas quando dixit, alteram pendentiam accidentis proprii à subiecto constituere secundum modum, alteram uero quartum. Quod demum ad Aristotelis confirmationem spectat, ab eo nihil aliud loco citato habemus, nisi efficiens in materia constituere secundum modum dicendi per se, id est, subiectum actu existens, quod nihil aliud est, quam efficiens in materia, sumi in definitione prædicati, quam conditionem fate-
mur esse propriam secundi modi, nec ab eo illam auferimus, & quarto tribuimus eadem ratione, alioquin nulla propria conditio secundo modo remaneret, quæ à reliquis distingueretur, sed eam utrique modo diuersa tamen ratione adaptamus, in secundo enim ex mente philosophi dicimus subiectum propositionis, & rei, quod est efficiens in materia, seu subiectum ex materia, & forma compositum sumi in definitione accidentis proprii ut differentiam, & propterea ut eius partem essentialem, in quarto uero subiectum propositionis solum, quod est altera pars compositi, uidelicet, forma subiecti, sumi in definitione eiusdem accidentis proprii ut propter quid, & causam extra ueram eius essentiam, unde patet, hos duos modos non confundi, ut infra declarabitur. Ex iis igitur, quæ hucusque dicta sunt, colligitur, quæcumque non sunt prædicata uel primi, uel secundi modi dicendi per se, accidentia esse in hunc sensum, quatenus scilicet à primo, & à secundo modo distinguuntur, ut gratia exempli, animal est musicum, seu, animal est album; nam musicum, & album, quæ sunt prædicata, non ponuntur in definitione animalis, quod est subiectum, hinc patet, propositiones illas non esse in primo modo dicendi per se, neque etiam esse in secundo, quia subiectum non ponitur in definitione prædicati, id est, animal non ponitur neq; in musici, neque in albi definitione.

De tertio, & quarto modis per se.

C A P. X V.

Explicatis duobus modis per se, primo scilicet, & secundo, reliquos aggredimur, & primo tertium; quem dicimus non efficere prædicationem, in eo enim ex sententia philosophi id collocatur, quod de subiecto non dicitur, ut substantia prima, quæ de subiecto non prædicatur; quare nec substantiæ secundæ,

- A** neque ulla accidentia sunt in hoc tertio modo, nam de substantiis secundis, & universalibus accidentibus clarissimum est, cum de subiecto, id est, de sibi inferiori prædicentur, est etiam manifestum de singularibus accidentibus, quæ licet uniuoca prædicatione de subiecto, id est, de sibi inferiori non prædicentur, quod requirit prædicatio uniuoca, prædicantur tamen de subiecto, id est, de substantia prima de nominatiua prædicatione, quæ est, quando forma accidentalis, seu inhærens, externa, uel interna de subiecto prædicatur, ueluti quando dicimus, Socrates est albus, risibilis, & huiusmodi. quæ quidem igitur de subiecto non dicuntur, sunt per se in tertio modo, quæ uero de subiecto dicuntur, accidentia sunt, non ut uere accidentia sint ea omnia, quæ de subiecto dicuntur, alioquin substantiæ secundæ essent accidentia, quod falsum est, sed dicuntur esse accidentia, quatenus ab iis contradistinguuntur, quæ sunt per se in hoc tertio modo, de quo in præsentia hæc sufficiant, cum satis, superq; de eo in capite decimo disputatum fuerit. Habita eorum cognitione, quæ ad tertium modum spectant, ad quartum & ultimum explicandum accedimus, asserentes, cum esse, in quo ponuntur causæ extrinsecæ ratione essentiæ eorum effectuum, quos producunt, ut patet de animali rationali, & terræ interpositione, quæ dicuntur esse extra essentiam risibilitatis, & eclipsis, hæc autem extrinsecæ causæ sunt efficiens, & finalis, quæ causa efficiens duplex est;
- B** una uera, altera non uera, causa efficiens uera ea est, quæ non semper est effectui annexa, ut uidere est de statuatio ratione statuæ; non uera autem est, quæ semper cum effectu sub qualibet temporis differentia est coniuncta, talisq; nomine nuncupatur, non quia sit falsa, sed quoniam recedit à natura causæ efficientis ueræ, ut manifestum est de animali rationali respectu risibilitatis, nec non de terræ interpositione respectu Lunæ defectus, nam posito animali rationali, terræq; interpositione, ponitur risibilitas, atq; Lunæ defectus, & è contra; nec non remoto animali rationali, terræq; interpositione, remouetur risibilitas, ac Lunæ defectus, & è conuerso. hæc non uera causa efficiens considerata: ut efficiens, uel sit cum effectu, quem producit, eadem subiecto, atq; idè interna, ut animal rationale cum risibilitate in homine, uel sit subiecto diuersa ab eo, id est, subiecto separata, & propterea externa, ut terræ interpositio cum Lunæ defectu, nunquam amittit naturam causæ efficientis, proinde non secus, ac uera, ponitur in quarto modo,
- C** qui licet à primo, secundoq; distinguatur, quoniam primus principaliter (ut dictum est) fundatur in causa formali, consequenter autem in causa materiali ex qua; secundus in causa materiali in qua ipse uero in causa efficiente; quæcumque illa fuerit, ac finali, ad utrumq; tamen reducibilis est, ut infra apparebit nec sententiæ nostræ repugnat. Auctoris auctoritas in primo Post: Com: trigesimo quarto, ubi uidetur uelle ab efficiente interno constitui secundum modum, ab eo enim nihil aliud habemus, nisi efficiens internum unà cum materia ex qua secundum modum constituere, quod etiam nos concedimus, efficiens autem internum, ut consideratur sine materia ex qua, quem modum dicendi per se constituat, non habetur in illo Commento. an. uero in demonstratione potissima datur huiusmodi internum efficiens sine materia ex qua consideratum, inferius

aperiemus; nunc satis sit, ut omnes causæ efficientes per se in hoc quarto modo sint illæ, à quibus prouenit effectus, ut gratia exempli, statuarius dicitur esse per se causa efficiens statuæ, & animal rationale risibilitatis, cum à statuario statua, & ab animali rationali proueniat risibilitas. causæ uero per accidens his per se causis respondentes sunt illæ, à quibus effectus non prouenit, ut policletus, homo, animal, album, musicum, & similia, cum ab eis statua non proueniat, nec risibile ab albo, musico, calido, frigido, & huiusmodi, sed illa statuario, & hæc animali rationali accidunt. Aristoteles in causis per se exemplificauit de iugulato, qui iugulatione perit, in causis uero per accidens de ambulante, & coruscatione, accidit enim ut aliquo ambulante coruscauerit, non autem ut iugulatus iugulatione intereat.

Declaratur contextus decimus primi libri Posteriorum.

B

C A P. X V I.

Quoniam non omnes modi prædicandi per se potissimam demonstrationem ingrediuntur, munus philosophi erat post enumerationem eos eligere, qui huiusmodi demonstrationi conueniunt, quod præstat Aristoteles in decimo contextu primi Posteriorum, quem non erit ab re pro instituti nostri ratione si in præsentia interpretabimur. inquit ibi philosophus, (Quæ igitur dicuntur simpliciter scibilibus per se sic, ut insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate.) per quæ uerba uidetur innuere, non sat esse, ut ea per se, quæ inseruiunt potissimæ demonstrationi, sint solum per se, idest, habeant duntaxat nexum causæ, & causati, quia omnia prædicata per se eo modo, quo determinata sunt per se ab Aristotele, cum habent, sed ut etiam sint ex necessitate, idest, ut habeant nexum illum necessarium. per simpliciter scibilia non intelligit solum conclusiones, ut D. Thomas uidetur affirmare, neque tantum propositiones, ut asserit Ioannes grammaticus, sed totam simpliciter demonstrationem, quod non simpliciter scimus, per simpliciter demonstrationem scimus; sensus itaq; uerborum philosophi huiusmodi est. quæ sumuntur in potissimis demonstrationibus per se sic, idest, hunc in modum, ut, scilicet, subiecta insint prædicatis, hoc est, ut subiecta habeant essentiam à prædicatis, ex quo oritur primus modus, in primo enim modo definitum, quod est subiectum, habet ut sit à tota definitione, uel ab eius partibus, quæ sunt prædicatum, ut homo ab animali rationali habet essentiam, ab animali inchoatiue, completiue autem a rationali differentia; aut illa scilicet prædicata insint subiectis, idest, habeant essentiam à subiectis, ut risibile ab homine, & ab animali rationali, ex quo non solum secundus, uerum etiam quartus modus efficitur, non tamen semper, sed solum quando causa efficiens non uera adest, cum ipsa ponatur in suorum effectuum definitionibus; hæc (inquam) per se, quæ potissimis demonstrationibus accommodantur, per se sunt, idest, ha

A bent nexum causæ, & causati, & ex necessitate, hoc est, habent nexum illum necessarium. prædicata in his modis per se habere nexum causæ, & causati necessarium, probat statim philosophus dum ait (non enim contingunt non inesse, aut simpliciter, aut opposita, ut lineæ rectum, aut curuum, & numero impar, aut par.) ratio hunc in modum formetur, Quidquid non contingit non inesse, aut simpliciter, aut opposita, necessario inest, sed prædicata dictorum modorum per se non contingunt non inesse, aut simpliciter, aut opposita, ergo prædicata dictorum modorum per se necessario insunt. maior ueritatem habet eo quia Aristoteles in secundo libro Perihermias capite quarto præcipit, ut propositionem de modo possibili & contingentem negatam de modo & dicto sequatur propositio de modo impossibili affirmata de modo, & negata de dicto, quam sequatur propositio de modo necessario affirmata de utroque, quare ex eius sententia dici potest, non possibile est non esse, non contingens est non esse, impossibile est non esse, necessarium est esse, ergo de primo ad ultimum, quidquid non contingit non inesse aut simpliciter, aut opposita, necessario inest. per simpliciter prædicata intelligit ea, quæ unica dictione proferuntur tam in primo, quam in secundo modo dicendi per se, ut animal, risibile, & similia; per opposita uero intelligit ea, quæ oppositis dictionibus pronunciantur, ut rectum, aut curuum simul, nec non simul par, aut impar. minor, quæ ponitur in contextu, primum exemplis declaratur, non quo ad simpliciter prædicata tam primi, quam secundi modi, quia omnes uno ore fatentur, non contingere ea non inesse subiecto, sed quo ad prædicata secundi modi, quæ oppositis dictionibus proferuntur, licet enim sint per se, non uidentur tamen subiectis suis inesse necessario, cum possint subiecta permanere sub utroque opposito seiuictim accepto, ut linea sub recto, & curuo, nec non numerus sub pari, & impari, cuius rei ratio est, quoniam non sunt uera subiecta, sed eorum genera, non enim linea est uerum subiectum recti, alioquin omnis linea esset recta, nec uerum curui subiectum, alioquin omnis linea esset curua, similiter dicendum est de numero: sed linea est genus ad uerum recti subiectum, & ad uerum subiectum curui, numerus quoque genus est ad uerum paris, & ad uerum imparis subiectum. Si itaq; linea potest esse curua, non inest ei ex necessitate rectum, & si potest esse recta, ei necessario curuum non inest, eodem modo se res habet de numero ratione paris, & imparis; at si coniunctim cum particula disiectiua hæc contraria accipiantur, non contingunt non inesse subiecto, id est, necessario induunt subiecto, propterea quod ex illis unum efficitur proprium. Minor propositio, quæ exemplis declarata fuit, ratione quoq; probatur in statim subsequentibus uerbis, (est enim contrarium, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, ut par, quod non impar in numeris, in quantum sequitur.) pro intelligentia huius probationis Iuniores memoria repetere debent quæ dicta sunt ab Aristotele in postprædicamentis capite de oppositis, ubi affirmat, oppositionem contrariorum medio carentium similem esse priuatiuæ, & contradictoriæ oppositioni, sicuti enim in oppositione priuatiua seruatis eius conditionibus, & in oppositione contradictoria oppositorum alterum necessario inest subiecto, ita in oppositione

tione contrariorum, quæ medio carent; cuius rei ratio est, quia eorum alterum non solum est alteri contrarium, sed etiam gerit vicem sui contradictorii, ut uideri est de pari, & impari, nec non de recto, & curuo, nam par non solum est im
A pari contrarium, & rectum curuo, sed etiam contradictorium, idem enim ualent par, & non impar in numeris, nec non rectum, & non curuum in lineis, quamobrem Aristoteles in textu dixit, (ut par, quod non impar in numeris, in quantum sequitur,) id est, certe, consequitur in numeris par, quod non impar, seu, in numeris idem certe significant par, & non impar; sicuti igitur contradictoria sunt impar, non impar, curuum, & non curuum, ita par, & impar, nec non rectum, & curuum, his positis, dicit philosophus, illa per se, quæ prædicantur per opposita, id est, per contraria medio carentia, ut patet exemplis in contextu positis, non contingere non inesse subiecto, quia contrarium est aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, id est, in eodem subiecto. Inuento medio, minor illa propositio hoc syllogismo concludi potest, quidquid est aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, non contingit non inesse subiecto, sed contrarium immediatum est aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, ergo contrarium immediatum non contingit non inesse subiecto; quo posito syllogismo, prosyllogismo utendum est sic, contraria immediata non contingunt non inesse subiecto, ut probatum est, sed illa per se, quæ prædicantur per opposita, sunt contraria immediata, ut exempla indicare uidentur, ergo illa per se, quæ prædicantur per opposita, non contingunt non inesse subiecto. probata minore illa propositione, ex dictis hæc conclusionem philosophus colligit, (quæ si uocesse asserere, aut negare, necesse est per se inesse.) quorum uerborum sensus est, si de quolibet necesse est ut uel affirmatio, uel negatio sit uera, ita uerum est, ut ea per se, quæ prædicantur per opposita, necessario insint subiecto. clare itaque patet ex nostra interpretatione, quæ communis est, selectionem fieri ab Aristotele in hoc decimo contextu eorum modorum per se, qui potissimum demonstrationem ingrediuntur, quoniam non omnes hoc munere funguntur ut eam ingrediuntur, sed illi solum, quorum nexus causæ & causati est necessarius, seu definitiuus, in autem sunt, primus, secundus, & quartus, qui cum primo, & secundo concurrunt, quando accipitur causa efficiens non uera, hæc enim siue prædicetur de causato, siue causato subiciatur, semper ponitur in tota essentiali definitione causati, ut infra declarabitur, non autem quando sumitur causa efficiens uera, quia tunc quartus modus in huiusmodi causa fundatus non posset concurrere nec cum primo, nec cum secundo modo dicendi per se, idcirco non esset utilis prædictæ demonstrationi; & quantum huiusmodi causæ efficientes effectum non concomitantes sint iis multo plures, quæ semper effectui sunt annexæ, non est tamen assertiue dicendum, Aristotelem in declarandis modis dicendi per se utilibus in decimo contextu de quarto absolute nullam mentionem fecisse, quia & si uerum est de causa efficiente uera, est tamen fallum de causa efficiente non uera, ut clarius apparebit in capite octauo quarti libri.

N

A *Ex aliorum sententia impugnatur communis interpretatio super decimo contextu primi posteriorum sub initium, eaq; defenditur.*

CAP. XVII.

Communis interpretatio, quam nos secuti sumus in explicatione eorum uerborum, quæ sub initiū decimi cōtextus leguntur, uidelicet, (Quæ igitur dicuntur simpliciter scibilibus per se sic, ut insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate,) hæc est, illa, quæ sunt per se aut primo, aut secundo modo, & per se sunt, & necessaria. quam interpretationē nonnulli impugnant, eo quia in ea est nugatio manifesta, cum idem de se ipso prædicetur, dum dicitur, quæ sunt per se sunt per se, cuius erroris in causa fuit praua græcorum uerborū in latinū sermonē conuersio, ubi. n. Aristoteles ait (δι' αὐτὰ τὰ ἑἶ, καὶ ἐξ ἀνάγκης) non bene dicitur latine (& per ipsa sunt,) sed dicendum est (propter ipsa) id enim occasione dedit existimandi, uerba illa (per ipsa) significare per se; sed clarum est, eam præpositionem (δι') ibi significare, propter, ut eandē acceperat Aristoteles in contextu præcedenti loquens de quarto modo dicendi per se, dixerat enim, (quod propter ipsum inest unicuique, est p se, quod uero non propter ipsum, accidens,) ubi dictio illa, propter, significauit causam, nam sensus fuit, quando terminorum alter alterius causa est, dicitur esse per se, sed quando neuter est causa, ex accidenti esse dicitur; quare etiam in principio sequentis contextus eadem dictio significat causam, ut etiam ipse illorum textuum connexus omnino requirit; nam scopus Aristotelis in illa enumeratione modorum dicendi per se nullus alius fuit, quàm inuenire propositiones summe necessarias, ergo, modis illis omnibus expositis, debuit docere qui nam modi necessitatem habeant, & qui non habeant, & illos quidem accipere, hos autem dimittere, quod quidem facit in illo contextu decimo secundum sectionem ueterem, cum enim in quarto modo dicendi per se dixisset inesse causam, & id, quod est propter ipsum, statim subiungit, duos priores modos dicendi per se non modo significare causam, sed etiam habere necessitatem, ut sensus sit, illa quidem, quæ dicuntur per se quarto modo, propter ipsa sunt, sed necessitatem prædicationis non habent; illa uero, quæ dicuntur per se primo, uel secundo modo, & propter ipsa sunt, & necessaria; illis igitur solis duobus modis necessitatem tribuit, & alios reiicit, ut communis interpretationis defensio facilius percipi possit, animaduertendum est, non esse nugationem, quando genus de speciebus, uel multiplex aliqua uox de suis significatis prædicatur, quia tunc cōmunius de minus cōmuni prædicatur, bona. n. prædicatio est, quādo dicitur, animal rationale est animal, uel, canis latrabilis est canis, quia in plus se habet aīal, quàm aīal rationale, & canis, quàm, canis latrabilis. hoc posito, dicimus, in cōmuni illa interpretatione nullā esse nugationē, quæ non ait, quæ sunt per se esse per se, ut ei imponitur, sed alserit, quæ sunt sic per se

ut insint prædicatis, aut illa sint in subiectis, & per ipsa esse, idest, & per se esse, & ex necessitate, quæ communis interpretatio nihil aliud ianueri uidetur, nisi ut ea, quæ sunt per se uel in primo, uel in secundo modo, addimus nos, uel in quarto, reducibili ad primum, & secundum, & per se sunt, & ex necessitate, in qua prædicatione non idem de se ipso, sed uox multiplex de aliquibus suis significatis, & propterea communius de minus communi prædicatur, quare tantum abest, ut in ea sit negatio, ut potius sit bona, & naturalis prædicatio, cum in subiecto illius propositionis sit (per se) contractum, & in prædicato communiter acceptum. Quatenus uero ad id, quod aiunt, non debere latine legi, per ipsa, sed propter ipsa, quia clarum est, eam præpositionem (*διὰ*) in illis uerbis significare (propter,) ut eandem acceperat Aristoteles in contextu præcedenti, sed ibi dictio illa significauit causam, nam sensus fuit, quando terminorum alter alterius causa est, dicitur esse per se, sed quando neuter est causa, ex accidenti esse dicitur, quare etiam in principio huius decimi contextus eadem dictio significat causam; non uidetur mihi ratio adeo ualida, quoniam cum dicitur (per ipsa, seu, per se) ut affirmat communis interpretatio, significatur etiam, terminorum alterum alterius causam esse, propterea quod in omnibus significatis ipsius (per se) est nexus causæ, & causati, hunc itaque sensum communis interpretatio habere uidetur, ea scilicet, quæ sunt per se sic, ut insint prædicatis, aut illa sint in subiectis (quibus uerbis comprehendit philosophus primum, secundum, & quartum modum, non totum, sed eius partem, nimirum, quando causa efficiens est semper annexa causato), & per se esse, idest, habere nexum causæ, & causati, atque ex necessitate, hoc est, habere nexum illum necessarium, ratione cuius excluditur à potissima demonstratione quartus modus, quando, scilicet, sumitur causa efficiens uera, quæ non est semper coniuncta cum causato, in quibus modis per se non sine artificio progressus est philosophus, ut denotaret, diuersum in illis esse huiusmodi nexum causæ, & causati, nam de primo dixit, prædicata esse de quidditate subiecti, quia in illo est nexus causæ formalis, & causati principaliter, consequenter autem causæ materialis ex qua; de secundo, subiecta esse de essentia prædicati, quoniam in eo est nexus causæ materialis in qua, & causati; de quarto uero, quod quidem propter ipsum inest unicuique, per se dico, propterea quod in eo est nexus causæ externæ, & causati; quare optime philosophus apposuit ibi præpositionem illam (*διὰ*) dum dicit, *Ἐπὶ δὲ ἄλλον ἕρπον, τὸ μὴ εἶναι τὸ ὑπάρχον ἐκαστῷ, καθ' αὐτὸ,* (& quæ sequuntur,) idest, item alio modo, quod quidem propter ipsum, inest unicuique, per se, & cætera, nam dictio illa (propter) ut plurimum denotat causam efficientem, & finalem, ut propter terræ interpositionem fit priuatio luminis solis in luna, propter animal rationale est aptitudo hominis ad ridendum, propter filium pater amat præceptorem, & huiusmodi. Si igitur in principio huius decimi contextus debet accipi præpositio illa (*διὰ*) sicuti sumpta fuit in calce noni, & ibi (ut omnibus clarum est) sumpta fuit, ut significat causam efficientem, & finalem, sequitur etiam hic eam accipi, ut significat huiusmodi causas, quando igitur philosophus ait, (Quæ sunt per se sic, ut insint prædicatis, aut illa sint in

subiectis, propter ipsaq; sunt, & ex necessitate,) sensus illorum uerborum esset,
A primum, & secundum modum, non secus ac quartum, habere nexum causæ effi-
 cientis, ac finalis, & causati, quod non uidetur cum ueritate conuenire. quare for-
 tasse melius dici posset, Aristotelem in principio huius decimi contextus acci-
 pere (δια) pro (κατά) , ut (διαυτό) pro (καθ'αυτό) idest, propter ipsa,
 pro, per ipsa, seu pro per se, ut ferè omnes communiter interpretantur, cuius
 interpretationis auxilio, & eorum uerborum sēsus, & scopus optime colligitur
 contra illorum sententiam, qui asserunt, eorū uerborum neque sensum, neque
 scopum ab aliquo hactenus plene intellectum fuisse. (δια) uero non solum cum
 casu generandi accipi pro (κατά) , idest, significare (per) , sed etiam cum casu ac-
 cusandi, patet apud eosdem, qui conuertētes in latinum sermonem uerba illa phi-
 losophi in calce decimi noni contextus, uidelicet, (Δι' αὐτὸ ἀρ. δι. εἰ. καὶ τὸ μέσον τῆς
 τρίτης, ἔ τὸ πρῶτον τῶ μέσῳ ὑπάρχειν.) inquit, per se igitur oportet & medium
 tertio, & primum medio inesse. Ecce, eos accipere (διαυτό) pro (καθ'αυτό) . & hæc
B pro communis interpretationis tutela diximus, si quis tamen hac in re melius
 iudicauerit, approbare non uerebimur. Denique sumunt quod negligunt, nam si
 ex eorum sententia Aristoteles uult modos per se necessitatem habentes selige-
 re à non habentibus, & in hoc decimo contextu probat modos per se potissimā
 demonstrationem ingredientiē non solum habere nexum causæ, & causati, quæ
 conditio communis est omnibus modis per se prædicandi, sed etiam habere nexum
 illum necessarium, quæ conditio solum primo, & secundo modo di-
 cendi per se conuenit, & quarto non semper, sed quando cum illis con-
 currit, ergo in hoc decimo contextu modos demonstrationi utiles ab inutili-
 bus seligit.

*De tertia conditione ad necessarium essenziale requisita, uideli-
 cet, de uniuersali posterioristico.*

C *C A P. X V I I I.*

Explēta secunda conditione ad necessarium essenziale requisita, reliquum
 est, ut tertiam, & ultimam declarem, uidelicet, prædicatum uniuersale, in
 quo posita est tota essentia potissimæ demonstrationis; quare pro eius intelligē-
 tia aduertendum est, uniuersale in duplici differentia esse, unum pro prima inten-
 tione, alterum pro secunda. relicto uniuersali pro prima intentione, quæ
 ad Logicum non spectat nisi pro ut in ea fundatur secunda, accipimus
 uniuersale pro secunda intentione, quæ dicitur etiam ens rationis, & à Los-
 gico principaliter consideratur. Sed hoc uniuersale, cum sit multiplex, non æ-
 que in omnibus Logicæ partibus accipitur; ut igitur cognosci possit quæ-
D nā sit illa uniuersalis significatio à posterioristico considerata, non erit ab re
 in medium afferre quæ sunt huius uniuersalis significata in communi, dici-

mus itaq; uniuersale hoc Logicum sumi aliquando pro natura quadam communi nata apta de pluribus prædicari, de quo uniuersali egit Porphyrius in prædicabilibus, & Aristoteles in libro perihermenias; uel accipi interdum pro **A** signo distributiuo uniuersalitatatis, quod solet appellari. nota quantitatis, sicuti est, omne, & nullum, de quo egit philosophus in eodem libro perihermenias; deum sumi pro prædicato primo, idest, pro eo, quod dicit conuersionem prædicati cum subiecto, & hoc appellatur uniuersale posterioristicum, de quo uerba fecit philosophus in primo Posteriorum contextu undecimo, attribuens ei tres conditiones, uidelicet, dictum de omni, per se, & secundum quod ipsum; ut earum ope illud separaret à quolibet alio Logici uniuersalis significato, ne intellectus addiscētium redderetur confusus, si ante eius diuisionem, cum multiplex sit, illud definiuisset; unde apud me aliquid difficultatis patitur communis interpretatio, ut, scilicet, duas prædicati uniuersalis definitiones in undecimo illo contextu philosophus posuerit absque eius distinctione ab aliis uniuersalis Logici significatis. distincto itaque uniuersali posterioristico à quolibet alio Logici uniuersalis significato, rationi consentaneum est, ut illud cum Aristotele definiamus, dicentes, (uniuersale posterioristicum esse tunc, quando in quolibet, & primo **B** monstratur.) ex qua definitione elicitur, duas condiciones requiri ad prædicatum uniuersale posterioristicum, quarum prima est, ut conuertatur cum subiecto, nam si in quolibet est, apparet, illud non esse minus commune, quam subiectum, præterea, si primo monstratur, signum est, subiectum non esse minus commune, quam prædicatum, patet itaque uniuersale posterioristicum dicere conuersionem prædicati cum subiecto. Secunda conditio est, ut de subiecto demonstratur, ex hoc tamen non sequitur, definitionem subiecti non esse prædicatum uniuersale, quamuis de subiecto non demonstratur, ut suo loco declarabimus, quia uniuersale, quod cum Aristotele definiuimus, est uniuersale conclusionis, hinc colligitur, ei duas istas condiciones requiri; at in principiis sat est, ut uniuersale dicat conuersionem prædicati cum subiecto, supponendo tamen semper prædicationem per se, quo circa manifestissime apparet, prædicationem generis uel de altera separatim, uel de utraque simul differentia diuidente non **C** esse uniuersalem, quia neque genus de differentiis suis diuidentibus, neque huiusmodi differentia de genere prædicantur per se eo modo, quo determinatum est per se ex sententia philosophi in superioribus capitibus. sed aduertendum est, hæc tria, uidelicet, uniuersale, secundum quod ipsum, & primum, concurrere in unum, & idem, nam quod competit alicui secundum quod ipsum, competit etiam eidem uniuersaliter, & primo, ut gratia exempli, risibile competit homini secundum quod ipsum, ergo uniuersaliter, ac primo, & è conuerso, risibile competit homini primo, ergo uniuersaliter, & secundum quod ipsum. Facta mentione de prædicato primo, non est silentio prætereundum, prædicatum primum dici tale duplici primitate, subiecti, scilicet, & causæ. primitas subiecti est, quando inter subiectum, & prædicatum non cadit aliud **D** subiectum medium, cui primo competit illud prædicatum, ut quando dia-

A cimus, homo est risibilis, hæc propositio dicitur habere prædicatum primum primitate subiecti, quia inter hominem, & risibile nõ cadit aliud subiectum medium, idest, alia media naturã completa, cui competat primo risibile, at quando dicimus, Socrates est risibilis, illa propositio non habet prædicatum primum primitate subiecti, quia inter Socratem, & risibile cadit aliud subiectum medium, scilicet, homo, cui primo competit risibile, deinde per hominem competit Socrati, & aliis indiuiduis sub homine contentis. Et hæc primitas competit subiecto conclusionis, quæ est in secundo modo dicendi per se, ex quo clare patet, contra Alexandri, & Themistii sententiam, esse prædicationem primam, & uniuersalem in secundo modo dicendi per se, primitas uero causæ est, quando inter causam, quæ est loco subiecti, & causatum accidentale, quod est loco prædicati, non cadit alia causa media, à qua prædicatum illud, uel causatum primo fluat, sicuti quando dicimus, animal rationale est risibile, hæc propositio habet prædicatum primum primitate causæ, quia inter animal rationale, & risibile non cadit alia causa media, à qua primo risibile fluat. Ex iis, quæ hætenus dicta sunt de hac tertia conditione requisita necessario essentiali, colligitur, prædicationem generis de specie non esse uniuersalem, cum animal nec secundum quod ipsum, nec primo de homine prædicetur, non secundum quod ipsum, cum homo secundum quod homo non sit animal, alioquin non esset animal nisi homo, quod falsum est, nec demum primo, cum inter hominem, & animal cadat aliud subiectum medium, cui primo competit animal, uidelicet, aliquod animal, cuius ope disponitur homo ad recipiendam propriam, & sibi determinatam formam.

Ex aliorum sententia prædicationem generis de specie primam, & uniuersalem esse, probatur unica ratione, ad eamq; nonnullorum responsio ponitur.

C A P. X I X.

L icet uerissimum, & ex mente Cõmentatoris, ac philosophi sit, genus non posse uniuersaliter, & secundum quod ipsũ de specie prædicari, non desunt tamẽ qui pluribus rationibus oppositum probare nituntur, inter quas una solũ efficacior in præsentis capite ponitur, quæ huiusmodi est. In hominis conceptũ conceptus animalis essentialiter includitur, & in natura hominis natura animalis ut hominis essentiã constituens, ergo homo quatenus homo est animal, hoc enim negato, sequetur, hominem per aliquod externum esse animal, non per internã rationẽ, quod tamen falsum est. Nonnulli huic rationi respondentes, dicunt, duplicẽ esse significationẽ huius uocis (quatenus,) potest. n. sumi late, & satis improprie, potest et sumi stricte, quæ est propria eius significatio; late quidẽ, & ample sumitur, quando nil aliud significat, quàm internum principiũ, seu internã rationẽ, proinde exclusionẽ principii externi, & externæ rationis, in qua acceptioe propositio hæc est uera, homo quatenus homo est animal, sic. n. nihil aliud significare uo

homo, quàm hominē ex interna ratione esse animal, nō ex aliquo externo principio, quod quidē uerissimū est, quoniā homo p internā rationē est sentiens, & animal; in hoc igitur sensu Aduersariorū rationē concedendā esse fatentur. altera eius uocis significatio maxime propria, ut ipsius uocabuli cōsideratio potest ostēdere, est, ut dicat, eandē esse utriusq; termini rationē, ut si dicamus, homo quatenus homo est risibilis, uera est hęc propositio ēt in secunda acceptione, quā significat, eandē esse rationē, qua homo est homo, & qua est risibilis, p propriā. n. formā habet homo ut sit homo, & p eandē habet ut sit risibilis, uere igitur homo quatenus homo est risibilis, quia ex eodē principio pēdet risibilitas, ex quo pēdet humanitas; sed hęc nō est uera, homo quatenus homo est animal, quia non ex eodē principio homo habet ut sit animal, ex quo habet ut sit homo, siquidē per sensū est animal, homo uero nō p sensū, sed per rationē; non igitur qua ratione ē homo, eadē est animal, sed alia, & alia ratione, itaq; homo non quatenus homo ē animal, quare secundū hanc propriā significationē Aduersariorū argumentū nō cōcludit contra philosophū, & cōmentatorē, qui in hac significatione acceperunt eā conditionē (quatenus ipsum.) hęc distinctionē ipsi, quādo Logicā publice interpretabātur, inuenerūt, eaq; illis plenissime satisfecit, quāquā. n. apud nullū aliū eā ante id tēpus legerāt, tamē uidebāt, ipsā tum rei, tum ēt uocabuli significationi mirifice consentaneam esse; postea uero eis contigit, ut eandem legerent apud Ioannem gandauensem in quæstione decima secundi Metaphysicorum, quod eos (ut aiunt) summa læticia affecit, cum uiderent eruditum illum uirum suā auctoritate ipsorum sententiam comprobasse.

Adduēta responsio confutatur, aliāq; fortasse accommodatior in medium offertur. C A P. X X.

Distinctiones, quæ non sint desumptæ ab aliqua uel philosophi, uel grauissimorū peripateticorum auctoritate, uoluntariæ merito nuncupari possunt, cum in quouis homine quodlibet imaginari positum sit; inter quas locum habere uidetur posita distinctio de duplici huius uocis (quatenus) significatione, late, scilicet, & satis improprie, uel stricte, & proprie; quoniam apud philosophum (ni fallor) secundum unam tantum, & illam propriam semper legitur, & præcipue cum res ipsa, & uocabuli significatio id mirifice postulent, nota enim reduplicacionis in aliquo, nempe, in homine, dum dicitur, homo quatenus homo, & huiusmodi, non potest in eo denotare nisi illud principium, ratione cuius homo est homo, quod eius forma est. à qua sententia non uidetur recedere Ioannes gandauensis loco citato; nam existimantes eius Aduersarii non esse in animali plures formas substantiales distinctas, sed unam, & eandem dare esse uegetatiuum, & animal, id probabant auctoritate philosophi sub initium libri de iuuentute, & senectute, dicentis, (fieri enim nequit, ut animal, qua animal est, non uiuat.) si enim in animali una, & eadem forma non daret esse uegetatiuum, & animal, ex necessitate animal, quatenus animal est, contra sententiam philosophi, non inest

set uiuere, quod pro uegetari accipitur. respondens Gandauensis ad hanc difficultatem, auctoritatem illam philosophi declarando, ait, animal secundum quod animal uiuere, dupliciter intelligi posse, uno modo, ut animal sit primum subiectum uitæ, & sic non intelligit Aristoteles, quia si hoc esset uerum, tunc quid quid uiueret, uiueret per animal, quia hoc dicit (secundum quod,) omnibus, scilicet, inesse per naturam eius, ut patet primo Posteriorum. alio modo intelligi posse, animal secundum quod animal uiuere, idest, ex necessitate uiuere, ita ut includat necessario principium, per quod uiuit animal, & sic est uerum, nam licet uegetatiua anima sit alia à sensitua, tamen ex necessitate includitur in animali. Ecce, doctissimum Gandauensem accipere (secundum quod ipsum) semper eadem significatione, pro ut, scilicet, significat formam eius, cui applicatur, & hac de causa ait, duplicem habere sensum propositionem illam, quæ est, animal secundum quod est animal uiuit, unum, ut forma sensitua, per quam animal est animal, supponat uegetatiuam, B à qua prouenit uita, non autem è conuerso: alterum, ut eadem forma sensitua, qua animal est animal, faciat animal subiectum primum uitæ; quare primo, non secundo sensu affirmat auctoritatem illam philosophi intelligi debere. hanc Gandauensis sententiam eandem esse cum sententia philosophi loco citato, indicant eiusdem philosophi uerba, dum inquit, In hisce quidem, quibus utraque ista, esse animal (inquam) ac uiuere competunt, unam, & eandem esse partem necesse est, qua uiuunt, simul & animalis nuncupationem sortiuntur, fieri enim nequit, ut animal, qua animal est, non uiuat; at qua uiuit, hac esse animal, haud quamquam necesse est: neque enim idem est esse animal quod uiuere. quorum uerborum sensus (quantum conicere possum) huiusmodi est, illa, in quibus reperitur anima sensitua, & uegetatiua, habent hoc, ut sensitua supponat uegetatiuam, non autem è conuerso, hinc est, quod animal C ea parte, qua est animal, uiuit, idest, forma sensitua, per quam animal est animal, supponit uegetatiuam, à qua prouenit uita; è contra D autem, uegetatiua non supponit sensituiam, cum plantæ uiuant quidem, sensu uero careant. hunc Aristotelis locum si illi diligenter ponderassent, optime animaduertissent, ei duplicem illam significationem huius uocis (quatenus) accommodari non posse, nec ita facile dixissent, suam sententiam Ioannis gandauensis summæ eruditionis uiri auctoritate comprobata fuisse, cum aliter ipse sentire uideatur. sed nunc concedamus huius uocis (quatenus) duplicem posse dari significationem, late, scilicet, & stricte, prima significatio non nullas patitur difficultates, quoniam explicandum erat, cuiusnam prædicati, scilicet, an subiecti, internum illud principium, seu interna illa ratio significata ab hac uoce (quatenus) esset principium, uel ratio; si enim prædicati, ut gratia exempli, quando dicimus, homo quatenus homo est animal, idest, homo D non ex interna ratione animalis est animal, sequeretur contra suppositum, ut homo non quatenus homo, sed quatenus sensituius esset animal; si uero subiecti,

subiecti, ut, scilicet, homo quatenus homo sit animal, id est, ut homo ex interna ratione hominis sit animal, tunc prima acceptio erat declaranda, quomodo, scilicet, homo quatenus homo possit esse animal, cum ex eodem principio non habeat ut sit animal, ex quo habet ut sit homo, sicuti declaratur à Gandauense quomodo animal quatenus animal uiuat, cum à diuersis principiis orientur esse animal, & uiuere. non erat igitur ponenda duplex illa significatio huius uocis (quatenus) ut eius uerba Aduersariorum rationi contra Aristotelis, & Auerrois positionem satisfacere possent, quoniam eo modo dissolui potest, quo dissoluitur illa à celeberrimo Gandauense, ut, scilicet, homo quatenus homo sit animal, potest duplicem habere sensum, unum, ut homo ex necessitate sit animal, quia forma hominis, nempe, rationalitas, qua homo est homo, supponit formam sensitiuam, qua animal est animal, non autem è conuerso, quoniam forma sensitua non supponit rationalitatem, cum bruta animalia sensum habeant, ratione uero careant. alterum autem, ut homo sit primum subiectum, cui cōpetat animal. posito eius propositionis hoc duplici sensu, ad argumentum in oppositum responderi potest, illud concludere in primo sensu, secundum quem Aristoteles, & Auerroes illam propositionem in præsentī parte non intelligunt, in secundo uero sensu nequaquam, eo quia ex sententia Auerrois inter hominem, & animal cadit aliud subiectum medium, cui primo competit animal, uidelicet, aliquod animal, cuius ope (ut diximus in calce decimi noni capituli) disponitur homo ad recipiendam propriam, ac sibi determinatam formam; & ex mente philosophi in hac tertia conditione requisita necessario essentiali prædicatum conuertitur cum primo subiecto, ut patet de hac passione trianguli, uidelicet, habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ quidem passio nec cum figura, nec cum æquitudine conuertitur, at solum cum triangulo, quia eius primum est subiectum, sed hoc non reperitur in genere quando de specie prædicatur.

*Laus iterum, Honor, & Gloria Deo optimo Maximo,
Qui Trinus, & Unus est.*

F I N I S.

BERNARDINI PETRELLAE LOGICARVM DISPVTATIONVM

Liber Quartus.

B *De ea demonstrationis specie, quam potissimam appellant
Auctoris institutum. CAP. I.*

VAE iam ab Aristotele disputata, atq; instituta sint, de dicto de omni, perse, & uniuersali, pro ut sunt conditiones necessario essentiali requisitæ, superiore libro declarauimus, quem de locis propositionum demonstrationum appellandum esse nonnulli existimarunt, quãdo quidem duo priores modi dicendi per se per tertiã conditionem, quæ dicitur prædicatio uniuersalis, limati, atq; correcti, sunt loci, unde & conclusiones demonstrandæ, & principia, per quæ demonstrantur, tamquam è duobus promptissimis fontibus hauriantur; sic enim & conclusiones, & principia demonstrationis summam habebunt necessitatem. quam quidem opinionem non credimus esse ex mente philosophi, propterea quod ueluti aurifodina non est aurum, quamuis aurum habeat, sed est ab eo diuersa; ita principiorum, idest, mediorum, quæ argumenta sunt, locos à principiis, mediis, seu argumentis, esse diuersos comperit est. at dictum de omni posterioriticum, per se, & uniuersale sunt de essentia argumenti, idest, medii demonstratiui, cum medium non possit esse demonstratiuum, nisi sit uniuersale, atq; ideo per se, ac de omni, quæ duæ conditiones in tertia continentur, uidelicet, in uniuersali, cum ipsa tamquam minus communis contrahat ad se communiore, ergo duo illi priores modi dicendi per se per tertiã conditionem limati, atq; correcti minime possunt esse loci, unde & conclusiones demonstrandæ, & principia, per quæ demonstrantur tanquam è duobus (ut aiunt) promptissimis fontibus hauriantur, alioquin locus esset de essentia argumenti, & aurifodina de essentia auri, quod non uideatur multum cum ueritate conuenire, ac si aliqua sint, quæ in posterioribus dici mereantur loci demonstratiui, à quibus argumenta demonstratiua

sumi possint existimamus illa esse, uidelicet, dignitates, postulata, definitiones, **A**
 causam, & effectum, ex hoc tamen non sequitur, locos haud esse ab argumentis
 diuersos, cum argumenta alterius probationi adhibeantur, loci uero nequaquam,
 nam dignitas, definitio, & alia, quæ diximus esse locos demonstratiuos, si loco-
 rum nomen mereantur, alterius probationi non adhibentur, sed hæc dignitas, seu
 hæc definitio, & sic de reliquis. quare fortasse melius dici posset, ut, scilicet, dictum
 de omni posteriori sit, per se, & uniuersale sint conditiones necessario essentia-
 li requisitæ per quod essentiale necessarium principia, seu media potissimæ de-
 monstrationis sunt demonstratiua. Declaratis itaque superiore libro omnibus
 illis conditionibus, reliquum est accommodare eas demonstrationis potissimæ
 principiis, atq; conclusioni, ut inde manifestum reddatur, huiusmodi demonstra-
 tionem constare ex necessario essentiali, quod erat probandum. Et quamuis in
 ultima conditione insint aliæ duæ, unde si probaretur, propositiones potissimæ **B**
 demonstrationis esse uniuersales, esset etiam probatum, eas esse per se, & de om-
 ni, quia semper conditio minus communis contrahit ad se (ut diximus) condi-
 tionem magis communem; decreuimus tamen in iuniorum gratiam aperire,
 demonstrationem potissimam habere dictum de omni, per se, & uniuersale.

Ponantur omnes termini potissimam demonstrationem ingredientes.

C A P. I I.

VT addiscentes finem, quæ summopere optant, facilius consequantur, aduer-
 tere debent, demonstrationem potissimam ex parte formæ, quæ syllogismus
 est, habere tres terminos, maiorem, scilicet, extremitatem, minorem, & medium
 terminum. uerum quia demonstratio est instrumentum, quod parit scientiam
 proprietatum, quæ speciebus insunt, scientiam uero essentia earum proprietatū **C**
 minime, nisi quatenus huiusmodi essentia ex demonstratione ipsa elicitur. hinc
 est, ut maior extremitas debeat esse propria passio, non passionis definitio
 essentialis, cuius rei ratio est, quia medium in potissima demonstratione est
 causalis definitio primi extremi, quare si essentialis definitio passionis per
 aliam eiusdem passionis causalem definitionem demonstraretur, necesse es-
 set, ut in maiori propositione prædicaretur essentialis definitio de causali, sed
 propositio, in qua prædicatur definitio de definitione, non est per se nec in
 primo, nec in secundo modo, nec in quarto reducibili uel ad primum,
 uel ad secundum; circa quos modos uersatur potissima demonstratio, er-
 go demonstratio illa, in qua concluditur essentialis definitio passionis de pas-
 sione per aliam eiusdem passionis causalem definitionem, non potest esse
 potissima, ut, gratia exempli, propter animal rationale est aptitudo homi-
 nis ad ridendum, sed risibilitas est propter animal rationale, ergo risibi- **D**
 litas est aptitudo hominis ad ridendum; huius demonstrationis maiorem

- A** propositionem, in qua prædicatur essentialis definitio de causali, non esse in primo modo, patet, quia in primo modo dicendi per se collocantur ea, quæ sunt de ratione dicente, hoc est hoc, quod non reperitur in maiore illa propositione, quia animal rationale nõ est proprie, uereq; aptitudo hominis ad ridendum, sed eius causa, & propter quid, quare sensus illius propositionis est, ut animal rationale sit causa, à qua fluit aptitudo hominis ad ridendum, præterea, in primo modo prædicatum est de quiditate subiecti, quod non reperitur in illa propositione, etiã si termini conuertantur, quia una definitio non est de quiditate alterius definitionis. non esse etiã in secundo modo manifestum est, quia animal rationale, quod est in ea subiectum, tantum abest, ut ponatur in essentiali definitione prædicati tanquam differentia, quod postulat secundus modus, ut potius definitionem illam non ingrediatur, quia essentialis (ut dictum est) non potest esse alia
- B** essentialis, sed utique propter quid, & causa, à qua essentialis illa emanat, sicuti est animal rationale respectu aptitudinis hominis ad ridendum. demum non esse in quarto modo reducibili uel ad primum, uel ad secundum, patet, quia nec prædicatum est de quiditate subiecti, ex quo nõ reducitur ad primum, nec subiectum est de quiditate prædicati, quapropter non reducitur ad secundum. Erit itaq; in quarto modo ut quartus contra nonnullorum sententiam asserentium, quartum modum non considerari in unica propositione; potissima igitur esse non potest demonstratio illa, in cuius maiori propositione prædicatur essentialis definitio de causali, sed tantum propter quid; quare maior extremitas in potissima demonstratione erit propria passio, minor uero erit illius passionis determinata species, non passio ipsa, de qua concludatur eius essentialis definitio per aliam eiusdem passionis causalem definitionem, quia (ut diximus) demonstratio illa non est potissima; medius autem terminus non potest esse nisi quiditatiua definitio minoris extremitatis, id est, subiecti, licet non sumatur ut quiditatiua subiecti definitio, sed ut causa efficiens non uera passionis, nam si propria passio habet ut sit à quiditatiua subiecti definitione, scireq; simpliciter ex Aristotele est rem per causam cognoscere, à qua res illa habet ut sit, medius terminus non potest esse nisi quiditatiua subiecti definitio, sumpta tamen ut causa efficiens non uera passionis, cui semper est annexa, ad differentiam causæ efficientis ueræ, quæ nõ semper comitatur effectum, ex quo patet, non esse ex mente philosophi eorum sententiam, qui dicunt, unam passionem per aliam potissima demonstratione ostendi posse, cum una non sit causa ut altera sit.

Ostenditur, omnes potissima demonstrationis propositiones habere prædicatum uniuersale, seu primum.

C A P. I I I.

- D** Constitutis potissimæ demonstrationis terminis, accipiamus loco exempli illam uulgatissimam, in qua concluditur, hominem risibilem esse propter

animal rationale, hoc pacto, animal rationale est risibile, homo est animal ratio- **A**
nale, ergo homo est risibilis. Omnes propositiones huius demonstrationis ha-
bent prædicatum primum, & uniuersale; dixi prædicatum primum, quia hæc di-
ctio (primum) non solum subiecto, sicuti (secundum quod ipsum) sed etiam præ-
dicato (quidquid dicant alii) accommodari potest, cum denotet prædicatum im-
mediatum, uel subiecti, uel causæ immediatione. Conclusionem illius demonstra-
tionis habere prædicatum primum primitate subiecti, non indiget probatione,
cum inter hominem, & risibile non cadat aliud subiectum medium, cui risibilitas
primo insit, sicuti manifestissimum est, eam non habere prædicatum primum pri-
mitate causæ, cum inter hominem, & risibile cadat causa media, uidelicet, animal
rationale, per quod risibilitas inest homini; est itaque conclusio illa mediata, &
immediata, mediata mediatione causæ, alioquin non posset demonstrari, immedia-
ta uero immediatione subiecti, aliter non haberet prædicatum uniuersale, quod **B**
præter nexum definitiuum requirit sui cum subiecto conuersionem, minore quo-
que, uidelicet, homo est animal rationale, habere prædicatum primum omni pri-
mitate clarum est, cum inter definitionem quiditatuam, & definitum nihil ca-
dat medii, idcirco habere prædicatum uniuersale. ultimo, maiorem proposi-
tionem habere & ipsam prædicatum primum primitate causæ compertissimum est,
cum inter animal rationale, & risibile non cadat alia causa media, à qua risibi-
litas habeat ut sit, & conseruetur. Cum itaque prædicatum primum, uel uniuers-
sale præter nexum definitiuum dicat semper adæquationem sui cum subiecto, col-
ligitur, prædicata prima, siue uniuersalia non esse nisi tria, uidelicet, totam defi-
nitionem, ultimã differentiã, & propriam speciei passionẽ, quoniam hæc solũ tria
sunt termini pares, & conuertibiles; colligitur etiam, potissimam demonstratio-
nem non reperiri nisi in terminis conuertibilibus.

C

*Nonnulla ponuntur notanda, quibus facilius cognosci possit
in quo modo dicendi per se prædicta demonstrationis
propositiones existant.*

C A P. I I I I.

OMnes propositiones iam dictæ demonstrationis esse per se non indiget pro-
batione, quia quod est uniuersale, est etiam per se, sed non è conuerso; mi-
hi tamen explicare placet in quo modo dicendi per se unaquaq; propositio repe-
riatur. pro cuius rei faciliiori intelligentia aduertendum esse duximus ex mente
philosophi in secundo Post: cap: nono, & in octauo Diuinorum tex: com: decia-
mo tertio, accidentia propria præter essentialẽ definitionem habere etiam cau-
sam extrinsecam, à qua ipsa, & eorum essentia emanant; ut, gratia exempli, essen-
tialis definitio risibilitatis constans ex genere, & differentia, est aptitudo homi- **D**
nis ad ridendum; aptitudo ad ridendum, quæ est forma risibilitatis, sumitur lo-

Aco generis, dictio uero illa (hominis) loco differentiae, quia accidentia propria distinguuntur per subiectum, cui inhaerent, hinc est, ut definitio proprietatum dicitur definitio per additamentum, quoniam datur per ea, quae sunt diuersorum generum, ut patet in praedicta definitione, in qua genus est accidens, & differentia substantia; causa uero extrinseca, a qua fluit essentialis haec definitio, est animal rationale. quare prolata huiusmodi definitio, uidelicet, aptitudo hominis ad ridendum una cum animali rationali, dicitur definitio essentialis cum causa, sine uero animali rationali, appellatur essentialis definitio sine causa, quod sane quidem non competit substantiis, quia illae praeter quiditatuam definitionem non habent aliam causam extrinsecam, a qua earum essentia oriatur, sed causae essentiae substantiarum sunt in ipsismet substantiis. Ex qua ratiocinatione elicitur, causam extrinsecam proprietatum non esse de earum essentia, sed solum essentiae causam, accipiendo essentiam proprie dictam, pro ut, scilicet, constat ex genere, & differentia proxima; si uero accipiatur essentia largo modo, pro ut amplectitur etiam causam, a qua fluit essentia proprie dicta, non est inconueniens, ut causa essentiae dicatur essentiae pars. Praeterea, aduertendum est, subiectum esse duplex, propositionis unum, alterum rei, uel inhaerentiae, subiectum propositionis est illud, de quo aliquid praedicatur, & hoc potest esse, uel solum forma, uel compositum ex materia, & forma; subiectum autem rei est, quod uere, & proprie subiicitur accidentibus, & proprietatibus, neque esse potest nisi compositum ex materia, & forma, quia subiectum rei, nimirum alicuius proprietatis, est quod ponitur in eius essentiali definitione ut differentia, sed subiectum, quod ponitur ut differentia in definitione essentiali proprietatum, est compositum ex materia, & forma, ut declarabimus, ergo subiectum rei non potest esse nisi compositum ex materia, & forma.

In quo modo dicendi per se reperiatur conclusio, & minor propositio praeposita demonstrationis.

C A P. V.

HIS ita constitutis, facile erit uidere in quo modo dicendi per se reponantur omnes propositiones praeposita demonstrationis; de conclusione, & minori propositione clare patet in quo modo dicendi per se contineantur, nam conclusio, uidelicet, homo est risibilis, est in secundo modo, quia subiectum propositionis, & rei ponitur in definitione praedicati, homo enim, cum de eo praedicetur risibile, est subiectum propositionis, est etiam subiectum rei, cum sit compositum ex materia, & forma, ac ponatur in essentiali definitione risibilitatis ut differentia, & propterea ut materia in qua, nam proprietates, quando definiuntur per additamentum, non possunt differentiae loco habere nisi materia, in qua sunt, cum per eam ab aliis distinguantur; sed materia, in qua sunt proprietates, est

subiectum compositum ex materia, & forma, sicuti est subiectum illius conclu- **A**
sionis, ergo subiectum, quod ponitur ut pars essentiae suarum proprietatum, de-
bet esse subiectum propositionis, & rei, non autem subiectum solum propo-
sitionis, quia non semper subiectum propositionis est de essentiali definitione prædica-
ti, ut inferius explicabitur. Ex quo elicitur, secundum modum dicendi per se fū-
dari in genere causae materialis in qua; dixi materiam in qua ad differentiam ma-
teriae ex qua, quae cum sit altera pars compositi, non est ens completum, & in
actu perfecto, sed potentia, nam compositū efficitur ex forma tanquam ex actu,
& ex tali materia tanquam ex potentia, quae quidem materia ex qua non pon-
tur in secundo modo dicendi per se, quia in huiusmodi materia non insunt pro-
prietates specificae, uerum si in aliquo modo debet collocari, non potest collo-
cari nisi in primo, non principaliter, quia in eo prædicata sunt formalia, sed con- **B**
sequenter, ueluti causa sine qua non potest forma subsistere, idest, ueluti uehicu-
lum deferens formam, licet Latini aliter sentiant, uolunt enim materiam ex qua
non secus, ac formam, esse in primo modo dicendi per se, cum ex eorum senten-
tia tota rei quiditas constet ex tali materia, & forma. quam opinionem philoso-
phi sententiae repugnare superiore libro capite duodecimo à nobis disputatum
fuit. cum explicatum sit in quo modo dicendi per se sit conclusio, uidentum est
in quo modo sit minor propositio, uidelicet, homo est animal rationale; dicimus,
eam esse in primo modo, quia prædicatum non solum est de quiditate subiecti,
sed est eius ipsamet quiditas, seu definitio quiditatiua; nec potest in alio modo re-
periri minor propositio potissimae demonstrationis, quia non demonstratur pro-
pria passio de subiecto in huiusmodi demonstratione nisi per eiusdem subiecti de-
finitionem, quae in primo modo primae figurae subiicitur in maiori propositione
passioni demonstrandae, & in minori de subiecto prædicatur; nec obstat minorem
aliquando reperiri in secundo modo, quando, scilicet, demonstratur passio de
subiecto per aliam eiusdem subiecti passionem, quia demonstratio illa non est po- **C**
tissima, ut suo loco declarabitur.

*In quo modo dicendi per se reperiatu maior propositio illius
potissima demonstrationis .*

C A P. V I.

CVM dixerimus in quo modo dicendi per se reperiatu conclusio, & minor
propositio illius uulgatissimae demonstrationis, quam loco exempli accipi-
mus, reliquum est, ut uideamus in quo modo sit maior propositio, nempe, ani-
mal rationale est risibile. non est in primo, tum quia prædicatum non est de qui-
ditate subiecti, tum quia etiam in illa propositione non ponitur uera causa for-
malis risibilitatis. non est in secundo, quia subiectum non est de essentia prædica- **D**
ti, nam animal rationale non est neq; genus, neq; differentia risibilitatis, non est

A etiam in tertio, quia in eo collocantur solum substantiæ primæ, quæ significant hoc aliquid, & de subiecto non prædicantur. Erit igitur propositio illa in quarto modo, in quo collocantur causæ externæ, uidelicet, efficiens, & finalis, nam animal rationale quatenus est extra risibilitatem, & illam efficit, dicitur eius causa efficiens, dicitur etiam causa finalis, quia risibilitas reducitur ad animal rationale, tanquam perfectibile ad suum perfectiuum. cum itaq; animal rationale respectu risibilitatis sit efficiens, & finalis. causa, sequitur, propositionem illam esse per se in quarto modo, qui reduci potest ad primum, & secundum.

Nonnullorum sententia, quæ etiam communis est, circa maiorem propositionem, ut sit in secundo, non in quarto modo dicendi per se.

B

CAP. VII.

EX altera parte nonnulli communem opinionem sequentes, asserunt, maiorem propositionem esse per se semper secundo modo, nec minus, quam conclusionem. ut autem hoc facilius declarent, inquirunt, esse in memoriam ea omnia reuocanda, quæ dixerunt de duplici emanatione accidentis proprii à subiecto, nempe, tanquam à materia externa, in qua recipitur, & tanquam à causa, à qua producitur, quam utranque emanationem constituere prædicationem per se secundi modi aduersus Diuum Thomam demonstrarunt. dicunt igitur in omni propositione per se secundi modi esse utranque emanationem, sed alteram tantum expressam, alteram uero implicitam, & occultam, utraque enim simul in eadem propositione exprimi non potest, quoniam uterque propositionis terminus unus esse debet, non duplex; cum itaque tam conclusio demonstrationis, quam propositio maior sit per se secundo modo, inter eas hoc interest, quòd, scilicet, in conclusione exprimatür pendentia accidentis à subiecto tanquam à materia recipiente, at pendentia eiusdem accidentis à causa manet implicita, atq; recondita; dum enim dicimus, homo est risibilis, exprimitur homo, in quo tanquam in materia externa recipitur risibilitas, causa non exprimitur, adest tamen, quia hominis appellatione comprehenditur, cum in homine insit, siue ea sit propria hominis forma, siue alterum accidens hominis proprium, hæc igitur pendentia ibi est uirtute quadam, & implicita, non actu, & expressa. contra uero in propositione maiori se res habet, in ea namq; exprimitur pendentia accidentis à causa, siquidem nomen causæ exprimitur; altera uero pendentia ut à subiecto non exprimitur, sed tamen implicite, & uirtute quadam significatur; dum enim dicimus, rationale est risibile, rationalitatem exprimimus, quæ est causa risibilitatis, hominem autem non exprimimus actu, is tamen potestate, & implicite subiecti intelligitur, ideo postea in minore actu subiungitur, dum dicitur, at homo est rationalis;

rationalis; propterea non esse ignorandum, inquit, quod, quando dicimus, rationale est risibile, non dicimus, accidens illud inesse in sua causa, risibilitatem, scilicet, in rationalitate, sed in subiecto, quod ibi uirtute comprehenditur, ideo uocibus utimur significantibus non abstracta, sed concreta, non enim rationalitas est risibilitas, sed rationale est risibile. Et huius propositionis sensus nullus alius est, quatenus hic, cui subiecto inest rationalitas, eidem inest risibilitas, subiectum igitur in propositione maiori est homo potestate significatus, in conclusione uero idem homo actu expressus.

Hæc opinio, quæ communis est, impugnatur.

C O N T R A P. V I I I .

HAEC opinio, licet sit communis, non uidetur mihi undequaquam tuta, quare, cum philosophandi uia nemini sit interclusa, ueritatis amore ductus non uerborum eam, quantum in me erit, hunc in modum impugnare; nemo sanæ mentis est, qui non intelligat, rationale significare formam hominis, & denotare materiam, uidelicet, carnes, & ossa, sed queritur pro quo intelligatur rationale in illa propositione, uidelicet, rationale est risibile, uel solum pro efficiente absque materia, id est, pro forma hominis, quæ risibilitatis est causa efficiens, uel pro efficiente in materia, id est, pro homine composito ex materia, & forma; si responderent, illud intelligi pro composito ex materia, & forma, multa sequerentur absurda, & primo, minorem potissimam demonstrationis non esse per se, nam si rationale in subiecto maioris intelligeretur pro homine composito ex materia, & forma, intelligeretur etiam pro eodem in prædicato minoris, alioquin medium non esset idem in utraque propositione, atque ideo ratio esset in quatuor terminis; si itaque in ambabus propositionibus intelligeretur pro eodem, ergo dicere in minori, homo est rationalis, esset perinde, ac dicere, homo est homo, quæ propositio, licet sit uerissima, non est per se eo modo, quo determinatum est per se ex mente philosophi in primo posteriorum contextu nono. præterea, concelsa huiusmodi sententiæ, medium non esset extra essentiam passionis demonstrandæ contra Auerroem in secundo posteriorum commentariorum trigesimo octauo, & contra se ipsos, asserunt enim alibi, omnem causam efficientem, quæcunque illa fuerit, uel interna, uel externa, esse extra essentiam effectus, deducitur consequentia, si rationale, quod pro medio sumitur, idem esset, quod homo, & homo est pars essentiae risibilitatis demonstrandæ, quia in eius definitione ponitur ut differentia, rationale quoque esset pars essentiae eiusdem risibilitatis, ergo medium non esset extra essentiam passionis demonstrandæ. Ultimo sequeretur, quando definimus risibilitatem per hominem, dum dicimus, risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum, ut perinde esset, ac si diceretur, risibilitas est aptitudo rationalis ad ridendum, ergo sub essentiali risibilitatis definitione adderetur eius causa, alioquin fieret nugatio in tota risibilitatis definitione, quoniam idem bis repeteretur, dicere enim cogeremur, risibilitas est aptitudo rationalis ad ridendum.

- A** propter rationale, seu, risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum propter hominem. Si uero responderent, ibi rationale intelligi solum pro efficiente abque materia, contra eorum determinationem maior propositio non esset, sicut conclusio, in secundo modo dicendi per se, quoniam in secundo modo, non secus ac in primo, prædicatum debet inesse subiecto, quæ conditio non reperitur in ea propositione, rationale est risibile, quia ex eorum sententia neutrum alteri inest. cum itaq; rationale, seu animal rationale, licet de notet materiam, intelligatur in maiori propositione solum pro causa efficiente, quoniam de eo secundum huiusmodi significatum prædicatur risibile; melius fortasse erit dicere, maiorem illam propositionem esse in quarto modo dicendi per se, qui huiusmodi causam, & finalem postulat, pro ut tamen reducibilis est ad secundum. quomodo autem ad modum illum reducatur, declaro, & declaratio sumitur ex iis, quæ superius in quarto capite notauimus, si enim risibilitatis ratio sumatur proprie, id est, sine causa, propositio illa maior, quæ est animal rationale est risibile, seu, rationale est risibile, non est per se in secundo modo, quia rationale non est neq; genus, neq; differentia risibilitatis, & propterea non est de eius propria ratione; uerum si eiusdem risibilitatis ratio accipiatur largo modo, pro aggregato, scilicet, ex uera essentia, & eius causa, tunc illa propositio est in secundo modo dicendi per se, quia eius subiectum est de ratione prædicati, non tamen ita proprie, sicuti conclusio, propterea quod subiectum conclusionis est compositum ex materia, & forma, atq; ideo est subiectum propositionis, & rei, seu inhaerentia, & pars essentialis rationis prædicati, cum sit eius differentia, cui quidem subiecto uere passio dicitur inesse; subiectum autem illius maioris est solum subiectum propositionis, cui sit forma ratione hominis, & causa efficiens non uera, quæ sapit naturam formæ ratione risibilitatis, in cuius integrâ definitione ponitur: ut pars, pro ut, scilicet, est propter quid, & causa efficiens, à qua risibilitas, essentialisq; eius ratio fluit, & tali subiecto non inest proprie prædicatum, quæ conditio, uidelicet, prædicatum inesse subiecto, requiritur ad uerum secundum modum dicendi per se; sed dicitur ei inesse, quatenus ab eo emanat, & hac de causa maior propositio non est proprie in secundo modo, sed ad illum reducibilis, nam ad eum reducitur quæritus modus, quando demonstratur propria passio de subiecto, ad primum uero modum, quando demonstratur essentialis passionis definitio de ipsa passione, tunc mirum, aptitudo hominis ad ridendum de risibilitate per animal rationale huic in modum, propter animal rationale est aptitudo hominis ad ridendum, sed risibilitas est propter animal rationale, ergo risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum. in hac demonstratione, licet potissima non sit, ut in superioribus demonstratum fuit, minor propositio est in primo modo, sicuti & conclusio; cum animal rationale, quod est prædicatum illius propositionis, sit de ratione risibilitatis, quæ subiectum est, si accipiatur tota ratio, id est, ratio cum causa, animal enim rationale est causa essentialis risibilitatis: cum itaq; in quarto modo, sicuti in primo, & in secundo, fiât propositiones, necesse est, ut causa externa sit uel prædicatū, uel subiectū; si fuerit prædicatū, tunc quartus modus, concurrens cum primo,

sicuti enim in primo modo prædicatum ponitur in definitione subiecti, ita etiã **A**
 in quarto, qui tamen ab eo distinguitur, quoniam prædicatum in primo modo
 uel est quidditas subiecti, ut, homo est animal rationale, uel pars quidditatis, ut, ho-
 mo est animal, & homo est rationalis; in quarto uero prædicatum est semper ex
 tra essentialem subiecti rationem proprie acceptam, ut patet in illa proposi-
 tione; uidelicet, risibilitas est animal rationale, seu, risibilitas est propter animal ra-
 tionale, neque enim animal rationale est essentialis ratio risibilitatis, neq; pars
 eius, sed causa, à qua risibilitas, & eius essentia ortum ducunt; si autem causa illa
 externa fuerit subiectum, ut uidere est in illa propositione, animal rationale est ri-
 sibile, conuenit tunc quartus modus cum secundo, quia sicuti in secundo modo
 ponitur subiectum in definitione prædicati, ut, homo in definitione risibilitatis,
 ita in quarto animal rationale ponitur in eiusdem risibilitatis definitione;
 differt tamen quartus à secundo, quoniam in secundo modo subiectum su-
 mitur pro composito ex materia, & forma, idest, pro materia in qua, &
 est pars essentia prædicati, in quarto autem sumitur solum pro efficiente **B**
 absque materia, & est extra essentialem prædicati definitionem. de sensu
 uero earum propositionum, rationale est risibile, & è conuerso, risibile est
 rationale, ut, scilicet, in quo subiecto inest rationalitas, in eodem inest risibilitas,
 & in quo subiecto inest risibilitas, in eodem inest rationalitas, quia neutrum re-
 uera alteri inest, sed utrunque alicui tertio, dubia res est, nam posita ueritate hu-
 ius dicti, sequeretur primo, risibilitatem non inesse subiecto actu existenti, quod
 est contra naturam accidentis; deducitur consequentia, rationalitas inest subie-
 cto materiali, ut ex ea, & huiusmodi materiali subiecto fiat compositum, at per
 eos in quo subiecto inest rationalitas, in eodẽ inest risibilitas, ergo risibilitas nõ in-
 esset subiecto existenti in actu specifico, & pfecto, sed subiecto materiali, atq; ideo
 non esset prædicatũ in secundo modo; secundo, & ultimo sequeretur, rationalita-
 tem esse accidens, quod est absurdum, nam licet rationalitas sit qualitas, non est
 pure qualitas, sed qualitas substantialis; probatur consequentia, risibilitas, cum
 fluat à forma hominis, non potest homini inesse nisi pro ut est in actu specifico, &
 pfecto, sed per eos in quo subiecto inest risibilitas, in eodem inest rationalitas, **C**
 ergo rationalitas inesset homini existenti in actu specifico, & pfecto, ergo esset
 accidens, quoniam quæ adueniunt enti in actu specifico, & pfecto existenti, acci-
 dentia sunt. Eius igitur propositionis, rationale est risibile, sensus (nisi fallor) ap-
 tior erit, ut, scilicet, rationalitas sit causa risibilitatis; eius autem, risibile est ratio
 nale, ut risibilitas proueniat à rationalitate tanquam à sua causa effici-
 ente sibi coniuncta sub qualibet temporis differentia; omnes
 itaq; propositiones illæ sunt ueræ causaliter, & sunt
 in quarto modo dicendi per se, qui ad
 primum, & secundum (ut
 diximus) reduci
 bilis est.

D

P 2

A *Ex sententia nonnullorum Aristotelis artificium declaratur circa quartum modum dicendi per se.*

C A P. IX.

LICE, T quartus modus potissimæ demonstrationi sit utilis, quia tamen est hoc ex accidenti, id est, raro, nam raro euenit, ut causa efficiens, quæ collocatur in quarto modo, cum effectu reciproctur, & posita ponat, atq; ablata auferat, sicuti se habet terræ obiectio cum lunæ defectu, hinc fit, ut nonnulli affirmant, quartum modum ab Aristotele omisum fuisse in modorum numeratione, quam fecit in decimo contextu secundum sectionem ueterem, quoniam in Disciplinis nulla ratio habenda est eorum, quæ ex accidenti sunt, & raro eueniunt, asserunt tamen, Aristotelis artificium expendentes, non omnino ab eo neglectum fuisse; siquidem in quarto capite primi libri Posteriorum postquam modos omnes dicendi per se, & per accidens enumerauerat, docet, duos priores habere necessarium terminorum connexum, de quarto nihil dicit; in sexto etiam capite probans, principia demonstrationis esse per se, ac necessaria, eos tantum duos modos considerat, ut in ea parte legere possumus, quæ incipiens à contextu quadragesimo quarto desinit in quinquagesimum sextum secundum sectionem Auerrois, in quo conclusionem faciens omnium, quæ dixerat, inquit (per se igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse,) quibus uerbis significat se loqui de illis tantum prædicatis, quæ insunt in subiectis, non de disiunctis, proinde de duobus tantum prioribus modis, non de quarto, itaque Aristoteles pro illa tantum demonstratione regulas ibi tradit, quæ sit per internas causas, non de illa, quæ fit per externas, quoniam raro contingit, ut causa externa ad demonstrationem utilis sit; uoluit tamen demonstrationem per causas externas reducendam esse sub regulas, & præcepta eius, quæ sit per causas internas, idq; ab Aristotele notatum, atq; præceptum fuisse primi illi animaduertent, & est (inquiunt) magnum philosophi artificium nemini cognitum; locus, in quo id testatum reliquit Aristoteles, est particula sexagesima quinta secundum Auerrois partitionem primi libri posteriorum, ubi loquitur de scientia, ac demonstratione eorum, quæ sæpe fiunt, cum enim in præcedente eius libri parte potissimæ demonstrationis condiciones docuisset, & eas tantum demonstrationes, quæ ex internis causis fiunt, respexisset, in his enim locum habent duo soli priores modi dicendi per se; postea uidens facile euenturum esse, ut eas, quæ per externas causas fiunt, à genere demonstrationis repelleremus, admonere nos uoluit, eas quoq; esse ueras demonstrationes, earumq; principia, si recte considerentur, esse necessaria non minus, quam illa, quæ in aliis demonstrationibus assumuntur.

D

Impugnantur ea, quæ in superiore cap. dicta sunt.

CAP. X.

CVM in superioribus satis superq̄ probatum fuerit, quartum modum dicendi per se secundum partem, non secundum suum totum ambitum ingredi potissimam demonstrationem; non solum falsum remanet, ut nec in decimo, nec in decimo quinto contextibus de quarto modo nihil dicat, sed etiam uidetur funditus ruere illud philosophi artificium super contextum vigesimum secundum iuxta ueterem sectionem, ubi Aristoteles ait, (eorum autem, quæ sæpe fiunt, sunt demonstrationes, & quæ sequuntur,) præcipue si consideretur ibi eius intentio, quæ ex communi omnium consensu est, ut respondeat cuidam tacitæ obiectioni; cum enim in præcedenti parte, eo quia principia potissimæ demonstrationis debent esse uniuersalia, seu necessaria necessitate essentiali, dixerit, non licere demonstratiue transcendere de genere in genus, esseq̄ demonstrationem æternorum, & perpetuorum; posset aliquis latenter hunc in modum instare, eorum, quæ sæpe fiunt, demonstrationes, & scientiæ sunt, ergo non semper æternorum sunt demonstrationes, & scientiæ, quæ enim sæpe fiunt, perpetua non sunt. quare uidens philosophus huiuscemodi instantiam, ei respondet, sub demonstrationem, ac scientiam cadere ea, quæ sæpe fiunt, ut Lunæ defectus, & huius generis alia, non ea ratione, qua sæpe, sed qua semper modo quodam sunt; non enim huius particularis defectus demonstrationes, & scientiæ sunt, sed eius, qui uniuersalis est. hæc uidetur esse causa, quæ ubi motus fuit Aristoteles ad asserendum, eorum, quæ extra subiectum sunt, esse demonstrationes, & scientias, non ea, quam illi posuerunt, ut, scilicet, admoneret nos utilitatē quarti modi dicendi per se, quem prius despexerat, falsum enim est, illum prius fuisse despectum, cum ea, quæ in decimo, & in decimo quinto contextibus dixit Aristoteles, non solum primo, & secundo modo, sed etiam quarto ad utrumq; re-
C
ducibili possint accommodari, quando, scilicet, demonstrationes fiunt ex causa efficiente non uera, quæ est effectui semper annexa, & propterea cum eo nexum habet necessarium, ut patet de terræ interpositione ratione Lunæ defectus, sed admittamus nunc, eam esse causam, quam illi posuerunt, uelleq̄ Aristotelem eorum, quæ sæpe fiunt, esse demonstrationes, & scientias, unde quæso colligere possumus, demonstrationem de Lunæ defectu per terræ obiectionem esse potissimam? Si dicant, eo quia facit ut sciatur per causam, propter quam defectus est, quod illius est causa, & non contingere aliter se habere; tunc inferam, ergo principia huiuscemodi demonstrationis (ut ipsi quoq̄ fatentur) erunt necessaria necessitate essentiali, non secus ac principia demonstrationū, quæ ex internis causis fiunt, ergo in illa, sicuti in his, medium tertio, & primum medio inierit per se, cum ex eodem fundamento corollarium hoc inferatur, à quo tam externæ, quam inter-
D
næ causæ necessitatem essentialem habent, ex definitione, scilicet, ipsius scire simpliciter, quod tamen illi negant, asserentes, philosophum in calce decimi noni cō-

A textus, quando ait, (Per se igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse,) de illis tantum prædicatis, quæ insunt in subiectis, non de disiunctis loqui, quæ interpretatio uoluntaria est, nam posita huius interpretationis ueritate, non omnia principia demonstrationis de Lunæ defectu essent necessaria necessitate essentiali, cum minor illius demonstrationis ex eorum sententia paulo infra non sit per se ullo modo, non erit igitur uniuersalis, atq; ideo necessaria necessitate essentiali, quare potissima non erit contra eorum opinionem demonstratio illa de eclipsi Lunæ, cum de natura potissimæ demonstrationis sit habere propositiones necessarias necessitate excludente omnem contingentiam.

Ex aliorum sententia accidentium à duabus causis emanantium necessitas declaratur per comparisonem causa externa cum interna.

CAP. XI.

Arbitrantes nonnulli accidentibus, tum à subiecto, in quo inhaerent, tum à causa, à qua producuntur, emanantibus, ut uidere est de Lunæ defectu, & huiusmodi aliis, causam effectricem, non subiectum, existendi necessitatem inducere, ut id, quod dicunt, facilius intelligatur, conferunt accidentia hæc cum illis, quæ ab interna causa fluunt, sic enim manifestior fiet eorum necessitas. dictum ab illis est, accidens proprium pendere à subiecto tanquam à duplici causa, uidelicet, ut à materia externa, & ut ab efficiente per emanationem, ueluti risibile ab homine, quia latet in homine causa effectrix risibilitatis, quæ est ipsa hominis forma; igitur si fieri posset, ut hæc duæ causæ risibilitatis à se inuicem separarentur, & esset in homine risibilitas, in quo rationalitas non inesset, necessarium non esset, hominem risibilem esse, sed posset non esse risibilis, quia respectus, quæ habet homo ad risibilitatem, est respectus subiecti recipientis, & potentia passiuæ, quæ dicitur esse potentia æque respiciens utrunque oppositum; homo itaq; quatenus est materia, & subiectum risibilitatis, nullam illi accidenti infert existendi necessitatem, sed tam habere, quam non habere illam potest, quoniam igitur seiuncta causa effectrice non est necessarium hominem esse risibilem, si absque illa risibilis esse posset, ea sola est, quæ illi accidenti ut in homine insit necessitatem imponit; ideo risibilitas necessaria est homini non propter pendentiam ab eo ut à materia recipiente, sed propter pendentiam à causa sua effectrice, quæ eidem subiecto insita est. simili ratione in accidentibus, quorum causa effectrix externa est, si eam mente cum subiecto accidentis coniungamus, accidens semper inest non minus, quam illud, quod causam internam habet, & hac ratione eius inhaerentia fit necessaria propter uim causæ efficientis; pendent enim hæc quoque accidentia & à subiecto tanquam materia, & à causa producente; at in eo differunt, quia

subiectum, & causa producens non sunt coniuncta, ut in illis, sed distincta; itaque **A**
 si subiectum non accipiamus solum, ac nudum, sed unitum uirtute causae efficien-
 tis, accidentia illa sunt ei necessaria; ut Lunam si consideremus cum obiectione
 terrae, necesse est in ea fieri eclipsim, sed non est necessarium dum solum Lunam
 respicimus. ergo accidentia haec, quae ratione subiecti non semper sunt, semper ta-
 men sunt habita ratione causae, quia certam causam necessario consequuntur.
 Ex his autem sumitur facilis interpretatio quorundam uerborum Aristotelis in
 primo capite secundi libri Posteriorum; quae licet à Graecis optime declarentur,
 multis tamen negotium facessunt; loquens ibi Aristoteles de quaestione illa cō-
 plexa, quae uocatur propter quid, dicit, per eam quæri causam eorum, quae per
 se, uel per accidens insunt alicui; uidetur itaque illa, quae per accidens prædican-
 tur, ad demonstrationem admittere, quod quidem nulla ratione uidetur esse cō-
 cedendum; Graeci sic interpretantur, per se insunt, ut in homine risibilitas, per
 accidens uero, ut eclipsis in Luna; est enim ex accidenti dum solum Lunae ratio
 habetur, attamen est per se adhibita causae externae consideratione, per se (inquā) **B**
 secundo modo, quia in definitione eclipsis ponitur Luna, at non poneretur, si nul-
 la esset extra Lunam causa, quae Lunam cogeret obscurari, causa namque exte-
 rna facit eclipsim necessario, & per se in Luna inesse. Est autem aduertendum, ne
 propter ambiguitatem in difficultates labamur, duo esse genera eorum, quae nō
 semper fiunt, ideoque ex accidenti fieri dicuntur; illa enim, quae casu eueniunt, ex
 accidenti sunt, & sub scientiam, ac demonstrationem non cadunt, quoniam raro
 fiunt non solum habita ratione subiecti, sed etiam habita ratione causae, nullam
 enim certam causam necessario consequuntur, quia fiunt praeter intentionem cau-
 sae efficientis, quae per se aliud quidpiam efficere uolebat; eclipsis autem raro fit,
 & sub scientiam cadit, quia ratione tantum subiecti raro fit, sed semper ratione
 causae eorum igitur, quae raro, & ex accidenti fiunt, alia sub scientiam cadunt,
 alia non cadunt.

Impugnatur ea, quae modo notata sunt.

C A P. XII.

EX impossibili illa suppositione, ut per comparationem causae externae cum
 interna declarare possent necessitatem eorum accidentium, quae extra subie-
 ctum sunt, tantum abest, ut propositum assequantur, ut potius oporteat eos op-
 positum colligere. Sed antequam id ostendamus, aduertendum esse duximus,
 alio pacto ferrem habere, quando aptitudo, & quando actus de subiecto demon-
 stratur; in aptitudine enim demonstranda sumitur solum forma subiecti, quia ab
 illa tantum fluit tanquam à causa efficiente, non ab obiecto extra, ut patet quan-
 do demonstratur risibile de homine per animal rationale, hunc in modum; omne
 animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo **D**
 est risibilis; nec nō quando demonstratur eclipsibile de Luna per ipsum recipere

- A** lumen à sole, eius diametraliter opponi, hac ratione, omne sydus recipiens lumen à sole, & cum sole ita se habens, ut possit ei diametraliter opponi, est eclipsabile, Luna est sydus recipiens lumen à sole, & cum sole ita se habens, ut possit ei diametraliter opponi, ergo Luna est eclipsabilis. in actu autem demonstrando concurrunt natura subiecti, & obiectum extra, quoniam ab illis emanat, ut uide re est de eclipsi Lunæ, quæ partim fluit à natura Lunæ, quatenus, scilicet, Luna est nata apta recipere lumen à sole, eius diametraliter opponi, partim uero ab obiecto extra, nimirum, à terræ interpositione, per quæ omnia eclipsis demonstratur hoc pacto, omne sydus recipiens lumen à sole, & cum sole ita se habens, ut diametraliter terra inter se, & solem intercitat, eclipsatur, sed luna est sydus recipiens lumen à sole, & cum sole ita se habens, ut diametraliter terra inter se, & solem intercitat, ergo Luna eclipsatur, qualibet enim ex illis causis remoueat, altera manente, tollitur eclipsis. hoc posito, ostendimus, solam terræ interpositionem non esse causam sufficientem ad Lunæ eclipsim demonstrandam; quemadmodum enim, ex eo quod, remota ab homine rationalitate, non est necessarium, hominem esse, uisibilem, inferunt, solam causam efficientem, quæ est animal rationale, uisibilitati ut in homine insit necessitatem imponere, ita, ex eo quod, remoto à Luna ut recipiat lumen à sole, eius diametraliter opponatur, non est necessarium, Lunam eclipsari, licet inter eam, & solem terra interponatur, non potest aliud inferri, nisi Lunæ naturam, & obiectum extra, terræ (inquam) interpositionem necessitatem eclipsi imponere, ut in Luna insit, ergo insufficientis est solæ terræ interpositio ad demonstrandam Lunæ eclipsim, cum demonstrabile debeat per omnes illas causas demonstrari, à quibus fluit, sicut itaque non est necessarium in Luna fieri eclipsim, dum solam Lunam respicimus absque terræ interpositione, (nō dico solam Lunam, id est, solam Lunæ materiam absque eius natura, quia hoc pacto sumptum subiectum non efficit secundum modum dicendi per se, ut disputatum fuit in præcedente libro capite decimo quinto, sed solam Lunæ naturam absque obiecto extra) ita non est necessarium in Luna fieri eclipsim, dum solam causam externam, nempe, terræ interpositionem respicimus absque Lunæ natura. Sed contra determinationem nostram posset aliquis & optime instare philosophi auctoritate in octavo libro Diuinarum contextu decimo tertio, ubi ponens eclipsis rationem sine causa, ait, eclipsis est priuatio luminis; si uero addatur, à terræ in medio interposita, inquit, hæc est ratio cum causa. Si itaque alla præter terræ interpositionem esset eclipsis causa efficiens, diminutus fuisset Aristoteles in enumeratione efficientium eclipsis causarum, pro responsione ad instantiam aduertendum est, in actu aliquo demonstrando non omnes causas concurrentes ad eius demonstrationem esse in genere cause efficientis, sed solam obiectum extra, subiectum uero dispositum ad huiusmodi actum recipiendum, cum sit actu existens, atque ideo materiam in qua, reduci ad genus cause materialis, agens enim debet agere in passum, id est, in subiectam materiam eodem dispositam, hoc posito, dicimus, terræ interpositionem esse causam eclipsis in genere cause efficientis, sed ea sola non est sufficientis ad ipsam demonstrandam, cum eclipsis

plis non solum à causa extrinseca, nempe, à terræ interpositione, quæ eius effe-
 ctrix est, sed etiam à Luna producatum tanquam subiecto disposito ad ipsius
 eclipsis receptionem. quando igitur loco citato ait Aristoteles, (si uero addatur, **A**
 à terra in medio interposita, hæc est ratio cum causa,) intelligit de causa effi-
 ciente, in quo genere causæ constituendo non est diminutus, cum terræ inter-
 positio in genere causæ efficientis sit adæquata causa eclipsis Lunæ, sed ipsa so-
 la non est causa sufficiens ad ostendendum eclipsim inesse Lunæ, quia præter ter-
 ræ interpositionem requiritur etiam Lunam esse modo prædicto dispositam ad
 eclipsis receptionem, si enim Luna non à sole, sed de se lumen haberet, à terra
 interposita minime prohiberetur lumen illud, neque etiam prohiberetur, con-
 cesso eam à sole lumen recipere, si ei diametraliter non posset opponi. Ex quo
 clare patet, demonstrationem de eclipsi Lunæ per solam terræ interpositionem
 non esse potissimam, cum sit constructa per causam non sufficientem. Quod at-
 tinet ad uerba philosophi in secundo Posteriorum capite primo, ea non uidentur
 suscipere expositionem, quam ponunt, per illa .n., quæ insunt p se intelligit A-
 ristoteles ea, quæ insunt sèper, ut risibile in homine, per illa uero, quæ insunt per
 accidens, intelligit ea, quæ insunt raro, ut eclipsis in Luna; sed dato, philosophum **B**
 accipere (per se) ut sonat uox, & (per accidens) pro ut contradistinguitur à
 per se, concedimus, habita solum materiæ Lunæ consideratione absq; eius na-
 tura, eclipsim inesse ei per accidens, non per se in secundo modo, quia secun-
 dus modus fundatur in materia in qua, quæ est subiectum actu existens, compo-
 situm ex materia, & forma; negamus tamen eclipsim esse in Luna per se in se-
 cundo modo adhibita causæ externæ consideratione, quia per eam Luna non
 est actu Luna, & propterea non est materia in qua ad secundum modum re-
 quisita, sed utique adhibita Lunæ natura, per quam Luna est actu Luna, &
 subiectum requisitum (ut diximus) ad secundum modum dicendi per se absq;
 terræ interpositionis consideratione. demum circa illa duo genera eorum, quæ
 non semper fiunt, quando dicunt, eclipsim raro fieri, & sub scientiam cadere,
 quia ratione tantum subiecti raro fit, sed semper ratione causæ; dictum hoc quo
 ad utranque partem patitur difficultatem, & primo quo ad primam, quia non **C**
 raro, sed nunquam fit eclipsis habita solum ratione subiecti, siue illud
 sit materia absque forma, siue compositum ex materia, & forma,
 cum eclipsis, eo quia actus est, non solum à natura subie-
 cti, sed etiam à terræ interpositione fluat tanquam ab
 obiecto extra. Secundo, & ultimo quo ad se-
 cundam, quia per causam intelligunt ter-
 ræ interpositionem absque Lunæ na-
 tura, quod non admodum
 cum ueritate conuenis
 re disputatum
 est.

D

Q

A *Ex aliorum sententia quomodo demonstrationis facta per causam externam propositiones, & conclusio sint per se.*

C A P. X I I I.

- A** Sferentes, demonstrationem, quæ tam per externam, quàm per internam causam fit, potissimam esse, declaratis his, quæ ad demonstrationem per causam internam spectare uidebantur, explicare nituntur quomodo in demonstratione per causam externam, nimirum, quando demonstratur eclipsis de Luna per terræ interpositionem, propositiones, & conclusio sint per se. uerum ut id facilius perficerent, duobus modis demonstrationem illam formandam esse existimant, primo sic, Quod prohibetur radiis solaribus à terra obiecta, id obscuratur; atqui Luna prohibetur radiis solaribus à terra obiecta, Luna igitur obscuratur;
- B** Secundo autem modo hac ratione, illud, inter quod, & solem terra interponitur, obscuratur, at inter Lunam, & solem terra interponitur, ergo Luna obscuratur. sed utcūque formetur demōstratio, non facit fidē, nisi tanquā notum supponamus, Lunæ lumen à radiis solaribus effici. de maiori propositione, ac prædicatū demonstrationū cōclusionē clarū est in quo modo per se sint; conclusio .n. secū dū Aristotelis præcepta est in secundo modo dicendi per se, cum subiectū, cui prædicatum inest, in eiusdē prædicati definitione ponatur; maior uero est in quarto modo, cum ibi sit posita causa externa, quæ idonea est ad demonstrationem, quoniam adepta est secundi modi conditionem, habet enim subiectum, quod in prædicati definitionē accipitur. de minori autem propositione quomodo sit per se non est facile demonstrare, nam in ea prædicatur de Luna interpositio terræ, seu impedimentum factum à terra interposita, quorum terminorū neuter alterius causa est. multi ad hoc multa dicunt, sed relictis aliorū responsionibus, eā omnium
- C** tutissimā esse cēsēt, ut asseuerent, minorē illā propositionē nullo modo esse per se; quod dicunt non esse ita absurdum, ut uideatur, si naturam demonstrationis, finemq; spectemus, & uerba philosophi recte, ac profunde perpendamus; finis demonstrationis nō alius est, quàm perfecta propositi accidentis cognitio, nā cognitio subiecti p demonstrationē non quæritur, similiter neq; cognitio medii, sed, & subiectum, & medium ante demonstrationem cognita supponuntur; tota igitur uis demonstrationis ad affectionem quæsitā dirigitur; proinde ea sola in demonstrando attendēda sunt, quæ ad ipsius affectionis plenā scientiam requiruntur; hæc cum multa sint, duobus tamen præceptis omnia perstringi possunt, cum .n. affectio pendeat tum à subiecto, tum à causa, quod ad subiectum attinet, uult demonstrari de proprio subiecto, cui primo inest, non de aliquo alio, ut risibile de homine, non de animali, & tres anguli æquales duobus rectis de triangulo, non de æquilatero, neque de figura; quod uero attinet ad causam, uult demonstrari per causam proximam, & sibi æquatam, qua una posita, ponitur, & qua ablata, aufertur, non per causam aliquam communem, & remotam. hæc

duo si adsint, non est dubitandum, potissimam, ac præstantissimam eam demon-^A
strationem esse, cum de re proposita nulla potior extrui queat; hoc autem dum
dicimus, asserimus in demonstratione summe essentiali connexionem esse debere
affectionis tum cū medio, p̄ quod demonstratur, tum cū subiecto, de quo demon-
stratur; medii uero cum subiecto non est necessarius talis essentialis connexus, ne
que requiritur ut alterū alterius causa sit, cū neq; subiectum propter mediū, ne
que mediū propter subiectū in demonstratione sumatur, sed utrunque propter
affectionē. Hæc omnia ita uera sūt, ut ex ipsius rei inspectione omnibus nota esse
deberent, si temporibus nostris philosophos haberemus, qui rerum naturas per-
scrutādo philosopharētur, nec solū uerbis Aristotelis addidit, eaq; sapius perperā
intelligētes, ad ea res ipsas accommodare soliti essent, nil aliud quærentes, quā
quid dicat Aristoteles, neque aliunde, quā ex ipsius uerbis argumēta ad oīum
cognitionē, & cōprobationē sumētes, hāc suā rationē cōfirmant Aristotelis au-
toritate in secūdo Posteriorū, ubi sæpe dicit, potissimā eē eā demōstrationē, qua
eclipsis de Luna demonstratur p̄ obiectionē terræ, licet propositio minor in ea ^B
demōstratione nō possit ullo modo eē p̄ se. nec obstant uerba Aristotelis in par-
ticula illa quinquagesima sexta primi libri Posteriorū dicētis, & mediū tertio, &
primū medio p̄ se in eē oportere; siquidē loquitur ibi de illa demōstratione, quæ
per internā causā fit, in ea. n. necesse est, ut mediū uel sit forma subiecti, uel eius
proprietas, proinde ut minor sit p̄ se aut primo, aut secūdo modo; secus autē ē in
ea demōstratione, quæ fit p̄ externā causā, quā si sub ea præcepta reducere uolu-
mus, satis est si sub iis eo modo comprehendatur, quo comprehendendi potest, &
ex saltē participet, quæ ad potissime demonstrandum omnino necessaria sunt.

Qua in superiori capite dicta sunt magna ex parte consulantur.

C. A. P. XIII.

Nulla potest dari potissima demonstratio (sue fiat illa per externam, siue per
internam causam) quæ non habeat omnes propositiones per se; quod si pro ^C
batū fuerit, non solum aliis, sed etiam ipsismet absurda fortasse uidebitur respō-
sio illa, quam tutissimā esse arbitrātur, ut, scilicet, minor propositio demōstratio-
nis de Lunæ defectu per terræ interpositionē, quā dicunt esse potissimā, nullo mo-
do sit p̄ se. & primo ad id probandū accipio pro fundamētō ea, quæ ipsi alibi cō-
cedunt, ut, scilicet, (per se ipsū, & quatenus ipsum, nihil aliud significare uidean-
tur, quā per essentiam propriam, quando enim subiectum per suam essentiam
habet aliquod prædicatum, dicitur per se ipsum, & quatenus ipsum illud habere,
quasi dicatur, ex eius subiecti essentia, non ex alia ratione illud prædicatum
subiecto competere.) posita huius fundamenti, quod est etiam philosophi, ue-
ritate, argumentor hunc in modum; Conclusio formatæ demonstrationis,
quæ est, ergo Luna eclipsatur, habet quatenus ipsum, seu secundum quod ^D
ipsum, idem enim significant, alioquin non esset quæsitum potissima. demon-

Q 2

stratione demonstratiuum, ergo per iactum fundamentum eclipsis debet compe-
A tere lunæ ex ipsius lunæ essentia, non ex alia ratione; sed per Aristotelem affe-
 ctio alicuius subiecti non potest de eo demonstrari nisi per causam, propter quã
 tali subiecto competit, quæ quidem causa in uirtute ipsius secundum quod ipsū
 non potest esse nisi eiusdem subiecti essentia, medium igitur ad demonstrandam
 eclipsim de luna erit lunæ essentia, non autem alia ratio, ergo minor propositio
 non potest esse nisi per se, cum in ea medium de subiecto, cuius est essentia, præ-
 dicetur, sed per eos illa non est per se, ergo demonstratio de lunæ defectu non
 est potissima contra propriam eorum determinationem, nec confugere possunt
 ad illud nouum dogma de duplici (ipsius quatenus ipsum) significatione, de qua
 duplici significatione superius disputatum fuit, quia ratio illa interna, quæ requi-
 ritur ad quatenus ipsum, pro ut idem est cum prædicato uniuersali, non potest
 esse nisi ratio subiecti, merito cuius statim sequitur, minorem propositionem de-
 bere esse per se in omni potissima demonstratione, nisi dicant, aliud esse. (quate-
B nus ipsum) in demonstratione potissima, quæ sit per causam internam, aliud in
 demonstratione potissima, quæ sit per causam externam; quod quàm sit ex men-
 te philosophi ipsis iudicandum relinquimus. Secundo, & ultimo, ad illud idem
 probandum accipio alterum philosophi, & eorum fundamentum, ut, scilicet, pro-
 positio non possit dici demonstratiua, nisi sit necessaria necessitate omnem con-
 tingentiam excludente, quæ nuncupari solet necessitas essentialis, seu simpliciter,
 hoc iacto fundamento, arguuntur si minor illa propositio, at inter lunam, &
 solem terra interponitur, seu luna inter se, & solem patitur terræ interpositionem,
 uel est demonstratiua, uel non est; si non est demonstratiua, demonstratio potis-
 sima constabit ex aliqua propositione non demonstratiua, quod est inconueni-
 ens; si uero est demonstratiua, per fundamentum erit necessaria necessitate om-
 nem contingentiam excludente, sed huiusmodi non potest esse, nisi habeat præ-
 dicatum uniuersale; uerum non potest propositio dici uniuersalis, quin sit per
C se, cum minus cõmune, quod est ipsum uniuersale, contrahat ad se communius,
 quod est modus dicendi per se, ergo de primo ad ultimum; si illa propositio
 est demonstratiua, de necessitate sequitur, ut sit per se; formetur itaque ratio ca-
 tegorica hunc in modum, omnes propositiones necessaria necessitate essentiali
 sunt per se, sed omnes propositiones cuiuslibet demonstrationis potissimæ, uel
 sit illa à causa interna, uel à causa externa, sunt necessaria necessitate essentiali,
 ergo omnes propositiones cuiuslibet demonstrationis potissimæ, siue sit illa à
 causa interna, siue à causa externa, sunt per se, minor igitur illius demonstrationis
 de lunæ defectu propter terræ interpositionem contra eorum sententiam erit
 per se, alioquin nõ esset necessaria simpliciter, atq; ideo non esset demonstratiua.
 maior huius rationis non indiget probatione, cum ex fundamento etiam
 ab illis concesso ueritatem sortiatur; & minor est philosophi ratione prin-
 cipiorum in primo posteriorum contextu septimo, decimo quinto, de-
D cimo sexto, decimo septimo, & decimo octauo, ratione uero conclusio-
 nis in septimo, decimo quinto, decimo sexto, & decimo nono, nisi dicant

per principia Aristotelem intelligere medium, ita ut sensus sit, principia demonstrationis sunt necessaria, id est, medium potissimæ demonstrationis debet esse necessarium, non contingens, ubi non determinat, minorem debere esse necessariam; hæc responsio esset potius fuga, quam uera responsio, quia medium semper idem esse debet in utraq; propositione, ergo minor non secus, ac maior, erit necessaria, & præcipue ipsa minor, cum in ea medium sit prædicatum, à quo propositio recipit denominationem, si enim prædicatum fuerit contingens, tota propositio erit contingens, si uero necessarium, propositio quoque necessaria erit. fundamenta hæc, quorum uirtute de omni potissima demonstratione uerum est dictum illud philosophi in primo Posteriorum contextu, decimo nono, uidelicet, propter ipsum igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse, si illi diligenter ponderasset, non tam plane eam philosophi auctoritatem interpretati fuissent, ut, scilicet, ibi solum de demonstrationibus per causas internas progredientibus Aristoteles intelligat; neque ita facile enunciaissent, in demonstratione potissima summe essentialem connexionem esse debere affectionis tum cum medio, per quod demonstratur, tum cum subiecto, de quo demonstratur, medi uero cum subiecto non esse necessarium talem essentialem connexionem; quia licet in demonstratione neque subiectum propter medium, neque medium propter subiectum sumatur, sed utrumque propter affectionem; non sequitur proinde, ut medi cum subiecto non debeat esse necessarius connexus ille essentialis, cum affectio demonstranda non possit subiecto competere nisi ex eiusdem subiecti ratione, pro ut dictæ affectionis causa est effectrix; sic uero etiam non recte sequitur, dum inquirunt, nulla præstantior demonstratio pro Lunæ defectus scientia construi potest, quam per mediam terræ interpositionem; ergo demonstratio de Lunæ defectu per mediam terræ interpositionem est potissima; quia ad hoc ut aliqua demonstratio sit potissima, debet habere conditiones demonstrationi potissimæ requisitas, quibus uidetur carere illa demonstratio de Lunæ defectu per solam terræ interpositionem; non est enim in materia necessaria necessitate essentiali, quæ omnem contingentiam excludit, neque pro medio habet causam non causatam, in quibus duabus conditionibus tota potissimæ demonstrationis natura consistit. demonstrationem illam non esse in materia necessaria simpliciter, ex eorum sententia clare patet, cum uelint, minorem illius demonstrationis in esse per se, nam si per se non est, nec est quidem uniuersalis; in qua conditione continetur necessitas essentialis, destructo enim communiore, destruitur quoque minus commune. pro medio uero non habere causam non causatam, quæ per Aristotelem in primo Posteriorum contextu trigesimo nono secundum ueterem sectionem facit maxime scire, satis manifestum est, cum per naturam Lunæ, ex eo, scilicet, quod à sole lumen recipit, & cum sole ita se habet, ut ei diametraliter opponi possit, demonstremus aliquando, Lunam terræ obiecta deficere, demum potissimam non esse demonstrationem de Lunæ defectu per solam terræ interpositionem, ostendi potest ex eorum uerbis, uolunt enim, (ut diximus sub initium præcedentis ca-

A pitis) demonstrationem de lunæ defectu per mediam terræ obiectionem, quomodocunque formetur, non facere fidem, nisi tanquam notum supponamus, lunæ lumen à radiis solaribus effici; si itaque in uirtute alterius mediæ fidem facit, per solum terræ obiectum non potest esse potissima. Hæc omnia (nisi fallor) ita uera sunt, ut ex ipsius rei inspectione illis quoque nota esse deberent, nisi dum rerum naturas perscrutantur; nimium ab Aristotele recederent, ut faciunt in hac materia, cum philosophus nunquam in secundo Posteriorum potissimas dicat esse demonstrationes de lunæ defectu, de tonitruo, & de foliorum casu, illi uero affirmatiue oppositum existiment, quasi ex natura rerum Aristoteles non sic philosophatus; licet enim ibi earum, in quibus medium est tantū causa effectrix passionis, meminerit, id solum (quantum conicere possumus) hac de causa fecit, ut innueret, potissimæ demonstrationis medium, quamuis non possit esse nisi essentialis subiecti definitio, non debere considerari nisi ut propter quid affectionis demonstrandæ.

B

Dictum de omni posterioristicum reperiri in omnibus propositionibus illius potissima demonstrationis, qua concluditur, hominem risibilem esse propter animal rationale.

CAP. XV.

PROBE (ni fallor) iam constituto, omnes propositiones illius potissimæ demonstrationis, qua ostensum fuit, hominem risibilem esse propter animal rationale, esse per se, & in quo modo, superest ut ostendamus, eas habere etiam dictum de omni posterioristicum; in quo negotio non multum laborabimus; cum de se pateat, eas habere uniuersalitatē subiecti, & temporis perpetuitatē; quæ duæ conditiones requiruntur ad dictum de omni posterioristicum; nam risibile prædicatur in maiori propositione sub quahbet temporis differentia de animali rationali, & de omni contento sub illo, eodemq; modo animal rationale de homine in minori, nec non risibile de eodē homine in conclusionē, ergo propositiones illæ habent dictum de omni posterioristicum, cum itaque hæcenus demonstratum sit, omnes conditiones necessariæ essentialis conuenire omnibus propositionibus potissimæ demonstrationis; concludendum est, nō solum principia sed etiam eius conclusionem esse necessariam necessitate essentiali omnem contingentiā excludente, ex qua necessitate essentiali tota potissimæ demonstrationis natura emanat, cum per eam demonstratiuus syllogismus à quolibet alio syllogismo distinguatur.

Laus iterum, Honor, & Gloria Deo Optimo maximo,

Qui Trinus, & Unus est.

D

F I N I S.

BERNARDINI PETRELLAE LOGICARVM DISPUTATIONVM

Liber Quintus

DE EA DEMONSTRATIONIS SPECIE, QUAM VOCANT POTISSIMAM.

Explicatur primum corollarium è numero eorum, quæ ex simpliciter necessario inferuntur.

C A P. I.

VM declaratum sit præcedente libro, necessarium, circa quod uersatur demōstratio potissimā, esse illud simpliciter necessarium, quod omnem contingentiam excludit, reliquum est, ut explicemus nonnulla corollaria, quæ ex eodem simpliciter necessario inferuntur, quorum primum est, non licere demonstratiue transcendere de genere in genus, idest, de subiecto unius in subiectum alterius scientiæ: nam si liceret, media, & extrema contra philosophum non essent ex eodē genere, quamobrem principia, & conclusio non haberēt prædicatum uniuersale, cum termini diuersarum scientiarum non sint pares, & conuertibiles. per diuersas scientias debent intelligi illæ, quæ habent distincta subiecta, ut Geometria, Arithmetica, & naturalis philosophia, in quibus non datur huiusmodi transitus, quia scientiæ, quæ habent distincta subiecta, ex necessitate habent etiā distinctas passiones, uel accidentia per se, nec non distincta media, cum unumquodque subiectum proprias passiones, earumq; determinatas habeat causas; quare si in eis daretur transitus demonstratiuus, propositiones, & conclusio (ut dictum est) non haberent secundum quod ipsum, & uniuersale prædicatum, & propterea non essent demonstratiuæ. cum itaque omnes termini demonstrationis uni tantum determinatæ scientiæ accommodari debeant, propositionesq; ex terminis constituantur, sequitur, ut, sicuti eosdem terminos secundum unum, & eundem considerandi modum diuersæ scientiæ non contemplantur, ita neque eadem propo

stiones eodem modo considerare possint; præterea, cum ex propositionibus de
A monstraciones formentur, diuersæq; scientiæ iisdem propositionibus eodem mo-
 do consideratis non utantur, rationi consonum est, ut etiam integræ uti non
 possint eadem demonstratione; Transitus igitur de una in aliam scientiam dari
 non potest nec ratione simplicium terminorum, nec ex parte propositionum,
 nec demum ratione totius demonstrationis, nisi quando unus scientificus alte-
 rius habitum induit ad euitandos errores, qui contingere possent circa ea, quæ
 determinanda sunt in propria scientia, ut facit philosophus in primo Physicorū
 à textu sexto usque ad quadragesimum primum, nec non in primo de Anima,
 & alibi, induens habitum Metaphysici, eiusq; rationibus utens; seu quando demō-
 stratio per se facta in una scientia inseruire potest considerationi, quæ in aliqua
 alia scientia fieri debeat, ut uidere est de eadem demonstratione, qua utitur Ari-
 stoteles in primo Physicorum contextu quinquagesimo primo, & in duodecimo
 Diuinorum contextu sexto ad probandum dari materiam primam; nec non de
B ea in octauo Physicorum contextu septuagesimo nono ad probandum primū
 motorem impartibilem esse, quam repetit philosophus in duodecimo diuinorū
 contextu quadragesimo primo. Si uero in diuersis scientiis subiectum esset uel
 simpliciter idem, uel aliquo modo idem, non esset inconueniens de sententia phi-
 losophi in primo posteriorum contextu uigesimo secundum ueterem sectionem,
 dari in eis transitum demonstratiuum, concludendo per medium unius scientiæ
 passionēs, seu per se accidentia de subiecto alterius scientiæ. per subiectum simpli-
 citer idem non est intelligendum ut sit idem ex parte rei, quia absurdum est in
 diuersis scientiis idem reperiri subiectum ex parte rei, sed est intelligendū (quem-
 admodum notat Averroes in tertio Cœli commentario septimo) ut sit idem
 secundum similitudinem, quod patet de magnitudine, & numero, nam magnitu-
 do est per se subiectum in Geometria, cum Geometria per se primo de illa passio-
 nes demonstrat, nimirum, esse lineale, esse superficiale, esse corporeum, & similia;
C est quoque magnitudo subiectum in Arithmetica secundum similitudinem, &
 ex accidenti, quatenus scilicet numerus induit rationem magnitudinis, & sic
 Arithmeticus secundum similitudinem, & ex accidenti geometrica demonstra-
 tione speculatur an dentur numeri lineales, superficiales, & corporei, si corpo-
 rei, an cubi, uel non cubi, & similia. numerus autem ex oppositō per se est subie-
 ctum in Arithmetica, nam per se primo Arithmeticus demonstrat de illo pro-
 prias passiones, nempe, ut sit par, aut impar, in Geometria uero est subiectum se-
 cundum similitudinem, pro ut magnitudo subit rationem numeri, quare demon-
 stratione arithmetica contemplatur geometra, secundum similitudinem tamen,
 & ex accidenti, an detur magnitudo par, uel impar. per subiectum autem aliquo
 modo idem in diuersis scientiis intelligendum est illud subiectum, quod ab una
 scientia secundum defectum, & ab altera secundum excessum consideratur, sicu-
 ti est subiectum scientiæ subalternantis, & subalternatæ, Geometriæ, scilicet, & per
D spectiua; Geometria enim physicam lineam considerat, sed non quatenus est
 physica, id est, non prout est in materia sensibili, uerum simpliciter, ut linea, & pro
 ut est

ut est à materia sensibili separata; perspectiua autem mathematicam quidem lineam considerat, sed non quatenus mathematica, hoc est, non pro ut est à materia separata, sed quatenus physica est, addendo ei differentiam accidentalem, ni-
mirum, uisuale, perspectiua enim considerat lineam pro ut uisualis est, quæ differentia dicitur accidentalis lineæ, quia non est de eius ratione esse uisuale, sed longitudo, cuius extrema sunt duo puncta.

Ex accidenti disputatur de scientiis subalternis.

C A P. II.

Cum de scientiis subalternis facta sit mentio, aduertendum esse duximus, subiectum materiale idem esse in subalternantibus, & subalternatis, ut patet de linea in geometria, & perspectiua, sed eadem linea cum differentia illa accidentali, quam ei perspectiuus addit, redditur adeo proprium, & adæquatum perspective subiectum, ut nullo pacto sic considerata possit esse subiectum tale in geometria, sicuti è contra linea cum defectu, id est, sine ulla additione, quatenus linea est, adeo proprium, & adæquatum geometriæ subiectum sit, ut perspective ita considerata nunquam huiusmodi subiectum esse possit, ex quo colligitur, defectum, & additionem in eis gerere uicem modi considerandi, cum linea, ut linea, ad geometriam, ut autem uisualis ad perspective contrahatur; nam si tam in superiori, quam in inferiori scientia subiectum ita alteratum esset idem, utraque redderet quòd, quando inferior de suo subiecto demonstrat nonnullas passiones per se competentes subiecto scientiæ superioris, at consequens est contra philosophum in primo posteriorum libro contextu uigesimo tertio secundum ueterem sectionem, ubi ait, (subalternantem, & subalternatam scientiam differre, quoniã ipsum quòd alterius scientiæ est, uidelicet, subalternatæ, subiectum namque genus alterum: ipsum uero propter quid superioris, cuius per se passiones sunt,) ergo contra philosophum erit etiam antecedens; nec obstat, quòd ibi dicat, (subiectum namque genus alterum,) quoniam in scientiis etiam non subalternis subiectum penitus distinctum nuncupatur ab Aristotele alterum, ut patet in primo posteriorum contextu uigesimo sub initium, quando ait, (quorum autem genus alterum, quemadmodum arithmeticae, & geometriæ, non est arithmeticae demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus, &c. præterea, dato, quòd subiectum alterum in scientiis subalternis debeat intelligi (ut nonnulli uidentur uelle) subiectum aliqua alteratione affectum, huiusmodi alteratio applicata facit earum scientiarum subiecta adeo inter se distincta, ut unum non possit esse utriusque adæquatum subiectum. pro intelligentia huius inter eas discriminis; notandum est, eorum, quæ scientificus inferior, uidelicet, perspective de radiosa linea demonstrat, alia esse, quæ radiosa lineæ insunt, quatenus linea est, nempe, ut sit recta, uel curua, nec non ut super ea

R

A fieri possit triangulus æquilaterus, & his similia, quæ omniâ radiosâ lineâ conceduntur ex parte qua lineâ est, & ideo sunt passionēs superioris scientiæ, nimirum geometriæ; alia uero esse, quæ radiosâ lineâ insunt ex parte qua est radiosâ, ut, scilicet, radiosâ lineâ super re tersâ, & politâ reflectatur, quod non geometriæ, sed solum perspectiuæ passio est. hoc posito, uult philosophus, ut subalternatæ scientiæ sit reddere duntaxat quòd quantum ad passionēs, quæ de eius subiecto demonstrantur, licet sint passionēs scientiæ subalternantis, & huius rei ratio est, quia ad eam scientiam spectat reddere quòd, à qua consideratur subiectum, reddere uero propter quid superioris est scientiæ, quoniam eius sunt proprietates, quæ de subiecto inferioris scientiæ demonstrantur, cum hoc tamē congruit, ut inferior, id est, subalternata scientia possit quandoque reddere, & quòd, & propter quid, quod erit quando de subiecto suo demonstrabit quæ in eo insunt merito sui; ut gratia exempli, si perspectiuus demonstraret de lineâ radiosâ, ut esset rectâ, aut curuâ, uel ut super ea fieret triangulus æquilaterus, tunc perspectiuus, non geometra, daret quòd, quia perspectiuus, non geometra, contemplatur lineam radiosam; propter quid autem non perspectiuus, sed solus geometra redderet, huiusq; rei ratio est, quia esse rectum, uel curuum, nec non fieri triangulum æquilaterum accommodantur radiosâ lineâ, non quatenus est radiosâ, sed ex parte qua lineâ est; uerum si perspectiuus demonstraret, radiosam lineam reflecti ad rem tersam, uel politam, tunc non solum redderet quòd, seu, quia, sed etiam propter quid; nec geometra aliquo modo ad huiusmodi quæsitâ locum habet, cum ea non consideret, at si de suo proprio subiecto, nempe, de lineâ, ut lineâ est, demonstraret, eam esse rectam, uel curuam, seu fieri super eadem lineâ data triangulum æquilaterum, tunc non solum daret propter quid, sed etiam quòd. Et hæc de scientiarum subalternantium, & subalternatarum discrimine dicta sint satis; de conditionibus uero ad scientias subalternas requisitis in præsentilo co non disputabimus, cum de illis eruditissime ab aliis disputatum sit.

Communis hac opinio à nonnullis impugnatur.

CAP. III.

Hanc communem opinionem nonnulli euertere nitentes, inquit, sententiam quidem omnium esse, ut, cum scientia inferior addat subiecto superioris materiam, & sensilem qualitatem, subiectum illud è scientia superiore acceptum, ut numerus ex arithmetica, sic in inferiore, ut in musica, res considerata, qualitas autem adiecta, ut sonus, sit ratio formalis, & modus considerandi; quod quidem omnino falsum est, sequeretur enim, scientiam inferiorem non esse mathematicam, sed partem scientiæ naturalis, nam ut quælibet res à forma constituitur, & nominatur; ita scientia omnis à modo considerandi; sonus autem, & uisus sunt res naturales, ergo si musica con-

sideraret numerum ut in sonis, & perspectiua lineam ut in uisu, utraque absque
 dubio esset scientia naturalis, quomodo igitur uerum esse potest id, quod de his
 asserit Aristoteles, demonstrationes omnes musicas, & perspectiuas fieri ex prin
 A
 cipiis sumptis è superioribus scientiis subalternantibus? etenim non ne hoc esset
 transferre principia de genere in genus? quomodo etiam fieri posset ut demon
 strationes factæ in musica appellarentur arithmetica, & demonstrationes factæ
 in perspectiua uocarentur geometrica, ut similiter asserit Aristoteles? quod si
 uerum est, & superior mathematica est, debet inferior quoque esse mathematica.
 solent præterea omnes dicere, subalternas non facere numerum, quod si uerum
 est, non potest inferior scientia esse naturalis, si superior est mathematica. cum i
 gitor dicendum sit, has omnes esse mathematicas, & nullam ipsarum esse natura
 lem, necesse est, omnes fuisse deceptos, dum dixerunt, sensilem illam qualitatem
 esse in sciētia inferiore modū cōsiderandi. Nos igitur (inquit) post Auerroē
 primi huiusce rei ueritatē declaremus, quā ex ipso Auerroe didicimus in cōmē
 tario sexagesimo nono primi libri Posteriorum, quem locum cum nemo hæc
 nus intellexerit, non paruum operæ precium faciemus, si ipsum pro occasione
 paucis uerbis declarauerimus. inquit ibi Auerroes, triplex dari scientiarum di
 B
 scrimen habita ratione subiecti, nam aliqua differunt penitus in re considerata,
 quas etiam in modo considerandi differre necesse est, quia diuersæ materiæ ad
 diuersarum formarum receptionem diriguntur, tales sunt arithmetica, & geo
 metria, illa enim numerum, pro ut est numerus, hæc uero magnitudinem, quate
 nus magnitudo est, contemplatur. alia in re considerata non differunt, sed in mo
 do tantum considerandi, ut diuina scientia ens considerata, quatenus est ens, na
 turalis uero ens, quatenus est mobile; propterea hæ scientiæ diuersæ sunt, quia
 quæ à formis diuersis constituuntur, etiā si materiā eādē habeāt, res diuersæ dicē
 dæ sūt. Alia uero eādē rē cōsiderant, sed una cū additione, altera cū defectu; qđ
 tertiu mēbrū propter subalternas ab Auerroe ponitur, ut oēs consistant, supe
 rior .n. tractat eādē rē cū defectu sensilis qualitatis, quā inferior cū talis qualita
 tis additione; sed quia pingui mīnerua alii dictū hoc Auerrois accipiūt, nos pro
 fundius ipsū cōtēplari oportet; cū .n. subiectū utriusque scientiæ habeat & rē cō
 C
 sideratā; & modū cōsiderandi, uidēdū est in utra harū duarū partiū Auerroes sub
 alternarū sciētiarū discrimen cōstituat, nā si in ambabus differant, certum est, ter
 tium, & primū diuisionis mēbrū in eundē sensum cadere, proinde non tria esse
 mēbra, sed duo; si uero in solo modo cōsiderandi, non in re considerata, simili
 ter tertiu mēbrū idē est, ac secundū, quare duo tātū mēbra sunt, non tria, ergo re
 manet ut dicamus, Auerroem intelligere discrimen esse in sola re considerata,
 non in modo cōsiderandi, quæ est re uera sciētiarū subalternarū cōditio; sic .n. fa
 cile est tueri, eas nō facere numerū, & eādē sciētia esse, nō duas diuersas, dici
 mus igitur, has scientias in re considerata non penitus differre, sed accidentali
 tantum differentia; in modo autem considerandi nullo pacto differre, sed eun
 dem seruari in subalternata, ac in subalternante considerandi modum; additio
 D
 namque sensilis qualitatis (quod nemo hætenus intellexit), fit soli rei consi
 R 2

derata, non ipsi modo considerandi; ut in musica res considerata est numerus
A sonorus, modus autem considerandi est ut numerus, non ut sonus; in perspecti-
 ua res considerata est linea in visu accepta, modus autem considerandi est ut li-
 nea, non ut in visu; quod ab Aristotele clara uoce prolatum legimus in tertio
 capite libri decimi tertii metaphysicæ, quare hanc ipsius sententiam extitisse ha-
 udquaquam dubitare debemus; licet enim in particula uigesima secundi libri
 Physicorum contrarium dicere uideatur, dum inquit, perspectiuum considerare
 lineam non quatenus est mathematica, sed quatenus est naturalis; tamen non est
 dicendum Aristotelem sibi contradicere, sed pingui minerua ibi sumere hanc
 dictionem, quatenus, quæ ibi non significat modum considerandi, sed discrimen
 solum perspectiuæ, ac geometriæ qualecumque illud sit; cum enim hanc illi con-
 traponat, ideo ad eam differentiam efficacius denotandam utitur ea uoce, qua-
 tenus, qua significaret perspectiuam, uergere quodammodo ad naturalem,
 ob illam, quam diximus, accidentalem differentiam adiectam; ac si putasset,
B perspectiuam esse uere naturalem, certe in principio eiusdem contextus non eam
 uocasset mathematicam. significauit etiam hanc sententiam Aristoteles in con-
 textu sexagesimo nono primi libri posteriorum secundum Auerrois diuisionem,
 quando de subiecto inferioris scientiæ loquens, dixit ipsum esse alterum, id est, al-
 teratum, subiectum enim scientiæ superioris nulla qualitate alteratum dicitur,
 sed subiectum inferioris, proinde non aliud esse dicitur, sed alteratum. Ex his igitur
 ratio facile colligi potest, cur perspectiua aliquando uocatur geometria,
 & musica appellatur arithmetica, & omni subalternata nomen subalternantis
 attribui potest; nam ubi idem penitus est modus considerandi, ibi eadem est for-
 ma constituens, à qua cuiusque rei nominatio sumi solet.

Tradita impugnatio refellitur.

C

C A P. I I I I.

Respondentes ordinatim ad obiectiones, & primo ad primam, negamus, secun-
 turum, scientiam interiorum esse partem scientiæ naturalis, modus enim con-
 siderandi musicæ non est sonus, sed sonorum, & perspectiuæ non est uisus, sed ui-
 suale esse; & licet huiusmodi subalternata scientiæ considerent formas in mate-
 ria, quemadmodum naturalis philosophia, proinde non sequitur, eas esse partem
 scientiæ naturalis, quia philosophus naturalis considerat formas illas ex earum
 principiis substantialibus, ipsæ uero ex earum accidentibus; uidentur itaque per-
 spectiua, & musica, quamuis inter mathematicas connumerentur, accedere po-
 tius ad naturam philosophiæ naturalis, quam ad naturam mathematicæ disci-
 plinæ, ut testatum reliquit philosophus in secundo Physicorum contextu
D uigesimo; idcirco non tollitur quin aliquæ perspectiuæ, & musicæ demonstra-
 tiones fiant ex principiis sumptis è superioribus scientiis subalternantibus;

quando, scilicet, de subiectis scientiarum inferiorum demonstrantur passiones per se scientiæ superioris, nec tunc inconueniens est ex sententia Aristotelis in primo Posteriorum contextu uigesimo transferre principia de genere in genus, quamobrem demonstrationes aliquæ factæ in perspectiua optime appellantur geometricæ, & aliquæ in musica erectæ uocantur arithmeticæ, cum in illis principia, & media geometrica, in his autem arithmetica fiat. quemadmodum itaque geometria, & arithmetica sunt mathematicæ, ita mathematicæ sunt perspectiua, & musica, quæ quidem subalternæ scientiæ secundum communem considerandi modum, quem possunt habere, non faciunt numerum, illum tamen faciunt secundum proprium considerandi modum, quare uera omnia remanent, quæ de subalternis asserit Aristoteles. Quod uero spectat ad illorū opinionē, existimamus, eam cū ueritate non conuenire, tū quia rationi, tum quia philosopho aduersari uidetur; rationi quidē repugnat, quoniā si idem esset modus considerandi geometriæ, & perspectiui; idem ē effectus utriusque modus definiendi, cū modus considerandi sumatur à modo definiendi, & è contra, ergo perspectiuis deberet definire lineā uisualē eo modo, quo geometria definit lineā; sed consequens est falsū, ergo & illud, ex quo sequitur, falsitas consequentis patet, quia geometria definiendo lineam, ait, linea est longitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta; perspectiuis autem definiendo lineam uisualē, inquit, linea uisualis est longitudo habens latitudinem, & profunditatem, nam lineæ uisuali, cum sit corpus, supra longitudinem, quam accipit geometria in definitione lineæ; addit perspectiuis latitudinem, & profunditatem, quas à linea remouet geometria. contradicit quoque philosopho in secundo Physicorum contextu, uigesimo, ubi asserit, modum considerandi perspectiui diuersum esse à modo considerandi geometriæ, cum uelit lineam physicam, quæ est terminus corporis naturalis, considerari à geometria mathematicæ, id est, simpliciter quatenus linea est, non quatenus est physica, mathematicā uero lineam à perspectiuis considerari quatenus physica est. non sumitur igitur dictio illa (quæ eus) ab Aristotele (ut dicunt ipsi) pingui minerua, pro ut, scilicet, significat solum discrimen perspectiui, & geometriæ, qualecunque illud sit; sed accipitur semper pro ut modum considerandi, formalemque rationem significat, nec inde sequitur (ut declarauimus) perspectiuam esse partem naturalis philosophiæ. Ad Aristotelem uero in decimo tertio libro Diuinarum contextu tertio (admittendo nunc Aristotelis esse librum illum, ac decimum quartum) respondemus, hac de causa id ab eo dictum esse, quia aliquando perspectiua demonstrat de linea uisuali proprietates ei competentes, quatenus est linea, & musica demonstrat interdum de numero sonoro passiones ei competentes pro ut numerus est, & tunc non est inconueniens; ut subalternantes, ac subalternatæ scientiæ differant in re considerata, in modo autem considerandi concurrant, ac inconueniens est dicere, semper geometriæ, ac perspectiui, nec non arithmeticæ, & musicæ esse eundem considerandi modum, non contradicit igitur Aristoteles sibi ipsi. hæc eadem responsio (nisi fallor) confirmationi ex Auerroc. desumptæ in primo Posteriorum commentario

sexagesimo nono optime satisfacere uidetur, nam quando scientia subalternata, nimirum, perspectiua, demonstrat de suo adæquato subiecto, nempe, de linea uisuali, ut sit recta, uel curua, quæ passio per se competit subiecto geometriæ, uide licet, lineæ quatenus est linea, tunc necesse est, ut scientiæ subalternantes, & subalternatæ differant in re considerata, in modo uero considerandi conueniãt, & hoc pacto continentur in tertio Auerrois diuisionis membro; si uero considerentur scientiæ subalternantes, & subalternatæ pro ut demonstrant de suo adæquato subiecto passiones ei per se competentes, tunc absque ullo inconuenienti in secundo eiusdem diuisionis membro collocantur.

Alia duo corollaria explicantur.

C A P. V.

B Declarato primo corollario, quod ex necessario simpliciter infertur, ad reliqua duo explicanda accedimus, quorum alterum est, necessarium esse, ut conclusio potissimæ demonstrationis utranque propositionem uniuersalem habentis perpetua sit. cuius rei ratio est, quoniam principia, si sunt uniuersalia, sunt etiam necessaria, sempiterna, atq; perpetua, cum uniuersale semper seruetur uel in aliquo ex suis singularibus, ut patet de uniuersali positiuo, de homine, scilicet, equo, & similibus; uel in sua causa cum temporis determinatione, ut uidere est de Lunæ defectu, qui semper est, quia semper in determinatis temporibus inter solem, & Lunam fit terræ interpositio, quæ est causa efficiens non uera dicti Lunæ defectus; sed ex ambabus propositionibus necessariis, sempiternis, & perpetuis non potest sequi nisi necessaria, sempiterna, atq; perpetua conclusio, ergo existens principis potissimæ demonstrationis uniuersalibus, conclusio non potest esse nisi perpetua. Quoniam uero definitio est aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut conclusio quædam demonstrationis, idem esse debet iudicium de definitione, & demonstratione, ut, scilicet, non secus, ac demonstratio, sit perpetuorum; nec obstat Commentatoris auctoritas in primo de Anima commentario octauo, ubi ait, definitiones esse rerum particularium extra intellectum, quæ corruptibiles sunt, quia non asseruit Commentator esse corruptibilium definitiones, sed dixit hoc, ut denotaret, definitiones non esse uniuersalium extra animum actu existentium, ut uidebatur uelle Plato, sed eorum uniuersalium, quæ realiter à suis singularibus non separantur. Explicato secundo corollario, tertium aggredimur, quod est, ut conclusio demonstranda non possit sciri per principia communia communiter accepta, sed solum per sibi appropriata; nam si principia non essent appropriata demonstrandæ conclusioni, sed communiter accepta, non essent secundum quod ipsum, & propterea non essent uniuersalia; sed principia potissimæ demonstrationis esse uniuersalia disputatum est superius, ergo existenti

bus principiis potissimæ demonstrationis uniuersalibus, sequitur de necessitate, illa debere esse appropriata conclusioni eiusdem potissimæ demonstrationis.

A

De modo præcognoscendi principia, aliâq; scientia ratiocinativa præcognita.

CAP. VI.

HAEC appropriata principia in qualibet scientia ratiocinativa diuerso modo à duobus aliis præcognitis, à subiecto, scilicet, & à passione, præcognoscuntur, nam de principiis ultra quid nominis oportet præcognoscere quòd, idest, ea esse uera, de passione quid eius nomen significet, de subiecto uero utrū que, quòd, scilicet, & quid nominis. sed ne quispiam crederet, unam, & eandem esse præcognitionem quòd principiorum, & subiecti, aduertendum esse duximus, præcognitionem quòd, seu quia est, duplicem esse, simplicem unam, alteram cōpositam. præcognitio quia est simplex, quæ competit subiecto, idem significat, ac præcognoscere an conceptui uniuersali, de quo aliqua passio quæritur, extra animum aliquid respondeat, quia fat est in omni doctrina, & disciplina ratiocinativa de subiecto, idest, de conceptu illo uniuersali præcognoscere ut sit in rerum natura, hoc est, ut existat extra animum res aliqua particularis ei correspondens, non ut subiectum, uel conceptus ille debeat habere actualem existentiam. præcognitio autem quia est composita principiis conueniens idem significat, quod esse uerum ueritate propositionis de tertio adiacente, idest, significat ueritatem inhærentiæ prædicati in subiecto per copulā, quod à præcognitione quia est subiecti remouetur, licet etiam ipsa significet ueritatem propositionis, quia non significat ueritatem propositionis de tertio, sed de secundo adiacente, hinc factum est, ut hæc subiecti præcognitio simplex, illa uero principiorum composita nuncupetur. & quoniam tam de passione, quàm de subiecto præcognoscitur quid, quod duplex est, uidelicet, quid nominis, & quid rei; animaduertendum est, de passione præcognosci solum quid nominis, de subiecto autem & quid nominis, & quid rei, & hoc in scientia particulari, nam medium, quod in potissimæ demonstratione præcognoscitur, semper est quiditatiua subiecti definitio, licet non consideretur ibi ut eius quiditas, sed duntaxat ut propter quid passionis, in scientia uero uniuersali non dedecet quæri posse de subiecto quid rei, dummodo præcognoscatur quid nominis. ex hac præcognitionum distinctione apparet distinctio inter præcognita, subiectum enim distinguitur à principiis, quia de eo præcognoscitur quid rei, ultra quid nominis commune omnibus præcognitis, & ultra quia est, de illis uero nequaquam; distinguitur etiam à passione, quoniā de subiecto præcognoscitur quòd est, de passione autem demonstratur. in qua quidem præcognitione quòd, seu quia est, passio eodem modo à principiis distinguitur, ut, scilicet, de illis præaccipiatur, de ea uero monstratur. hinc factum

A est, ut Auerroes, & optime, in quæsito primo demonstratiuo de conditionibus principiorum demonstrationis dixerit, in demonstrationibus esse tres res, idest; tres terminos naturaliter distinctos. sed notandum est, non semper in his tribus præcognitis locum habere attributas præcognitiones, nam quando principia, & subiectum sunt nobis manifesta solum quo ad quid nominis, reiciuntur quo ad hoc, & præcognoscuntur quo ad esse uerum, & è conuerso, quando sunt nobis manifesta solum quo ad esse uerum, refutantur quo ad hoc, & præcognoscuntur quo ad quid nominis, quãdo uero sunt clara quo ad utrunque, quo ad utrunque repudiantur, sicuti quo ad utrunque præcognoscuntur, quando quo ad neutrum nobis patent; & hoc idem uerum est de passione quo ad eius quid nominis, ut, scilicet, illud aliquando despiciamus, si nobis manifestum fuerit.

B *De conuersione potissimæ demonstrationis in definitionem, impugnat^{ur} eorum opinio, qui existimant, maius extremum prædictæ demonstrationis semper esse propriam passionem, nunquam eius genus.*

C A P . . . V I I .

HIS explicatis, quæ ad potissimæ demonstrationis constitutionem concurrere, eamq; consequi uidebantur, reliquum est, ut aliquantulum digrediamur circa modum, quo definitio passionis ex demonstratione elicitur, & rursus in demonstrationem redigitur; cum dictum fuerit sub initium tertii libri, nos de potissimæ solum demonstratione esse uerba facturos, quæ potentia est tota passionis definitio per eam demonstrata. dicimus itaque inter omnes definitionis species alicuius passionis ab Aristotele positas in primo Posteriorum contextu uigesimo secundo, & in secundo libro contextu decimo, eam omnium perfectissimam esse, quæ constat ex causali, & essentiali definitione illius passionis, nam accidentia propria, præter essentialem definitionem constantem ex genere, & differentia, habent extra causam aliam, à qua fluunt; hæc tertia definitio, quæ ex illis duabus prouenit, sola terminorum positione à demonstratione differt, eadem enim oratio (inquit Aristoteles) alio modo dicitur, & sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio; & hoc non alia de causa, nisi quia utraque eodem habet terminos, alioquin non esset eadem oratio. Quæ sententia maximum facescit negotium Aristotelis expositoribus, non ex parte medii, & minoris extremi, quia omnes communiter existimant, medium esse causalem definitionem passionis demonstrandæ, minus uero extremum esse differentiam essentialis definitionis eiusdem passionis, sed solum ratione maioris extremi, cum diuersi in hoc diuersa dicant; alii enim affirmant, illud semper esse propriam passionem, nunquam passionis genus, alii semper propriæ passionis genus, nunquam eiusdem passionis nomen, nonnulli uero inter hos medii tam nomen passionis, quam eius

eius genus. existimantes maius extremum semper esse propriam passionem, non
 quam passionis genus, non leues contra se habent obiectiones, quarum prima
 huiusmodi est, si demonstratio, ac definitio idem re esse debent, ex eisdem termi
 nis constituantur necesse est, at in definitione omnino ponendum est genus affe
 ctionis definitæ, ergo illud idem in demonstratione quoque exprimendum est,
 igitur uel in maiori extremo, uel in minori, uel in medio, non in minori, quia
 ibi ex communi omnium consensu collocatur subiectum, quod est differentia pas
 sionis demonstranda; neque in medio, quoniam locum medii occupat causa, per
 quam demonstratur maius extremum de minori, ergo in maiori extremo, in eo
 igitur non potest collocari propria passio. Secunda obiectio est, si in maiori ex
 tremo poneretur propria passio ut pars demonstrationis, in definitione contine
 retur ut pars nomen rei definitæ, consequens est falsum, in hominis enim defini
 tione homo collocari non potest, ergo & antecedens; falsitas consequentis est
 philosophi in sexto Topicorum libro capite tertio, consequentia uero hunc in
 modum probatur, tota demonstratio, cum sit potentia definitio, in totam defi
 nitionem mutatur, ergo quidquid demonstrationis pars est, idem definitionis
 quoque ut pars sit necessarium est, quare si propriæ passionis nomen pars sit de
 monstrationis, pars etiam definitionis erit. demum, non esse maius demonstra
 tionis extremum semper propriam passionem, testis est ipsemet philosophus in
 contextu octauo secundi Posteriorum libri, ubi exempla demonstrationis ad
 ducens, sumit genus passionis pro maiori extremo; non passionem, non enim
 sumit tonitrum, sed sonum, nec sumit eclipsim, sed defectum tanquam genus
 ipsius eclipsis, etenim in nube sonum inesse demonstrat, & in Luna defectum.

*Impugnatur eorum opinio, qui arbitrantur, maius extremum
 potissima demonstrationis semper debere esse passionis
 genus, nunquam eius nomen.*

CAP. VIII.

EX altera parte asserentes maius extremum potissimæ demonstrationis sem
 per debere esse passionis genus, nunquam eius nomen propter rationes su
 perius adductas, habent & ipsi contra se non spernendam instantiam, quæ huius
 modi est; si passionis genus in maiori extremo poneretur, ut gratia exēpli, si de
 defectus, seu priuatio luminis poneretur loco eclipsis, quæ de Luna demonstratur p
 terræ interpositionē, cōclusio, & maior propositio potissimæ demōstrationis non
 esset uniuersales, cōsequēs ē falsū, & cōtra philosophū in toto primo Posteriorū
 libro, ergo & antecedens, consequētia probatur, quoniā priuatio luminis in aliis
 quoque præter Lunā cōtingere potest sine ulla terræ interpositione, ergo latius
 patet, quam Luna, terræq; interpositio, cū nō oīs priuationis luminis causa sit ter
 ræ interpositio. confirmatur huius opinionis falsitas auctoritate philosophi plu
 ribus in locis tam primi, quam secundi Posteriorum libri; & præcipue in uige
 S

imo, & uigesimo quinto contextibus primi libri, ubi inter illa tria, quæ ait esse in demonstrationibus, & in omni demonstratiua scientia, recenset passiones, non passionum genus, asserit enim in uigesimo contextu subiecti passiones, & per se accidentia declarari à demonstratione, & in uigesimo quinto demonstratiuam scientiam subiecti per se passionum esse speculatiuam, quod penitus erroneum esset, si loco maioris extremi semper in potissima demonstratione deberet collocari passionum genus, nunquam earum nomen.

Corroboratur nonnullorum opinio media. CAP. IX.

QVI mediam sequuntur opinionem, contra se ipsos habent omnes cõmemoratas obiectiones, quas ut de medio facilius tollere possint, atq; ideo ut ualidioribus argumentis sententiam suam corroborarent, quædã prius tanquã fundamenta uolunt esse notanda, & in primis, ut nemo ad demonstrandum aliquã accidentis accedere possit, nisi prius intelligat quid eius nomẽ significet, oẽs .n. demonstrationis partes ex Aristotele ante demonstrationẽ aliquo modo sunt præcognitæ, principia quidẽ, & subiectũ tũ quid significet nomen, tum quod sint, affectio uero quid nomẽ significet, sed nõ quod sit, hoc .n. queritur, ac demonstratur; si significatio autẽ nominis intelligi nõ potest, nisi cognitio rei genere, uel propinquo uel remoto, quid .n. nomine conuictus significetur nunquã intelligemus, nisi cognoscamus esse sonũ quendã; ita nomẽ eclipsis si quis debeat intelligere, priuationẽ quandã esse luminis intelligat necesse est; cõmunis .n. conditio omnis definitionis siue perfectæ, siue imperfectæ, & ois descriptionis est, ut in ea genus aliquod rei, quã definire, uel describere uolumus, exprimat, in differentiarũ postea assumptione discrimen definitionũ consistit, sed quoniam genus rei latius patet, quàm res ipsa, ideo secundo adnotandũ esse uolumus, ut ad nomen rei declarandũ non sufficiat genus, nisi aliqua differentia ipsum coarctans, & ad certã speciem significandã restringens addatur, propterea generi accidentis additur propriũ subiectum, quod differentia locum tenet, ex quibus duabus partibus ea accidentis definitio efficitur, quæ nominalis uocatur, & hæc, licet essentialis, siue quiditatiua appellari solet, non uocatur essentialis ratio utriusque partis, sed solum ratione formæ, per quam solam accidentis proprii essentia significatur, nam subiectum, cum extra accidentis proprii essentiam, & prædicamentum maneat, non adiicitur ut pars essentialis, aliter unum prædicamentũ cõtra sententiã philosophi esset de essentia alterius, sed tanquam necessaria conditio ad restringendam accidentis proprii essentiam, nisi (Logicè loquendo) dicatur, eatenus subiectum esse partem essentialis, quatenus est pars essentialis definitionis accidentis proprii, cuius genus uel à subiecto (ut dictum est) restringitur, uel à differentia quadam potenti cogitata, ac subintellecã, quam ab eo subiecto deducimus, & quamuis genus ipsum secundum se non significet nisi genus, siue una uoce, siue pluribus uocibus exprimat, ratione tamen differentia cogitata significat nominalem definitionem, & ideo non sumitur ut genus, & ut amplius, &

communius, sed ut æquale, immo ut idem prorsus quod nomen, seu definitum; hinc fit, ut Auerroes, & optime, in quadragesimo septimo commento secundi libri Posteriorum, accidentis proprii genus in conclusione prædicatum modo ap- A
 pellet genus, modo orationem declarantem nomen; nec non in commentario quadragesimo primo eiusdem libri formans demonstrationem tonitrus, ait, se in maiori extremo accipere loco tonitrus orationem declarantem significatio-
 nem nominis tonitrus, tamen nullam orationem pro maiori extremo accipit, sed
 solam uocem (sonus) hanc enim uocat orationem, quia non sumit eam ut ge-
 nus, sed ut orationem nominis declaratricem. his positis notandis, per ea facile
 corroborant sententiam propriam, ut, scilicet, tam nomen affectionis, quam eius
 genus possit in demonstratione potissima poni maius extremum, nam si genus
 sumitur ut definitio nominalis, quæ ante demonstrationem debet esse cognita,
 & definitio idem prorsus est ac definitum, possumus utrum duorum uoluerimus
 in maiori extremo collocare. uerum quamuis in nostro arbitrio constitutum
 hoc sit, tamen Auerroes multis in locis, præsertim in commentario quadragesi-
 mo septimo secundi Posteriorum melius esse censet declarationem nominis acci- B
 pere, quam ipsū nomen; cuius rei duas afferunt rationes, quarum altera, quæ ex
 eodē Auerrois cōmētario sumitur, est, quia cū demōstratio sit potestate defini-
 tio, & definitionis gratia cōstituatur, illa demōstratio, quæ est definitio potestate
 proxima melior, atq; exquisitior est ea demōstratione, quæ potestate tātū remo-
 ta est definitio, (dicitur autē demōstratio esse definitio potestate proxima, quā-
 do nulla pars definitionis pfectæ in demōstratione desideratur, potestate uero re-
 mota, quādo nō oēs eiusdē definitionis partes in demōstratione exprimuntur)
 sed demōstratio, in qua loco maioris extremi ponitur affectionis genus, est defi-
 nitio potestate proxima, cum in ea nulla pars pfectæ definitionis illius affectio-
 nis desideretur; & demōstratio pro maiori extremo affectionis nomen habēs,
 est definitio potestate remota, cum in ea non sit expressum eiusdē affectionis ge-
 nus, ergo demōstratio, in qua loco maioris extremi ponitur affectionis genus,
 melior, atq; exquisitior est ea demōstratione, in qua pro maiori extremo collo- C
 catur eiusdem affectionis nomen. altera ratio est, quoniam melius est notioribus
 uocibus uti, quam ignotioribus, sed nobis notius est genus, quam species, notior
 enim nobis est sonus, quam tonitrus, & notior priuatio luminis, quam eclipsi-
 sis, cuiusque enim notus est tonitrus, eidem sonum quoque cognitum esse ne-
 cesse est, non tamen è conuerso, plures .n. inuenies, quibus notus est sonus in mul-
 tis rebus naturalibus, qui nullā tonitrus notitiam habent, ita plurimi sunt, qui da-
 ri luminis priuationē cognoscūt, sed eā, quæ in Luna sit, ignorant, ergo demon-
 stratio, quæ pro maiori extremo habet affectionis genus, melior est ea demon-
 stratione, quæ habet eiusdē affectionis nomen, corroborata propria sententia, sol-
 uunt argumenta, quæ aduersus extremas opiniones adducta fuerunt; ad pri-
 mum argumentum contra eos, qui putant, maius extremum semper debere es-
 se affectionis nomen, dicunt, non esse necessarium, ut in demōstratione expri- D
 matur affectionis genus, licet enim non exprimatur, supponitur tamen ex

- A** necessitate cognitum ante demonstrationem, proinde illa demonstratio est definitio, si non potestate proxima, at saltem remotiore, quia facta demonstratione, additur nullo negotio genus ipsum præcognitum in extractione definitionis, ad secundum argumentum negant consequentiam, ad probationem respondet, quando demonstratio in definitionem conuertitur, non remanere nomē passionis ut est pars definitionis, sed ut definitum, cuius ea definitio esse dicitur, genus uero additur ut definitionis pars non expressa in demonstratione, sed ante demonstrationem cognita. ad Aristotelis auctoritatem dicunt, cum nomen affectionis, & eius genus accipiantur à philosopho ut unum, & idem, non ut diuersa, ibi sumere Aristotelem genus affectionis pro eius nomine. Ad argumentum contra eos, qui existimant, maius extremum semper debere esse affectionis genus, nunquam eius nomen, respondent, non sumi genus affectionis, ut genus est, & ut latius patens, sed ut æquale, immo ut idem, quare conclusio est per se, & uniuersalis, non enim omnis priuatio luminis in Luna inesse demonstratur, sed illa solum, quæ dicitur eclipsis; per se quoque, & uniuersalis est maior propositio, nam maius extremum non est latius termino medio, dum sumitur coarctatum, & restrictum ad hanc speciem, cuius gratia extruitur demonstratio, ergo medium est æquata causa maioris extremi, & cum eo reciprocatur, & propterea maior propositio est uniuersalis, ad Aristotelis auctoritatem locis citatis respondent, philosophum, licet inter terminos demonstrationem ingredientibus explicite non posuerit genus affectionis, sed eius nomen, posuisse illud implicite, quia idem sunt, idem enim gratia exempli sunt eclipsis, & priuatio luminis, nec non tonitrus, & sonus, quare absque ullo discrimine utitur nomine, & genere affectionis.

C *Media opinio confutatur, propriaq; sententia ponitur.*

C A P. X.

- C** V M media opinio non omnino uera esse uideatur, ad credendum inducor, extremarum alteram ueram, alteram falsam esse; quæ autem uera, & quæ falsa sit, ostendi minime potest, nisi ultimum eorum fundamentum perpendatur, uidelicet, genus essentialis definitionis accidentis proprii uel à subiecto restringi, uel à differentia quadam potentiali cogitata, ac subintellecta, quam ab eo subiecto deducimus. genus essentialis definitionis accidentis proprii, cum eo latius pateat, coarctari debere, & ad ipsum restringi per subiectum, cui inhaeret, tãquam per differentiam, satis, superq; id testatum reliquit philosophus in septimo Diuinorum pluribus in locis, nam hoc pacto contractum genus fit eiusdē accidentis proprii nominalis, seu essentialis definitio, quæ cum definito conuertitur, & cū eo facit propositionē uniuersalē; sed difficultas est de genere, quādo prædicatur de subiecto, quā ponitur loco differentiae, cū accidentia propria ab aliis diffe-

fāt per illud, cui inhæret, ut permanē in eorū exemplo, cum genus ad eclipsim,
 nimirum, priuatio luminis, seu defectus, prædicetur de Luna, quæritur, an de
 ea prædicetur in sui communitate, uel contracte ad eclipsim; non contracte, **A**
 quia tunc genus esset contractum uel à differentia illa potentiali cogitata, ac sub
 intellecta, quam à subiecto deducimus, uel ab ipso subiecto; si à differentia, quam
 à subiecto deducimus, frustra luminis priuationi, seu defectui adderetur Luna in
 extrahenda eclipsis definitione ex demonstratione, cum defectus sit restrictus ad
 eclipsim per differentiam potentialem cogitatam, ac subintellectam, quam à Lu
 na deriuamus; si uero à subiecto, nugatoria esset prædicatio, quando in conclu
 sione dicitur, ergo Luna priuatur lumine, quia idem esset, ac si diceretur, ergo
 Luna priuatur lumine Lunæ, fieri enim non potest, ut essentialis, seu nominalis
 definitio alicuius accidentis proprii de subiecto, quod est eius differentia, prædi
 cetur absque negatione, si genus illius accidentis debeat ad illud contrahi per
 subiectum, cui inhæret; sequitur itaque ut de Luna in sui communitate prædice
 tur uel priuari lumine, uel deficere, ergo illius demonstrationis, in qua pro maio
 ri extremo ponitur loco passionis genus eius, nec maior, nec conclusio esset **B**
 uniuersalis, & propterea demonstratio illa non esset potissima. hac posita prædi
 cti fundamenti consideratione, eorum responsio non dissoluit obiectionem factā
 contra putantes, maius extremum in demonstratione debere semper esse passio
 nis genus, nunquam eius nomen; quamobrem credimus magis esse ex sententia
 philosophi primam, quam secundam opinionem, propterea primam esse ueram,
 & secundam falsam, sed quoniam primæ opinionis ueritatem nonnullæ in con
 trarium motæ dubitationes infirmare uidebantur, eis respondere conabimur,
 iactis prius his duobus fundamentis, quorum primum sit, ut, scilicet, propria
 passio unum significet, & alterum denotet, significat quidem suam formam, quæ
 sumitur aliquando pro eo, cuius est forma, & denotat subiectum, cui inhæret, ut
 gratia exempli, simitas, quæ est nasi passio, significat curuitatem, quæ forma simi
 tatis est, & denotat nasum sibi subiectum, si ei nasus non addatur, quoniam tunc
 intellectus in simitatis intellectionem ratiocinatur, & tendit ad nasum tanquam **C**
 ad terminum emanationis simitatis, cum passio à subiecto fluat; at quando simi
 tati additur nasus, non amplius eum simitas denotat, quare intellectus quiescit,
 & amplius ad nasum tanquam ad simitatis terminum non ratiocinatur, nasus
 itaque additus simitati non efficit negationem; & illud, quod dictum est de simi
 tate, & naso, uerum etiam est de risibilitate, & homine, de eclipsi, ac Luna, &
 de similibus, ut, scilicet, homo additus risibilitati, & Luna addita eclipsi non ef
 ficiant negationem, sicuti negationem efficiunt quando homo additur essentia
 li risibilitatis definitioni, quæ est, aptitudo hominis ad ridendum, & quando Lu
 na additur essentiali eclipsis definitioni, quæ est, priuatio luminis Lunæ, seu pri
 uatio luminis in Luna, in illis enim definitionibus, quæ de suis definitis prædicā
 tur, exprimuntur homo, & Luna, quare bis in propositionibus ponuntur homo,
 & Luna, in subiecto, scilicet, & prædicato, quando dicimus, homo habet aptitu
 dinem hominis ad ridendum, & Luna priuatur lumine Lunæ, uel priuatur lumi **D**

ne in Luna. secundum fundamentum sit, aliquando sumi definitionem explicatam nominis significationem pro ipsamet nominis significatione, sicuti accipi solet definitio exprimens rei quiditatem pro ipsamet rei quiditate. his positis fundamentis, formaliter ad obiectiones respondemus, & primo ad primam, licet demonstratio, ac definitio idem re esse debeant, non est necessarium, ut ex eisdem terminis omnino constituantur, nam genus in definitione contrahitur per differentiam, & ita contractum prædicatur de definito in primo modo dicendi per se, cum sit essentialis eius definitio, in demonstratione uero non potest contracte prædicari de minori extremo, quod est definitionis differentia, sine negatione, ut patet per ea, quæ diximus in primo fundamento; quamuis itaque passio, & eius genus non sint iidem termini uoce, seu dictione, sunt tamen iidem significatione, & essentialiter, quod sat est ad hoc, ut demonstratio, ac definitio fiat idem re, hinc fit, ut facile passio, quæ in demonstratione est maius extremum, mutetur in suum genus, quando demonstratio conuertitur in definitionem. Ad secundam obiectionem, negamus consequentiam, ad probationem respondemus, quæuis tota demonstratio in totam definitionem mutetur, non sequitur propterea, ut quidquid demonstrationis pars est, idem quoque definitionis pars esse debeat, quia demonstratio non est actu, sed potentia definitio; si demonstratio esset actu definitio, absque ullo dubio ratio esset alicuius momenti, uerum (ut dictum est) cum sit potentia definitio, non concludit; quando enim demonstratio fit actu definitio, passio, quæ demonstrationis erat maius extremum, redditur definitum, & passionis essentia collocatur in eius definitione ut genus, & propterea ut pars; cum itaque definitio quid nominis sit oratio explicans quid significat nomen, non potest nomen ipsum ingredi definitionem ut pars, sed eius significatio, quæ in ea locum generis occupat. ad Aristotelem in contextu octauo secundi Posteriorum libri respondemus, cum accipere ibi nominis, seu passionis significationem pro nomine significante, uel pro ipsamet passione, essentialiter enim idem sunt eclipsis, & defectus, nec non tonitrus, & sonus, differunt solum in hoc, quia eclipsis, & tonitrus denotant subiectum determinatum, nam eclipsis denotat Lunam, & tonitrus nubem, defectus uero, & sonus denotant subiectum indeterminatum, cum plura, & diuersa subiecta respiciant. demum ad Auerrois auctoritatem in secundo Posteriorum commentariis quadragesimo primo, & quadragesimo septimo, quam perpenderunt mediam opinionem sequentes aduersus primam opinionem, respondemus per secundum fundamentum, ibi commentatorem accipere definitionem declarantem nomen, seu affectionum, nempe, eclipsis, & tonitrus significationem, pro ipsamet eorum nominum, seu earum affectionum significatione, id est, pro defectu, quem solum significat eclipsis, & pro sono, quem significat tonitrus, alioquin non posset aufugere negationem, quando prædicatur defectus, ut definitio eclipsis, de Luna, & sonus, ut definitio tonitrus, de nube, sed illæ demonstrationes non sunt potissimæ, ut probatum fuit, quando, scilicet, genus affectionum communiter acceptum prædicatur de earundem affectionum subiecto, quod gerit uicem

differentiæ, quare secunda ratio, quam illi adducunt ad ostendendum pro Auerroce melius esse genus affectionum, quam affectiones inter demonstrationis terminos collocare, non ualet nisi in hoc, ut tunc facilius ex illa demonstratione A eliciatur definitio. Quo ad primam rationem dicimus, Auerroem, quando uult melius esse in demonstratione declarationem nominis, seu nominis definitionem accipere, quam ipsum nomen, non intelligere ut nominis, seu passionis definitio de differentia prædicetur, propter causam superius adductam, id est, propter negationem, quæ in illa prædicatione fieret, sed de nomine, aut de passione, tunc enim secundum ipsum demonstratio est definitio potentia proxima: uerum huiusmodi demonstrationes, in quibus essentialis, seu nominalis affectionis definitio de ea concluditur per aliam eiusdem affectionis causalem definitionem, mihi semper fuerunt suspectæ, quamuis Auerroes uelit, eas esse præcipuas inter omnes potissimas demonstrationes; & fundamenta, quibus inducor ad id credendum, sunt eiusdemmet Auerrois, nam in secundo posteriorum commentario trigesimo octauo ait, quod prædicatio definitionis de definitione est ueluti prædicatio proprii de proprio, at prædicatio proprii de proprio (inquit ipse) non est per se, non B est igitur per se prædicatio definitionis de definitione, quæ quidem prædicatio definitionis de definitione semper in maiori dictarum demonstrationum propositione reperitur. Præterea, pluribus in locis asserit Auerroes, demonstrationem dirigi ad illud, quod est ignotum, sed nominalis affectionis definitio semper est nota, cum ante demonstrationem de affectione præcognoscatur quid significet nomen, ergo secundum Auerrois principia huiusmodi demonstrationes mihi suspectæ uisæ sunt. melius itaque fortasse dicendum esse existimamus, sumi debere in potissima demonstratione pro maiori extremo potius nomē affectionis, quam eius genus, seu nominalem definitionem, ex qua demonstratione facillime paucis mutatis elicitur affectionis definitio cum causa, propterea quod facile mutatur affectio in suum genus, cum ante demonstrationem sit præcognita affectionis definitio nominalis, quæ eius genus est; posito itaque loco affectionis eius genere, tota affectionis definitio elicitur, ut gratia exempli, demonstratur de homine C risibile esse, id est, homini risibilitatem inesse per animal rationale, si modo loco risibilitatis ponatur eius genus, uidelicet, aptitudo ad ridendum; quod quidem risibilitatis genus de ea ante demonstrationem præcognoscitur, hæc elicitur definitio, uidelicet, aptitudo ad ridendum hominis propter animal rationale, quæ de risibilitate tanquam de suo definito uere enunciatur. Et hæc satis dicta sunt de iis, quæ ad potissimæ demonstrationis principia pertinent.

*Laus, Honor, et Gloria Deo Optimo Maximo,
Qui Trinus, et unus est.*

F I N I S.

D

BERNARDINI PETRELLAE LOGICARVM DISPUTATIONVM

Liber Sextus

DE SPECIEBUS DEMONSTRATIONIS.

PRAEFATIO.

CUM de principiis illius demonstrationis, quæ potissima nuncupari solet, in ordine ad conclusionem tribus superioribus libris fatis, superq; dictum fuerit, de eius medio ratione extremorum nunc uerba facere decreueram; sed quoniam difficultas hæc supponit aliam de speciebus demonstrationis, non inutile iunioribus fore mecum ipse cogitavi, si eam prius examinandam susciperem, qua in re duo præcipue considerata sunt, primum, numerus specierum demonstrationis, an tres, uidelicet, quia, propter quid tantum, & potissima, uel solum duæ sint, quia, scilicet, & propter quid; secundum, quæ differentia sit inter, potissimam, & propter quid tantum, si tres constituentur, aut essentialis, aut accidentalis, nam inter demonstrationem quia, & alias species essentialem distinctionem esse, apud grauissimos Aristotelis interpretes nulla controuersia est.

Disputationis termini explicantur.

C A P. I.

QUOD attinet ad primum disputationis membrum, placet eius terminos aperire, ne ulla inter disputandum oriatur confusio. dicimus itaq; demonstrationem quia progredi uel à causa remota, ut gratia exempli, quando demonstratur, parietem non respirare, quia non est animal, uel ab effectu ad causam, ut si aliquis per non scintillare probaret planetas prope esse, seu per risibile esse concluderet hominem esse rationalem, huiusmodi progressus, qui fit ab effectu
ad

ad causam, dicitur demonstratio quia, seu à posteriori, ab effectu, demonstratio signi, & ut sit solum, quia solum nobis esse causæ ostendit, quod prius erat ignotum. demonstratio uero propter quid tantum progreditur à priori ad posterius, uel à causa proxima ad causatum, quæ alio nomine appellatur demonstratio secundi ordinis, secundæ mensuræ, & causæ tantum, propterea quod ostendit nobis tantum propter quid effectus, cum in ea ratione fiat progressus ab esse causæ noto per demonstrationem quia ad propter quid effectus ignotum, ut si retrocedamus ab esse propter quid planetarum nobis noto per non scintillare ad propter quid ipsius non scintillare planetarum, nec non à rationalitate hominis nota nobis per risibile esse ad propter quid risibilitatis in eodem homine, huiusmodi progressus uocatur demonstratio propter quid tantum. demum potissima demonstratio illa est, quæ progreditur etiã à causa ad causatum nota tamẽ natura quatenus causa, & nobis non immediate, id est, non mediante demonstratione quia, sed immediate, uidelicet, beneficio sensus, quatenus, scilicet, huiusmodi causa est nobis sensata, ut gratia exempli, si fiat ratiocinatio ab esse propter quid planetarum natura, & nobis immediate noto ad planetas non scintillare nobis ignotum, talis progressus dicitur demonstratio primi ordinis, primæ mensuræ, potissima, absoluta, simpliciter, potentia definitio nota, declaransq; utranque quæstum ignotum, esse, scilicet, & propter quid effectus.

Sententia propria. CAP. III.

Terminis sic explicatis, primũ quid hac in re sentiamus in medium afferre decreuimus. Auerroes in primo Posteriorum. 8. & 95. commentariis, in Epitologicis tractatu de demonstratione non longe à fine, & secundo celi commentario. 35. existimans demonstrationem analogice prædicari de potissima, propter quid tantum, & quia, tres demonstrationis species constituit, de demonstratione potissima, seu simpliciter, & de demonstratione quia, uel signi mentionem facit Commentator in primo Physicorum com. 2. de demonstratione uero propter quid, aut causæ tantum loquitur in primo Posteriorum com. 97. & in octauo Physicorum com. 65. quæ Auerrois diuisio ualidissima innititur rationi, nam quæ demonstratur necesse est ut demonstretur per medium essentiale, quæ sit uel prius, uel posterius re ipsa demonstranda; si demonstretur per medium, quod sit posterius re ignota demonstranda, tunc exoritur demonstratio quia largiens solum esse ipsius causæ; si uero demonstretur per medium, quod re demonstranda sit prius, illud medium uel erit inuentum, uel non, si non erit inuentum, id est, si non erit nobis notum per aliud, hoc est, per demonstrationem quia, sed immediate, beneficio, scilicet, ipsius sensus, tunc illud medium, quod est notum natura quatenus causa, & nobis quatenus sensatum facit ut cognoscatur utraque quæstio, uidelicet, esse, ac propter quid effectus, unde ex Themistii sententia in secundo Posteriorum capite secundo exoritur demonstratio potissima; si demum erit illud medium inuentum, id est, nobis cognitum per demonstrationem quia, absoluentem (ut dictum est) solum esse causæ, exoritur demonstratio cau

T

A la tantum, notificans duntaxat propter quid effectus, quam Averrois opinionem Aristoteli maxime consentaneam esse arbitramur.

Auicenna rationes contra demonstrationem quia.

C A P. III.

HANC partitionem, quam uerissimam esse opinatur, impugnarunt grauissimi philosophi, nam subtilissimus, ac doctissimus Auicenna destruit demonstrationem quia, latini uero nostri penitus inficiantur demonstrationem propter quid tantum, quorum omnium rationes examinabimus, illisque satisfaciemus. Auicenna destruens primo demonstrationem quia, quæ fit per causam remotam, hac utitur demonstratione, in ratione quia per causam remotam maior propositio non est necessaria, ergo non est uere demonstratiua; consequentia notissima est, quia demonstratio debet habere propositiones necessarias, ut patet ex Aristotele in primo Posteriorum pluribus in locis; antecedens etiam clarissimum est, cum causa longinqua non insit necessario causatis, placet tamen illud illustrare Aristotelis exemplo in primo Posteriorum contextu trigesimo, de quo facta fuit mentio in capite secundo, uidelicet, omne respirans est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat. hic syllogismus, cum medium habeat causam remotam, fit solum in secunda figura, quia causa remota est uniuersalior causato, ex quo non potest nisi prædicari de causato; efficitur ergo secunda figura, in cuius maiori prædicatur causa de causato, illius maioris propositionis, omne respirans est animal, nulli dubium esse debet, animal, cum sit causa longinqua respirationis, non inesse necessario respiranti, quare manifestissime apparet, antecedens illius rationis uerissimum esse. ultimo destruit Auicenna demonstrationem quia per immediatos effectus hunc in modum. in ratione quia ab effectu procedente fit petitio in principio, ergo ratio quia non potest esse demonstratio, consequentia notissima est, probatur antecedens, principia demonstrationis quia debent esse essentialia, quoniam demonstratio fit ex iis, quæ sunt per se, & debent esse nota ut sint essentialia, alioquin ignoraremus an essent propria, uel communia; si debent esse nota ut sint essentialia, hoc erit aut per inductionem, aut per causam, sed per inductionem id fieri non potest, ut habetur de Cygno, & de Coruo, in quibus an essentialia, uel accidentalia sint albedo, & nigredo, per inductionem non cognoscitur, ergo per causam, si per causam, ergo in demonstratione quia fit petitio in principio, cum in eius propositionibus supponatur quod debet probari, ut gratia exempli, omne risibile est rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est rationalis. minor huius rationis debet esse nota ut sit essentialis, & hoc, ut dictum est, per causam, ergo quia homo est rationalis, in minore igitur propositione notum erit, hominem esse rationalem, quod tamen in conclusione colligitur. si itaque ratio quia ab effectu esset demonstratio, in demonstratione fieret petitio in principio, quod falsum est. Præterea, ratio quia ab effectu non est

ex uniuersalibus, ergo ratio quia ab effectu non est demonstratio. consequentia clarissima est ex Aristotele in primo Posteriorum sæpe asserente demonstrationem debere constare ex uniuersalibus; probatur antecedens, nam ratio à posteriori assumit in principiis effectum, sed effectus è numero eorum est, quæ singularia sunt, ergo ratio ab effectu non est ex uniuersalibus; confirmantur omnes istæ rationes duabus nunc Aristotelis auctoritatibus, quarum prima est in principio quinti contextus primi Posteriorum, ubi philosophus, postquam dixit, demonstratiuam scientiam esse ex ueris, primis, &c., subiunxit, sic enim erunt & principia propria eius, quod demonstratur, syllogismus enim erit & sine his, demonstratio autem non erit. ex quo loco elicitur, rationem quia esse syllogismum, quoniam ex Aristotelis sententia ratio illa, quæ non habet principia cum conditionibus ab Arist: positis non demonstratio, sed tantum syllogismus debet appellari, at ratio quia non habet principia cum illis conditionibus, ergo ratio quia non demonstratio, sed tantum syllogismus debet uocari, ex quo patet secundum philosophum rationem quia esse syllogismum, non autem demonstrationem, quod uidit quoque Themistius in secundo Posteriorum capite trigesimo. secunda est auctoritas in secundo Posteriorum contextu octauo circa medium, ubi sũt hæc uerba (quæcũque igitur secundũ accidens nouimus quia sunt, necessarium est, nullo modo se habere ad ipsum quid fit, neque enim quod est scimus) per quæ uerba ostendit philosophus, ex rationibus, in quibus assumitur medium secundum accidens, non posse ullo pacto elici ipsum quod quid est, imo per huiusmodi syllogismos neque sciri quod est, sed in ratione quia mediũ est accidens, ergo non parit scientiam, ergo ratio quia non est demonstratio.

Auicenna rationes dissoluntur.

C A P. IIII.

ERAT prima Auicennæ ratio, quæ destruebat demonstrationem quia à causa remota hunc in modum, in ratione quia per causam remotam maior propositio non est necessaria, ergo non est uerè demonstratiua. ad hanc negatur antecedens, ad exemplum, quo illustratur, dicimus, falsum esse, maiorem illam propositionem, uidelicet, omne respirans est animal, non esse necessariam, nam licet esse animal sit remota causa respirandi, idcirco non sequitur, ut animal collocari non debeat in definitione respirationis, ergo necessario inest animal respiranti. erant aliæ duæ rationes euercentes demonstrationem quia ab effectu, quarum prima huiusmodi erat, in ratione quia procedente ab effectu fit petitio in principio, ergo ratio quia non potest esse demonstratio. ad hanc negatur antecedens, ad probationem dicimus, illam peccare per insufficientem enumerationem, nam quando ait, propositiones demonstrationis quia debere esse notas ut sint essentielles, idq; uel per inductionem, uel per causam, dicimus, eam peccare, quoniam propositiones illæ possunt esse notæ ut sint essentielles

etiam per secundum modum dicendi per se, ut patet prædicto exemplo pro ma-
Aiori certitudine illius probationis, nam minor illa propositio, nempe, omnis ho-
 mo est risibilis, cognoscitur esse essentialis, quia subiectum eius est de conceptu
 prædicati, ponitur enim homo in definitione risibilitatis; cum itaque sit in se-
 cundo modo dicendi per se, redditur etiam nota ut sit essentialis, absque indu-
 ctione, & causa. Secunda ratio erat huiusmodi, demonstratio quia ab effectu nõ
 est ex uniuersalibus, ergo non est demonstratio. ad hanc negatur antecedens, ad
 probationem dicimus, effectum, ratione qua est singularis, non ingredi demon-
 strationem, sed quatenus ex pluribus singularibus effectibus fit effectus uniuersa-
 lis, ut colligitur ex Aristotele in primo Posteriorum capite uigesimo quarto
 circa finem, seu contextu quadragesimo tertio circa medium, nec non in secun-
 do Posteriorum in calce primi textus, & in contextu ultimo, cum eum exem-
 pli gratia, per Lunæ defectum ostendimus terram interponi inter Lunam, & So-
 lem, non accipimus singularem defectum, sed defectum uniuersalem, qui ex plu-
Bribus singularibus defectibus efficitur. Ad primam philosophi auctoritatem de-
 sumptam ex quinto contextu primi Posteriorum in confirmationem omnium
 rationum dicimus, ex illa auctoritate elici, demonstrationem quia esse syllogis-
 mum in comparisonem demonstrationis potissimæ, sed non simpliciter, & abso-
 lute. ad secundam in contextu octauo secundi libri Posteriorum respondemus,
 philosophum per demonstrationem quia intelligere eam, in qua sumitur acci-
 dens remotum, non illam, in qua accipitur accidens essentialis, nimirum, propria
 passio, quando inquit, demonstrationem quia non parere scientiam, & propterea
 non esse demonstrationem. & si quispiam instaret, dictum illud philosophi debe-
 re etiam intelligi de demonstratione quia, in qua sumitur accidens essentialis; re-
 spondemus, id uerum esse de scientia perfectissima, ut, scilicet, demonstratio quia
 non pariat scientiam perfectissimam, sicuti demonstratio potissima, non autem
 ut simpliciter, & absolute non pariat scientiam.

C

Latinorum rationes contra demonstrationem propter quid tantum

C A P. V.

AVicennæ sententia sic explicata circa demonstrationē quia, eiusq; rationi-
 bus dissolutis, nunc uidendum est, quid senserint latini circa demonstratio-
 nem propter quid tantum. Respondent ferè omnes, eam fuisse figmentum, & so-
 mniū commentatoris, quoniam in doctrina philosophi non potest dari huiusma-
 di demonstratio, quod probant, & primo sic, demōstratio quia præter id, qđ ad
 ipsā pertinet, præstat et illud idē, qđ p. Auerroē ostendit demōstratio pp quid
Dtantū, ergo male ab eo distinguitur demōstratio pp quid tantū à demōstrationē
 quia. consequentia nota ē, probatur antecedens, in demōstratione quia à postero-
 ri effectus declarat causā esse, at nõ potest declarare causam esse, nisi sciatur, causā

illam esse causam eiusdem effectus, sed hoc est scire propter quid, ergo demonstratio quia præter id, quod ad ipsam pertinet, præstat etiam illud idem, quod per Auerroem ostendit demonstratio propter quid tantum. probatur assumptū, **A** illa causa, quæ per effectum monstratur, uel scitur esse propria illius effectus, uel non, si scitur, habetur intentum, si uero non, per illum effectum non magis una, quàm alia causa poterit inferri, quis enim prohibebit, ignorato ignem esse causam fumi, quin inferatur, si fumus est, etiam lapis? & ita per effectum nunquam deueniemus in cognitionem causæ determinatæ. si igitur progrediendo ab effectu ad causam, scimus causam illius effectus, & scire causam effectus est scire eius propter quid, demonstratio quia dabit esse causæ, & propter quid effectus, quare demonstratio quia ostendit & quod suum est, & quod spectat ad demonstrationem propter quid tantum. secundo, & ultimo, diuisio Auerrois repugnat Aristotelis diuisioni, ergo falsa, consequentia existente manifesta, probatur antecedens, nam philosophus in primo Posteriorum. 30. diuidens ipsum scire in scire quòd, & scire propter quid, innuit duas solum dari species demonstrationis, alteram quia, alteram propter quid, quæ eadem est cum potissima commentatoris, **B** & hoc ex natura rei, quilibet enim progressus uel est ab effectu, uel à causa, unde manifestissime apparet, Auerrois partitionē recedere ab Aristotele, & à ueritate.

Soluuntur Latinorum rationes de demonstratione propter quid tantum.

C A P. VI.

PROPOSITIS Latinorum rationibus, reliquum est, ut eis satisfaciamus, & primo primæ, quæ hunc in modum se habebat, demonstratio quia præter id, quod ad ipsam pertinet, præstat etiam illud idem, quod per Auerroem ostendit demonstratio propter quid tantum, ergo male ab eo distinguitur demonstratio **C** propter quid tantum à demonstratione quia. Ad hanc negatur antecedens, ad probationem, negatur assumptum, ad cuius probationem dicimus, uerum esse, ut progredientes ab effectu ad causam, sciant esse aliquam causam illius effectus, sed quando subiungitur, scire causam effectus est scire propter quid; respondeamus, id uerum esse, quando ea sit determinata, & propria causa illius effectus, ut patet ex definitione ipsius scire simpliciter tradita ab Aristotele in primo Posteriorum contextu quinquagesimo, uerum effectus non infert causam propriam, & determinatam, sed indeterminatam, postea per intellectus negotiationem cognoscitur eam esse causam propriam, propter quam effectus est. secunda, & ultima ratio huiusmodi erat, diuisio Auerrois repugnat Aristotelis diuisioni, ergo falsa, ad hanc negatur antecedens, ad probationem ex Aristotele primo Posteriorum **D** contextu trigésimo, dicimus, Aristotelicæ diuisionis, membra in alias species diuidi posse, nam sicuti demonstratio quia diuiditur ab Aristotele in plures species

- A** ita diuidi potest demonstratio propter quid, nam licet huiusmodi demonstratio progrediatur à causa prima, sicuti demonstratio quia progreditur à causa non prima, uidendum est pro quo accipiatur illa causa prima, dicimus, eam accipi pro causa proxima, cum enim causa prima sit contradistincta à causa non prima, & per causam non primam philosophus unò omnium consensu intelligat causam remotam, sequitur, cum per causam primam debere intelligere causam proximam, in qua conueniunt omnes species demonstrationis propter quid, quoniam uero causa proxima potest esse sufficiens, & non sufficiens, si fuerit sufficiens, efficiet unam speciem demonstrationis propter quid, quæ appellatur potissima, nam omnis potissima est propter quid, sed non è contra, cum demonstratio propter quid sit uniuersalior potissima demonstratione; si uero fuerit non sufficiens, efficiet aliam speciem demonstrationis propter quid, quæ uocatur æquæ uoce cum genere demonstratio propter quid tantum, datur enim demonstratio una propter quid, quæ potissima nunquam fieri potest, ut paulo inferius declarabimus. ex quo patet, Aristotelicæ diuisionis membra diuidi posse in alias species, per quas redditur eadem cum Auerrois diuisione, & sic aduersariorum ratio nulla est.
- B**

Propria explicatur sententia secundi membri propositæ disputationis.

C A P . V I I .

- P**osita primi membri huius disputationis, quantum per nos licuit, ueritate, tres, scilicet, non duas tantum esse species demonstrationis, reliquum est, ut examinemus secundum eius pulcherrimum, & utilissimum membrum, uidelicet, quæ nam differentia sit inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum, an accidentalis, ut placuit Latinis, uel essentialis ex mente commentatoris, quam à philosophi sententia non recedere in sequentibus probabitur. non immorabimur in explicatione terminorum, cum ex Porphyrio in capite de differentia satis constet quid accidentalis, & quid essentialis differentia sit, sed statim accedemus ad opinionem commentatoris declarandam, quam ueriores esse, & ab Aristotele non recedere existimamus. Auerroes tum ratione medii; tum ratione quæsitorem essentialem differentiam ponit inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum, existimans dari unam speciem demonstrationis propter quid, quæ non possit ullo pacto fieri potissima. ad sententiam commentatoris aperte intelligendam uideamus quid ipse afferat in primo Posteriorum commento nonagesimo sexto circa principium, in secundo Posteriorum commento nonagesimo tertio in fine, & alibi de causarum, & causatorum dispositionibus. causæ, & causata ex ipsius sententia quatuor tantum modis, nec pluribus, nec paucioribus possunt disponi. nam aliquæ sunt causæ, & causata, quæ ad inuicem conuertuntur, ut planetas prope esse, & planetas non scintillare: in
- D**

his potest euenire quælibet demonstrationis species, si enim fuerit notum esse effectus, idest, planetas non scintillare, ignotum autem esse causæ, hoc est, planetas prope esse, exoritur demonstratio quia ostendens unam quæstionem, uidelicet, esse causæ: si uero per eandem demonstrationem quia fuerit nobis notum esse causæ, & ignotum propter quid effectus, efficitur alia species, quæ dicitur propter quid, & causæ tantum, cum unam etiam & hæc quæstionem ostendat, nempe, propter quid ipsius effectus; si demum fuerit notum esse causæ natura, & nobis non mediate, idest, non mediante demonstratione quia, sed immediate, hoc est, beneficio sensus, esse uero effectus fuerit ignotum, tunc exoritur demonstratio, quæ potissima nuncupatur, notam faciens utranque quæstionem, esse, scilicet, & propter quid effectus. confirmatur hoc ex Aristotele in secundo Posteriorum contextu octauo, ubi ait, propter quid quæri, cognitio quod, nonnunquam uero & simul manifesta fieri; ex quo patet, essentialem differentiam esse inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum ratione quæstionum, cum distinctio ex parte quæstionum sit distinctio realis, & ex natura rei, aliquæ uero sunt causæ, & causata, quæ mutuo non conuertuntur, sed effectum sequitur causa, non è conuerso, ut, exempli gratia, mulierem peperisse, sequitur eam concubuisse cum uiro, non autem è contra, in his fit solummodo demonstratio quia, si esse effectus fuerit notum, & ignotum esse causæ, nam si ex opposito fuerit notum esse causæ ignotum autem esse effectus, non exorietur demonstratio à priori, propterea quod causa non infert effectum, licet ab effectu inferatur, si tamè aliqua demonstratio fieret, reponenda esset inter species demonstrationis quia, ut conicere possum ex iis, quæ dixit philosophus in principio trigelimi contextus primi Posteriorum. aliquæ iterum sunt causæ, & causata, quæ inter se ita disponuntur, ut nec causam effectus, nec effectum sequatur causa, in his nulla potest formari demonstratio, uel si fuerit notum esse effectus, & ignotum esse causæ, uel è conuerso. demum aliquæ sunt causæ, & causata, quæ ad inuicem non conuertuntur, causam tamen sequitur causatum, licet causatum non sequatur causa, ut, exempli gratia, ignem sequitur illuminatio, & calor, sed non è contra; in his certum est non posse fieri demonstrationem quia, licet esse effectus fuerit notum ignotum uero esse causæ, cum effectus non inferat causam; non posse etiam fieri potissimam demonstrationem, quamuis esse causæ fuerit notum, non autem esse effectus, indicat nobis definitio ipsius scire simpliciter posita ab Aristotele in primo Posteriorum contextu quinto in principio, quæ hunc in modum se habet, (cum causam arbitramur cognoscere, propter quam res est, &c.) quamuis enim ignis, exempli gratia, sit causa illuminationis, non tamen est causa sufficiens, à qua fiat illuminatio, quoniam, non existente igne, fieret etiam illuminatio; præterea, in demonstratione potissimas propositiones omnes debent esse secundum quod ipsum, idest, uniuersales, quæ conditio non reperitur in huiusmodi causis, & causatis, quare patet, in his non posse effici nisi demonstrationem propter quid tantum, licet in hac re uarie senserit commentator, nam in commento nonagesimo quinto primi Posteriorum inquit, demonstrationes causarum

- tantum eas esse, quæ componuntur ex causis, ex quibus sequitur existentia causarum ex necessitate, causa vero non sequuntur ex causatis. in commento uero nonagesimo sexto ait, species autem secunda consequentiæ est, ut sequatur posterius ex priori, hoc est, causatum ex causa, & non conuertatur res, in hac specie non adducitur nisi demonstratio simpliciter tantum, & hoc cum fuerit causa notior, si uero non fuerit notior, non adducetur ibi demonstratio penitus, etiam si esset causatum notius apud nos. eandem sententiam habet in Epitomis logicis tractatu de demonstratione non longe à fine, inquiring, tertia pars est, ut sequatur posterius ad esse prius, non autem prius ad esse posterius, in hac fit demonstratio causa, & essendi solum. cum itaque in huiusmodi causis, & causatis, ex naturâ conditionum principiorum, & propterea ex natura mediæ, à quo sumitur uera distinctio inter species demonstrationis, non possit oriri nisi demonstratio propter quid tantum, licet ex parte quaesitorum uideatur posse etiam effici demonstratio potissima, ad credendum inducor, uerba commenti nonagesimi sexti, & illius tractatus, qui est de demonstratione, esse deprauata, debereque in eo commento deleri dictionem illam, (nisi,) ut legatur, species autem secunda consequentiæ est, ut sequatur posterius ex priori, hoc est, causatum ex causa, & non conuertatur res, in hac specie non adducitur demonstratio simpliciter tantum, & quæ sequuntur; ni uelimus dicere, Commentatorem per demonstrationem simpliciter tantum intellexisse demonstrationem propter quid tantum; cum soleat aliquando demonstrationem propter quid tantum appellare demonstrationem simpliciter, ut patet de illa demonstratione, qua ostenditur eclipsis de Luna propter terræ interpositionem; ex eius enim docendi methodo non potest esse demonstratio illa nisi demonstratio propter quid tantum, cum habeat principia nota natura, nobisque mediate, & tamen in secundo Posteriorum commento quadragesimo uocatur ab eo demonstratio simpliciter, de cuius ratione est secundum Commentatorem, ut eius principia sint nota natura, & nobis immediate,
- C quare per demonstrationem simpliciter non potest ibi intelligere nisi demonstrationem propter quid tantum. in tractatu uero de demonstratione non longe à fine debet addi (non) uerbo illi (fit,) ut legatur, tertia pars est, ut sequatur posterius ad esse prius, & non sequatur prius ad esse posterius, in hac non fit demonstratio causa, & essendi solum, id est, non fit demonstratio potissima, de cuius ratione est, ut det causam, & esse, & ita uniformis semper esset Auerroes. manifestum igitur est ex mente Commentatoris, distinguere inter se demonstrationem simpliciter, seu potissimam, & demonstrationem propter quid tantum ex natura mediæ, atque ideo ex natura rei, non autem ex nostra cognitione, hanc realem distinctionem respectu principiorum esse etiam ad mentem philosophi, probatur ex eius fundamentis hunc in modum; si demonstratio potissima, & propter quid tantum non differrent essentialiter, sed solum accidentaliter, ut uolunt Latini, omnia
- D illa genera causarum, quæ ingrediuntur propter quid tantum, ingrederentur etiam potissimam; consequens est falsum, ergo & illud, ex quo sequitur: consequentia est clarissima, nam si aliquod causæ genus uni, & non alteri demonstra-

tioni

tioni accommodaretur, non solum accidentaliter, sed etiam essentialiter demonstrationes illæ distinguerentur, quod esset contra latinorum sententiam. probatur falsitas consequentis ex ipsomet philosopho, ait enim Aristoteles in secundo Posteriorum contextu undecimo, & in secundo Physicorum contextu septuagesimo secundo in demonstratione propter quid ingredi quatuor causarum genera, & propterea quartum modum dicendi per se, ut quartum, idest, causam efficientem veram, quæ à potissima demonstratione excluditur, ut per Aristotelem in primo Posteriorum contextu decimo manifestissime apparet, ubi determinat, solum primum, & secundum modum dicendi per se ingredi potissimam demonstrationem; licet enim aliquafido causa efficiens competat potissimæ demonstrationi, id sit, quatenus sapit naturam formæ, cum sit semper sub qualibet temporis differentia suo effectui annexa, ex quo sortitur nomē causæ efficientis: **B** non veræ. cum igitur quartus modus ut quartus ingrediatur propter quid, potissimam vero nequaquam, nisi ex accidenti, pro ut, scilicet, concurrat cum primo, uel cum secundo modo dicendi per se, sequitur, non omnia genera causarum, quæ ingrediuntur propter quid, ingredi etiam potissimam demonstrationem; datur enim (ut diximus) una causa efficiens vera nuncupata, quæ propter quid ingreditur, potissimam autem minime: ergo non solum accidentaliter, sed etiam essentialiter, uidelicet, ex parte mediæ distinguuntur demonstratio potissima, & propter quid. Ecce, distinctionem realem inter has demonstrationes non esse fictam, & somnium Auerris, sicuti dicunt latini, sed esse desumptam ex uisceribus ipsiusmet philosophi in primo, & in secundo Posteriorum locis citatis, cum ex rei natura, nulla concurrente cognitione nostra, uel ea concurrente, sit realis distinctio inter potissimam, & propter quid, aliqua enim causa absque nostra cognitione reperitur, quæ propter quid, non autem potissimam ingreditur; **C** notaque concurrente cognitione, aliqua sunt principia natura, nobisque nota primum, & immediate, ex quibus efficitur solum potissima demonstratio, aliqua uero natura, nobisque nota non primum, & immediate, sed mediate; idest, mediante demonstratione quia, ex quibus oritur demonstratio propter quid tantum à principiis nobis primum, & non primum cognitis. fuit etiam realis distinctio inter potissimas demonstrationes ex parte causarum, potissima, a demonstratio, quæ progredditur ex principiis natura, nobisque primum, seu immediate cognitis, ostendit duo quæta, esse, scilicet, & propter quid effectus, at demonstratio propter

quid tantum constans ex principiis natura, nobisque non primum, & immediate, sed mediate cognitis, ostendit solum unam questionem, nempe, propter quid effectus. confirmatur hoc (ut supra diximus) Aristotelis auctoritate in secundo Posteriorum contextu octauo, ubi

passerit propter quid queri, cognito quod, nonnunquam uero, & simul manifesta fieri, cum aliis quibusdam

A

Ex aliorum sententia nullam esse differentiam inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum ex parte medij absque nostra cognitione.

C A P. VIII.

Opinionem hanc nostram, quam verissimam esse arbitramur, multis rationibus in fauorem Latinorum nonnulli demoliri nituntur; probant. n. realem distinctionem non esse inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum, neque ex medio nulla concurrente cognitione nostra, neque ex eodem medio uel primum, uel non primum noto, neque ex parte quaesitorum; demum confirmationem ex secundo Posteriorum libro cōtextu octauo desumptam ab Auerroistis non intelligi, eisq; locum illum aduersari declarant, & primo ex parte medij absque nostra cognitione hunc in modum argumentantur. Causa externa, idest, efficiens uera, à qua per Auerroem fit demonstratio propter quid tantum, non dat de effectu quid, ergo neque propter quid, ergo demonstratio per causam efficientem ueram non potest uocari propter quid, falsum igitur est dicere, dari demonstrationem propter quid distinctam à potissima ratione medij, antecedens est Auerrois, & consequentia Aristotelis in secundo Posteriorum pluribus in locis, ubi ait, idem esse quid, & propter quid. Secundo ex Auerrois in secundo posteriorum pluribus in locis demonstratio potissima fit per causas externas, à quibus non recedit propter quid, & demonstratio propter quid fit per causam formalem, ut, uidere est in ipso regressu, in quo forma latens fuerit inuenta per eius proprietates, à qua formali causa non recedit potissima, ergo non differunt potissima, & propter quid tantum ratione medij. confirmantur hæ rationes philosophi auctoritate in primo Posteriorum contextu trigesimo, ubi distinguens inter scire quod, & propter quid, dixit, demonstrationum aliam fieri per causam primam, & hæc dicitur propter quid, aliam uero per causam non primam, & hæc appellatur quod, uel demonstratio quia; ex quo loco clare patet, philosophum sub demonstratione propter quid intellexisse etiam potissimam, cum unicam illis formam tribuerit, uidelicet, causam primam. nulla igitur est distinctio inter potissimam, & propter quid tantum ex parte medij.

C

At late rationes soluntur.

C A P. VIII.

PRO solutione primæ rationis aduertendum est, ipsum quid dupliciter sumi posse, uel proprie, qua ratione acceptum contradistinguitur ab ipso propter quid, uel communiter, pro ut, scilicet, concurrat cum causa, quo modo sumptum idem est cum ipso propter quid. hoc posito, dicimus, consequentiam esse fal-

sam, si ratio in oppositum intelligat de ipso quid proprie, ad probationem ex Aristotele in secundo Posteriorum pluribus in locis asserente, idem esse quid, & propter quid, respondemus, philosophum accipere ibi quid communiter, quatenus, scilicet, concurrat cum causa, quod non facit contra nos; si uero intelligat ratio in oppositum de ipso quid communiter, negatur antecedens, & huius negationis ratio est, quia conueniendo quid communiter sumptum cum causa, dum demonstratio à causa externa per Auerroem dat propter quid, seu causam, dat etiam quid communiter acceptum. Ad alteram ex Auerroem in secundo Posteriorum pluribus in locis, negatur, demonstrationem potissimam fieri per causas externas, quia licet ratiocinatio de Lunæ defectu per terræ interpositionem, quæ est per causam externam, ab Auerroem dicatur aliquando demonstratio simpliciter, non potest ab eo accipi nisi per propter quid tantum, alioquin ipsemet suis fundamentis aduersaretur, ut patet per ea, quæ diximus in capite octauo. propter quid autem fieri per causam formalem non aduersatur opinioni nostræ, quia demonstratio propter quid (ut disputatum fuit in superioribus) se habet ueluti genus ad potissimam, & ad eam, quæ cum genere æquiuoce dicitur propter quid tantum, omnis enim potissima est propter quid, sed non è contra, cum demonstratio propter quid sit uniuersalior demonstratione potissima. demonstratio igitur propter quid, quando in regressu aliquoties fit per causam formalem non secus, ac potissima, tunc ab ea non differt ratione medii absolute sumpti, sed concurrente nostra cognitione, quoniam in potissima demonstratio à causa illa formalis est nota natura, nobisq; primum, seu immediate, proinde ostendit huiusmodi demonstratio duo quæ sita esse, scilicet, & propter quid effectus; in demonstratione uero propter quid tantum sic dicta ad differentiam potissimæ, quæ est etiã propter quid, cum omnis potissima (ut diximus) sit propter quid, & non è contra, eadem causa formalis est nota natura, & nobis non primũ, & immediate, sed mediate, mediante, scilicet, demonstratione à posteriori, idcirco demonstratio illa notam facit unam solam quæstionem, nempe, propter quid effectus; quare non solum ratione medii primum, & non primum noti differt potissima ab ipsa propter quid tantum, sed etiam ratione quæstionum. Ex quo manifesta redditur solutio ad confirmationem ex Aristotele in primo Posteriorum contextu trigésimo, nam licet in causa prima, idest, in causa proxima conueniant demonstratio potissima, & propter quid, differunt tamen in aliis conditionibus, quia huiusmodi causa proxima potest esse uel sufficiens, uel non, præterea, primum, uel non primum nobis nota, si fuerit sufficiens, nobisq; primum nota, ex ea fit potissima demonstratio, si uero nõ sufficiens, nobisq; nõ primũ nota, ex ea oritur demonstratio propter quid tantum, ut patet per ea, quæ diximus, & in septimo, & in præsentis capite paulo supra.

A *Ex aliorum sententia refellitur ea differentia, qua sumitur à medio nobis primum, uel non primum noto.*

C A P. X.

ERAT altera differentia inter potissimam demonstrationem, & propter quid tantum, potissimam, scilicet, medium habere nobis primo notum, non ex effectu inuentum, propter quid uero tantum habere medium non primo nobis notum, sed ex effectu notiore declaratum, ut autem huiusmodi differentiam à demonstrationis natura alienam esse ostendant, hunc in modum aduersus eam argumentantur. Hæc differentia non est sumpta ex conditionibus principiorum demonstrationis ab Aristotele adductis, ergo à natura demonstrationis non derivatur, proinde species uariare non potest; consequentia est clara, assumptum probatur, principia demonstrationis uocata ab Auerroistis propter quid tantum absque dubio uera sunt, sunt etiam prima, seu immediata, quia nil aliud est, principia esse immediata, quam nullum dari medium inter maiorem extremitatem, & terminum medium de sententia philosophi in capite decimo primi libri Posteriorum, habet huiusmodi demonstratio principia priora, & causas conclusionis, cum in ea progressus fiat à causa ad effectum; habet etiam illa notiora natura, & nobis, natura quidem, quoniam omnis causa est notior effectu secundum naturam; nobis uero, quoniam omnis demonstratio sic propter nostram cognitionem, quare à notioribus nobis progreditur; si minus, est præfusa inutilis; quod de ea non est dicendum, ergo eius principia & natura, & nobis notiora conclusionis esse oportet. demum, principia demonstrationis propter quid sunt de omni, sunt per se, & sunt quatenus ipsum, omnes igitur conditiones habet, & in nulla discrepat à potissima, ergo differentia hæc ex natura demonstratiouis non accipitur, proinde ipsi demonstrationi accidentaria est. re uera ea differentia in nobis tantum est, non ipsa demonstrationis natura, quando quidem nobis contingit, ut causam primum notam habeamus, & ut non primum notam ex effectu notiore inueniamus, sed ad ipsam demonstrationis naturam id minime pertinet, hinc factum est, ut Aristoteles id nunquam considerauerit, dum uero in principia sint nota natura, & nobis, quæ conditio communis est omnibus demonstrationibus à priori, & à causa proxima, nil refert uti nobis primum nota fuerint, an inuenta per aliud; propterea illud essentialiter demonstrationi esse dicitur, hoc uero accidentarium, quæ naturam demonstrationis uariare non potest. Præterea, si ea sententia admittatur, sequitur, huic homini eandem demonstrationem esse potissimam, alteri autem homini esse propter quid tantum, quod absurdum est. consequentia probatur, nam concedit Auerroes in commentariis. 182. & 183. primi libri Posteriorum, aliquas esse rerum causas sensiles, ex quibus apud eum fit potissima demonstratio, quoniam primo notæ occurrunt, nec inueniuntur per aliud; quoniam igitur etiam effectus aliquis à tali causa productus, sensibilis esse potest, ideo si contingat ab

aliquo prius causam sentire, quàm effectum, & ex ea illum effectum demonstrari, demonstratio respectu illius potissima erit, notificabit etiam, & quòd effectus sit, & cur sit; ut si quis nullam habens solaris eclipsis cognitionem, videat Lunam in A terpositam inter solem, & nos, statim per causam cognoscet eclipsim fieri, quã antea nunquam cognoverat; si vero alius, qui prius eam eclipsim nouerit sine cognitione causã; ueniat postea in eius causã cognitionem, per eam cognoscet propter quid fiat eclipsis, sed non quòd sit; eadem igitur demonstratio huic erit propter quid, quã alteri potissima fuit; nullamq; in se ipsa mutatione passa fiet di uersarum specierum respectu diuersorum hominum; quod si absurdum est, ut cer te est absurdissimum, dubitandum minime est; hanc differentiam e natura de monstrationsis sumptam non esse, sed accidens esse ipsi demonstrationi; & acci dens quidem separabile, cum uni, & eidem medio contingat, ut sit primo notum illi, & alteri non primo notum respectu eiusdem effectus.

Rationibus superiori capite adductis respondetur.

TA M adductis rationibus respondentes, ad primam negamus assumptum, ad probationem autem dicimus, falsum esse demonstrationem propter quid tan tum semper habere principia immediata, cum progredatur aliquando per cau sam causatam, ut videre est de eclipsi Lune, de eius luminis accretionib; & hu iusmodi, quæ sunt demonstrationes propter quid, & tamen progrediuntur per causam causatam, id est, per medium causatum, & propterea per principia cau sata, idem enim est principium demonstrationis, & demonstrationis medium. demonstratio uero potissima semper debet habere medium non causatum, seu principium immediatum, quare principia esse immediata, non est (ut dicat ipsi) nullum dari medium inter maiorem extremitatem, & terminum medium, sed C etiam nullum dari medium inter minorem extremitatem, & medium terminum, alioquin pro medio esset sumpta causa causata contra naturam potissimæ demõ strationis. Præterea, falsum est, demonstrationem propter quid tantum habere principia nota nobis eo modo, quo habet demonstratio potissima, quæ est etiam propter quid, sed propter quid perfecta, nam demonstratio potissima habet prin cipia nota nobis immediate, id est, absque ulla demonstratione, (solum sensus be neficio, demonstratio uero propter quid tantum (dico propter quid tantum ad differentiam demonstrationis pp quid perfecta, & potissima) habet principia nota nobis mediate, id est, mediante demonstratione quia, & a posteriori, quæ quidem differentia, licet in nobis tantum esse uideatur, multum tamen facit ad demon strationis naturam, nam esse principia nobis nota immediate denotat principia D demonstrationis esse indemonstrabilia, quæ conditio pertinet ad potissimæ de monstrationsis naturam; esse uero principia nobis nota mediate indicat principia

A demonstrationis esse demonstrabilia, quæ conditio recedit ab eiusdem potissimæ demonstrationis natura, sed non recedit à natura demonstrationis propter quid tantum. Clare itaque patet, hanc differentiam non esse quid demonstrationi accidentarium, cum eius naturam variare possit, satisq; ab Aristotele fuisse consideratam, cum in Logicæ disciplinæ, & philosophiæ libris sæpe dicat ipse, principia sensu, & via innata nobis fieri manifesta; uana igitur esset demonstrationis natura absque cognitione nostra. Demum falsum est, principia uniuscuiusque demonstrationis propter quid esse quatenus ipsum, quando enim causa, & causatum hoc pacto sunt disposita, ut causam sequatur causatum, non autem è contra, sicuti, exempli gratia, ignem sequitur illuminatio, & calor, sed non è conuerso; in his non posse fieri demonstrationem potissimam, quamuis esse causæ fuerit notum, non autem esse effectus, manifestum est, cum potissima demonstratio postulet terminos pares, & tamen in illis fit demonstratio à causa proxima, & propterea propter quid, quæ non habet quatenus ipsum, ergo datur aliqua

B demonstratio propter quid, quæ non habet omnes conditiones potissimæ demonstrationi requisitas. quo ad alteram rationem, qua dicunt, si ea sententia admittatur, sequetur huic homini eandem demonstrationem esse potissimam, alteri autem esse propter quid tantum, negatur consequentia, ad probationem dicimus, falsum esse in causis & causatis sensibilibus ut aliquis prius sentiat causam, quam effectum, & hunc cognoscât sine causæ cognitione, quomodo enim potest quispiam (si sequamur eorum exemplum) sentire solis eclipsim, & non sentire Lunam, quæ illius eclipsis causa est, interponi inter solem, & nos simul absque ullo dubio utrunque sentit, ac cognoscit. hinc optime philosophus in secundo Posteriorum contextu primo secus finem dixit, (si uero essemus super Lunam, non utique quæreremus, neque si sit, uidelicet, eclipsis Lunæ, neque propter quid sit, sed simul manifestum esset utrunque.) quia tunc utrunque esset sensibile, frustra itaque est ratio, ubi superabundat sensus; quæ enim sensus comprehensione cognita sunt omni demonstratione euentiorem habent persuasione.

C

Ultima differentia à quaesitis accepta refellitur.

C A P. X I I.

HANC differentiam ratione quaesitorum, si naturam demonstrationis spectemus, falsam esse nonnulli constanter asseuerant, propterea quod demonstratio ex proxima causa constans, dum declarat propter quid sit, non potest secundum propriam naturam non declarare etiam quale sit, quamuis antea nobis notum fuerit, quod ipsi huiusmodi exemplo illustant. est eorum amicus Venetiis, qui eos per litteras certiores facit, pestilentiam cessasse, & annonam cariorem factam esse; ipsi autem, antequam litteræ ad eos perferrentur, de pestilentia quidem sciebant, ac de annona ignorabant; si quis igitur ab eis petat, quoniam re-

rum ipsos litteræ illæ commonefaciant, duarum nē, an unius, respondent, certe A
 duarum, quamuis enim alteram prius nouerint, per hoc tamen uis earum litte-
 rarum non tollitur, quæ est duarum rerum commonendi, duas enim res amicus
 ille scribit, & quamuis ipsi uel alteram, uel etiam utranque prænouerint, acta-
 men naturam propriam, atq; efficaciam litterarum spectando, semper uere dice-
 tur de duabus rebus litteras illas quemuis lectorem facere certiozem. ita dicunt,
 omnem demonstrationem notificantem propter quid est, notificare etiam quod
 est; nec quia ipsi alterum prænouerint, tollitur propterea ipsa demonstrationis,
 uis, quæ secundum propriam ipsius naturam utrunquæ demonstrat, cum in quæ-
 sito propter quid est comprehendatur: quæsitum an sit, & ab eo diuelli non pos-
 sit, nil enim aliud est dicere propter quid est, quàm rem esse dicere unâ cum cau-
 sa rei, ut significare uidetur philosophus pluribus in locis secundi libri Posteriorum B
 rum, ubi sæpe dicit, tunc uere demonstrari, & cognosci rem aliquam esse, quan-
 do demonstratur propter quid est, neque bene cognosci rem esse, dum sine cau-
 sa cognoscitur. comprobari etiam potest hæc sententia ex formali sensu conclu-
 sionis, omni enim demonstratione colligitur aliquid esse, uel non esse, quia omnis
 conclusio, etiam demonstrationis propter quid tantum, talis est, ergo hoc est
 hoc. neque alicuius momenti esse aiunt eam responsionem, quæ ad hoc afferri
 posset ex mente Commentatoris in commentario nonagesimo quinto primi li-
 bri Posteriorum, & in epitomis capite de demonstratione, uidelicet, demonstra-
 tionem causæ tantum non ostendere effectum esse, cum notum sit ante ipsam de-
 monstrationem; propterea quod ex iis, quæ hactenus dicta sunt, & præcipue ex
 eo litterarum ab amico scriptarum exemplo facile quisque colligere potest, ma-
 nent esse responsionem illam, nam si uera esset, id non debuisset Aristoteles ita
 simpliciter proferre, sed cum hac exceptione, hæc demonstratio notificat quod C
 est, si modo ignotum sit, nam si quis illud nouerit, nihil ei declarat; attamen Ar-
 istoteles tali exceptione usus non est, quia uana, & a scientiali tractatione alienis-
 sima est; regulæ namque habendæ sunt perpetuæ, & res sunt considerandæ se-
 cundum proprias naturas, proinde eiusmodi demonstrationes dicuntur demon-
 strare quod, quia suapte natura declarant rem esse, non considerata ea, quæ in di-
 uersis hominibus est, accidentali uarietate. hanc fuisse Aristotelis mentem aper-
 teprehendunt ex ea parte decimi capituli primi Posteriorum libri, in qua lo-
 quitur de demonstratione à causa remota, hanc enim tali exemplo declarat, si
 queratur propter quid paries nō respirat, & respōdeatur, quia nō est animal, talis,
 cōstruetur demōstratio, omne respīrans est animal, paries nō ē animal, ergo paries
 nō respirat, quæ quidē nō demōstrat propter quid, cū proxima causa adducta nō
 sit, sed solū quod; in hoc exēplo Aristotelis certū est, existentjā rei quæ sita notā
 esse ante illam demonstrationem, & antequam queratur propter quid paries nō
 respiret, quis, n. est, qui ignoret parietem non respirare? imo Aristoteles tale pro-
 blema adducit tanquam notum. quo ad quæstionem an sit, inquit enim (si quæ D
 ratur propter quid non respirat paries), at certum est non queri propter quid
 est nisi quando notum est quod sit, ut ait Aristoteles in secundo libro posteriorum.

Arro in contextu primo, & trigesimo nono secundum Averrois partitionem, non
quam enim querimus propter quid aliqua res sit, nisi prius constituamus notum
esse quod sit; attamen facta demonstratione, dicit Aristoteles per eam notificari
quod est, non propter quid est, quasi dicat: quod sit propter quid non res-
pirat paries, hæc autem demonstratio questioni non satisfacit, sed solum decla-
rat quod sit, parietem, scilicet, non respirare. si itaque sententia Averrois ad-
mitteretur, falsum diceret Aristoteles, quoniam enim ante demonstrationem no-
tum erat parietem non respirare, demonstratio illa non declarat quod, quare ni-
hil notificat, certo res hæc nimis clara est, nec alia ratione Aristoteles defendi po-
tesset, nisi dicendo, ipsam demonstrationis vim, & naturam spectandam esse, quan-
do quid per eam ostendatur inspicere volumus; siquidem illa demonstratione ex
propria eius natura ostenditur, parietem non respirare, quamvis enim notum id
fuerit omnibus hominibus, per hoc tamen ipsa vis demonstrationis, minime col-
litur, sed semper talis servatur, ut notificet rem esse, sed non cur sit. ceterum ad-
pleniorum huius dogmatis confutationem ostendunt ex Aristotele in trigesima
nona particula secundi libri Posteriorum non modo naturam demonstrationis
spectando, verum etiam nos ipsos demonstrantes inspicendo, omnem demon-
strationem notificantem propter quid est, notificare etiam quod est, nobisq; tra-
dente quam utriusque cognitionem; quam ante demonstrationem non habebat
mus; nam philosophus loco citato reddens rationem cur ille, qui rem esse cogno-
vit sine cognitione cause, non cognoscat quid ea sit, hanc rationem adducit,
quia necque rem illam esse cognoscit, nisi leuiter, & ex accidenti; cum enim res
ita cognosci debeat, uti est, ut autem sit habeat a sua causa, sequatur tunc vere
cognoscit eam esse, quando per causam, propter quam est, cognoscitur; non est
autem repugnantiæ in uerbis Aristotelis, ut fortassis esse uideretur, cum dicat prius
rem cognosci quod sit, postea huc idem negat, nam significat dupliciter cogno-
scere rem esse, uno quidem modo, leuiter, & confuse, & absque cognitione cause;
altero modo, perfecte, & per cause cognitionem, cuius quidem cognitionis com-
paratione altera est potius ignorantia, quam cognitio; ex quo loco colligunt,
tutti, qui prius nouit effectum aliquem esse, & postea demultrat propter quid
sit, hæc demonstratio nouam scientiam adspicit, quam antea non habebat, res
scilicet, illam esse, perfectam enim, & certam scientiam acquirit de eius esse, quam
prius non habebat, nisi confusam, & rudem; quare etiam respectu nostri eadem
demonstratio, quam upcane propter quid tantum, notificat utrunque, & quod
sit, & quamobrem sit. hoc idem ipsius quoque Averrois confessione confirmatio
in nonagesimo quinto commentario primi libri Posteriorum, ubi disputat con-
tra Auenennam de demonstratione quod, quam ille negabat esse demonstrationem,
ad quem locum lectorem reiciunt, cum itaque non deus demonstratio
propter quid re distincta a demonstratione potissimum, tanquam alia, demonstra-
tionis species, firma remanet ea demonstrationis diuisio, quam philosophi
in capite decimo primi libri Posteriorum facere solent, quæ hanc in mo-
dum se habet, demonstratio non dicitur nisi syllogismus necessarius, & ex necessa-
lariis

sariis propositionibus compositus, qui progressum habet essentialem; nimirum, **A**
 à causa ad effectum, uel ab effectu ad causam; quoniam igitur omnis demon-
 stratio aliquid esse ostendit, hoc duobus modis facit, scilicet, uel per causam, uel
 sine causa, pròinde per effectum; si per causam, aut proximam, aut remotam; per
 proximam quidem fit demonstratio propter quod, quàm dicunt potissimam, ac præstantissi-
 mam demonstrationem esse; per causam autem remotam fit demonstratio solùm quòd; simili-
 ter per effectum fit demonstratio solùm quòd; itaque duæ summe species demonstrationis
 dantur habita ratione quæstorum, quæ per eas notificantur; una, quæ re esse demonstrat
 simul cum ipso propter quod; altera, quæ solùm quòd declarat, non propter quod; hæc rursus in duas
 alias diuiditur ratione mediæ distinctas, sed non ratione quæstorum, quæ per eas notificantur, al-
 tera per causam remotam demonstrat effectum, altera per effectum notificat causam, co-
 gnita ex ueritate huius diuisionis ueritate, argumentum in oppositum dissoluunt; quando
 enim dicebatur, demonstratio propter quod tantum, & demonstratio potissima distinguuntur
 ratione quæstorum, ergo re distinguuntur, negandum esse dicunt antecedens, **B**
 quia neque datur discrimen in quæstis sine discrimine in conditionibus principio-
 rum, neque fieri potest ut demonstretur propter quod sine declaratione ipsius quòd.

*Confutantur ea, quæ in capite præcedenti contra Auctoris
 sententiam allata sunt. CAP. XIII.*

Differentia à quæstis accepta consequitur eam, quæ sumitur à medio primùm,
 uel non primum noto; cum itaque disputatum sit, differentiam illam à me-
 dio primum, uel non primum noto esse sumptam ex natura rei, manifestissime ap-
 pareret, eam in quæstis aliquam discrepantiam efficere. uerum quia exemplum affe-
 runt, atque eo persuadere conantur demonstrationem ex proxima causa constan-
 tem, dum declarat propter quod, non posse secundum propriam naturam non
 declarare etiam quòd est, quamuis nobis antea notum fuerit, placet disputandi **C**
 gratia contra eorum sententiam, & exemplum aliquid in medium afferre; dici-
 mus itaque primum, demonstrationem non fuisse à sapientibus inuentam, ut alii
 intelligerent eius naturam esse notificandi simul quæstum quòd, & quæst-
 tum propter quod, sed ut esset instrumentum notificandi quod ab aliis igno-
 raretur, uel esset illud, quòd seiunctim, uel seiunctim propter quod, uel simul
 utrunque. Si igitur demonstratio notificat, eo quia id oneris ei à sapientibus il-
 lis impositum fuit, & notificare est notum facere quod prius ignorabatur, se-
 quitur, demonstrationem debere à nobis dirigi ad ea, quæ ignota sunt, hinc fit,
 ut demonstratio non secus, ac forma syllogistica, dicatur ratiocinatio à noto
 ad ignotum, quod falsum esset, si dum notificat propter quod ignotum, notifi-
 caret etiam quòd prænotum. sicuti ergo se res habet de demonstratione, ita &
 de litteris, quas ad amicum mittimus, non enim hoc nomine eas mittimus, ut **D**
 amicus intelligat, earum naturam esse nunciandi ea omnia, quæ in illis scripta
 reperiuntur, sed ut eum per illas certiore faciamus de rebus, quas ab eo
 ignorari existimamus, si enim ei notas esse pro certo haberemus, absque

- A**ullo dubio nos ab earū litterarū missione abstinemus, alioquin stulti admodū essemus. ex qua ratione clare patet, falsū esse quod assertiue dicunt, omnē; scilicet, demonstrationē notificantem propter quid est, notificare etiā quòd est, si prout tū fuerit, nec non in quæsito propter quid cōprehendi quæsitū an sit, ab eoq̄ diuelli non posse, quia dicere propter quid res sit, non est (ut uolunt ipsi) dicere rē esse unā cum causa rei, sed est, cognito rē esse, quætere causam, propter quā res est, cum propter quid quæri non possit, nisi cognito quòd; & licet philosophus pluribus in locis secundi Posteriorū libri dicat, tunc uere demonstrari, & cognosci rē aliquā esse, quando demonstratur propter quid est, quia res p̄ illud cognosci debet, à quo habet ut sit, ex hoc tamen nō tollitur, quin sit notum rem illam esse, quādo fuerit id notū à posteriori, ut asserit ipsemet philosophus, quia cōparās ipse ratiocinationes inter se, affirmat, & optime, si ignotū fuerit rem aliquā esse, ut p̄fecte magis cognoscatur, eam esse à priori, & p̄ causā, quā à posteriori, & p̄ effectū; nō autē, si notū fuerit rē esse à posteriori, seu per sensum, & quærat̄ eius propter quid, ut talis demonstratio notificare possit rē illā esse, cū demonstratio dirigi debeat ad id, quā est ignotū. nec possunt ad illud recurrere, esse, scilicet, quòd ignotū, cū secundū accidēs notū fuerit, quia philosophus in secundo Posteriorū cōtextu octauo asserit, nos scire quia, propter quid autē nō, si quòd non per media, sed secundū accidēs notū fuerit. præterea, ignorato quòd, posset contra philosophū quæri p̄ quid. declaro, tūc. n. quærimus propter quid, quando scimus quòd secundū accidēs, nā si illud haberemus per media, id est, per uerā causā, non oporteret quætere propter quid, quoniā simul haberemus utrunque; si itaque ipsam quòd scitū secundū accidēs per eos ignotū foret, ignorato quòd, posset cōtra philosophi sententiā quæri propter quid. manifestissime etiā ex eadē ratione apparet, quāti momēti sit ea responsio, quæ cōtra eorū sententiā asserri posset ex mēte Cōmentatoris locis citatis, uidelicet, demonstratiōē causæ tantū non ostendere effectum esse, cū notum sit, quia optime cognoscebat Auerroes, id solum notum fieri, quā ignotum est, non autē quòd est notū; tantū igitur abest, ut litterarum exemplum ab eis excogitatum eorū sententiā illustret, ut potius eius oppositum ostendat. quo ad Aristotelem loco citato dicimus, eum hac de causa simpliciter protulisse, non cum huiusmodi exceptione, uidelicet, hæc demonstratio notificat quòd, si modo ignotum sit, quia ad notionem illius uocis (notificare) consequitur talis exceptio, notificare enim est occultum, & ignotum manifestare; si aliquid igitur notū fuerit, quomodo poterit notificari? præterea, si demonstratio notificat, & propter cognitionē nostrā est inuenta, nō ne debet nobis notificare? Ecce, uanā admodū rē esse, & p̄cipue ex parte quæsitōrum, ut cōsideretur natura demonstratiōis absq̄ nostra cognitione. Quod uero spectat ad rationē, quā ibi format philosophus, fatemur, oībus esse notum, parietē nō respirare, non autē notā esse eius causam, hinc optime quæritur, propter quid nō respirat paries; quare si ad hoc quæsitum respondens dixerit, quia non est animal, hoc patet in secunda figura syllogismum conficiendo, omne respirans est animal, paries non est animal, ergo paries non respirat, demonstratio non esset propter quid,

sed quòd; non esset propter quid, etenim (ut inquit Aristoteles) non dicitur **A**
 causa, non ut in tali syllogismo non sit accepta causa, quia re vera est syllo-
 gismus à priori, & à causa, sed quoniam causa remota, quæ eius syllogis-
 mi medium est, comparata proximæ habetur pro non causa. Esset ex altera par-
 te quòd, non eo modo, quo dicunt ipsi, quia, scilicet, notificat quòd, nempe, parie-
 tem non respirare, quoniam hoc, cum omnibus manifestum sit, non potest ab ea
 notum fieri, licet ratione formæ syllogisticæ inferatur; sed ut ex hoc denotetur
 eius imperfectio, sicuti enim ratio à posteriori cõparata rationi à priori dicitur
 imperfecta, ita demonstratio à causa remota comparata demonstrationi à causa
 proxima est imperfecta, & hac de causa (ut diximus) nuncupatur demonstratio
 quòd, seu quia. ad id autem, quod dicunt, si sētētia Auerrois admitteretur, fal-
 sum diceret Aristoteles, quoniam demonstratio illa non declarando quòd, quia **B**
 notum erat, nihil notificaret, negatur hoc, notum .n. reddit quod prius à quæ-
 rentibus ignorabatur, uidelicet, non esse animal efficere ut paries non respiret,
 quamuis non sit vera causa, & uerum propter quid; satisfecit itaque illa demon-
 stratio propositæ quæstioni quantum licuit, quia ostendit causam ad quæsitum,
 quæcunque illa fuerit. Nec obstat huic nostræ responsioni dictum philosophi, ui-
 delicet, in his non propter quid, sed ipsius quia demonstrationem esse, quoniam
 philosophus non uult dicere, demõstrationem illam non esse propter quid, quia
 nullam causam notificat, uerum quia non habet causam proximam, sed remo-
 tam, quamobrem meretur potius (ut supra diximus) nomen demonstrationis
 quia, quàm ipsius propter quid; proinde, meo quidem iudicio, non inspiciendo
 demonstrationis naturam, Aristoteles defēdi potest. Hac oīa, quæ hucusque à no-
 bis dicta sūt, possūt inseruire etiā respõsioni ad ea, quæ subsequuntur, nēpe, (ceterū
 ad pleniorē huius dogmatis cõfutationē, &c.) cū itaque detur demõstratio pro-
 pter qd tātū ut alia demõstrationis species à potissima essentialiter distincta, firma **C**
 remanet ea demõstrationis diuisio, quā Auerroes ex mēte philosophi in primo
 Posteriorū capite decimo facit, quæ hūc í modū se habet, oīs demõstratio aliqd
 notū faciēs, essentialē progressū habet uel à causa ad effectū, uel ab effectū ad cau-
 sam, si à causa, aut proxima, aut remota, à causa proxima fit demõstratio propter
 quid cõmunis ad potissimā, & propter quid tantum, si .n. fiat essentialis progres-
 sus à causa proxima nobis immediate cognita, efficitur una species demonstra-
 tionis, quæ dicitur potissima, si uero fiat à causa proxima nobis mediate cogni-
 ta, uidelicet, mediante demonstratione quia, oritur altera species, quæ ab Auer-
 roe appellatur propter quid, seu causæ tātū; ac si essentialis progressus fiat uel
 à causa remota, uel ab effectū, tertia efficitur species, quæ ab omnibus uocatur de-
 mõstratio uel quòd, uel quia. nō solū igitur ex parte medii, sed etiā ratione quæ-
 sitorū datur (ut declarauimus) tres demonstrationis species, quare firmā non re-
 manet ea demonstrationis diuisio, quā ipsi fecerunt, nec argumētū ex Auerroe
 sumptū (nisi fallimur) ab eis dissoluitur; cum probauerimus dari discrimen in-
 ter demonstrationem potissimam, & propter quid tantum in principiorum **D**
 conditionibus, ac posse demonstrari propter quid sine demonstratione ipsius

A quod. sed aliquis de hac diuisione forsitan nobis obijceret, ut in ea posuerimus quod aduersarii facile negare possent, dari, scilicet, demonstrationem propter quid communem ad potissimam, & propter quid tantum, qua propter id probare ipsiusmet philosophi auctoritate decreuimus. Nam in primo Post. contextu decimo Aristoteles selectionem faciens eorum modorum dicendi per se, quicquam demonstrationem ingrediuntur, quam ipse simpliciter uocat, alii uero potissimam, determinat, eos duntaxat huiusmodi demonstrationem ingredi, qui nexum causæ, & causati necessarium habent; hi sunt primus, & secundus, quartus uero ut quartus minime, quamuis enim ipse quoque prædictæ demonstrationi adhibeatur, non secundum suum totum ambitum, id est, non ut quartus ei adhibetur, sed quatenus concurrat cum primo, & secundo, quod euenit quando causa efficiens est effectui annexa, in eiusq; definitione ponitur, at quando est ab effectu disiuncta, in eiusq; definitione minime collocatur, non potest huius causæ genus prædictæ demonstrationi accommodari. in secundo autem Posteriorum cōtextu undecimo, & in secundo Physicorum contextu septuagesimo secundo asserit, quatuor genera causarum medium esse in demonstratione à priori, seu propter quid, & propterea quartum modum secundum suum totum ambitum in ea sibi locum uendicare. quamobrem uidetur philosophus locis citatis innuere, differentiam esse ratione medii, atq; ideo essentialem inter eas demonstrationes propter quid, quarū una simpliciter, seu potissima, altera uero propter quid tantum appellatur. cum itaque huiusmodi demonstrationes ita inter se differant, ut una, uidelicet, propter quid tantum, altera, nimirum, potissima esse non possit, ad credendum inducor, ut etiam ex mente philosophi detur demonstratio cōmunis ad potissimam, & propter quid tantum. Dixi, etiam ex mente philosophi, quia ex ea causarum, & causatorum dispositione, de qua in capite septimo ad mentem commentatoris copiose locuti sumus, & præcipue ex ultimo membro id manifestissimum apparet.

C *Ex aliorum sententia auctoritatem illam philosophi in secundo Posteriorum libro contextu octauo secundum ueterem sectionem ab Auerroistis non intelligi, eisq; aduersari declaratur.*

C A P. XIII.

E R A T pro Auerroistis locus ille pulcherrimus philosophi in trigesima nona particula secundi libri Posteriorum, cuius hæc sunt uerba, (sicuti Denim propter quid quærimus, habentes quia est, aliquando autem & simul manifesta fiunt, &c.) ad quem ut firmam, ac solidam responsionem nonnulli afferant, declarandam esse inquit Aristotelis sententiam in illis uerbis;

tum ut rei ueritas cognoscatur, tum etiam ut appareat, Auerroistas hac in re A
 apparentibus tantum, ac fallacibus argumentis uti. Scopus igitur Aristotelis in
 ea parte ex ipsorum sententia est, docere, quæ nam sit ea demonstratio, quæ non
 solum declarat quod est, sed etiam quid est, uult enim ostendere, eam tantum de
 monstrationem, quæ notificat quod est simul cum ipso propter quid est, ducere
 nos in cognitionem ipsius quid est; eam uero, quæ declarat solum quod est, nul
 lo modo nos ducere ad cognoscendum quid est; hoc igitur ut ostendat, confide
 rat eo in loco ordinem, quem in quærendo seruamus tum in simplicibus, tum in
 complexis quæstionibus, ut à complexis ducat nos in cognitionem simplicium,
 quandoquidem in accidentibus hæ, & illæ in eundem sensum cadunt, idem enim
 est de accidente quærere an sit, & quærere an insit; ita idem est quærere propter
 quid sit, & quærere quid sit; de ordine igitur quæstionum complexarum Aristo
 teles tria dicit, Primum est, quæstio quod præcedit quandoque tempore quæstio
 nem propter quid, aliquando enim prius nouimus quod est, postea quærimus
 propter quid est. Secundum est, quandoque non alterum prius alterum poste
 rius; sed simul utrumque nobis innotescit. Tertium est, non possumus cognosce
 re propter quid est dum ignoramus quod est. idem dicit de simplicibus quæstio
 nibus, quandoque etenim cognoscimus rem esse, deinde quærimus quid sit; quan
 doque utrumque simul innotescit; sed nunquam cognoscimus quid sit dum igno
 ramus an sit. ut tria hæc dicta declaret Aristoteles, inquit, posse duobus modis
 cognosci quod res sit, uno modo per aliquid ipsius rei, nimirum, per eius causam,
 altero autem modo per accidens, hoc est, absque cognitione causæ; tandem do
 cet, ea demonstratione, quæ per accidens facit nos cognoscere rem esse, non de
 clarari propter quid, sed solum quod, qua cognitione cum animo nostro non fa
 tis fiat, ideo quærimus postea propter quid sit; ea propter eiusmodi demonstratio C
 non confert ad cognoscendum quid est. si uero demonstratio rem esse declaret
 per causam rei, tunc simul cognoscimus quod est, & propter quid est, proinde
 inuenimus simul rem esse, & quid sit; demonstratio igitur, quæ declarat propter
 quid est, illa est, quæ tradit cognitionem ipsius quid est. hæc est eo in loco senten
 tia Aristotelis, quam non Auerroi, eiusque sectatoribus, sed sibi ipsis fauere aiunt,
 si bene intelligatur, idque demonstrant, iactis prius quibusdam fundamentis, quo
 rum unum est, nunquam duabus simul quæstionibus nos uti, sed semper una, aut
 enim quærimus an sit, aut quærimus propter quid sit, sed an sit, & propter quid
 sit nunquam simul quærimus; quando quærimus an sit, tunc ignoramus utruna
 que, quando autem cognoscimus quod est, quærimus propter quid est, ex quo
 hoc aliud desumunt, nunquam quæri propter quid est, nisi quando cognoscitur
 quod est, dum enim ignoramus utrumque, non licet quærere propter quid est,
 quia hæc quæstio ex necessitate supponit cognitum quod sit. aliud etiam notan
 dum esse aiunt, quod ex his, quæ dixerunt, colligitur, euenire interdum, ut post
 quæstionem aliquid inueniamus, quod non quærebamus, nam quando ignora
 mus & propter quid, & quod; non licet quærere nisi quod, fieri tamen potest,
 ut quærentes an sit incidamus in causam rei, per quam simul ostendamus, &

- A** quòd est, & propter quid est. nec obstat, Aristotelem in principio secundi libri Posteriorum dixisse, ea, quæ quærentur, numero æqualia esse iis, quæ sciuntur, quia ibi loquitur de modis quærendi, & sciendi generaliter acceptis, quatuor nã que sunt tum hi, tum illi, nec plures dantur, quare numero æquales sunt; at non loquitur de ipsis rebus particulatim acceptis, quæ sciri, ac quæri possunt, constat enim, non esse æqualem earum numerum, cum multa sciuntur, quæ nunquam fuerunt quæsita, ut prima principia omnibus nota; contra uero multa quærentur, quæ nunquam scientur, ut stellarum, & arenarum numerus. Ex his tandem colligunt, aliud esse de quæsitis loqui pro ut ante demonstrationem quærentur, aliud esse de iisdem loqui pro ut per factam demonstrationem notificantur; nã (ut dicebant) demonstrationem omnem una tantum quæstio præcedere potest;
- B** nunquam duæ, attamen per aliquam demonstrationem duo simul innotescunt; His ita constitutis, ostendunt, ea, quæ ibi dicuntur ab Aristotele, eorum sententiæ non officere, nam inquit philosophus, nos quandoque cognoscentes quòd est, quætere propter quid est, quandoque etiam utraque hæc eadem demonstratione nobis manifesta fieri; ipsi autem ostendunt, aliud esse id, quod ante demonstrationem quæritur, aliud esse id, quod per demonstrationem notificatur, licet igitur dicat Aristoteles, nos quætere propter quid quando prius nouimus quòd est, ob id non dicit, demonstrationem dari, per quam solum propter quid notificetur, quæritur quidem propter quid solum, sed mox facta demonstratio notificat & propter quid, & quòd; quemadmodum è conuerso, quærimus aliquando solum an sit, deinde demonstratio simul nobis declarat & quòd sit, & propter quid sit; sicut igitur ante hanc demonstrationem quærebat solum an sit, ita ante illam quærebat solum propter quid sit, eadem tamen est utriusque demonstrationis natura, & efficacia, quæ notificat simul utrumque; quod quidem ipsemet Aristoteles in eodem contextu affirmat, dicit enim, ante causæ cognitionem licet quandoque uideatur notum esse quòd sit, tamen re uera non esse notum nisi ex accidenti; tota igitur differentia, quam considerat Aristoteles inter eam demonstrationem, quæ sit post quæstionem propter quid est, & eam quæ simul utrumque notificat post quæstionem an sit, consistit in quæstionibus, quæ demonstrationem præcedunt, non in iis, quæ per utranque demonstrationem notificantur, utraque enim æque notificat propter quid, & quòd, licet alteram præcesserit sola quæstio propter quid, alteram uero sola quæstio an sit; demonstrationis autem natura non in quæstione præcedente, sed in iis, quæ notificantur, constituta est, & ab his appellationem sumere debet, non à præcedentibus quæstionibus, quæ à sola animi nostri accidentaria affectione pendent, quoniam aliquando leuiter, & ex accidenti cognoscimus quòd est; aliquando id penitus ignoramus, ob id alio, & alio modo quæstionem proponimus; attamen ut
- D** cumque nos quæramus, eadem semper seruetur uis notificatiua demonstrationis. Patet igitur locum illum Aristotelis in secundo Posteriorum libro ab Auerroiscis non intelligi, & eis causam erroris fuisse, Aristotelem in illis tribus dictis considerare eas quæstiones etiam ut demonstrationem præcedentes, non solū ut

per demonstrationem notificatas; earum enim ut præcedentium differentia nul-
 lum discrimen facit in quæsitis, quæ sunt demonstrationis finis, neque diuerſas
 demonstrationis species constituit; sed quando Aristoteles statim in sequentibus
 uerbis quæſita illa non amplius ut præcedentia, sed solum ut per demonſtratio-
 nem notificata considerat, duas tantum demonstrationis species ponit ratione
 quæſitorum notificatorum distinctas, dicit enim duobus modis cognosci rem ef-
 ſe, aut per accidens, aut per causam, duas demonstrationis species significans,
 cum enim omnis demonſtratio aliquid eſſe oſtendat, alia id facit per causam, alia
 ſine traditione cauſæ. Addunt aliud argumentum aduerſus Auerroem (ut ipſi
 dicunt) efficacisſimum, nam Aristoteles ibi docet, per eam demonſtrationem,
 quæ rem eſſe oſtendit non per ſuam cauſam, minime cognosci quid eſt, ſed per
 eam tantummodo, quæ rem eſſe demonſtrat per ſuam cauſam; hoc poſito, argu-
 mentantur hunc in modum, ſola demonſtratio oſtendens rem eſſe per cauſam
 ſuam eſt illa, quæ declarat quid eſt, quod fit ut omnis demonſtratio declarans quid
 eſt oſtendat rem eſſe per ſuam cauſam, hoc enim aſſerit eo in loco manifeſte Ari-
 ſtoteles; atqui demonſtratio, quam uocant propter quid tantum, ſeu cauſæ tantum,
 declarat quid eſt, ut Auerroes fatetur in trigefimo nono, & quadregefimo com-
 mentariis ſecundi libri Poſteriorum, hæc igitur declarat rem eſſe per cauſam
 ſuam, declarat igitur rem eſſe, quod Auerroiſtæ negant.

Impugnantur ea, qua in ſuperiori capite dicta ſunt.

C A P. XV.

Admiſſa uerborum Aristotelis in trigefima nona particula ſecundi libri Po-
 ſteriorum interpretatione, quam eis dat inſtantia, non poteſt auctoritas illa
 philoſophi aduerſariorum ſententiæ non officere, quoniam ſi ea, quæ quærun-
 tur, hac ratione quæruntur, ut (ſi fieri poſſit) ſciantur, interdumq; per Aristotelem
 cognofcentibus quod licet quætere propter quid, de neceſſitate ſequitur, dari
 aliquam demonſtrationem, per quam ſolum propter quid manifeſtum fiat, nam
 ſi tam in quæſtione propter quid, quam in quæſtione an ſit, poſt factam demon-
 ſtrationem notum redderetur utrunque quæſitum, quod, ſcilicet, & propter
 quid, non rectè dixiſſet philoſophus in particula illa trigefima nona ſecundi Po-
 ſteriorum, aliquando, autem, & ſimul manifeſta ſiunt, quia ſemper, non aliquan-
 do id eueniret, ſi, dum quærimus ſolum propter quid habentes quod, mox, facta
 demonſtratione, redderetur notum & propter quid, & quod; ſed cauſa huius er-
 roris fuit, exiſtimare, nos ſemper, dum unum quærimus, duo inuenire, nam li-
 cet hoc dictum locum habeat in quæſtione an ſit quando illam cognofcimus à
 priori per ſuam cauſam proximam, quia tunc, dum quærimus an ſit, ignora-
 mus utranque quæſtionem, locum tamen non habet nec in eadem quæſtione
 quando illam cognofcimus à poſteriori, & ſecundum accidens, tunc enim

A per Aristotelem in illo octauo contextu scimus rem esse, & quod, ignorantēs quid, & propter quid; nec locum habet in quæstione propter quid, quoniam id in ea inuenire non possumus, quod non quærebamus, uidelicet, ipsum quod est; quia illud ante quæstionem ipsius propter quid sciebamus, immo ignorato quod non potest quæri propter quid. Nec obstat, Aristotelem dicere, ipsum quod esse scitum secundum accidens, quia loquitur comparatiue, id enim uerum est in comparationem ipsius propter quid, nam scire per posterius in comparationem ipsius scire per prius habetur pro ipso scire secundum accidens; ueritati autem non conuenit, si scire quod secundum se consideretur, etenim scire non fuisset ab Aristotele recte diuisum in primo Posteriorum libro contextu trigesimo, si scire quod sine causæ cognitione esset (ut requirit instantia) semper scire secundum accidens, & ignoratio potius quàm scientia, ibi enim diuidit philosophus scire

B per se licet analogum sit, non scire commune ad per se, & secundum accidens. præterea, si cognosceremus quod sensu ipso, non ne per Aristotelem in octauo Physicorum contextu uigesimo secundo esset optime cognitum? certe quidem, quoniam frustra (ut alias dictum fuit) quæritur ratio, quando superabundat sensus. Patet itaque, locum illum Aristotelis ab Auerroistis optime intelligi, etiam si consideretur quæstiones illæ ut notæ per demonstrationem, Aduersariorumque opinioni nullo pacto inferuire. Quo ad aliud argumentum, antequam ei formaliter respondeamus, notandum esse duximus, Aristotelem in secundo Posteriorum contextu illo octauo secundum sectionem ueterem comparantem inter se demonstrationes, quæ possunt notum facere quod est, eam scilicet, quæ rem esse non per suam causam, & eam, quæ rem esse per suam causam notificat, uelle, cognosci, & haberi quid est non per primam, sed per alteram demonstrationem rem esse per suam causam ostendentem, ob id non dicit, quid est cognosci non

C posse per aliam demonstrationem a priori, nempe, per eam, cuius (ope (ut declarauimus) solum propter quid notum redditur. hoc posito, formaliter ad argumentum respondemus, uerum esse, inter demonstrationes rem esse ostendentes, illam solam facere ut cognoscatur quid est, quæ rem esse per suam causam ostendit, negamus id tamen, quod ex eo colligunt, omnem, scilicet, demonstrationem, quæ facit ut cognoscatur quid est, ostendere ex sententia philosophi rem esse per suam causam, cum et ex demonstratione, quæ solum propter quid ostendit, possit elici definitio, ut patet per ea, quæ diximus in disputatione de medio; ex falsitate igitur maioris propositionis sequitur falsitas conclusionis, ut, scilicet, demonstratio propter quid, seu causæ tantum ostendat rem esse per suam causam.

*Laus Deo Optimo Maximo, Qui
Trinus, & unus est.*

FINIS

BERNARDUS

BERNARDINI PETRELLAE LOGICARVM DISPUTATIONVM

Liber Septimus

DE POTISSIMAE DEMONSTRATIONIS

M E D I O .

Nonnulli termini explicantur.

C A P . I .

DER DVCTA ad exitum disputatione de speciebus de
monstrationis, ad eam, quae de potissimae demonstrationis
medio est, accedimus, cuius titulum huiusmodi esse debe
re praeter multorum opinionem existimamus, utrum, sci
licet, medium, quod est ex mente philosophi passionis de
monstrandae ratio, id est, causalis definitio, sit semper in de
monstratione potissima definitio quiditatiua subiecti, in
terdum enim medium in huiusmodi demonstratione esse C
subiecti, seu minoris extremitatis quiditatiuam definitionem, omnes uno ore fa
tentur, semper autem, non omnes, dixi, ex mente philosophi rationem illam pas
sionis esse eiusdem passionis demonstrandae causalem definitionem, quoniam u
niuersiusq; propriae passionis, quae nota fit per demonstrationem, tres ponuntur
definitiones ab Aristotele in primo Posteriorum, contextu uigesimo secundo,
& in secundo libro contextu decimo secundum ueterem sectionem, quarum una
appellatur definitio causalis, altera uocatur, essentialis sine causa, tertia, & ultima
ex his composita essentialis cum causa nuncupatur, designans philosophus his
definitionibus locum in demonstratione, ait, causalem principium, essentialem si
ne causa conclusionem, demonstrationis, essentialem uero, cum causa esse ipsam
met demonstrationem solo terminorum situ ab ea differentem, ex quo colligi
mus, utranque essentialem non posse esse medium, non essentialem sine
causa, quia semper est conclusio, nunquam demonstrationis principium; ne
que essentialem cum causa, quoniam eadem est cum demonstratione, quae suimet
principium, atq; ideo medium esse non potest, sequitur igitur per sufficientem enu
merationem, solam definitionem causalem passionis demonstrandae medium de

- A** here esse in potissima demonstratione, ut gratia exempli, risibilitatis, quæ hominis proprietas est, tres ponuntur definitiones, una essentialis sine causa, seu improprie quiditativa, dico improprie, quia proprie solius substantiæ quiditas est, & hæc constans ex genere, proximaq; differentia, est aptitudo hominis ad ridendum; altera causalis, quæ continet solum causam inherentiæ passionis in subiecto, qua carent formæ substantiales, licet habeant efficiens extrinsecum, à quo producuntur in ipsum esse, & hæc definitio causalis est, animal rationale, per quæ risibilitas inest homini; tertia demum ex his duabus constructa, quæ nuncupatur essentialis definitio cum causa, est aptitudo hominis ad ridendum propter animal rationale, ex quo clare patet, medium ad concludendum homini risibilitatē inherere non esse, nisi animal rationale, quod est definitio causalis risibilitatis; differentia inter hanc causalem, & quiditativam definitionem cognoscitur, eo
- Q**uia in definitione quiditativa quidquid essentialiter prædicatur de definitione,
- B** prædicatur etiam de definito per regulam philosophi in antepredicamentis, (quando alterum de altero prædicatur, &c.) in definitione vero causali non ita se res habet, nam animal rationale, prædicatur de risibili quatenus est eius definitio causalis, si dicatur, risibile est animal rationale, at de animali rationali prædicatur uel corpus, uel substantia, quæ nullo pacto de risibili prædicantur, non enim dicimus, risibile est corpus, uel risibile est substantia; cognito per rationem, quando philosophus ait, medium esse rationem primæ extremi, non posse intelligi nisi eius definitionem causalem; cognoscitur etiam quod frustra queritur à nonnullis in hac disputatione, utrum medium sit definitio quiditativa passionis, uel subiecti, cum definitio quiditativa passionis nunquam possit esse principium demonstrationis, quorum errorem nos quoque alias secuti fuimus; frustra q; etiam à nonnullis aliis queritur, in quo genere causa reponi debeat causa illa passionis demonstranda, quæ pro medio sumitur in potissima demonstratione, nam si
- C** ab omni causarum genere definitiones sumuntur, & medium (ut probatum est) non potest esse definitio essentialis passionis sine causa, quæ fundatur in causa formali, & materiali in qua eiusdem passionis, clare patet, medium, quod est causa primæ extremi, seu maioris extremitatis, non posse reponi nisi in genere causæ efficientis, & finalis ratione passionis demonstranda; sed hic aduertendum est, efficiens esse duplex, uerum, scilicet, & non uerum; efficiens uerum illud est, quod non semper producit effectum, ut uidere est de regulatione, quæ dicitur mortis causa efficiens uera, quia non semper efficit mortem; cum ab aliis causis mors euenire possit, efficiens autem non uerum est quod semper effectum suum producit, cum ab alia causa effectus ille non possit provenire, ut patet de animali rationali, quod dicimus esse risibilitatis causam efficiētē nō uerā, quia sub qualibet reponis differentia, posito animali rōnali, ponitur risibilitas, q̄ ab alia causa produci nō potest; & hoc efficiēs nō uerū illud ē, quod coincidit cū forma, quando igitur dicimus, mediū non posse collocari nisi in genere causæ efficientis, & finalis,
- C** per causam efficientem intelligimus efficiētē non uerā, quatenus, scilicet, causæ, efficienti accidit, ut se semper suo effectui annexa, tunc enim recedit à propria

natura, quæ est non semper effectum suum comitari. cum itaque determinatum A sit à nobis, per rationem primi extremi non posse ab Aristotele intelligi nisi causalem definitionem, quæ explicat propter quid eiusdem primi extremi, inconueniensq; non sit, ut idem esse possit propter quid passionis demonstrandæ, & quid subiecti, iure optimo in hac disputatione quærendum existimauimus, utrum medium, quod est ex mente philosophi ratio, idest, causalis definitio passionis demonstrandæ, sit semper in demonstratione potissima definitio quiditatiua subiecti. per demonstrationem potissimam quid intelligi debeat, satis, superq; explicatum fuit à nobis in præcedente libro. per medium intelligi debet medium rei, quod est causa, à qua passio demonstranda habet ut sit, & conseruetur; ex quo fit, ut ab huiusmodi medio rei, quod emanare dicitur à materia necessaria necessitate simpliciter, circa quam uersatur demonstratio potissima, necessaria colligatur conclusio, nam de medio consequentiæ, seu illationis, quod dicimus esse, quando ex concessis quibusdam conclusio de necessitate sequitur, in præsentia ne uerbum quidem, cum illud proueniat ex parte formæ ipsius demonstrationis, quæ syllogismus est, de quo primo in ordine ad demonstrationem uerba facit philosophus in libris priorum, secundo autem loco ut communis est ad omnem materiam, declaratis terminis propositæ disputationis, quid de ea alii sentiant prius examinare decreuimus.

Aliorum Opinio.

C A P. I I.

Plerique negatiuam partem sustinentes hunc in modum argumentantur, causa, propter quam unumquodque accidens est, debet esse medium, quo illud demonstratione potissima demonstratur, at multa accidentia sunt, quorum causa non sunt eorum subiectorum formæ, sed alia accidentia, ergo multa accidentia sunt, quæ per alia accidentia, non autem per eorum subiectorum definitiones demonstrantur potissima demonstratione; absurdum igitur est dicere, in omni demonstratione potissima primi extremi rationem semper esse quiditatiuam subiecti definitionem. maior propositio clara est ex definitione ipsius scire simpliciter, minor satis, superq; declarari potest & Aristotelis, & Auerrois testimonio, nã philosophus in primo Posteriorum contextu trigésimo demonstrat augmentum luminis in Luna per eius sphericam figuram, in secundo uero libro contextu octauo, & uigésimo quinto ostendit Eclipsim de Luna per terræ interpositionem, tonitrum de nubę per ignis extinctionem, foliorumq; fluxum de arboribus per humoris congelationem, in quibus demonstrationibus mediū est ratio primi extremi, subiecti autem quiditatiua definitio minime. Verum ne ullus auilladi locus relinquatur, eas demonstrationes esse potissimas hac ratione probare nituntur, illa demonstratio est appellanda potissima,

- A** quæ perfectam rei scientiam nobis tradit, ita ut nihil amplius de eâ re quæri, uel cognosci possit; ac demonstratio eclipsis Lunæ per terræ interpositionem tradit plenam ipsius eclipsis scientiam, ita ut nihil de eclipsi quærendum, uel sciendum maneat, declarat enim eclipsim esse, & propter quid sit, atq; etiam quid sit, quoniam definitionem solo situ ab ea differentem elargitur, deq; aliis memoratis demonstrationibus idem uerificatur, ergo illæ omnes sunt potissimæ demonstrationes, quibus non dantur aliæ præstantiores, nec aliter existimandum esse aiunt, cum secundus Posteriorum liber sit omnium Logicorum librorum finis, & scopus, in quo de præstantissima demonstrationis specie sermonem fieri, non de illa, quæ est secundi gradus, pro comperto habendum est. Auerroes quoque in commentario trigésimo quinto primi Posteriorum, & in commentario quadragesimo secundi libri clare dicit, demonstrationem eclipsis Lunæ ex terræ obiectio
- B** ne esse potissimam demonstrationem. Et in commentario trigésimo primo quarti libri Physicorum declarans id, quod ibi dicitur ab Aristotele, bonam, scilicet, definitionem tradere causas accidentium, quæ in re definita insunt, inquit, dictum Aristotelis uerum quidem esse, at non reciprocari, nam omnis bona definitio subiecti debet tradere causas accidentium illius subiecti, sed non omne id, per quod redditur causa accidentium subiecti, est definitio ipsius, ergo apud Auerroem definitio subiecti non omnium eius accidentium causa est; quare aliquorum causæ in potissima demonstratione erunt alia accidentia, ut apertissime legitur apud eundem Auerroem in commentariis quinquagesimo sexto, & centesimo septuagesimo nono primi libri Posteriorum, & præcipue in illo commentario quinquagesimo sexto, ubi circa medium ait, magnam partem demonstrationum celebratarum esse per accidentia essentialia. melius itaque ex mente Commentatoris, immo ex sententia ipsiusmet philosophi dicendum esse uo-
- Q** uant, medium semper esse causam maioris extremi; at si contingat aliquando, ut sit causa etiam, & quidam definitio minoris, illud est raro, & extra consilium demonstrationis, quæ solam maioris extremi scientiam tanquam finem respicit, non minoris, ideo Auerroes id ex accidente esse dicit, quod esse intelligendum fatentur respectu potissimæ demonstrationis, cum id in ea raro contingat, sed non respectu illius causæ, quæ est terminus medius, non enim ex accidente aliqua causa est causa minoris, sed quando id contingat, ut eius causa sit, illa est per se causa tum minoris, tum maioris extremi.

Quæ superius allata fuerunt reiciuntur.

CAP. III.

- D** R Atio, quæ in superiori capite allata fuit, meo quæ iudicio propositum non concludit, quoniam minor eum ueritate non conuenit, & ad eius declarationem ex Ari

otelis, & Auerrois testimonio respondemus, & primum quo ad Aristotelem, A
 demonstrationes ab eo locis citatis formatas non esse potissimas, licet omnes sint
 à causa non remota; & ad probationem respondemus, non ualere huiusmodi
 consequentiam, hæc demonstratio perfectam rei scientiam nobis tradit, ita ut ni
 hil amplius de ea re quæri, uel cognosci possit, ergo est potissima; sicuti non co
 git hæc necessitas, ut in secundo Posteriorum debeat fieri sermo de præstantissi
 ma demonstrationis specie, quia sit liber ille omnium Logicorum librorum fi
 nis, & scopus; sed illa debet nuncupari potissima, quæ habet potissimæ demon
 strationis condiciones, quibus demonstrationes à philosopho propositæ uiden
 tur carere, cum in eis causa, quæ pro medio sumitur, sit causata, & demonstrabi
 lis, quod repugnat potissimæ demonstrationis medio, esse in illis demonstratio
 nibus pro medio causam causatam, ostendimus eadem ratione, qua probant ipsi
 contra fundatissimum Egidium, non posse dari aliquod accidens primum inde
 monstrabile, quod absque causa in aliquo subiecto hæreat; ad demonstrandum B
 de eodem subiecto aliud accidens; ratio huiusmodi erat, accidens illud primum
 uel causam aliquam habet, uel non, si habet, non est igitur indemonstrabile, quia
 quidquid extra se causam habet, quæ est, ex ea potest, ac debet demonstrari; si
 uero nullam causam habet, per quã in illo subiecto insit, sequitur, ut in illo subie
 cto non insit per se, sed per accidens, ideo nullum in demonstratione locum ha
 bere potest, ea namque omnia, quæ ex accidenti sunt, alienissima esse à demon
 strationis natura docuit Aristoteles, hac posita ratione, accipiamus demonstra
 tionem illam de accretione luminis in Luna eo quia sphericæ sit figuræ, quam
 ipsi iudicant esse potissimam, & quod de ea probabitur, erit etiã de cæteris pro
 batum; petimus igitur ab eis, an sphericum esse, quod accidens est, causam ali
 quam habeat, nec ne, si respondeant, causam non habere, tantum abest, ut de
 monstratio illa sit potissima, ut nullo pacto sit demonstratio, cum alienissimum
 sit à demonstrationis natura quod est per accidens, sicuti eueniret in illa demon C
 stratione, si sphericum esse non haberet causam, inesset enim Lunæ sine causa, ergo
 per accidens, quod (ut diximus) abhorret à demonstrationis natura; si uero re
 spondeant, ut innuere uidentur, causam habere, nam opinantur, eam esse Lunæ
 rationem, sphericum esse erit causa causata, quod non postulat demonstratio po
 tissima, ut elicitur ex Aristotele in primo Posteriorum contextu quinto, ubi
 colligens philosophus omnes principiorum condiciones, dicit, inter cæteras, prin
 cipia esse debere prima, & immediata. si itaque huiusmodi demonstratio hoc no
 mine potissima non est, propter eandem causam non erunt etiam potissimæ reli
 quæ memoratæ demonstrationes de Lunæ defectu, de tonitruo, & de foliorum flu
 xu, de quibus Arist. mentionem fecit in secundo Posteriorum locis citatis, non
 autem de iis, quæ pro medio habent quidamatiuam subiecti definitionem, ut innue
 ret, medium potissimæ demonstrationis, licet non possit esse nisi ratio subiecti, D
 ut infra suo loco explicabimus, non considerari in ea ut est ratio subiecti, sed ut
 est causa, & propter quid passionis demonstranda. Posset hic noua ratio addu
 ci ad ostendendum potissimam non esse eam demonstrationem de Lunæ defectu

- A** propter terræ interpositionem, quoniam non habet omnes propositiones per se, quod potissimæ demonstrationi repugnat, uerum quia de ea satis, superq̄ uerba feci in quarto libro capite decimo quarto, ad ea, quæ ibi dicta sunt, me refero. Quo ad Auerrois auctoritates, dicimus, & primo ad primam, Auerroem consueuisse uocare demonstrationem propter quid non potissimam, sicuti est illa de Lunæ defectu propter terræ interpositionem, sub nomine demonstrationis simpliciter, ut facit in citato commento quadragesimo secundi Posteriorum, non autem sub nomine demonstrationis potissimæ, licet apud Aristotelem simpliciter, & potissime idem significant, nec re uera asserere potest Auerroes, demonstrationem illam de Lunæ defectu propter terræ interpositionem esse potissimam, propterea quod suis aduersaretur principiis, nam pro comperto habet, principia potissimæ demonstrationis debere esse nota natura, & nobis; natura, quatenus causæ sunt, nobis uero non mediate, uidelicet, per demonstrationem quia, sed
- B** immediate, auxilio ipsius sensus. cum igitur terræ interpositio nobis infra Lunam existentibus beneficio sensus nota esse non possit, quia oculis nostris penitus occulta est, clare patet, demonstrationem illam de Lunæ defectu propter terræ interpositionem non posse ex Auerrois sententia dici potissimam, sed propter quid tantum. pro intelligentia responsionis ad secundam eiusdem Auerrois auctoritatem in quarto Physicorum commento trigesimo primo, aduertendum est, aliquid posse esse causam priorum accidentium duobus modis, uel existendi, & inferendi simul, uel solum inferendi. causa existendi, & inferendi simul non potest esse ex eius principiis nisi forma subiecti, cum per eundem Auerroem id, quod dat esse speciei, det etiam consequentia ad ipsum esse, quæ sunt illius speciei proprietates; causa uero inferendi solum esse potest aliud accidens proprium; nam si de eius sententia unum accidens proprium alicuius subiecti daret esse alteri proprio accidenti eiusdem subiecti, esset medium ad illud alterum accidens proprium
- C** potissima demonstratione ostendendum, ergo in maiori propositione accidens de accidente prædicaretur prædicatione substantiali, cum maior per eos in omni potissima demonstratione uel per causas externas, uel per causas internas debeat esse per se; sed ex mente Commentatoris in secundo Posteriorum commento trigesimo octauo sub initium consequens est falsum, cum ibi dicat Auerroes (quoniam prædicatio definitionis de definitione non est substantialis, quemadmodum in existentia priorum sibi inuicem non est prædicatio substantialis,) ergo falsum est antecedens, ut, scilicet, unum accidens proprium sit causa existendi alicuius alterius proprii accidentis eiusdem subiecti. hac posita animaduersione, dicimus, Auerroem, quando ait in illo trigesimo primo commento quarti Physicorum, (sed non omne id, per quod redditur causa accidentium subiecti, est definitio ipsius,) per causam intelligere causam inferendi solum, & ita optime loquitur, quia non id omne, per quod redditur causa illationis accidentium priorum alicuius subiecti, est eiusdem subiecti definitio, at ex eius sententia utique subiecti definitio est id omne, per quod redditur accidentium priorum causa existendi, & inferendi simul. quare parum cum ueritate uidentur conuenire quæ

asserunt de Commentatore, esse, scilicet, ex eius sententia aliquorum acciden- **A**
 rium causas in potissima demonstratione alia accidentia, cum secundo Postero-
 rum libro commentario illo trigesimo octavo affirmet, prædicationem proprii
 de proprio non esse substantialem, sine qua substantiali prædicatione non potest
 esse potissima demonstratio. Demum ad alias duas eiusdem Commentatoris au-
 thoritates, & præcipue ad illam in quinquagesimo sexto commentario primi Po-
 steriorum respondemus, Averroem per demonstrationes celebratas non intelli-
 gere tantummodo potissimas, sed omnes demonstrationes à priori in compara-
 tionem demonstrationum à posteriori, quæ potius syllogismi, quàm demonstra-
 tiones nuncupari solebant; inter quas demonstrationes à priori ut in superiore
 libro ostensum fuit, continentur demonstrationes propter quid potissimæ, &
 propter quid non potissimæ, quamobrem optime dixit, magnam partem demō-
 strationum celebratarum, id est, à priori esse per accidentia essentialia, intelligen- **B**
 do per magnam partem celebratarum demonstrationum omnes illas; quæ sunt
 propter quid non potissimæ, ratione vero potissimarum, quæ sunt inter alias de-
 monstraciones tanquam aurum purum inter mineralia, & adamas inter gemmas,
 medium ex sententia Commentatoris, atq; etiam ipsius philosophi non potest ul-
 lo pacto esse accidens, alioquin dicendum esset, gravissimum Commentatorem
 fuisse inconstantissimum in huiusmodi speculatione, & ab Aristotele longissime
 declinare. Quod spectat ad propriam eorum opinionem, si animadvertissent illa
 duo Aristotelis fundamenta, super quibus collocata est huius disputationis pars
 affirmatiua, non tam facile pronunciaissent, sententiã Commentatoris esse ex mē-
 te philosophi, ut raro medium in potissima demonstratione sit etiam causa, &
 quiditatiua minoris extremitatis definitio, cum ex illis fundamentis oppositum
 colligatur, quod luce clarius apparebit, quando inferius de opinione nostra ver-
 ba faciemus, ubi asserimus etiam nos, medium esse passionis demonstrandæ cau- **C**
 sam per se, subiecti vero per accidens, non tamen eo modo, quo dicunt ipsi, ut,
 scilicet, si raro adueniat, cum in potissima demonstratione causa, & propter
 quid passionis sit semper (ut ubi probabimus) quiditatiua subiecti definitio; sed
 quis non consideratur ut causa, & quiditatiua subiecti definitio.

*Ex aliorum sententia quadam cognita maxime digna pro-
 ponitur, quibus destruitur fundamentum obiectio-
 nis in superiori capite a nobis allata aduersus
 ibi commemoratas demonstrationes.*

CAP. IIII.

Fundamentum, quod nos superiori capite mouebat, ut crederemus, demon- **D**
 strationes ibi commemoratas non esse potissimas, fuit (quemadmodum eo
 in loco diximus) contextus quinctus primi libri Posteriorum; ut autem huius

unum, quando non à causa ad effectum, sed ab effectu ad causam progredimur, alterum, quando à causa quidem, non tamen immediata, & proxima, sed remota, in qua demonstratione maior propositio est mediata; de illa uero demonstratione, in qua minor sola sit mediata, ne uerbum quidem facit; atqui si hæc non est potissima, ac primi gradus demonstratio, mancus fuisset Aristoteles, qui non omnes demonstrationum defectus tetigisset, censuit igitur tali defectu demonstrationem à primo gradu non extrahi, sed esse adhuc demonstrationem propter quid, omnis enim demonstratio propter quid est demonstratio primi gradus.

Consulantur serè omnia, quæ in superiori capite dicta sunt.

C A P. V.

OMNES unanimiter concedunt, unamquamque potissimam demonstrationem esse demonstrationem propter quid, è contra uero non ita apud omnes constat, ut eis uideatur esse manifestum, nam superius (quantum per nos licuit) ostendimus, demonstrationes de accretione luminis in Luna, de eius defectu, de tonitruo in nube, de foliorum casu, & his similibus, non esse potissimas, & tamen uideantur propter quid, ergo dantur demonstrationes propter quid, quæ ex doctrina philosophi non possunt esse potissimæ, non enim quælibet demonstratio propter quid perfectissimam rei scientiam tradit, sed solum illa, quæ facit ut sciatur per causam non causatam; nec admodum ex ea parte tutum uidetur esse quod dicunt, omnem, scilicet, demonstrationem propter quid esse potissimam, eo quia in definitionem conuertatur, propterea quod demonstratio de lunæ defectu per solam terræ interpositionem non est potissima, ut probatum fuit in quarto libro, & tamen in definitionem conuertitur. Ad illud uero, quod hæc appellatio, uidelicet, potissima demonstratio, & si reprehendenda non est, apud Aristotelem non reperiatur, dicimus, eam significari sub nomine simpliciter demonstrationis, nam sicuti apud Aristotelem in libris Posteriorum datur scientia, & scire simpliciter, ita datur simpliciter demonstratio, quæ est etiam propter quid, sed (ut diximus) non omnis demonstratio propter quid est potissima. Quod autem exemplo de duabus ferreis clauibus, inaurata una, & altera non, ostendere nituntur, non esse, scilicet, conditionem necessariam demonstrationi ad efficiendam præstantiorem scientiam, ut minor eius propositio, sicuti maior, immediata esse debeat, sed ut in demonstratione huiusmodi conditio se habeat non secus, ac in altera clauis inauratio ad aperendum, & claudendum, non possum non mirari eorum ingenii subtilitatem in exemplificando, & præcipue in adducto exemplo, quod prima fronte uidetur præferre aliquid probabilitatis, at si diligenter consideretur, eius ope propositum non allequuntur, diuersa enim est ratio inter clauis inaurationem, & minoris propositionis potissimæ demonstrationis immediationem, cum illa clauem, cui aduenit, aptiorem non reddat ad proprium munus exercendum clauis non aurata, quamuis ei aliquid nobilitatis largiatur; hæc uero sit conditio necessaria;

& conferens ad præstantiorem scientiam efficiendam, proptereaquòd ex Aristotele in primo Posteriorum contextu trigesimo nono secundum sectionem veterem inter demonstrationes à priori illa præstantiorē scientiā efficit, quæ fit per causam non causatam, sed causa non causata est definitio subiecti, quæ cum in minori propositione potissimæ demonstrationis de subiecto prædicetur, est in causa, ut illa propositio non secus, ac maior, immediata sit, ergo immediatio minoris necessario requiritur ad præstantiorem scientiam efficiendam; quam quidem conditionem contineri inter condiciones potissimæ, seu simpliciter demonstrationis positas ab Aristotele in primo Posteriorum hac ratione probatur; cōclusio simpliciter demonstrationis, quæcumque illa fuerit, uel per externas, uel per internas causas, debet habere secundum quod ipsum, alioquin non esset demonstratiua, ergo minor est immediata. antecedens est philosophi in primo Posteriorum contextu decimo nono, consequentia probatur, secundum quod ipsum **B** ex eorum sententia est, quando prædicatum competit subiecto per eiusdem subiecti essentiam, & non ex alia ratione, ergo in conclusione prædicatum inest subiecto per rationem subiecti, ergo per rationem subiecti demonstrabitur, cum passio debeat per eam causam demonstrari, per quam inest subiecto; si itaque ratio subiecti erit medium, quod in minori propositione potissimæ demonstrationis de subiecto prædicatur, non potest esse illa minor propositio nisi immediata, quia inter definitionem quiditativam, & definitum substantiale nihil cadit medii; ex quo clare patet, demonstrationes de accretione luminis in Luna, de eius defectu, de tonitruo in nube, & de foliorum casu in arboribus, cum minorem mediatam habeant, non facere maxime scire, idcirco non esse potissimas demonstrationes; continetur itaque minoris immediatio inter condiciones potissimæ demonstrationis ab Aristotele positas in primo Posteriorum libro. quod uero spectat ad eorum responsionem Aristotelis auctoritati in secundo capite primi libri Posteriorum dicimus, argumentū super ea fundatū non esse solutū, quia demonstrationes illæ singulæ, quibus aiunt aptari posse condiciones eorum principiorum, quæ prima sunt, uel potissimæ sunt, uel non; si potissimæ non sunt, non faciunt contra nostram determinationem, quia concedimus etiam nos ex mente philosophi in demonstratione, quæ potissima non sit, posse dari minorem mediatam; si uero sunt potissimæ, de necessitate, propter adducta fundamenta minorem habere debent actu immediatam contra eorum opinionem. Duo autem illa philosophi loca in principio primi libri Topicorum, & in primo Posteriorum capite decimo pro eorum opinionis confirmatione, tantum abest, ut sententiam nostram infirmet, ut potius eam maxime corroborarent, quia philosophus in primo Topicorum non definit demonstrationem potissimam, sed demonstrationem communiter acceptam, cuius minorem mediatam esse nullum est inconueniens; in primo autem Posteriorum loco citato philosophus utique exemplificat de demonstrationibus propter quod; ut sunt illæ de accretione luminis in Luna, & de eius defectu sed huiusmodi **D** demonstrationes (ut probatum fuit) non sunt potissimæ, de quibus

- solis uerum est, ut omnia earum principia esse debeant immediata. cui ueritati
- A** non repugnat Auerroes in iam citato commento centesimo sexagesimo nono primi Posteriorum, licet utatur eodem loquendi modo, quia non loquitur ibi de demonstratione potissima, sed cum Aristotele probat, demonstrationem uniuersalem meliorem, & perfectiorem esse particulari, eo quia progreditur per causam proximam, & immediatam rei demonstrandæ, quod non facit demonstratio particularis. demum pro dissolutione illius ualidissimi argumenti, quo utuntur ad comprobandum, eam, quam dixerunt, Aristotelis mentem fuisse, ad uertendum est ex philosophi sententia in primo libro de Anima contextu octuagesimo quinto, quod Rectum est iudex sui ipsius, & obliqui, cognita enim rei ueritate, omnes eius obliquitates notæ redduntur. hoc posito, dicimus, ex conditionibus illius demonstrationis, quam principaliter philosophus intēdit in primo Posteriorum libro, facile apparere posse, quot modis ab ea demonstrationes aliæ declinent, & deficient; nam ex quo illa facit ut sciatur per causam, ab ea declinat demonstratio quæ facit ut sciatur per effectum, ex quo uero illa dat rei cognitionem per causam proximam, deficit ab ea demonstratio præbens rei notitiam per causam remotam, demum, ex quo illa faciens ut res cognoscatur per causam proximam, constat ex omnibus principiis immediatis, ab ea recedit demonstratio etiam per causam proximam scientiam pariens, quæ solum maiorem propositionem immediatam habet. attamen, quoniam fortasse aliquis credere potuisset, demonstrationem à causa remota, cum progrediatur à priori, collocandam esse inter demonstrationes propter quid, coactus fuit philosophus in illo decimo capite primi libri Posteriorum, nomen imponens demonstrationi à causa remota progredienti, docere quoque quot modis per defectum alicuius conditionis ea demonstratio, quæ ibi ab Aristotele quod, seu quia appellatur, declinet, ac deficiat à demonstratione propter quid communiter accepta, pro ut, scilicet, amplectitur demonstrationes propter quid potissimas, & non potissimas, quos quidem modos esse duos testatus est Aristoteles in loco citato. tertium uero modum, quo demonstratio à causa proxima minorem habens mediatam deficit ab altera, quæ etiam à causa proxima progreditur, & utramque præmissam immediatam habet, non erat necessarium recensere, quia nemo erat, qui dubitaret, demonstrationem illam esse propter quid, eiusque defectus satis elucescit ex ueritate conditionum demonstrationis propter quid principaliter intentæ, quæ potissima nuncupatur; quare sat fuit ibi philosopho hunc tertium modum, quo una demonstratio propter quid ab altera declinat, exemplis solam demonstrationum propter quid minorem mediatam habentium latentem inuere. cum itaque tres sint gradus demonstrationum, primus demonstrationis propter quid habentis omnia principia immediata, quæ potissima dicitur, secundus demonstrationis propter quid maiorem tantum immediatam habentis, quæ propter quid tantum ab Auerroee nuncupatur ad differentiam ipsius demonstrationis propter quid potissimæ, tertius uero demonstrationis quod, seu quia tam à causa remota, quam ab effectu immediato progredientis; non est credendum ut

nam demonstrationem propter quid esse primi gradus demonstrationem, præci-
pue cum earum una præstantiorem efficiat scientiam, quàm altera.

Problematis resolutio explicatur.

C A P. VI.

R Eiecta huius disputationis parte negatiua, affirmatiuam amplectimur, quam
ueriorem, magisq; esse ex mente philosophi probabimus, allata prius in me-
dium suppositione, quæ huiusmodi est, ea, scilicet, quæ per demonstrationem o-
stenduntur, non solum esse proprietates, & aptitudines specierum, sed etiam earum
actus, ut testatum reliquit philosophus in primo Posteriorum textu uigesimo se-
cundo, ubi habet, eorum, quæ sæpe fiunt, demonstrationes, & scientias esse, ut
Lunæ defectus, aliud enim est demonstrare Lunam eclipsabilem esse, & Lunam e-
clipsari, sicuti aliud est probare hominem risibilem esse, & hominem ridere; pri-
mo modo Lunæ, & hominis aptitudo demonstratur, secundo autem demonstra-
tur utriusque actus, qui duplex est, nam alius proficiscitur ab aliquo accidenta-
li principio inexistente rei, de qua demonstratur, ut uidere est, quando demon-
stratur Lunam paulatim lumine augeri eo quia sphericæ sit figuræ, nam spheri-
cum esse accidens est Lunæ inexistentis; alius uero partim ab obiecto extrinseco,
partim à principio interno rei proficiscitur, ut patet quando demonstratur Lunam
eclipsari, nam eclipsis inest Lunæ non solum per terræ interpositionem, quæ est
obiectum extra, cum terræ interpositio non sit in Luna, sed etiam per ea, quæ eidem
Lunæ interna sunt, nimirum, quia est corpus ita natum moueri, ut diametraliter
opponatur soli, præterea, quia recipit lumen à sole; da enim Lunam diametra-
liter soli non opponi, minime poterit terra interponi inter solem, & Lunam, sicuti
non interponitur inter mercurium, & solem, neque inter solem, & uenerem,
concesso nunc terræ umbram ad eos planetas peruenire; da præterea Lunam à
sole lumen non recipere, quid afferet Lunæ impedimenti terræ interpositio, licet
Luna soli diametraliter opponatur posita huius suppositionis ueritate, dicimus,
quando specierum aptitudines à priori demonstrantur, semper medium, quod est
causa maioris extremi; quiditatiuam esse subiecti definitionem in potissima de-
monstratione fundamenta, quibus innititur hæc nostra opinio, ea sunt, de qui-
bus mentionem fecimus in superiori capite, nempe, conclusionem potissimæ de-
monstrationis, quæcumque illa fuerit, uel per causas internas, uel per externas,
habere secundum quod ipsum, quare eius medium non potest esse nisi quiditati-
ua subiecti definitio, quoniam secundum quod ipsam, ut illi, & optime, dicunt,
est, quando prædicatum competit subiecto per essentiam subiecti, & non ex alia
ratione, igitur in conclusione prædicatum inest subiecto per rationem subiecti,
ergo per rationem subiecti demonstrabitur, cum debeat passio per eam causam
demonstrari, per quam inest subiecto, præterea, ex Aristotele in primo Posterio

- rum trigesimo nono contextu inter demonstrationes à priori illā præstantiorē
- A** scientiam efficit, quæ sit per causam non causatam, sed causa non causata est quiditatiua subiecti definitio, ergo in potissima demonstratione semper quiditatiua subiecti definitio est ratio illa passionis demonstrandæ, quam medium esse dicit philosophus in secundo Posteriorum octauo, & uigesimo quinto contextibus. hinc optime dixit Auerroes, illud, quod dat esse speciei, dare consequentia ad esse, quæ sunt illius speciei proprietates, ut ipse quoque innueret, medium in potissima demonstratione semper esse formam subiecti, ut tamen dicit rationem, & propter quid affectionis, nam si per Aristotelem scire simpliciter est rem per causam cognoscere, propter quam res est, & res demonstranda sit alicuius speciei propria passio, quæ per Auerroem à forma eiusdem speciei habet ut sit, res demonstranda, quæ sit alicuius speciei affectio, non potest sciri nisi per formam subiecti, illa igitur ratio primi extremi ex mente quoque Commentatoris erit semper in potissima demonstratione quiditatiua subiecti definitio. in demonstrationibus uero, quibus ostenditur actus, uel qui proficiscitur ab aliquo accidente subiecto inexistenti, ut luminis in Luna paulatim accretio per sphericum esse, uel qui proficiscitur partim ab obiecto extrinseco, partim à principio interno speciei, ut Lunæ defectus per solum extrinsecum obiectum, idest, per solam terræ interpositionem, mirum esse non debet si ratio maioris extremi non fuerit quiditatiua subiecti definitio, cum demonstrationes illæ per ea, quæ diximus paulo supra, & in quarto libro, potissimæ non sint. Caterum ut firmior sit opinio hæc, quam sequimur, aduersus eam nonnullas rationes afferre decreuimus, quarum prima illa sit, si medium in potissima demonstratione esset quiditatiua subiecti definitio, in ea fieret petitio principii, consequens est falsum, ergo & illud, ex quo sequitur, falsitas consequentis notissima est, consequentia deducitur, in illa demonstratione supponeretur illud, quod deberet probari, ergo fieret petitio principii, consequentia clara est, antecedens probatur, nam concludendo, exempli gratia, risibilitatem inesse homini, quia inest animali rationali, supponitur in maiore inesse homini risibilitatem, cum homo, & animal rationale sint idem. Secunda ratio, si medium in potissima demonstratione esset quiditatiua subiecti definitio, sequeretur, potissimam demonstrationem non esse ex principiis propriis, consequens est falsum, ergo & antecedens, falsitas consequentis patet per ea, quæ dixit philosophus in primo Posteriorum contextu uigesimo tertio contra Brissonem, & contextu uigesimo quarto in principio, consequentia deducitur, nam si animal rationale, exempli gratia, est medium ad concludendum risibile de homine, erit etiam medium ad concludendum de eodem homine disciplinabile, & reliquas omnes eius proprietates, quoniam non est maior ratio ut una potius, quam alia hominis proprietates de eo demonstrantur per animal rationale, quod est quiditatiua hominis definitio, quiditatiua igitur subiecti definitio non erit principium
- D** uni tantum accommodatum, sed potius omnibus eius proprietatibus commune, & propterea demonstratio potissima per huiusmodi medium non esset ex propriis principiis. Tertia, & ultima ratio, si medium in potissima demonstra-

tione esset quiditatiua subiecti definitio, maior propositio illius demonstrationis **A**
 contra sententiam philosophi in primo Posteriorum esset demonstrabilis, proba-
 tur consequentia, quoniam inter subiecti definitionem, & passionem demonstra-
 dam interiecta est eiusdem passionis definitio, per quam poterit passio illa demō-
 strari de subiecti definitione. His rationibus satisfaciētes, ad primam negamus
 consequentiam, fieri, scilicet, in potissima demonstratione petitionem principii,
 si medium in ea sit quiditatiua subiecti definitio; ad probationem, negatur ante-
 cedens, nimirum, supponi in illa demonstratione id, quod deberet probari; ad
 eius declarationem, negamus, in maiori propositione illius demonstrationis, qua
 concludimus risibilitatem inesse homini propter animal rationale, supponi ho-
 mini risibilitatem inesse, quia falsum est, ut ibi animal rationale, & homo idem
 sint, non enim pro eodem accipiuntur animal rationale, & homo in illa demon-
 stratione, nam animal rationale sumitur solum pro forma, homo uero pro com-
 posito ex materia, & forma, ut satis, superq; disputauimus in quarto libro capi-
 tulo octauo, ad quem locum Lectorem remittimus. nec obstat Commentatoris au-
 thoritas afferentis, rei definitionem non esse aliam naturam ultra rem illam; quo-
 niam uerba eius uera sunt de primo definito, quæ forma est, sed quando defini-
 tum accipitur pro composito ex materia, & forma, & definitio pro forma tan-
 tum, ut clare patet in prædicta demonstratione de hominis risibilitate propter
 animal rationale, tunc Auerrois sententia non habet locum, nam homo anima-
 li rationali addit carnes, & ossa, in homine enim considerantur partes materiales,
 nimirum, carnes (ut diximus) & ossa, nec non partes formales, uidelicet, animal
 rationale, in eius uero definitione, quando definitur dialectice, considerantur so-
 lum partes formales, communis altera, nempe genus, ut animal, altera propria
 nimirum, differentia, ut rationale, licet utraq; denotet materiam, animal enim,
 & rationale significant formas substantiales, & denotant materiam, in qua sunt, **C**
 quare homo aliquid plus habet, quam animal rationale; ex quo clare patet, idē
 non esse animal rationale, & hominem in illa demonstratione, qua concluditur,
 hominem risibilem esse propter animal rationale. Ad secundam rationem nega-
 tur consequentia, uidelicet, potissimam demonstrationem non esse ex propriis
 principiis, si medium in ea sit quiditatiua subiecti definitio; ad probationem, dici-
 mus, si animal rationale hoc nomine intelligatur causa communis, pro ut, scili-
 cet, non sit causa essentialis cuiuslibet propriae hominis affectionis, id negandum
 est; si uero intelligatur causa communis, quatenus plures efficit proprietates,
 concedimus hoc, sed huiusmodi communitas non tollit, quin animal rationale
 sit uniuscuiusque proprietatis humanæ speciei propria causa. Ad tertiam, & ulti-
 mam rationem negatur consequentia, ad probationem, dicimus, eius demonstra-
 tionis maiorem propositionem, in qua prædicatur affectio alicuius speciei de
 quiditatiua eiusdem speciei definitione, posse utique per essentialē affectionis de-
 finitionem in syllogismum cadere, demonstrari uero nequaquam, propterea quod
 (ut diximus in primo capite huius libri) essentialis affectionum definitio sine cau-
 sa semper ex sententia philosophi in utroque Posteriorum libro est conclusio, **D**

A nunquam potissima demonstrationis principium, aliquo in medium in huiusmodi demonstrationibus non esset, extra quiditatem rei demonstranda, in minori propositione definitio de definitione predicaretur, quae omnia repugnat Averroei in secundo Posteriorum commento trigesimo octavo.

Ex aliorum sententia de ordine ab Aristotele servato in declarando medium demonstrationis esse causam, & de connexionione capituli undecimi secundi Posteriorum cum precedentibus.

C A P. VII.

PER ea quae ex mente philosophi dicta sunt à nobis in primo capite huius libri, luce clarius patet, medium in potissima demonstratione à nullo alio causarum genere sumi posse, nisi à genere causae efficientis non verae, & finalis rei demonstranda, cum à causa efficiente non vera fluat, & ad finalem dirigatur, ut gratia exempli, animae rationale, quod pro medio sumitur ad demonstrandum potissima demonstratione risibilitatem inesse homini, causa efficiens non vera, & finalis est illius passionis, nam ab animali rationali risibilitas per emanationem producitur, & ad illud redigitur tamquam perfectibile ad suum perfectivum. sed huic determinationi videtur penitus aduersari Aristotelis auctoritas in secundo Posteriorum capite undecimo, ubi ait, per omnia causarum genera fieri posse demonstrationes evidentes nonnulli hanc difficultatem enodari non possent, si recte percipiatur philosophi sententia in illo undecimo capite secundi Posteriorum, caput à nemine hactenus bene intellectam declarare nituntur, ut autem id commodius praestare possint, agunt primum de ordine ab Aristotele servato in declarando medium demonstrationis esse causam, mox de eius capituli connexionione cum precedentibus. Quae ad ordinem spectans posita sunt in tertio capite tertii libri, ad quem locum Lectorem dimittimus, ne fiat eiusdem rei molesta repetitio, quo ad eius capituli cum precedentibus connexionem, supponunt prius, Aristoteli necessarium fuisse in posterioribus analyticis ad disciplinae illorum librorum perfectionem, & uniuersalem, & particularem causarum tractationem, facere praeterea, convenientem doctrinae ordinem postulare, ut ab uniuersalibus ad particularia fiat progressus, his positis, relictaque aliquorum connexionione assertivum, Aristotelem, postquam de causa sola formali usque ad quadragesimam septimam particulam secundi libri locutus est, incipere in quadragesima octava agere de aliis tribus causis, & ostendere quomodo illae quoque demonstrationem ingrediantur, relicta (inquam) eorum connexionione, quoniam verba Aristotelis in principio illius quadragesimae octavae particulae non recipiunt hanc interpretationem, dicunt, Aristotelem post uniuersalem tractationem de causa satisfaciente questioni propter quid, de qua prius in toto primo libro, & in secundo

do usque ad quadragessimam septimam particulam uerba fecit, statim in sequenti A
ti particula eiusdem secundi libri transire ad tractationem particularem de eade
causa, diuidendo commune illud causae nomen in sua significata.

Reiciuntur qua in superiori capite dicta sunt.

C A P. VIII.

QUod spectat ad ordinem, existimamus omnino falsum esse, philosophum
in toto primo Posteriorum libro, nec non in secundo usque ad quadrage-
simam septimam particulam, nullam unquam mentionem facere uoluisse alicu-
ius causae determinatae, sed semper accepisse, nomen causae generaliter, quod in **B**
presenti capite probandum esset, uerum quia satis superque dictum fuit a nobis
de huiusmodi ordine in quarto capite tertii libri, caput illud perpendere lecto-
res non grauentur. ad connexionem uero capitis de causis in secundo Postero-
rum cum praecedentibus, dicimus, secundum eorum suppositum in se uerum esse,
sed nihil conferre ad intentionem philosophi in analyticis posterioribus, ut uide-
re est in eodem quarto capite, quia falsum est primum suppositum, & conse-
quenter falsa est connexio, quam faciunt, cum ex accidente in undecimo il-
lo capite, aliisque pluribus in locis secundi libri Posteriorum de causis Aristo-
teles loquatur, ut clare patet per ea, quae diximus in decimo quarto capite
secundi libri.

*Ex aliorum sententia quot sint ad summum genera causarum,
qua in demonstratione potissima medium esse possunt.*

C A P. IX.

Posita tractationis causarum continuatione cum praecedentibus, determinant,
ex tribus causarum generibus demonstrationem potissimam construere posse,
scilicet ex interna causa, quae dicitur efficiens per emanationem, aut ex causa effi-
ciente externa, aut ex efficiente finali, cuius dicti ratio est, quoniam accidentium
sub demonstrationem cadentium alia ab interna, alia ab externa causa producun-
tur, sed internam, & externam intelligunt loco, & subiecto, ut accidentia, quae in
ipso subiecto, cui inhaerent, proximam suam causam insitam habent, inter-
nam causam habere dicuntur, sicut patet de risibilitate, quae emanat a for-
ma hominis; quae uero praedent a causa extra suum subiectum posita, ea
dicuntur habere causam externam, ut uidere est de Eclipsi, quae fit a terrae
interpositione. cum itaque accidens omne subiecto inhaereat, necesse est, **D**
ipsius causam uel in eodem subiecto ipse, uel extra illud esse positam; i

sed causa externa dicitur sunt, efficiens, & finis, sequitur igitur ut tria sint ad summum genera causarum, quae media demonstrationum esse possunt, efficiens, finis, & causa interna, haec autem duplex est, nam accidentium ab interna causa pendunt alia per definitionem subiecti, alia per alia accidentia eiusdem subiecti demonstrantur, tamen idem est causa modus, quo accidens ab alio accidente, & quo a forma, seu natura subiecti producitur, utraque enim potest uocari causa effectrix per emanationem, efficiens namque duplex est, aliud cum uera actione efficit, & est proprie dictum efficiens, semperque externum est, quoniam idem in se ipsum agere non potest; aliud uero, quod minus proprie dicitur efficiens, per emanationem potius efficit, quam per ueram actionem, cum semper absque ulla patientis resistantia efficiat; ita forma est causa effectrix accidentium omnium sui subiecti, emanant enim omnia ab ea; ita etiam accidens causa est effectrix alterius accidentis in eodem subiecto. haec posita ueritate, manifestum est, per causam formalem accidentis proprie sumptam, & ab his tribus modo nominatis distinctam, demonstrationem fieri non posse, sed per causam formalem pro definitione acceptam, ut apparebit in explicatione undecimi capitis secundi Posteriorum libri.

Omnia superioris capitis impugnantur.

C A P. X.

Firmissima duo illa philosophi fundamenta superius commemorata manifestissime indicant, efficiens extrinsecum tantum, ut est sola terrae interpositio ad demonstrandam Eclipsim de Luna, & internum, quod subiecti accidens sit ad aliud accidens de eodem subiecto demonstrandum, ut sphaericum esse ad ostendendam luminis accretionem de luna, medium esse in demonstratione propter quid tantum, in potissima uero minime, in ea enim id solum efficiens passionis demonstrandae locum habet, quod est quidam uia subiecti definitio, nam haec pro medio sumitur uel sola, quando, scilicet, speciei aptitudines demonstrantur, quae ab eius forma tantum producuntur, ut risibile esse de homine, uel cum aliquo alio concurrentes, nempe, cum obiecto extra, quando actus demonstrantur, ut eclipsari de Luna. quare non uidetur admodum tuta eorum sententia, quando dicunt, aliqua accidentia sub demonstrationem cadentia (intelligendo de potissima demonstratione) a sola causa externa produci, & per illam solam demonstrari; sicuti mihi suspecta est quoque alia eorum sententia, quando innuunt, eundem esse causa modum, quo accidens ab alio accidente, & quo a forma, seu natura subiecti producitur; nam si omnia accidentia propria, quae sub potissimam demonstrationem cadunt, emanant a forma subiecti, (quomodo potest unum ab altero emanare, ita ut una proprietas alteram producat?) datur utique ordo inter plures alicuius speciei proprietates,

ut, scilicet, una prius altera emanet à forma, non tamen ut una ab altera A
 producat, cum omnes (quod ipsi quoque concedunt) à forma subiecti
 habeant, ut sint, qua posita ueritate, luce clarius patet, demonstratione pro-
 pter quid, potissima specierum affectiones non posse demonstrari nisi per solā
 subiecti causam formalem, ut tamen dicit earum affectionum rationē, & propter
 quid, actus autem ipsos simul per obiectum extrinsecum, & per internam subiecti
 rationem, cum ab eis producantur, quod uero dicunt de causa formali pro de-
 finitione sumpta considerabimus paulo infra.

*Ex mente nonnullorum declaratur Aristotelis sententia in
 undecimo capite secundi Posteriorum libri.*

C A P. X I.

Lect philosophus in capite de causis, quod est secundi Posteriorum libri ca-
 put undecimum, diuidendo nomen causae communiter acceptum in qua-
 tuor causarum genera, dicit, ea omnia pro medio in demonstratione potissima
 sumi posse, ab eius mente non recedit eorum sententia, non enim Aristotelis consi-
 lium est ostendere, ut omnes causae proprie acceptae possint esse medium demon-
 strationis, constat enim neque formam, neque materiam proprie sumptas unquam
 medium esse demonstrationis; sed solum ostendere uult in quonam sensu siue pro-
 prio, siue improprio contingat, ut hoc dogma tueri possimus, omnia, scilicet, qua-
 tuor causarum genera in demonstrationibus medium esse posse; ideo docet, tum
 finalem causam, tum effectricem proprie acceptas demonstrationis medium esse
 se, non quod omne efficiens possit esse medium, sed quod possit aliquando mediū
 esse efficiens proprie dictum; formam uero, & materiam docet non posse nisi im-
 proprie sumptas medium esse demonstrationis, & primum quo ad formam, ut,
 scilicet, eatenus illa dicatur esse medium, quatenus sumitur pro omni causa adae-
 quata, quaecumque illa sit, uel materia, uel efficiens, uel finis; quaelibet enim ex
 dictis causis, dum in rei definitione sumitur, forma appellari potest, hinc est, quod
 Aristoteles, post causae diuisionem in quatuor illa genera, singulorum causae genus
 exemplis declarans, nil amplius de forma separatim dicit, sed trium tantum cau-
 sarum exempla adducit, materiae, efficientis, & finis, quia censuit per singulam
 harum demonstrare esse demonstrare per formam. Quod ad materiam perti-
 net, dicunt, & si materia affectionis demonstranda, quae nulla alia est nisi eius su-
 biectū, in quo est, nunquam sumitur ut mediū in demonstratione, tamen dicitur af-
 fectio illa ex necessitate materiae producta, quando in eo subiecto, in quo inest, ipsius
 quoque causa, à qua per emanationē fluit, insita est, quae quidem uel ē ipsa forma, seu
 natura subiecti, ut rationalitas in homine respectu risibilitatis, uel est aliquod ac-
 cidens eam consequens, ut sphaericitas in Luna respectu aggregationis luminis. D
 quando igitur philosophus ait, materiam esse demonstrationis medium, non

vult, totum accidentis subiectum esse medium, hoc enim est minus extremum in demonstratione; sed vult, medium esse aliquid illi subiecto insitum, & ab eo inseparabile, a quo per necessariam emanationem accidens demonstrandum derivatur. Aristotelem autem in illo capite de causis nullam aliam materiam intelligere, nisi eam, quae dicta fuit, magna confirmatio ex ipsius verbis sumitur in contextu duodecimo, postquam enim declarauerat in undecimo quomodo per singulum causa genus fiat demonstratio propter quid, docet in duodecimo contextu contingere interdum, ut idem effectus simul ex duabus causis pendeat, nempe, ex fine, & ex necessitate materiae, quod exemplo lucernae declarat, si quis enim quaerat propter quid per lucernam lumen egrediatur, potest responderi causa materialis, potest etiam responderi causa finalis; materialis quidem, si dicamus, vitrum habere paruos, & insensibiles poros, partes autem luminis tenuissimas esse, & illis poris minores, propterea ex necessitate id, quod subtilius est, transire per foramina ampliora; finalis vero, si dicamus, ne homo offendat, & cadat; consideremus igitur causam illam materialem, causa quaeritur non luminis, sed transitus, seu transmissionis luminis per vitrum lucernae, vitrum igitur in ea demonstratione, seu quacunque alia sit materia transparentis, ex qua consistet lucerna, subiectum est, maius extremum est transmissio luminis, medium porositas illius materiae, & talem demonstrationem vult Aristoteles esse per causam materialem, tamen porositas non est materia respectu maioris extremi, videlicet, transmissionis luminis; neque respectu vitri, cum potius sit accidens ipsius; ergo dicere cogimur eam esse per causam materialem, quoniam accidens illud, quod demonstratur, producitur ex necessitate a propriis illius materiae conditionibus per simplicem emanationem, quare causa transmissionis, siue sit porositas, siue transparentia, est effectrix per emanationem, eamque Aristoteles vocat materiam necessitatem, quia ex illius subiectae materiae naturam derivatur, & ipsi insita, atque interna est, ipsa tamen causa secundum se accidens est, non materia. ex iis quoque, quae dicuntur ab Aristotele in eodem contextu, potest eadem sententia mirifice comprobari; inquit ibi Aristoteles, effectus naturales alios esse propter finem, alios esse ex necessitate, sed duplicem esse necessitatem, alteram quidem secundum naturam, & cum interna subiecti propensione, alteram vero praeter naturam, & violentam, & utramque exemplo motus lapidis declarat, dicens, lapidem ex necessitate tum sursum, tum deorsum ferri, non tamen secundum eandem necessitatem; deorsum enim fertur naturali necessitate, quae est materiae necessitas, naturalis. n. conditio lapidis est gravitas, a qua deorsum fertur ex necessitate, quam vocat Aristoteles materiae necessitate; idem lapis proiectus ascendit ex necessitate, cum resistere nequeat violentiae proiciētis, haec tamen non est materiae necessitas, sed imposta est a motore externo contra illius materiae naturam; supra igitur necessitate naturali, si demonstremus cur lapis deorsum feratur, erit lapis minus extremum, deorsum ferri erit maius extremum, & gravitas medius terminus; quam demonstrationem dicit Aristoteles esse ex causa materiali, seu ex materiae necessitate, nec tamen lapidem statuere possumus medium terminum, sed

gravitatem, quæ uel forma lapidis est, uel accidens à forma fluens, & est illius **A** motus causa effectrix per emanationem, non causa materialis proprie dicta; sed ea demonstratio eatenus dicitur facta per causam materialem, quatenus mediū est causa interna, & illi subiecto insita, cum subiectum materia accidentis esse dicitur; effectus uero ab externo agente producti possunt quidem dici ex necessitate producti, non tamen ex necessitate subiectæ materiæ, sed potius ex agentis externi necessitate. Demum exemplo mathematico, quo in capite illo undecimo utitur philosophus, ad hanc ueritatem facile dirigimur, de causa enim materiali exemplificans, ait, (Propter quid est rectus in semicirculo? aut quò existēte, rectus? sit utique rectus in quo, **A**, dimidium duorum rectorum in quo, **B**, qui est in semicirculo, in quo, **C**, ut igitur, **A**, rectus insit ipsi, **C**, ei, qui est in semicirculo, causa est ipsum, **B**, hoc enim ipsi, **A**, æquale est, hoc autem, **C**, ipsi, **B**, durum namque rectorum dimidium: cum igitur, **B**, sit dimidium duorum rectorum, **A**, ipsi, **C**, inest, hoc autem erat, in semicirculo rectum esse, hoc uero idem est ipsi, quid erat esse, eo quòd hoc significat oratio.) hæc geometrica Aristotelis demonstratio ex causa materiali proprie dicta esse non potest, tum quia Mathematici in suis demonstrationibus hac causa non utuntur, sed sola formali, tum etiam quia mathematicam materiam sumendo, quam intellectualem materiam uocant, non apparet quomodo medium illius demonstrationis sit causa materialis, siue cum maiore extremo, siue cum minore ipsum conferamus, dimidium enim duorum rectorum non est materia anguli in semicirculo existentis, sed est ipsemet angulus in semicirculo existens; non est etiam materia anguli recti, quia & si dimidium significat partem, & pars locum obtinet materiæ, tamen non est materia nisi eius, cuius est pars, & cuius est dimidium, esset igitur materia duorum rectorum, sed non unius recti, quemadmodum unius recti materia esset dimidium unius recti; at dimidium duorum rectorum respectu unius recti materia nullo pacto est, sed est ipsemet unus rectus; quomodo igitur medium illud est materiæ certe non potest aliud dici, nisi quia anguli in semicirculo natura est, à qua ex necessitate emanat, ut angulus ille sit rectus, quemadmodum à natura hominis emanat risibilitas absque pendentia ab ulla externa causa; subiectum enim respectu accidentis dicitur materia, & quodcumque naturam subiecti necessario consequitur, id ex subiectæ materiæ necessitate emanare dicitur, quod non solum in rebus naturalibus, sed etiam in mathematicis locum habet, hæc namque & si materiam proprie sumptam non considerant, habent tamen aliquo modo materiam per similitudinem, quemadmodum enim ignis summo calori subiectus dicitur materia summi caloris, ita etiam angulus in semicirculo rectitudini subiectus potest eius accidentis materia uocari.

Dicta serè omnia in precedenti capite reselluntur.

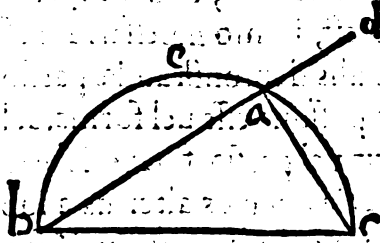
C A P. XII.

CAUSAM efficientem, ac finalem proprie medium esse in demonstratione,

A formalem uero, & materialem improprie nonnulli (ut diximus) assererant, quo modo autem improprie formalis, & materialis causa pro medio accipiatur, subtilissime (ut semper solent) declarant, & primo de formali, hac ratione id euenire, ut improprie sumatur pro medio, quia quælibet ex tribus aliis causis, dum in rei definitione ponitur, forma appellari potest; sed huiusmodi ratio (quod eorum pace dictum sit) non uidetur esse ad propositum, quoniam formæ, ut fiat medium, nihil confert, quod quælibet ex tribus aliis causis, dum in rei definitione sumitur, forma appellari possit, nisi addatur, ut per singulam harum fiat demonstratio, nam si quælibet ex eis pro medio accipiatur, & ex rei definitione sumpta sortiat nomen formæ, omnes enim definitionis partes formæ sunt, communis una (ut alias diximus) & altera propria, utique hac ratione improprie forma medium esse posset; sed licet de causa efficiente, & finali, quæ re uera medium esse se possunt, id uerum sit, de materiali omnino falsum est, etenim affectionis demonstranda subiectum, quod eius materia est, minoris extremitatis, non medii termini locum sibi uendicat in demonstratione, quate causa illa, quam ponunt de formæ silentio in capite de causis, non uidetur esse ex mente philosophi, nisi dicant (ut uere dicunt) improprie materiam esse medium, quatenus, scilicet, causam, quam in se habet, nempe, formam substantialem, uel aliquod aliud accidens ab ea inseparabile, nobis ad demonstrandum præbet, sed hoc secum affert contra eos maiorem difficultatem, quia si affectionis subiectum hac ratione improprie dicitur medium, sequetur, eius formam, sicut & accidens ab eo inseparabile, esse medium proprie, quod tamen ipsi negant, non enim rationi consonum uidetur esse, ut subiectum, & ea, quæ in subiecto sunt, improprie sint medium; sed utique, si unum improprie, ut alterum proprie sit, & e contra; nam si demonstrare per singulam trium illarum causarum, materiæ, scilicet, efficientis, & finis, est (ut dicunt) per formam demonstrare, quando medium erit efficiens, uel finis; erit etiam forma, diuerso tamen modo, nam efficiens, & finis proprie, forma uero improprie; à pari de causa materiali, & formali, si enim materia fuerit medium improprie, forma eius, & accidens ab ea inseparabile erunt medium proprie; eorum itaque expositio, quomodo, scilicet, materia improprie sit medium, non uidetur cum ueritate conuenire; sed concessa hac expositionis ueritate, non uideo quomodo alteri sententiæ suæ respondere possint, existimant enim ipsi, illas quatuor causas, passionis, non subiecti, formam, materiam, efficiens, & finem esse, ergo materia, quando nobis causam præbet ad demonstrandam, non potest dare nec proprie, nec improprie passionis formam, cum ipsa neque proprie, neque improprie demonstrationis principium, atq; ideo medium esse possit, ut abunde satis dictum fuit in primo capite huius libri, ergo dicendum erit, uel non esse omnes illas causas intelligendas in ordine ad passionem, uel eorum expositionem de causa materiali, quomodo, scilicet, improprie sit medium in demonstratione, penitus esse uoluntariam, pro responsione uero ad Aristotelis auctoritates, & exemplum, nonnulla prius notanda esse duximus, & primo, quando philosophus ait, omnes quatuor causas, formalem, scilicet, materialem, efficientem, &

finalem, sumi posse pro medio in demonstratione propter quid, cum non acci- A
 pere omnes illas, ut tales sunt, in ordine ad passionem demonstrandam, esse, uia
 delictet, medium in demonstratione propter quid, uel formam, uel materiam
 passionis demonstrandæ, quoniam id fieri minime potest, cum forma & materia
 sint partes essentialis eius definitionis, quæ semper est demonstrationis conclu-
 sio; fieri autem, & recte, potest, immo necessarium est, ut medium sit semper uel
 causa efficiens, uel causa finalis demonstrandæ passionis, quæ quidem causæ pas-
 sionum effectrices, & finales possunt esse uel forma, uel materia subiecti, si id, quæ de
 monstratur de subiecto, fuerit uel passio fluens à forma, uel passio fluens à materia;
 aut possunt esse forma, & materia alicuius alterius à subiecto, & à passione demonstrā-
 da, dummodo subiectū, & passio uel in materia, uel in forma illa cōueniāt. Secūdo no-
 tandum sit, uitrum, & lapidem, sicut alia omnia mixta, constare ex materia, &
 forma, quarum utraque suis propriis accidentibus, circumscribi, eorumque loco B
 subintelligi potest, ut patet in illis exemplis de uitro, & lapide, nam porositas, &
 grauitas sunt accidentia, quæ non à forma substantiali uitri, & lapidis, fluunt, sed
 ab eorum materia, si enim à forma fluerent, plura mixta inter se specie differen-
 tia in una, & eadem forma substantiali cōuenirent, cum porositas, & grauitas
 in multis aliis mixtis à uitro, & lapide diuersis reperiantur, nempe, in cornu po-
 rositas, & grauitas in ferro; sed consequens est falsum, ergo, & illud, ex quo se-
 quitur, probatur falsitas consequentis, si in una, & eadem forma substantiali plu-
 ra mixta concurrerent, nimirum, uitrum, & cornu in ea, à qua emanat porositas,
 lapis autem, & ferrum in illa, à qua fluit grauitas, sequeretur, uitrum, & cornu
 ex una parte, ex altera uero lapidem, & ferrum non differre specie, quod tamen
 falsum est, à materia igitur, in qua plura mixta conuenire possunt, accidentia il-
 la emanant; quare porositas in uitro, & in lapide grauitas, circumscribunt & ui-
 tri, & lapidis materiam. his ita constitutis, ad Aristotelis auctoritates responde- C
 mus, & primo ad primam de luminis transmissione, per lucernam, cum ueritate
 conuenire, porositatem, quæ in illa demonstratione pro medio sumitur, non esse
 causam materiale[m] ratione maioris extremi, uidelicet, luminis transmissionis, id
 enim (ut patet in primo notando) fieri non potest, sed ratione uitri, quod subie-
 ctum est, ut uidere est in secundo notando, cuius, & primi, auxilio respondemus
 etiam ad aliam auctoritatem de motu deorsum lapidis per eius grauitatem, de-
 monstrationem, scilicet, quam ibi latenter ponit philosophus, esse per causam ma-
 teriale[m] non ratione motus deorsum, sed ratione lapidis. Quo ad exemplum ab
 euclide acceptum in tertio elementorum propositione trigesima prima, dicimus,
 in eo philosophum maximo usum esse artificio, id enim, quod ut formam eucli-
 des loco citato pro medio sumpsit, Aristoteles accepit tanquam materiam; nam,
 euclides probans angulum in semicirculo esse rectum, pro medio utitur maioris
 extremi, uidelicet, recti definitione, affirmat enim, angulum alicuius trianguli
 in semicirculo æqualem esse angulo extra triangulum, qui fit protracto in rectū
 uno eius latere, ergo rectum, quia simul cum angulo extra triangulum effectus D
 est ab altero eiusdem trianguli latere, quod est linea perpendiculariter cadens

super alteram in rectum protractam, a qua fit angulus extrinsecus, sed quando
A recta linea super rectam steterit, duoq; anguli utrobique fuerint æquales, eorum
 uterque rectus est, hac igitur de causa angulus in semicirculo est rectus, ut hæc
 subscripta indicat figura.

SIT. b.e.c. semicirculus, & in eo triangulus. a.b.c. cuius angulus. b.a.c. dicitur
 angulus in semicirculo, linea uero. b.a. in rectum protracta usque. ad. d. et
 fit angulus. d.a.c. extra triangulum, qui æqualis est angulo. b.a.c. cum ambo
B sine producta linea. c.a. perpendiculariter cadente super lineam. b.d. ergo per
 definitionem anguli recti eorum uterque rectus erit; angulus itaque in semicir-
 culo rectus est, quod erat propositum: Aristoteles autem ad eandem conclusio-
 nem probandam pro medio sumpsit dimidium duorum rectorum, quod sub aliis
 uerbis idem est cum medio Euclidis, angulum enim illum in semicirculo esse al-
 teri angulo extra triangulum æqualem; & e conuerso, est esse dimidium duorum
 rectorum, cum ambo simul sumpti duobus rectis æquales sint, quod ex ingenio
 fecit philosophus, per dimidium enim denotare uoluit causam materiale, cum
 pars habeat rationem materiae; licet reuera medium illud neque ratione maio-
 ris extremi, neque ratione minoris materiam significet; ea igitur ratione apud
 philosophum medium illud est materia, quia dicitur dimidium, non quia natu-
 ram anguli in semicirculo existentis sequatur ex necessitate ut sit rectus, tunc
 enim formæ, non materiae uicem gereret. hac posita ratiocinatione, responde-
C mus ad propositum exemplum, mathematicum non abstrahere a materia intel-
 ligibili, quæ quidem in adducto exemplo est medietas duorum rectorum consi-
 derata tamen ut propter quid passionis, quæ ibi demonstratur, licet abstrahat
 a materia sensibili; & quamuis medietas duorum rectorum non sit materia ne-
 que passio, neque subiecti, dicitur tamen ea demonstratio esse facta per cau-
 sam materiale, quia medietas duorum rectorum alicuius alterius materia est,
 nempe, duorum rectorum, nullumq; inconueniens est, cum subiectum, & passio in
 ea conueniant; nec debet in exemplis undequaue ueritas desiderari, sat enim est,
 ut pars gerat uicem materiae, cuiuscumque sit pars, dummodo (ut diximus) in
 ea subiectum, & passio demonstranda conueniant.

Opinio propria circa philosophi sententiam in eo capite de causis.

D E. S. I. T. C. A. P. X. I. I. I.

R Eiecta aliorum expositione ad caput illud de causis, existimamus esse fortal-

se

Et melius, si dicamus, Aristotelem in eo capite pro demonstrationis medio acci- A
 pere proprie omnia causarum genera, nam per formam subiecti demonstratur
 de eodem subiecto aliqua eius propria passio, ut risibile de homine propter ani-
 mal rationale; & per subiecti materiã, à qua producitur aliquod accidens, demon-
 stratur accidens illud de eodẽ subiecto, ut corruptibile de homine, quia est cõpo-
 situs ex carnibus; & ossibus; Illud idẽ uerũ est et de sola causa passionis effectrice,
 quæ nõ sit quiditativa subiecti definitio, nec non de causa finali eiusdẽ passionis
 demonstrandæ, eã, scilicet, passionẽ de subiecto suo per illas demonstrari; ex qui-
 bus quatuor causis, forma, & materia subiecti in hũc sensũ absque ullo incõueniẽ-
 ti dici possẽt mediũ improprie, & p accidẽs, quæ non cõsiderantur ut forma, & ma-
 teria subiecti, sed ut causæ passionũ effectrices, quando ab eis emanãt passiones de-
 monstrandæ. qua posita ueritate, nõ repugnat philosophus in illo undecimo ca-
 pite secundi Posteriorũ iis, quæ de medio demonstrationis superius in sexto capi-
 te determinauimus, quando, n. dicimus, causã passionis effectricẽ, quæ pro me- B
 dio ab Aristotele accipitur in secũdo Posteriorũ octauo, & uigesimo quinto cõ-
 textibus, semper esse quiditatiuã subiecti definitionẽ, intelligimus in demõstratio-
 ne pp quid potissima, philosophus uero, quãdo loco citato asserit, omnia causarũ
 genera sumi pro medio in demoustratione, intelligit in demoustratione pp quid
 cõmuni ad potissimam, & non potissimã, dirigens causã formale ad potissimã, re-
 liquas uero ad nõ potissimã; de qua quidẽ causa formali non exẽplificat in illo
 undecimo contextu secundi Posteriorũ, quia in præcedenti contextu decimo sa-
 tis copiose de ea uerba fecit, dũ declarauit mediũ in demõstratione esse definitio-
 nẽ indemonstrabile, quæ nulla alia ẽ nisi forma, & quiditativa subiecti definitio.
 Diuersã uero esse demoustrationẽ, de qua loquitur in primo Posteriorũ ab ea, de
 qua uerba facit in secũdo libro loco citato, indicat diuersa constitutio definitio-
 nũ ipsius scire, philosophus n. in primo Posteriorũ contextu quinto definiens
 nõ omne scire per causã, sed scire simpliciter, & perfectũ, dixit, (scire autẽ arbitra- C
 mur unũquodque simpliciter, sed non sophistico modo, qui est secundũ accidens,
 cũ causã existimamus cognoscere, pp quã res est, quòd illius causa est, & nõ cõ-
 tingere hoc aliter se habere,) in qua definitiua propositione tũ ratione subiecti, tũ
 et ratione prædicati determinate philosophus locutus est, ratione subiecti, seu de
 finiti, quando dixit, (scire simpliciter) ut innueret, se nolle agere de omni scire, sed
 de eo, quod potissimæ demõstrationis effectus est; ratione uero prædicati, aut de
 finitionis, quando dixit, (cũ causam existimamus cognoscere, propter quam res
 est, quòd illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere) ut indicaret, sci-
 re simpliciter non posse fieri per omnia causarum genera in secundo autem Po-
 steriorum contextu undecimo dixit (Quoniam autem scire putamus, quando
 sciamus causam; causæ uero quatuor, &c.) ubi neque ratione definiti, neque
 ratione definitionis limitat se, uerum absolute loquitur, ex quo clare pat-
 tet, definitionem hanc uniuersaliorem esse illa, quam tradidit in contextu D
 quinto; cum itaque eandem ipsius scire definitionem philosophus utrobique
 non attulerit, argumentum sumi potest ad credendum, demoustrationem, cuius

principia in primo Posteriorum ordine resolutiuo Aristoteles inuestigat, non est
A se eandem cum ea, de qua loquitur in secundo libro capite illo undecimo, sed
 essentialiter ab ea differre, ut probatum fuit in superiori libro capite octauo, nec
 repugnat huic nostræ determinationi Auerrois auctoritas in secundo Posteriorum
 commento quadragésimo octauo, in cuius principio habet huiusmodi uer-
 ba; (Et capit commemorare causam, propter quam sequitur, ut sint causæ ter-
 mini mediæ in demonstrationibus, & hoc, quoniam declaratum fuit in principio
 tractatus primi istius libri, manifestum utique esse, quod scimus rem, cum noui-
 mus ipsam per causam suam.) quæ uerba hunc uidentur habere sensum, uidelicet,
 cum determinatum fuerit, rem sciri per suam causam, & hoc in quinto con-
 textu primi Posteriorum libri, oportere utique ut sciamus quot sunt omnes cau-
 sæ, & ut illas quæramus de una, eademque re, si hoc fieri possit, aut de uno quoque
 entium quæramus eas causarum species, quæ illius suat. quare ex eo Auerrois
 loco nullo pacto habetur, nec haberi potest ex mente eius, ut definitio ipsius sci
B re à philosopho tradita in capite de causis eadem sit cum ea, quam tradidit in pri-
 mo Posteriorum contextu quinto, cum diuerso modo utrobique fuerit posita:

Dubia quedam proponuntur, eorumque solutiones.

C A P. XIII.

Aristoteles in secundo Posteriorum libro docet, unam unius rei causam esse,
 non plures, quæ tradat cognitionem ipsius propter quid, eamque uult cum
 suo effectu reciprocari, ut posita ponat, & ablata auferat effectum, quare fieri non
 potest, ut idem effectus per causam formalem potissima demonstratione, per al-
 ias uero demonstratione propter quid tantum demonstratur, alioquin eueniret;
C unius rei plures fore causas quæstioni propter quid est satisfaciens, quod & A-
 ristoteli, & rationi aduersatur, quandoquidem qui plures causas asserit separa-
 tim acceptas satisfacere quæstioni propter quid de eadem re factæ, is pugnantia
 dicit, & proprium ipse dogma euerit, quia si plures eiusdem effectus tales cau-
 sæ ponantur, sequitur, nullam esse causam, propter quam res sit, à qua uis enim
 earum effectus ex necessitate habet ut sit, sequitur, ab altera eum essentialiter nõ
 pendere. Aduersatur etiam Auerrois opinio nostra, nam in trigésimo nono, &
 quadragésimo secundo commentariis secundi libri Posteriorum declarans Auer-
 roes ea, quæ ab Aristotele dicuntur de potissima demonstratione, inquit, eius
 medium semper esse causam effectricem, uel finalem, nunquam formam, sed for-
 mam in conclusione potius demonstrationis, quam in medio contineri. Satis-
 facientes allatis obiectionibus, dicimus ad illam Aristotelis auctoritatem loco
 citato, philosophum intelligere ibi de causa formali, quæ sola dat esse rei, so-
D laque (ut probatum est in superioribus) tradit cognitionem ipsius propter quid
 simpliciter; quare clarum est, fieri posse, ut idem effectus per causam formalem

potissima demonstratione demonstratur, per alias uero causas demonstratur de A
 monstratione propter quid non potissima, nullumq; inconueniens esse, ut unius
 rei plures sint causa satisfaciens quaestioni ipsius propter quid communiter
 accepti; inconueniens utiq; esset, plures causas, à quibus res non habet ut sit, po-
 tissima demonstratione satisfacere quaestioni propter quid, cum ei sola causa for-
 malis satisfacere debeat; quod tantum abest, ut Aristoteli & rationi aduersetur,
 ut potius sit ex mente philosophi, & à ratione non alienum, nam quaestioni pro-
 pter quid una passio inhæreat subiecto, non ne satisfacere possunt alia passiones,
 & ratio eiusdem subiecti quaestioni propter quid potissima demonstratione non
 satisfacit nisi ratio subiecti haud inuenta à posteriori, ut probatum est, quaestio-
 ni uero propter quid demonstratione non potissima alia passiones, & ratio su-
 biecti per aliud inuenta, nimirum, à posteriori; nec sequitur, ut, qui plures causas
 asserit separatim acceptas satisfacere quaestioni propter quid de eadē re facta, is B
 pugnantia dicat, & proprium ipse dogma euertat, sicuti non sequitur, nullam es-
 se causam, propter quam res sit, quoniam à quauis earum causarum non habet
 res ex necessitate ut sit, sed solum à formali. Ad Auerrois uero auctoritatem
 in trigesimo nono, & quadragesimo secundo commentariis secundi Posteriorū
 libri respondemus, Auerroem, quando locis citatis ait, demonstrationis mediū
 nunquam esse formam, intelligere passionis, non subiecti formam, cum asserat, &
 optime, formam in conclusione potius demonstrationis, quam in medio conti-
 neri, nam forma subiecti nunquam in conclusione demonstrationis, sed semper
 in medio continetur, cum ab illa passio demonstratione potissima demonstranda
 habeat ut sit, & conseruetur; Auerroi itaque positio nostra minime aduersatur.

*Laus Deo Optimo Maximo, Qui Trinus,
 et Unus est.*

F I N I S.

Bb 2

